24/1092

1192

TRICHUR,
SARASWATHI (ELEC.) PTG. & PBG. HOUSE.
1947 September / 1123 Chingom—3rd Edition 1000
PRICE 2½ Rs] Copy-right to Publishers [വില 2½ രൂ.

241092
A.1192

ദത്ത

അഥവാ

നരേന്ദ്രബാബു

ഗ്രന്ഥകർത്താ:
ടി. കെ രാമൻമേനോൻ.

THE SENGUPTA PUBLIC LIBRARY
PUTHIYARA

TRICHUR,
SARASWATHI (ELECTRIC) PTG. & PBG. HOUSE.
1947 September / 1123 Chingom—3rd Edition 1000
PRICE 2¼ Rs.] Copy-right to Publishers [വില 2¼ രൂ.

വിഷയവിവരം.

ക.	ഉപക്രമം	ക
ഖ.	പിതാവും പുത്രിയും	ഒ
ഗ.	വിജയയും വിലാസനും	കഖ
ഘ.	നാട്ടിൽ അപരിചിതന്മാർ	ഖഒ
ങ.	മനോമാലിന്യത്തിന്റെ സൂത്രപാതം	ഒ.ന
ന.	പുനഃസന്ദർശനം	ഘന
ഠ.	വാത്സല്യോപവും സമ്മേളനവും	ഘൻ
വ.	തീയ്യിൽ നെയ്യ്	ന്യഖ
ൻ.	രഹസ്യഭേദനം	ന്യൻ
ക.	വീണ്ടും പ്രത്യക്ഷം	ഒന
കക.	അണ്ടർകിനിയന്ത്രം	വ്യ
കഖ.	വെള്ളത്തിൽ ഉപ്പ്	കഠഠ
കന.	വൃദ്ധന്റെ തന്ത്രം	കകഠ
കഘ.	മറ്റൊരു തന്ത്രം	കകവ്യ
കങ.	പുനർമ്മിളനം	കന.ക
കന.	വഹ്നിയിൽ ജ്യാഹുതി	കഘങ
കഠ.	ദയാളുബാബുവും നരേന്ദ്രനും	കങവ്യ
കവ.	പിതന്നയും തീയ്യിൽ നെയ്യ്	കന്യങ
കൻ.	വീണ്ടും തന്ത്രം	കഠവ്യ
ഖ.	വീണ്ടും നരേന്ദ്രബാബു	കവ്യഠ
ഖക.	സമ്മേളനം	കൻവ്യ
ഖഖ.	പുരാതനരഹസ്യം	ഖകവ്യ
ഖന.	നേത്രസംജ്ഞ	ഖനഘ
ഖഘ.	പിതാവിന്റെ പത്രം	ഖഘക
ഖങ.	സത്യപ്രകടനം	ഖങഠ
ഖന.	വിവാഹം	ഖന്യ

894.83 / RAM

241092

3-ാം പതിപ്പിന്റെ അവതാരിക.

1112-ാമാണ്ടിലാണ് നരേന്ദ്രബാബു പ്രഥമതഃ പ്രസിദ്ധീകരിക്കപ്പെട്ടതു്. ഇക്കഴിഞ്ഞ വർത്തുകൊല്ലത്തിനകത്തു പ്രസ്തുത ഗ്രന്ഥത്തിനു രണ്ടു പതിപ്പു വേണ്ടിവന്നു എന്നുള്ളതു് ഏറ്റവും കൌതുകാവഹമായ പരമാർത്ഥമാണു്. ഈ മൂന്നാംപതിപ്പിൽ രണ്ടു പുരീഷ്ണാരമാണു ഞാൻ വരുത്തിയിട്ടുള്ളതു്. ഒന്നാമതു്, ഗ്രന്ഥത്തിനു മൌലികഗ്രന്ഥത്തിന്റെ പേരായ "ദത്ത" എന്ന സംജ്ഞ നൽകി എന്നുള്ളതു്. കഥയുടെ മർമ്മം അറിഞ്ഞുകൊണ്ടു കഥയ്ക്കു പേർ കല്പിക്കുന്നപക്ഷം 'ദത്ത' എന്ന അനർത്ഥകനാമധേയമാണു ഗ്രന്ഥത്തിനു സ്വീകരിക്കുക. വിലാസവിഹാരിയെ വിവാഹം ചെയ്യാൻ നിശ്ചയിച്ചു നിശ്ചയപത്രത്തിൽ ഒപ്പിട്ട വിജയ, താൻ പിതാവിനാൽ നരേന്ദ്രബാബുവിനു ദാനംചെയ്യപ്പെട്ടവളാണെന്നറിഞ്ഞു് സ്വനിശ്ചയത്തിൽനിന്നു പിന്മാറി ദയാളബാബുവിന്റെ മേൽനോട്ടത്തിൽ നരേന്ദ്രബാബുവിനെ വിവാഹംകഴിക്കുകയാണല്ലൊ ചെയ്യുന്നതു്. ആസ്ഥിതിക്കു്, നരേന്ദ്രബാബു എന്ന പേരിനേക്കാളും എല്ലാംകൊണ്ടും ഗ്രന്ഥത്തിനു് അനുരൂപമായിരിക്കുന്നതു് 'ദത്ത' എന്ന നാമമാണു്. കഥ വിവർത്തനംചെയ്യുന്ന കാലത്തു് ഈ ആലോചന എനിക്കുണ്ടാകാതിരുന്നില്ല. പക്ഷേ, ചില സുഹൃത്തുക്കളുടെ ഉപദേശം പുരസ്കരിച്ചാണു് അന്നു് നരേന്ദ്രബാബു എന്ന സംജ്ഞ സ്വീകരിച്ചതു്.

രണ്ടാമതായി, ഈ പുസ്തകം ആദ്യന്തം പരിശോധിച്ചു പിഴകളും തീർക്കുകയാണു ഞാൻ കൈക്കൊണ്ട മറ്റൊരു പണി. മൌലികാഖ്യായികയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം കഥാവസ്തുവിനു് കരുതിയാസമായ വരുത്തിയിട്ടില്ല. വരുത്തേണ്ട ആവശ്യവുമില്ല.

മൂന്നാം പതിപ്പിന്റെ എല്ലാ അവകാശങ്ങളും ഞാൻ തൃശ്ശിവപേരൂർ സരസ്വതി എലക്ട്രിക്കു് പ്രിന്റിങ്ങു് ആൻഡു് പബ്ലിഷിങ്ങു് ഹൌസു് ഉടമസ്ഥനു വിട്ടുകൊടുത്തിരിക്കുന്നു.

21_1_1123

ഗ്രന്ഥകർത്താ:

വക്തവ്യം.

ആഖ്യായിക എന്നു കേൾക്കുമ്പോൾ നെറി ചുളിയ്ക്കുന്ന ചില സാഹിത്യ പ്രണയികളും സാഹൃയന്മാരും കേരളത്തിൽ ഉണ്ടെന്നു് എനിക്കറിയാം. അവരുടെ വൈമുഖ്യം അടിസ്ഥാനരഹിതമാണെന്നു പറഞ്ഞുകൂടാ. നാലുപേർ കൂടുന്ന ദിക്കിൽ ശ്രോതാക്കളെ നാണിപ്പിക്കാതെ പാരായണം ചെയ്യാൻ പറ്റുന്ന പ്രശസ്ത ആഖ്യായികകളും നമ്മുടെ ഭാഷയിൽ അധികമില്ല. മിക്ക ആഖ്യായികകളിലേയും ഇതിവൃത്തങ്ങളും ഏറക്കുറെ ഒരേ ഒരു കരുവിൽ വാർത്തവയുമാണു്. ആഭാസശൃംഗാരംകൊണ്ടും, ആശയവൈരളൃംകൊണ്ടും, ഭാഷാസംഖ്യാതിൃംകൊണ്ടും ചില ആഖ്യായികകളും ക്രമത്തിലധികം ഒഴിച്ചുപോയിട്ടുണ്ടെന്നു സമ്മതിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല. ആഖ്യായിക എന്നു വെച്ചാൽ ഇത്തരം ബീഭത്സഗ്രന്ഥങ്ങളും എന്നു മാത്രം മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുള്ളവരും ചിലരുണ്ടു്.

ചില പ്രകാശകന്മാരുടെ ജ്ഞാനശൂന്യത, കുറഞ്ഞ വിലക്കു കിട്ടുന്ന ഗ്രന്ഥങ്ങൾ പകുപ്പുകാശം വാങ്ങി പ്രസിദ്ധീകരിക്കുവാൻ അവരെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നു. കച്ചവടക്കണ്ണില്ലാതെ സാഹിത്യക്കണ്ണു് അത്തരക്കാർക്കില്ല; പുസ്തകവില്പനകൊണ്ടു്, ആദായം ഉണ്ടാക്കണമെന്നു പ്രകാശകന്മാർ വിചാരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ അതു ക്ഷന്തവ്യമല്ലാത്ത ഒരപരാധമാണെന്നു പറഞ്ഞുകൂടാ. പക്ഷെ, സാഹിത്യത്തെ ഒഴിപ്പിച്ചിട്ടു കിട്ടുന്ന ആദായം, കന്യാരത്നത്തിന്റെ കഴുത്തറുത്തു കാൽച്ചിലമ്പു് അപഹരിക്കുന്നതുപോലെ പാപകരമാണെന്നു് അവർ ഗ്രഹിക്കാത്തതു തീച്ചയായും വലിയ ഒരപരാധംതന്നെയാണു്.

ഒരു സംശയം നമുക്കു് ആശ്വാസകരമായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ടു്. ഇന്നത്തെ ആഖ്യായികാകാരന്മാരും പ്രകാശകന്മാരും സാഹിത്യത്തെ മാനിക്കുന്നുണ്ടെന്നുള്ളതാണു് അതു്. ഈ മനോഭാവം ഉത്തരോത്തരം പ്രബലമായിത്തീരാനാണല്ലോ കൂടുതൽ ന്യായമുള്ളതു്.

മലയാളഭാഷയിലെന്നല്ല ഏതു ഭാഷയിലും ആഖ്യായികകൾക്കു ഗണനീയസ്ഥാനമുണ്ടു്. വായനക്കാരെ ആകർഷിക്കുകയും ആഹ്ലാദിപ്പിക്കുകയും അവരിൽ കൃത്യാകൃത്യബോധം അങ്കുരിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യാൻ ആഖ്യായികകളെപ്പോലെ പ്രയോജനപ്പെടുന്ന ഗ

ന്ഥങ്ങം വേറെയില്ല. പാമരന്മാക്ക ജ്ഞാനാഭിവൃദ്ധി ആഖ്യായികാ ദ്വാരാ എളുപ്പം ഉണ്ടാകുന്നു. സാഹിത്യവുമായി അവരെ പരിചയ പ്പെടുത്തുവാൻ മുഖ്യമായി നമ്മെ സഹായിക്കുന്നതു് ആഖ്യായികക ളാണു്.

വിക്രമാദിത്യൻ കഥയോ, മദനകാമരാജൻകഥയോ ആധു നിക ലോകത്തെ രസിപ്പിക്കുന്നില്ല. അവർ ജീവിക്കുന്നതു പരിവ ർത്തനയുഗമെന്നു പ്രഖ്യാതമായ 'വസ്തുതന്ത്ര'കാലത്താകുന്നു. കാലോ ചിതമല്ലാത്ത കഥകളോടു് അടുത്തു പെരുമാറുവാൻ അവർ ഇഷ്ട പ്പെടുന്നില്ല. അദ്യാചീനലോകത്തിന്റെ ഭാവപരിവർത്തനത്തെ ചി ത്രീകരിക്കുന്ന ആഖ്യായികകളിലാണു് ഇന്നുള്ളവരുടെ ജിജ്ഞാസാ ഭരിതങ്ങളായ വീക്ഷണങ്ങം പതിയുന്നതു്. ഏതൊന്നിനു് ഇ ങ്ങനെ ഇല്ല; അതു നിശ്ശങ്കം സുമമായി കരതപ്പെടുന്നു.

ഇംഗ്ലീഷു്, ബങ്കാളി, ഗുജരാത്തി, മറാട്ടി, ഹിന്ദി എന്നീ ഭാ ഷകളിൽ ആഖ്യായികകളെഴുതുന്നവർ ഇതു തത്വം നല്ലപോലെ ഗ്ര ഹിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതാണു് അവരുടെ ഗ്രന്ഥങ്ങൾക്കു പ്രചുരപ്രചാരം ഉണ്ടാകുവാനുള്ള കാരണവും. മലയാളഭാഷയിൽ ഇതേവരെ പുറത്തു വന്നിട്ടുള്ള മൌലിക ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ ഭൂരിഭാഗം ചിലതിനെ മാത്രമേ 'വസ്തുതന്ത്ര'യുഗത്തെ പ്രതിബിംബിപ്പിക്കുവാനിച്ചു വായനക്കാരെ ഹ ഠാദാകർഷിക്കുവാൻ സാധിച്ചിട്ടുള്ളൂ. ചിലർ, മൌലിക ഗ്രന്ഥരചന വിട്ടു തർജ്ജമകളിലാണു് വിഹരിക്കുന്നതു്. ഈ വിഹാരത്തിന്റെ ഫലങ്ങളാണു ബങ്കാളിയിൽതുടങ്ങിയ അന്യഭാഷയിൽനിന്നു കൈരളി ക്കു ലഭിച്ചിട്ടുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങളെല്ലാംതന്നെ.

പക്ഷാന്തരം പക്ഷെ ഉണ്ടായേക്കാമെങ്കിലും, മലയാണ്മയെ പ്പോലെ സാഹിത്യസമ്പത്തു കുറഞ്ഞ ഒരു ഭാഷയ്ക്കു തർജ്ജമഗ്രന്ഥങ്ങ ളുടെ ആവിർഭാവം ആശാസ്യവും അഭിലഷണീയവുമായിരിക്കുമെ ന്നാണു് എനിക്കു തോന്നുന്നതു്. സ്വകപോലകല്പിതമായാലും, സ്വതന്ത്രാനുവാദമായാലും, നിർദ്ദോഷമായ അനുപദപരിവർത്തന മായാലും നല്ല നല്ല ഗ്രന്ഥങ്ങം ഏതു ഭാഷയ്ക്കും സ്വീകാര്യവും അപ രിഹാര്യവുമാകുന്നു.

ഈ അഭിമതം പുരസ്കരിച്ചാണു ബങ്കാളിലെ സുപ്രസിദ്ധ ആ ഖ്യായികാകാരന്മാരിൽ മുന്നണിയിൽ നിൽക്കുന്ന ഒരു സാഹിത്യര സികന്റെ പ്രഭാവസുന്ദരമായ ഒരാഖ്യായികയെ പരിഭാഷപ്പെട്ട

ത്തി മാതൃഭാഷയുടെ ശ്രീചരണങ്ങളിൽ തുക്കാഴ്ചവെയ്ക്കുവാൻ ഞാൻ ഉദ്യമിക്കുന്നതു്.

ശ്രീയുതശരച്ചന്ദ്രചട്ടോപാധ്യായൻ ബങ്കാളിഭാഷയിൽ രചിച്ചിട്ടുള്ള 'ഭത്ത' എന്ന പ്രസിദ്ധ ആഖ്യായികയുടെ ഏകദേശ പരിഭാഷയാണ 'നരേന്ദ്ര ബാബു.' വിശ്വവിഖ്യാതനായ രവീന്ദ്രനാഥ ടാഗൂറിനെ കുഴിഞ്ഞാൽ ആഖ്യായികാനിർമ്മാണത്തിൽ അഗ്രഗണ്യൻ ശരച്ചന്ദ്രബാബുവാകുന്നു. ഇദ്ദേഹം പെരുതും വലുതുമായി ഏറക്കുറെ 30 ആഖ്യായികകൾ എഴുതിയിട്ടുണ്ടെന്നാണ് എന്റെ അറിവു്. അവയിൽ എല്ലാറ്റിലുംവെച്ചു 'ഭത്ത'യാണു മുന്നണിയിൽ നില്ക്കുന്നതു്.

'ഭത്ത' വായിച്ചു തീർന്ന ഉടനെ എനിക്കു തോന്നിയതു ബങ്കാളി ഭാഷ പരിചയമില്ലാത്ത കേരളീയർക്കു് ഈ ഗ്രന്ഥം പരിഭാഷപ്പെടുത്തി സമർപ്പിക്കണമെന്നായിരുന്നു. ആവശ്യമില്ലാത്ത ചില പരിതഃസ്ഥിതികളിൻനിമിത്തം ആ ഉദ്ദേശം ഇതുവരെ നിറവേറ്റാൻ എനിക്കു സാധിച്ചില്ല. ഇപ്പോഴെങ്കിലും എന്റെ ആശ സഫലമായല്ലോ എന്നു ഞാൻ സമാധാനിക്കുന്നു.

ശരച്ചന്ദ്രബാബുവിന്റെ ആഖ്യായികാനിർമ്മാണപാടവം അന്യാദൃശമാകുന്നു. അവാച്യോചരമായ എന്തോ ഒരു വിശേഷം അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൃതികളിൽ സാവൃത്തികമായി കളിയാടുന്നുണ്ടു്. ഭത്തയിൽ അതു് കുറെ അധികമാണെന്നുമാത്രം.

ഭാവപരിവർത്തനചിത്രീകരണമാണു ഭത്തയിൽ നാം കാണുന്നതു്. അഭ്യസ്തവിദ്യനും നിഷ്കളങ്കനും നിഷ്ഠിഞ്ചനനുമായ നരേന്ദ്രനെക്കൊണ്ടും, പതിവ്രതയും, ക്ഷമാശീലയും, ധൈര്യസ്ഥൈര്യജോമയിയും, സമ്പന്നയും, കുലീനയുമായ വിജയയെക്കൊണ്ടും പ്രസ്തുത ചിത്രീകരണം ഗ്രന്ഥകർത്താവു് ഭംഗിയായി സാധിച്ചിരിക്കുന്നു. കാപട്യത്തിന്റെയും, ദുഷ്പ്രമത്തതയുടെയും, കുനയത്തിന്റെയും, സ്വാർത്ഥത്തിന്റെയും മൂർത്തിയായിട്ടാണു് അദ്ദേഹം രാസവിഹാരിയെ ആലേഖ്യംചെയ്തിരിക്കുന്നതു്. ഭയാളബാബുവിനെ പരിപൂർണ്ണ മനുഷ്യനാക്കി സൃഷ്ടിച്ചു് ആഖ്യായികാകാരൻ ആത്മനിർവൃതി നേടുന്നു. സ്വാധികാരപ്രമത്തനും, അസഹിഷ്ണുവും, ക്ഷിപ്രകോപിയും അസൂയാലുവുമായ ഒരു കഥാപാത്രമായിട്ടാണു് രാസവിഹാരിയുടെ പുത്രനായ വിഹാരിയെ ആഖ്യായികാകാരൻ രംഗപ്രവേശം ചെയ്തിച്ചിട്ടുള്ളതു്.

ഉത്തയിലെ ഇതിവൃത്തം ഹ്രസ്വമാണെങ്കിലും സഹൃദയഹൃദയാകർഷകങ്ങളായ വർണ്ണനകളെക്കൊണ്ടും, സംഭാഷണങ്ങൾകൊണ്ടും ഗ്രന്ഥകാരൻ അതിനെ ആദ്യന്തം വികസിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. സ്ഥിരവും ഗംഭീരവും ശാന്തവും ആദർശസുന്ദരവുമായ യഥാർത്ഥപ്രേമത്തെയാണ് ഉത്തയിൽ തല്പരത്വാവഹമായ ഭാവോത്തേജകമായ വർണ്ണം വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നത്. അസംസ്കൃതമായ സകാമതൃഷ്ണയെ പ്രണയമെന്നു വായനക്കാർ തെറ്റിദ്ധരിക്കുവാൻ ശരച്ചന്ദ്രബാബു ഒരിക്കലും വഴികൊടുത്തിട്ടില്ല.

ഈ പരിഭാഷയെസംബന്ധിച്ച് എനിക്കു പറയാനുള്ളത്, ചട്ടോപാധ്യായജിയുടെ ആശയങ്ങൾ ഞാൻ തീരെ വിട്ടുകളഞ്ഞിട്ടില്ലെന്നും ഭാഷാന്തരത്തിയിൽ കഴിയുന്നത്ര ശുദ്ധപരിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും മാത്രമാകുന്നു. ഭാഷാകാരിനും ആയുന്നിടത്തോളം കുറയ്ക്കുണമെന്നുള്ള ഉദ്ദേശത്തോടുകൂടി ആരംഭിച്ച ഈ തർജ്ജമ, ചിരപരിചിതവും സ്വാഭാവികവുമായ എന്റെ ശൈലിയെ ചില സ്ഥലത്തു ക്ഷതപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ടെന്നും എനിക്കറിയാം.

ഒരുത്തമ ഗ്രന്ഥത്തെയാണു പരിഭാഷപ്പെടുത്തി കൈരളിയ്ക്കു സമ്മാനിക്കുന്നതെന്നുള്ള അഭിമാനം എന്നെ കണക്കിലധികം ആഹ്ലാദിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്. മറ്റു ഗ്രന്ഥങ്ങളെയെന്നപോലെ ഈ പുസ്തകത്തെയും സഹൃദയലോകത്തിന്റെ ചേവടിത്താരിണികളിൽ ഞാൻ ഭക്ത്യാദരപുരസ്സരം തിരുമൽക്കാഴ്ച വെച്ചുകൊള്ളുന്നു. അവരുടെ പ്രീതിക്കു ഈ ഗ്രന്ഥം പാത്രീഭവിക്കുമെങ്കിൽ ഇയ്യുള്ളവനും കൃതകൃത്യനാകും.

ടി. കെ. രാമൻമേനോൻ.

ദത്ത

അഥവാ

നരേന്ദ്രബാബു

അദ്ധ്യായം ൧

ശവഘോഷം.

അതാ, ആ കാണുന്നതു ഹുഗ്ലി ബ്രാഞ്ച് സ്കൂൾ. ആ വിദ്യാലയത്തിലെ ലോകസമ്മതനായ പ്രധാനാദ്ധ്യാപകൻ, മൂന്നു വിദ്യാർത്ഥികളെ മൂന്നു വിശിഷ്ടരത്നങ്ങളായിട്ടാണു പരിഗണിക്കുന്നതു്. ആ ബാലന്മാർ ഒരു ഞെട്ടിയിൽ ഉണ്ടായ മൂന്നു പുഷ്പങ്ങളായിട്ടേ ആക്കം തോന്നുകയുള്ളു. ഹുഗ്ലിനദിയുടെ പശ്ചിമതീരത്തു്, സരസ്വതീനദിക്കു് ഏറെയകലെയല്ലാതെ അടുത്തടുത്തു മൂന്നു ഗ്രാമങ്ങൾ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. "ഭിഷ്ഡ" ഗ്രാമത്തിൽ ജഗദീശനും, "കൃഷ്ണപുരം" ഗ്രാമത്തിൽ വസന്തമാലിയും, "മാധവപുരം" ഗ്രാമത്തിൽ രാസവിഹാരിയും ഉദയം ചെയ്തു.

ജഗദീശൻ, വസന്തമാലി, രാസവിഹാരി ഇവർ മൂന്നുപേരും പരിവായി മാറ്റിമാറ്റിത്താമസിച്ചും. വൃക്ഷമൂലങ്ങളിൽ തണൽ ഇളയ്ക്കും; ഒന്നിച്ചു വിദ്യാലയത്തിൽ പ്രവേശിക്കും; ക്ലാസ്സിൽ അടുത്തടുത്തിരുന്നു പാഠങ്ങൾ പഠിക്കും; സമയമായാൽ അവർ വിദ്യാലയം വിടും. ചുരുക്കം ഇതാണു്, ബാല്യം മുതൽക്കേ അവർ ആപ്തമിത്രങ്ങളായിരുന്നു. ജഗദീശൻ പ്രഭാതമാലിയാണെങ്കിൽ മറ്റു രണ്ടുപേരും ധ

നികന്മാരാണ്. പെൺതരിഹിത്യംകൊണ്ടു സ്വകുടുംബത്തെ പരിപാലിക്കുന്ന ഒരു സാധു ബ്രാഹ്മണന്റെ പുത്രനാണ് ജഗദീശൻ. കൃഷ്ണപുരം ജമീൻദാരുടെ ഏക സന്താനമാണ് വനമാലി. സാമ്പത്തികസ്ഥിതിയിൽ വനമാലിയുടെ പിതാവ് ഏറ്റവും മുന്നണിയിൽ നില്ക്കുന്നു. രാസവിഹാരിയുടെ കുടുംബവും സമൂഹവും സുഖമായിത്തന്നെ കഴിഞ്ഞുകൂടുന്നു. ഭ്രഷ്ടത്തു് അധികമില്ലെങ്കിലും, ഉള്ളതിൽനിന്നു ധാരാളം ആദായം കിട്ടിവരുന്നതുകൊണ്ടു് നിത്യഭംഗിയായി നിവ്വഹിക്കുവാൻ രാസവിഹാരിയുടെ പിതാവിനു നിഷ്പ്രയാസം സാധിച്ചു.

രാസനും വനമാലിയും "കാർനടയായി" സ്കൂളിലേക്കു പോകുന്നതു നാട്ടുകാരിൽ പലരേയും വേദനിപ്പിച്ചിരുന്നു. ധാരാളം പണമുള്ള കുടുംബക്കാർ ഇങ്ങനെ വിദ്യാർത്ഥികളെ കഷ്ടപ്പെടുത്തുന്നതു ക്ഷന്തവ്യമല്ല എന്നാണ് കാണികൾ പിറുപിറുക്കുന്നതു്. നാട്ടുകാരുടെ വേദനയും കാണികളുടെ പിറുപിറുപ്പും ധനികബാലന്മാരുടെ മാതാപിതാക്കന്മാരെ ലേശമെങ്കിലും ചഞ്ചലിപ്പിച്ചില്ല. "കണ്ണുനീരിൽ വിളയണം വിദ്യ" എന്നാണ് അവരുടെ സ്ഥിരനിശ്ചയം.

വിദ്യാർത്ഥികൾ മൂന്നു പേരും പ്രവേശനപ്പരീക്ഷ പാസ്സായി. മാർച്ചോട്ടിൽ ഇരുന്നു, വൃക്ഷങ്ങളെ സാക്ഷികളാക്കി, അവർ താഴെ കാണുംവിധം ഒരു ഒരുകര പ്രതിജ്ഞ ചെയ്തു. "എന്തുതന്നെയായാലും നാം വിവാഹം ചെയ്യുകയില്ല; നമ്മിൽ മൂന്നുപേരും വക്കീൽ പരീക്ഷ പാസ്സായി സന്നദ്ധരെടുത്തു് ഏതെങ്കിലും ഒരു നഗരത്തിൽ പ്രാക്ടീസു് ആരംഭിക്കണം. മൂന്നുപേർക്കും ഒരേ വസതി: ഒരേ തൊഴിൽ; ഇതു മാത്രമേ പാടുള്ളൂ. നാം സമ്പാദിക്കുന്ന ധനം ഇമ്പീരിയൽ ബാങ്കിൽ നിക്ഷേപിക്കണം. പിന്നീടു് ആ ധനം, നാട്ടിന്റെ നന്മയ്ക്കായ ശ്രേയസ്സിനുവേണ്ടി വ്യയം ചെയ്യണം."

സമുചിതവും കാലോചിതവുമാണ് അവരുടെ നിശ്ച യം. പക്ഷെ ആ കൌമാരകല്പനം നിറവേറിയോ? അതോ, ജലരേഖയായി അതു പരിണമിച്ചുവോ? ഇതാണ വായന ക്കാർ അറിയുവാൻ അഭിലഷിക്കുന്നതു്. ഇതിനപരി പ്രതി പാദിക്കുന്ന ഭാഗങ്ങളിൽനിന്നു് അതു വ്യക്തമാകും. അല്പം ക്ഷമിക്കണം.

കലാശാലയിൽ കാൽവെച്ചതോടുകൂടി, അവരുടെ ആ പൂർവ്വൈക്യനിശ്ചയത്തിൽനിന്നു് അവർക്കു വ്യതിചലിക്കേണ്ടി വന്നു. ബി. എ. പരീക്ഷ പാസാകുന്നതുവരെ അവരുടെ മൈത്രിക്കു് അതു കഠിനമായ ഭംഗമൊന്നും സംഭവിച്ചില്ല. ഇക്കാലത്തു കൽക്കത്തയിൽ കേശവചന്ദ്രസേനൻ ബ്രഹ്മസമാ ജത്തിനു വ്യാപ്തിയും വളർച്ചയും ഉണ്ടാകുവാൻ അത്യന്തയത്നം ചെയ്തിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രഭാഷണങ്ങളും പലരേയും ഹഠാദാകർഷിച്ചു; പലരും മതിമറന്നു. ഈ നവയുഗപ്രവർത്ത നം കണ്ടു് അടങ്ങിയൊതുങ്ങി ഇരിക്കുവാൻ കലാശയം വിട്ടു പുറത്തിറങ്ങിയ നമ്മുടെ യുവാക്കന്മാർക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. അവർ കേ ശവചന്ദ്രസേനന്റെ പുതിയമാർഗ്ഗത്തെ പിന്തുടർന്നു. വനമാ ലി, രാസവിഹാരി എന്നിവരെപ്പോലെ പരസ്യമായി ബ്ര ഹ്മസമാജത്തിൽ, ചേരുവാൻ മേധാവിയാണെങ്കിലും ഉൽപ്പതിഷ്ണ യനായ ജഗദീശനു കഴിഞ്ഞില്ല. പിതാവു ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന കാലത്തോളം ബ്രാഹ്മണ്യത്തിനെതിരായുള്ള ഒരു സംരംഭത്തി ലും പങ്കുകൊള്ളുവാൻ ആ യുവാവിനു സാധിക്കയുമില്ല. വന മാലിക്കും, രാസവിഹാരിയ്ക്കും ജഗദീശനുള്ളതുപോലുള്ള ഒരു പ്രതിബന്ധവും ഇല്ല എന്നു നിരാക്ഷേപം പറയാം. പിതാ വു മരിച്ചപ്പോൾ വനമാലി കൃഷ്ണപുരം ജമീൻദാരായി. രാ സവിഹാരി രാധാപുരം സമ്പാദ്യം ആയി. അതിനാൽ അവർ രണ്ടുപേരും അചിരേണ ബ്രഹ്മസമാജകേന്ദ്രം ബങ്കളിൽനിന്നു രണ്ടു വിദൂരിമാരെ പരിഗ്രഹിച്ചു ഗാർഹസ്ഥ്യമാർഗ്ഗത്തിയിൽ

ഏപ്പെട്ട. ഒരിക്കൽ ജഗദീശനു തന്റെ മിത്രങ്ങളെ അനാശമിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹം നിയമപരീക്ഷയ്ക്കു ചേർന്ന് അതിൽ പൂർണ്ണവിജയംനേടി. അതിനുശേഷം അദ്ദേഹം 12 വയസ്സു പ്രായമുള്ള ഒരു ബ്രാഹ്മണകന്യകയെ വിവാഹം ചെയ്ത്, അവളേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ട് അലഹബാദിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. അവിടെ അദ്ദേഹം പ്രാക്ടീസു് ആരംഭിച്ചു. വിനോദിക്കു കൃഷ്ണപുരത്തു താമസിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ലാതായി. ജനാപവാദം അദ്ദേഹത്തെ ഇരിക്കപ്പൊറുതിയില്ലാതാക്കി വിഷമിപ്പിച്ചു. അതിനാൽ അദ്ദേഹം പത്നിയേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ട് കൽക്കത്തയിലേക്കു പോയി അവിടെ പാർപ്പുറപ്പിച്ചു. ധനികനായതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിനു നാട്ടുവിട്ടനാടുവാഴാൻ ചെയ്യാൻ എളുപ്പം കഴിഞ്ഞു. രാസവിഹാരിയുടെ സ്ഥിതി അതല്ല. അദ്ദേഹത്തിനു വളരെ ധനമൊന്നും ഇല്ല. അതിനാൽ ജനങ്ങളുടെ അധിക്ഷേപം സഹിച്ചും അദ്ദേഹം രാധാപുരത്തിൽത്തന്നെ പാർത്തുവന്നു. ബ്രഹ്മസമാജത്തിലെ അംഗമായതോടുകൂടി, സമുദായം അദ്ദേഹത്തെ ബഹിഷ്കരിച്ചു. ഇങ്ങനെ ആ മൂന്നു സ്നേഹിതന്മാരും മൂന്നു സ്ഥലത്തു നിവസിക്കുവാൻ നിർബ്ബന്ധരായി. ഒരാൾ അലഹബാദിൽ; ഒരാൾ കൽക്കത്തയിൽ: മറ്റൊരാൾ രാധാപുരത്തിൽ! അവിവാഹിതരായി ഒരു ഗൃഹത്തിൽ വസിച്ചു. ഒരേ തൊഴിൽ ചെയ്തു ധനം സമ്പാദിച്ചു്, രാജ്യക്ഷേമം പുരസ്കരിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുവാൻ ശപഥംചെയ്ത അവരുടെ സ്ഥിതി ഇത്തരത്തിലായിത്തീർന്നു. അന്നത്തെ ആ വൃക്ഷങ്ങൾ, ശപഥസാക്ഷികളായി ഇക്കാലത്തും കേട്പടെന്നോണം കൂടെത്തന്നെ നില്ക്കുന്നുണ്ട്. മാത്രമല്ല, അവ, വിശേഷബുദ്ധിയുള്ള ഈ സുഹൃത്തുക്കളുടെ പ്രതിജ്ഞാശിഥിലമായിത്തീർന്നതു് ആലോചിച്ചു പൊട്ടിച്ചിരിക്കയും ചെയ്യുന്നുണ്ടായിരിക്കണം. ദിവസങ്ങൾ കുറെ കഴിഞ്ഞു. ഇതിനിടയ്ക്ക് അവർ വല്ലപ്പോഴും പരസ്പരം കണ്ടുമുട്ടാതിരിക്കാറില്ല. ബാല്യകാലത്തെ ആ മൈത്രിമാത്രം ഇപ്പോഴും നിലനില്ക്കു

ന്നുണ്ട്. ജഗദീശന്റെ ഭാര്യ ഒരാൺകുട്ടിയെ പ്രസവിച്ചു. ഈ സുഭഗവൃത്താന്തം ജഗദീശൻ വനമാലിയെ അറിയിച്ചതോടുകൂടി കത്തിൽ ഇങ്ങനെയും എഴുതിയിരുന്നു. "അങ്ങയ്ക്ക് ഒരു പെൺകുട്ടി ജനിച്ചാൽ അവളെ ഞാൻ എന്റെ സ്നുഷയായി സ്വീകരിച്ചു ചെറുപ്പകാലത്തു ചെയ്യേണ്ടുന്ന കർമ്മത്തിനു പ്രായച്ഛിത്തം ചെയ്യും. ഞാൻ ഇവിടെ പ്രാക്ടീസ് ചെയ്ത് ഒരുവിധം സുഖമായി ജീവിക്കുന്നു. എന്റെ ഈ നിശ്ചയം ഞാൻ ഒരിക്കലും വിസ്മരിക്കുന്നതല്ല." വനമാലി ഈ കത്തിനു മറുവടി എഴുതിയയച്ചതായി കാണുന്നു:—"ഞാൻ അങ്ങയുടെ പുത്രനെ ആശീർവദിക്കുന്നു. അവൻ ചിരഞ്ജീവിയായിരിക്കട്ടെ! എനിക്കു പെൺകുട്ടി ഉണ്ടാകുമോ എന്ന് ഇപ്പോൾ പറയാൻ നിവൃത്തിയില്ല. ഉണ്ടായാൽ തീർച്ചയായും അവളെ അങ്ങയുടെ സ്നുഷയാക്കാം." എഴുത്തു വായിച്ചു വനമാലി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. കാരണം ഇതാണ്. രണ്ടുവർഷത്തിനുമുമ്പു രാസവിഹാരിക്ക് ഒരു പുത്രൻ ജനിച്ചു. അന്ന് അദ്ദേഹവും ഇതേവിധംതന്നെ വനമാലിയോടു് അഭ്യർത്ഥിക്കയുണ്ടായി. വാണിജ്യം വനമാലിയെ കോടീശ്വരനാക്കി. അതിനാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രിയെ സ്നുഷയാക്കാൻ പലർക്കും ആശയങ്കുരിച്ചു.

അദ്ധ്യായം ൨

പിതാവും പുത്രിയും.

ഇരുപതുകൊല്ലം തികച്ചും കഴിഞ്ഞു. വനമാലി മധ്യയുസ്സിനെയും തരണം ചെയ്തുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഇടവിടാതെ കൂറകാലമായി അദ്ദേഹത്തെ ബാധിച്ചിരുന്ന രോഗം അതിന്റെ ഉച്ചകോടിയിലെത്തി. കിടന്നിടത്തു നിന്നു

എഴുന്നേല്പാൻപോലും അദ്ദേഹത്തിനു കഴിവുണ്ടായില്ല. ഈ ദിനത്തിൽനിന്നു രക്ഷപ്രാപിക്കുമെന്നുള്ള ആശയും അദ്ദേഹത്തെ വിട്ടുപിരിഞ്ഞു. വന്നമാലി ധർമ്മാത്മാവും യഥാർത്ഥ ദൈവഭക്തനും ആയിരുന്നു. അതിനാൽ മൃത്യുവിനെക്കുറിച്ചുള്ള ഭയം ലേശമെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഏകമാത്രസന്താനമായ പുത്രിയെ വിവാഹംചെയ്തുകൊടുക്കാൻ സാധിക്കാതെ മരിക്കേണ്ടിവരുന്നുവല്ലോ എന്നുള്ള വിചാരമാണ് ഇപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തെ കഠിനമായി വേദനിപ്പിക്കുന്നതു്. രണ്ടുദിവസം പകൽ, ഉദ്ദേശം ഏഴെട്ടുനാഴികപ്പകലെ, അദ്ദേഹം പുത്രിയായ വിജയയെ സമീപം വിളിച്ചു് അവളുടെ വലതുകരം ഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"മകളേ, എനിക്കൊരാൺകുട്ടിയില്ലല്ലോ എന്നുള്ള വ്യസനം എന്നെ തീരെ വിഷമിപ്പിക്കുന്നില്ല. പുത്രനേക്കാളും സ്നേഹം എനിക്കു നിന്നിൽ ഉണ്ടു്. നിനക്കു് ജനിയും പതിനെട്ടുവയസ്സു തികഞ്ഞിട്ടില്ല. എങ്കിലും ധനസംബന്ധമായ ചുമതലകളും അധികാരവകാശങ്ങളും നിന്റെ തലയിൽ അടിച്ചേല്പിക്കുവാൻ എനിക്കു ലേശമെങ്കിലും അശ്രദ്ധയും ഉണ്ടാകുന്നില്ല. നിനക്കു മാതാവില്ല; സഹോദരൻ ഇല്ല; മുത്തച്ഛനോ വലിയച്ഛനോ മറ്റു ബന്ധുജനങ്ങളോ ഇല്ല. എന്നാലും ഞാൻ സമ്പാദിച്ച സമ്പത്തുകൊണ്ടു നീ കളയുമെന്നു എനിക്കു ഭീതിയില്ല. മകളേ, ഒരു കാര്യത്തിൽ നിന്നെ നിശ്ചിപ്പിക്കേണ്ട ഭാരം എനിക്കുണ്ടു്. ജഗദീശൻ എപ്രകാരത്തിലുള്ളവനായിരിക്കട്ടെ, അയാളുടെ പ്രവൃത്തികളും എങ്ങനെയുള്ളവയെങ്കിലും ആയിരിക്കട്ടെ, അയാളും എന്റെ ബാല്യസുഹൃത്താണു്. കടം ഇടാക്കുവാൻവേണ്ടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ വീട്ടുപടിക്കൽ വിളിക്കാനിടവരുത്തരുതു്. അദ്ദേഹത്തിനു് ഒരു മകനുണ്ടു്. ഇന്നിമിഷംവരെ ഞാൻ അവനെ എന്റെ കണ്ണുകൊണ്ടു കണ്ടിട്ടില്ല. അവൻ സമർത്ഥനും സദ്സ്വഭാവിയുമാണെന്നു കേൾക്കുന്നു. പിതാവിന്റെ ദോഷത്തിനു പുത്രൻ ആശ്രയഹീനനാ

യിത്തീരുന്നതു് എനിക്കിഷ്ടമില്ല. ഈ സംഗതി നിന്റെ ഒരു യിൽ ഇരിക്കട്ടെ.”

വിജയയുടെ നേത്രം ബാഷ്പകലുഷവും കണ്ഠം പ്രതിരുദ്ധവുമായിത്തീർന്നു. അവൾ പറയുകയാണു്, “അച്ഛൻ, അങ്ങയുടെ ആജ്ഞ ഒരു കാലത്തും ഞാൻ അതിലംഘിക്കുന്നതല്ല. ജഗദീശ്വരൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന കാലത്തോളം അദ്ദേഹത്തെ ഞാൻ അങ്ങയപ്പോലെ പരിഗണിച്ചുകൊള്ളാം. അദ്ദേഹം മരിച്ചതിനുശേഷവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മകനുവേണ്ടി ഇത്രയധികം സംഖ്യ ചെലവു ചെയ്യുന്നതു യുക്തമായിരിക്കുമോ? ആ കുട്ടിയെ അങ്ങു് ഇതേവരെ കാണുകപോലും ചെയ്തിട്ടില്ലെന്നു പറയുന്നു. ഞാനും കാണുകയുണ്ടായിട്ടില്ല. വിശേഷിച്ചും അയാൾ സമർത്ഥനും സദ്സ്വഭാവിയുമാണെന്നു് അച്ഛൻ പറയുന്ന സ്ഥിതിക്കു് ഈ കടം തീർക്കുവാൻ അയാൾക്കു കഴിയാതെ വരുമോ?”

വനമാലി പുത്രിയെനോക്കി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—കടം കൊടുപ്പാനല്ല മകളേ! അവനു് ഇപ്പോഴും വളരെ ചെലവുണ്ടു്. കടം തീർക്കുവാനുള്ള ശക്തി അവനു് ഉണ്ടായിക്കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല.”

വിജയ:—“കടം തീർക്കുവാനുള്ള ശക്തി അയാൾക്കില്ലെങ്കിൽ അയാൾ ദരിദ്രൻതന്നെയാണു്. അച്ഛാ, അത്തരത്തിലുള്ള ഒരുവനുവേണ്ടി ഇത്ര വലിയ ഒരു സംഖ്യ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതു് ഉചിതമായിരിക്കയില്ല.”

അഭ്യസ്തവിദ്യയും തേജസ്വിനിയുമാണു തന്റെ പുത്രിയെന്നും അതിനാൽ അവളോടു് അധികമൊന്നും പ്രസ്താവിക്കേണ്ടതില്ലെന്നും അദ്ദേഹത്തിനറിയാം. ഒരു ദീർഘശ്വാസം വിട്ടുകൊണ്ടു് ആ ദയാലു ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—“എല്ലാക്കാര്യങ്ങളും ഈശ്വരനിൽ സമർപ്പിച്ചുകൊണ്ടു കർത്തവ്യമായിട്ടുള്ളതെന്തോ, ഉചിതമായിട്ടുള്ളതെന്തോ, അതു് അനുഷ്ഠിക്കുക.

നിന്നെ ഒരു കാര്യത്തിലും ഞാൻ നിർബ്ബന്ധിക്കുന്നില്ല. ഇ ത്രയും പറഞ്ഞു അല്പനേരം അദ്ദേഹം മൌനം ദീക്ഷിച്ചു. അ നന്തരം ഇങ്ങനെ തുടർന്നുപറഞ്ഞു:—"ജഗദീശൻ സ്വസ്ഥനും, സുഖിയുമായിരുന്ന കാലത്തു് നിന്നെ പ്രസവിക്കുന്നതിനു മു മ്പായിത്തന്നെ, നീ പെൺകുട്ടിയാകുന്നപക്ഷം സ്നുഷയാ ക്കുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. അക്കാലത്തു ഞാനും അതു സമ്മതിക്കയുണ്ടായിട്ടുണ്ടു്." ഇത്രയും പറഞ്ഞു വനമാലി ഒരു സ്ത്രീയോടുകൂടി പുത്രിയുടെ മുഖത്തുനോക്കി.

വനമാലിയുടെ പുത്രി ബാല്യത്തിൽത്തന്നെ മാതൃഹീ നയായിത്തീർന്നിരുന്നു. അതിനാൽ പിതാവിന്റെയും മാ തുവിന്റെയും സ്ഥാനം വനമാലിതന്നെ വഹിക്കേണ്ടിവ ന്നു. അമ്മയില്ലാത്ത ദുഃഖം ഒരിക്കലും വിജയയ്ക്കുണ്ടാകരു തെന്നാണു് പിതാവിന്റെ സ്ഥിരനിശ്ചയം. അതിനാൽ അവളുടെ ഏതു സ്വാതന്ത്ര്യവും അദ്ദേഹം ശിഥിലമാക്കാ റില്ല. പുത്രി പറയുന്നു:—"അച്ഛാ, അങ്ങു് അന്നങ്ങനെ വല്ല തും പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അതത്ര ഗണ്യമാക്കാനില്ല. അതു ഹൃദയപൂർവ്വമായിരുന്നില്ലല്ലൊ."

വനമാലി:—"എന്തുകൊണ്ടു് മകളേ?."

വിജയ:—"ഹൃദയപൂർവ്വമാണ അങ്ങു ധർമ്മോപദേശം ചെ യ്തിട്ടുള്ളതെങ്കിൽ ഇതേവരെ ജഗദീശന്റെ മകനെ എന്തു കൊണ്ടാണിവിടെ വരുത്താതിരുന്നതും അയാളുമായി അന്നു് സംഭാഷണം ചെയ്യാതിരുന്നതും?"

വനമാലി:—"രാസവിഹാരി എന്നോടു പറഞ്ഞു, ആ കുട്ടി അവന്റെ മാതാവിനെപ്പോലെതന്നെ ദുർവ്വിനീതനാണെ ന്നു്. ഡാക്ടറായിവന്നാൽത്തന്നെയും അവനു് അധികകാ ലം ആയുസ്സുണ്ടാകാനിടയില്ലെന്നുംകൂടി വിഹാരി പറയുക യുണ്ടായി. അതുകൊണ്ടാണ സമീപസ്ഥനായിരുന്നിട്ടുകൂടി ഞാൻ അവനെ ആളയച്ചുവരുത്തികാണാതിരുന്നതു്. ഇ

കല്ക്കത്തയിലല്ലെ അവൻ ബി. എ. ക്കു വായിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നതു്. അതിനുശേഷം ഉടനെത്തുടരെയുള്ള രോഗം നിഷ്ഫലംകൊണ്ടു് ആ സംഗതിയെപ്പറ്റി ആലോചിക്കുവാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. അതൊരു വലിയ നഷ്ടമായിപ്പോയി എന്നു എനിക്കിപ്പോൾ തോന്നുന്നുണ്ടു്. എന്നാലും, മകളെ ഞാൻ സത്യമാണു പറയുന്നതു്, ജഗദീശനു അയച്ചിട്ടുള്ള കത്തിൽ അടങ്ങിയ സംഗതി ഹൃദയം ഉറഞ്ഞതന്നെ എഴുതിയിട്ടുള്ളതാണു്."

അല്പനേരം മൌനമായിരുന്നതിനുശേഷം വനമാലി തുടർന്നു:—"മകളേ, ജഗദീശൻ മദ്യപാനിയും, ധൂർത്തനും ആണെന്നാണു ലോകരെല്ലാം അഭിപ്രായപ്പെടുന്നതു്. എന്നാൽ വിദ്യാർത്ഥിയായിരുന്നകാലത്തു ഞങ്ങളെയെല്ലാം അപേക്ഷിച്ചു് അദ്ദേഹം സദ്സ്വഭാവിയും പ്രകൃതിശാലിയും ആയിരുന്നു. വിദ്യയേയെ ബുദ്ധിവൈഭവത്തേയെ പറഞ്ഞിയല്ല ഞാൻ പറയുന്നതു്. ഇതു രണ്ടും വിദ്യാർത്ഥികളിൽ പലർക്കും ഉണ്ടാകാം. പഠിക്കാൻ സാമർത്ഥ്യവും പരീക്ഷകളിൽ ജയിക്കാൻ ഭാഗ്യവും പലരിലും കണ്ടേക്കാം. പക്ഷെ സ്നേഹിക്കാൻ പഠിച്ച ഒരു ഹൃദയവും, വിശ്വസിക്കാൻ പഠിച്ച ഒരു മനസ്സും ഇപ്പോഴത്തെ മാതാക്കൾക്കു ഇല്ല. എനിക്കു ജഗദീശന്റെ അനേകദോഷങ്ങളും അറിയാം. ഭാര്യയുടെ മരണത്തിനുശേഷമാണു് അദ്ദേഹം ഭ്രാന്തനായിത്തീർന്നതു്. അതിനു മുമ്പുവരെ അദ്ദേഹം ചപലനായിരുന്നില്ല. നിന്റെ മാതാവിന്റെ മരണം എന്നെ എത്രമാത്രം വിഷാദിപ്പിക്കുന്നുണ്ടു്! അതു് ആലോചിക്കുകകൂടി വയ്യ. ജഗദീശന്റെ ഭാര്യാവാസ്തവത്തിൽ ഗൃഹലക്ഷ്മിയും സാവിത്രിയുംതന്നെയായിരുന്നു. ആ സ്ത്രീ മരിക്കുന്നസമയത്തു നരേന്ദ്രനെ സമീപം വിളിച്ചു പറഞ്ഞതു് ഇതായിരുന്നു:—"ഇദ്ദേഹത്തിൽ നിനക്കു സ്ഥിരവിശ്വാസമുണ്ടാകുവാൻ ഞാൻ നിന്നെ അനുഗ്രഹിക്കുന്നു." ആ മാതാവിന്റെ അന്ത്യനിർദ്ദേ

ശം നിഷ്ഫലമായിട്ടില്ലെന്നാണ് എന്റെ കേൾവി. നരേന്ദ്രൻ ഈശ്വരക്ഷേത്രനാണെന്നാണ് എന്റെ അറിവ്. ക്ഷേത്രം ഇഹത്തിൽ മറഞ്ഞുള്ളവർ ഒന്നംതന്നെ സമ്പാദിച്ചുവെക്കേണ്ടതില്ല മകളേ!"

വിജയ ചോദിച്ചു:—"അച്ഛ, ഇതാണോ ഈ ലോകത്തിലെ ഏറ്റവും വലിയ സമ്പത്ത്?"

മരണോന്മുഖനായ വൃദ്ധന്റെ നേത്രത്തിൽ ബാഷ്പം നിറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം കൈകൾരണ്ടും ഉയർത്തി പുത്രിയുടെ ശിരസ്സിൽ അർപ്പിച്ചുകൊണ്ട് ഗദ്ഗദസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അതേ മകളേ, മനുഷ്യർ കഷ്ടപ്പെട്ട് സമ്പാദിക്കേണ്ട ഒരു അമൂല്യധനമാണിത്. ഇതാണ് പരമപുരുഷാർത്ഥവും ചരമസിദ്ധിയും. സംസാരത്തിന്റെ ഉള്ളിലും, സംസാരത്തിന്റെ പുറത്തും, ഇതിനേക്കാൾ വലുതായിട്ട് ഒന്നുംതന്നെയില്ല. നിനക്കിതു സമ്പാദിക്കാൻ കഴിഞ്ഞാലും ഇല്ലെങ്കിലും അതിനെ സമാദരിക്കാനും അതിന്റെ നിഴലിൽ വിശ്രമിക്കാനും നീ യത്നിക്കേണ്ടതാണ് അത്യാവശ്യമാണ്. ഞാൻ മൃത്യുവിനെ വരിക്കാൻ ആരംഭിക്കുന്ന ഈ സമയത്തു് ഈ ഒരാശീർവ്വാദമാണ നിനക്കു നൽകുന്നതു് മകളേ!"

പിതാവിന്റെ ഹൃദയസ്പർശിയായ ഒരു നോട്ടം വിജയയുടെ മനസ്സിൽ ഗാഢമായി പതിയുന്നതായി അവൾക്കു തോന്നി. ഈ അത്ഭുതപൂർവ്വമായ വിചിത്ര അനുഭൂതിനിമിത്തം കുറേനേരത്തേക്കു വിജയ ധ്യാനനിമഗ്നയോലെ കാണപ്പെട്ടു. വനമാലി ഉടൻപറഞ്ഞു:—"ജഗദീശന്റെ പുത്രന്റെ പേർ നരേന്ദ്രനെന്നാണ്. അവൻ ഡാക്ടർ പരീക്ഷ പാസ്സായി. പക്ഷേ പ്രാക്ടീസ്സ് ആരംഭിച്ചിട്ടില്ല. അവൻ ഇട്ടിക്കിലുണ്ടെങ്കിൽ ഇവിടെ വരുത്തി ഒന്നു കാണാമായിരുന്നു."

വിജയ:—"ഇപ്പോൾ നരേന്ദ്രൻ എവിടെ?"

വനമാലി:—"അവന്റെ അമ്മാമന്റെ അടുക്കൽ—ബമ്മയിൽ ജഗദീശന്റെ സ്ഥതി മിക്കവാറും ഇപ്പോൾ ഒരു ട്ര

ന്തൻറെതുപോലെയാണ്. ന്യായാന്യായവിവേചനമില്ലാതി പോവും അദ്ദേഹത്തിനില്ല. എങ്കിലും പുത്രൻ അവൻറെ പിതാവിനോടുള്ളതുപോലെയാണ് സദ്ഗുണസമ്പന്നനിലെന്നാണ് ഈ ഉന്മാദാവസ്ഥയിലും അദ്ദേഹം പറയുന്നത്. എങ്ങനെയെങ്കിലുമാകട്ടെ, ആ കുട്ടി ദീർഘായുഷ്മാനായിരുന്നാൽ മതി."

നേരം സന്ധ്യയോടടുത്തു. ഭൃത്യൻ വിളക്കു കൊളുത്തിയതിനുശേഷം വിലാസവിഹാരി അവിടെ സന്നിഹിതനായിരിക്കുന്ന എന്ന വിവരം വനമാലിയെ ധരിപ്പിച്ചു. ഉടനെ അദ്ദേഹം പുത്രിയോട് "നീ താഴത്തേക്കു പോകുക. ഞാൻ അല്പം വിശ്രമിക്കട്ടെ" എന്നിങ്ങനെ പറഞ്ഞു.

വിജയ പിതാവിനെ പുതപ്പിച്ച് അദ്ദേഹത്തിൻറെ പാദങ്ങളിൽ നമസ്കരിച്ചു താഴത്തേക്കിറങ്ങി. അവിടം പോയ ഉടനെ വനമാലിയുടെ ജീർണ്ണവക്ഷസ്ഥലത്തെ ഭേദിച്ചു ഒരു ദീർഘനിശ്വാസം ബഹിർഗ്ഗമിച്ചു. വിലാസൻറെ ആഗമനം എന്തുകാരണമായിട്ടോ എന്നറിഞ്ഞില്ല, ആ യുവാവ് അസ്വസ്ഥജനകമായിത്തോന്നി.

രാസവിഹാരിയുടെ പുത്രനാണ വിലാസവിഹാരി. അയാൾ വളരെ ക്ലേശിച്ച് എഫ്. എ. പാസ്സായതിനുശേഷം കൽക്കത്തയിൽ ബി. എ. ക്ലാസ്സിൽ പഠിക്കുകയാണ്. വനമാലി സമുദായഭ്രഷ്ടനായതിനുശേഷം വല്ലപ്പോഴും ഒരിക്കലേ സ്വദേശത്തേക്കു പോകാറുള്ളൂ. വാണിജ്യാഭിവൃദ്ധിയോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിനു ധനവും ഭ്രമപാത്രക്കുകളും വർദ്ധിച്ചുവർദ്ധിച്ചുവന്നു. ആവക കാര്യങ്ങളെല്ലാം നോക്കിവന്നതു വനമാലിയുടെ ഉപദേശപ്രകാരം അദ്ദേഹത്തിൻറെ ബാഹ്യസുഹൃത്തായ രാസവിഹാരിയാണ്. വിലാസവിഹാരി ഈ ബന്ധം പ്രമാണിച്ചാണ് ക്കടെക്കടെ വനമാലിയുടെ ഗൃഹത്തിൽ വരാറുള്ളതും. കുറച്ചു ദിവസമായി അയാളുടെ വരവ് ഒരു പ്രത്യേകോദ്ദേശത്തോടുകൂടിയായിരുന്നു. ആ ഉദ്ദേശം എന്തെന്നു അചിരേണ വായനക്കാർക്കു മനസ്സിലാകാതിരിക്കയില്ല.

അദ്ധ്യായം നാല.

വിജയയും വിലാസനും.

വനമാലി പരലോകപ്രാപ്തനായിട്ട മാസം രണ്ടു കഴിഞ്ഞു. കൽക്കത്തയിലുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ വലിയ മാളികയിൽ വിജയ ഏകാകിനിയായി കാലയാപനം ചെയ്യുന്നു. ഭൃത്യന്മാരുടെ മേൽനോട്ടം പഴയപോലെ രാസവിഹാരി കാണുന്നു. ഇങ്ങനെയാണ വിജയയുമായി അടുക്കുവാൻ രാസവിഹാരിക്ക സാധിച്ചിട്ടു. അദ്ദേഹം രാധാപുരത്തായിരുന്നതിനാൽ കൽക്കത്തയിൽ വസിക്കുന്ന വിജയയുടെ കാര്യങ്ങളും രാസവിഹാരിയുടെ ഉപദേശപ്രകാരം വിലാസവിഹാരിയാണ നടത്തിവന്നതു. അയാളും വിജയയുടെ അഭിഭാവകനായിത്തീർന്നതു ഇവ വഴിക്കാണു.

ബ്രഹ്മസമാജക്കാരുടെ ഇടയിൽ ഇക്കാലത്തു നടപ്പുള്ള ചില പ്രത്യേകനടപടികളാണ സത്യം, സുനീതി, സുരുചി എന്നിവ. വലിയ വലിയ തരങ്ങളിലുള്ള വിദ്യാലയങ്ങളിലും കലാലയങ്ങളിലും പഠിക്കാനായി വന്നു ചേരുന്ന ഹിന്ദുയുവാക്കന്മാർ എപ്പോഴും കുസംസ്കാരംകൊണ്ടു മലിനരായി മാതാപിതാക്കന്മാരുടേയും, മറ്റു ഇരുജനങ്ങളുടേയും അഭിപ്രായത്തിനെതിരായി, ദേവദേവിമാർക്കെതിരായി, ഹിന്ദുമതത്തിനു വിരുദ്ധമായി പ്രവർത്തിക്കുന്നു, അപ്പോൾ അവരെ സമുദായം ബഹിഷ്കരിക്കുന്നു. സത്യവും സുനീതിയും അവരെ പ്രബുദ്ധരാക്കുന്നു. ലജ്ജയാൽ അവരുടെ തലതാഴുന്നു. അവർക്ക് ഇങ്ങനെ പറയാതെ കഴികയില്ലെന്നായിത്തീരുന്നു:—"സത്യമെന്നു തോന്നുന്നതു ഞങ്ങൾ അനുഷ്ഠിക്കും. മാതാവിന്റെ ബാഷ്പബിന്ദുക്കളും പിതാവിന്റെ ദീർഘനിശ്വാസങ്ങളും കർത്തവ്യനിർവ്വഹണത്തിനു പ്രതിബന്ധങ്ങളാണെ

ങ്കിൽ അവയെ ഞങ്ങൾ നിസ്സാരമായിട്ടേ പരിഗണിക്കയുള്ളൂ. പുണ്ണ്യപ്രയത്നംകൊണ്ടു് ഈ ദൌർബ്ബല്യത്തിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടേണമെന്നായിട്ടാണിരിക്കുന്നതു്.

വിലാസവിഹാരി ഇന്നു വിജയയുടെ സന്നിധിയിൽ എത്തിയിട്ടുള്ളതു മദ്യപാനിയായ ജഗദീശന്റെ ക്രൂരവൃത്താന്തവും വഹിച്ചുകൊണ്ടാണു്. വിജയയുടെ പിതാവിന്റെ ബാല്യസ്നേഹിതനാണല്ലോ ജഗദീശൻ. അദ്ദേഹം മദ്യപാനത്താൽ ബോധമില്ലാതെ വീണു മരിച്ച സംഗതി വിലാസൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ ബ്രഹ്മസമാജത്തിലെ സുനീതിയെ ഓർത്തു വിജയ, പിതാവിന്റെ ഉത്തമ സഖാവായ ജഗദീശൻ പരലോകഗതനായതിൽ അവജ്ഞ തോന്നിക്കയാണുണ്ടായതു്. അവർക്കു തീരെ വ്യഥ തോന്നുകയുണ്ടായില്ല. വിലാസൻ പറയുകയാണു്, "ജഗദീശബാബു എന്റെ അച്ഛന്റെ ബാല്യസുഹൃത്തായിരുന്നു. പക്ഷെ ബാബുവിന്റെ മുഖത്തുപോലും നോക്കാൻ കുറെ കാലമായി അച്ഛൻ ഇഷ്ടപ്പെടാറില്ല. ജഗദീശൻ രണ്ടു തവണ അച്ഛനോടു കുറച്ചു പണം കടം വാങ്ങാനായി വീട്ടിൽ വന്നിരുന്നു. അച്ഛൻ ഭൃത്യന്മാരെക്കൊണ്ടു അദ്ദേഹത്തെ വീട്ടിൽനിന്നു പുറത്താക്കിച്ചു. ഇങ്ങനെയുള്ള ദുർന്നീതിപരരെ സഹായിക്കുന്നതുതന്നെ പാപമാണെന്നാണച്ഛൻ പറയാറുണ്ടു്. ദൈവത്തിനുകൂടി ഇഷ്ടമായിരിക്കയില്ലല്ലൊ പാപികളെ സഹായിക്കുന്നതു്."

"അതെ; അതുശരിതന്നെ" എന്നായി വിജയ.

വിലാസൻ ഉത്സാഹമായിത്തീർന്നു. അയാൾ പ്രസംഗത്തിനു ശക്തികൂട്ടി. "ബന്ധുക്കളായാലും വേണ്ടില്ല, സ്നേഹിതരായാലും വേണ്ടില്ല, ബഹിഷ്കൃതരായ ക്രൂരന്മാരായി ബ്രഹ്മസമാജത്തിന്റെ സുശ്രേഷ്ഠമായ ആദർശത്തെ തുണവർത്തിക്കുന്നതു യുക്തമല്ല. ജഗദീശന്റെ സ്നേഹിതരെല്ലാം ന്യായപ്രകാരം നമുക്കു പണയംമൂലം അധീനപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹ

ത്തിന്റെ മകൻ കടം തീർക്കാൻ ഒരുങ്ങുന്നപക്ഷം നന്നായിരുന്നു. അതിനു് അയാൾക്കു് സാധിക്കാത്തപക്ഷം ജാതീയന്റെ സ്ഥാവരജംഗമസമ്പത്തുക്കൾ നാം കൈവശപ്പെടുത്തേണ്ടതായിട്ടാണിരിക്കുന്നതു്. വാസ്തവത്തിൽ നമുക്കു വേണ്ടതായ സംഖ്യ ഉപേക്ഷിച്ചുകൊടുക്കാൻ അധികാരമില്ല. കാരണം ആ സംഖ്യകൊണ്ടു് അനേകം നല്ല കാര്യങ്ങൾ ചെയ്യാൻ നമുക്കു് സാധിക്കും. ബ്രഹ്മസമാജത്തിൽ പെട്ട ഏതെങ്കിലും ഒരു വിദ്യാർത്ഥിയെ ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കയച്ചു പഠിപ്പിക്കാം; മതപ്രചരണം ചെയ്യാം. ആ സംഖ്യകൊണ്ടു നമുക്കു് പലതും സാധിക്കേണ്ടതുണ്ടെന്നാണു് ഹൃദയത്തിൽ ഞാനഭിപ്രായപ്പെടുന്നതു്. പറയൂ, ഭേതിരുന്നെ പറയൂ; എന്തുകൊണ്ടു നമുക്കിങ്ങിനെയെല്ലാം ചെയ്തുകൂടാ? ജാതിനാം പുറമെ ജാതീയനൊ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മകനോ ബ്രഹ്മസമാജത്തിൽ ചേർന്നവരല്ല. അങ്ങനെയിരിക്കെ, അവരോടു ദയപ്രദർശിപ്പിക്കേണ്ട ആവശ്യമെന്തു്? ഭേതിയുടെ അനുവാദം കിട്ടിയാൽ അച്ഛൻ ഇതുസംബന്ധമായി വേണ്ടതു് ഉടൻ പ്രവർത്തിക്കാതിരിക്കയില്ല. ഭേതിയുടെ അനുമതി ലഭിക്കാൻ വേണ്ടിയാണു് അച്ഛൻ എന്നെ ഇങ്ങോട്ടയച്ചിട്ടുള്ളതു്."

വിജയ, സാർവ്വാസിയായ പിതാവിന്റെ അന്ത്യവേളയിലെ വാക്കുകളെ അനുസ്മരിക്കയാണു്. അവൾ പലതും ആലോചിക്കുന്നുണ്ടു്. പെട്ടെന്നു ഒരു മറുപടിയും പറയുവാൻ അവൾക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. അങ്ങുമിങ്ങും മാറുന്ന വിജയയെ നോക്കി ഗൂഢസ്വരത്തിൽ അല്പനേരം കഴിഞ്ഞശേഷം അയാൾ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "ഇല്ല; ഈ വിഷയത്തിൽ ഉടനെ ചിലതു തീരുമാനിക്കുകതന്നെ വേണം. വ്യവസ്ഥയില്ലായ്മ ബലഹീനതയാണു്—പാപമാണു്. പാപമെന്ന മാത്രം പറഞ്ഞാൽ പോരാ; മഹാപാപം കൂടിയാണു്. ജാതീയന്റെ വീടു് ബ്രഹ്മസമാജമന്ദിരമായിത്തീരണം. എനിക്കു്

ഈ ഉദ്ദേശം ബലമായി മനസ്സിൽ പതിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭവനത്തിനു ചുറ്റും നിവസിക്കുന്നവർ മൂർഖന്മാരാണ്. അവരെ ബ്രഹ്മസമാജാംഗങ്ങളാക്കി മതപ്രചരണം ചെയ്യേണ്ട ഭാരം നമുക്കുണ്ട്. ആ ഗ്രാമനിവാസികളുടെ മൂർഖതയും അത്യാചാരവും നിമിത്തമല്ലെ ഭവതിയുടെ പിതാവിന്ന് ജന്മഭൂമി വിട്ട കല്ക്കത്തയിൽ താമസിക്കേണ്ടിവന്നതു്. ഭവതി അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രിയാണ്. ഈ ധർമ്മതിക്രിയാകേവലമുത്തരമായി ആ ഉന്നാട്ടുകാരെ ധരിപ്പിക്കേണ്ടതു ഭവതിയുടെ ധർമ്മമാകുന്നു. പറയൂ. എന്റെ ഈ അഭിപ്രായം ഭവതിക്ക് എങ്ങനെ തോന്നുന്നു. പറയൂ."

വിജയ ക്ഷുബ്ധയായിത്തീർന്നു. വിലാസവിഹാരി ഉച്ചം നിറഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ ഉടനെ:—"ആലോചിച്ചുനോക്കൂ. ഭവതിയുടെ കീർത്തി നാടെല്ലാം എത്ര വേഗത്തിൽ വ്യാപിക്കും! ബ്രഹ്മസമാജം അപ്രതിഹതശക്തിയോടുകൂടിയ ഒരു ധാർമ്മികപ്രസ്ഥാനമെന്നു സനാതനഹിന്ദുക്കൾപോലും സശിരകമ്പം സമ്മതിക്കും. സമാജപ്രവർത്തകന്മാരെല്ലാം സജ്ജനങ്ങൾ; അവർക്കു സൗഹൃദയത്വമുണ്ട്; ഔദാര്യമുണ്ട്; സ്വാർത്ഥത്യാഗമുണ്ട്; ശത്രുക്കൾക്കുപോലും ഉപകാരം ചെയ്യുന്നുള്ള സന്നദ്ധതയും ഉണ്ട്. ഏതൊരു മഹാപുരുഷനെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നാട്ടുകാർ അധിക്ഷേപിച്ചു നാട്ടിൽനിന്നു ബഹിഷ്കരിച്ചുവോ ആ മഹാത്മാവിന്റെ പുത്രി ശത്രുക്കൾക്കു മംഗളമുണ്ടാകാൻവേണ്ടി മഹത്തായ സ്വാർത്ഥത്യാഗം ചെയ്തിരിക്കുന്നു എന്നു ലോകം ഭവതിയെ പ്രശംസിക്കട്ടെ! ഭവതിതന്നെ ഒന്നാലോചിച്ചുനോക്കുക. ഭവതിയുടെ സ്വാർത്ഥത്യാഗം സാർവ്വലൗകികമായ ഒരു നൈതികപ്രഭാവം വ്യാപിപ്പിക്കാതിരിക്കില്ല."

ഇത്രയും പറഞ്ഞു വിലാസൻ സമീപത്തുകിടന്നിരുന്ന മേശമേൽ ശക്തിയായി ഒരടി അടിച്ചു. അയാളുടെ പ്ര

സംഗതി കേട്ട വിജയ മുത്തശ്ശിയായിത്തീർന്നു. വാസ്തവത്തിൽ ഇത്ര വലുതായ ഒരു കീർത്തി പത്തുപതിനെട്ടു വയസ്സു പ്രായമുള്ള ഒരു പെൺകിടാവിനു ആലോചിക്കാതെ വരുമോ? വിജയ ഈ പ്രശ്നത്തിനു പൂർണ്ണമനോരാജ്യം നല്കിക്കൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അദ്ദേഹത്തിന്റെ മകന്റെ പേർ നരേന്ദ്രൻ എന്നാണെന്നു്. അങ്ങയ്ക്കറിയാമോ അയാളും ഇപ്പോൾ എവിടെയാണെന്നു്?"

വിലാസം:—അറിയാം. നിർഭാഗ്യനായ പിതാവിന്റെ മർണശേഷം അയാൾ നാട്ടിൽ വന്നിരുന്നു. ഉദ്ദേശ്യിച്ച മുതലായതു കഴിച്ചുകൊണ്ടു് അയാൾ സപത്നിയെ തിരിച്ചു കൊണ്ടുപോയിട്ടുണ്ടു്."

വിജയ:—"അങ്ങക്കു് നരേന്ദ്രനുമായി അടുത്തപരിചയം ഉണ്ടോ?"

വിലാസം:—"അടുത്തപരിചയമോ? ഛീ: ഛീ: എന്നെ അത്തരത്തിലുള്ള ഒരുവനാണെന്നാണോ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുള്ളതു്." ഇത്രയും പറഞ്ഞു വിലാസൻ വിജയയെ അപ്രതിഭയാക്കിച്ചെയ്തു. പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് അയാൾ തുടർന്നു:—"പരിചയപ്പെടേണ്ട ഒരാളും അയാൾ! അയാളുമായി അടുത്തപരിചയം സമ്പാദിക്കണമെന്നു് ഇതുനിമിഷം വരെ എനിക്കു് ആലോചനകൂടി ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ഒരു ദിവസം വഴിമദ്ധ്യത്തിൽവെച്ചു ട്രെയിനിൽപ്പോലുള്ള ഒരു പുതിയ ആപീസിലേക്കു പോകുന്നതു ഞാൻ കണ്ടു. എനിക്കു വളരെ ആശ്ചര്യം തോന്നി. നാട്ടുകാരിൽ ഒരാളോടു "ഇയാൾ ആരാണു്?" എന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു. അയാൾ പറഞ്ഞപ്പോഴാണു ജഡദീശന്റെ പുത്രനാണു് ആ പുതിയ ട്രെയിൻ എന്നു എനിക്കു മനസ്സിലായതു്. വാസ്തവം പറയാമല്ലോ, അയാളുടെ മുഖത്തെന്നെ ഞാൻ കാണുകയുണ്ടായിട്ടില്ല. ഇനി ഒരിക്കൽ കണ്ടാൽത്തന്നെ എനിക്കു് അയാളെ തിരിച്ചറിയുവാ

നും സാധിക്കുന്നതല്ല." വിജയ കൌതുകത്തോടുകൂടി ചോദിച്ചു:—"ഭ്രാന്തനെപ്പോലെയോ അയാൾ? ഇംഗ്ലണ്ടിൽനിന്നു വൈദ്യബിരുദം നേടി മടങ്ങിയിട്ടുള്ള ഒരു യുവാവാണ് അയാളെന്നാണല്ലോ എന്റെ കേൾവി."

വിലാസവിഹാരി അവജ്ഞാപൂർവ്വം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "അതെ, മിക്കവാറും ഒരു ഭ്രാന്തൻതന്നെയാണ് അയാൾ. എന്താണു പറഞ്ഞതു്, ഡാക്ടർ പരീക്ഷ പാസ്സായിട്ടുണ്ടെന്നോ? എനിക്കതിൽ തീരെ വിശ്വാസം തോന്നുന്നില്ല. തലയിൽ നിളമുള്ള തലമുടി കാണുന്നുണ്ടു്. ദേഹം സുദീർഘവും കൃശവുമാണ്. ജന്മനാ രോഗിയാണെന്നേതോന്നുകയുള്ളൂ."

വാസ്തവത്തിൽ വിലാസനു നരേന്ദ്രനെ പഴിക്കാൻ അധികാരമുണ്ടു്. കാരണം, അങ്ങളുടെ ദേഹം സ്ഥൂലവും ഉർമ്മേദസ്സുകൊണ്ടു മാംസളവുമാണ്. അതിനെ അപേക്ഷിച്ചു നരേന്ദ്രന്റെ ദേഹം കൃശവും സുദീർഘവുമെന്നു സമ്മതിക്കാതെ കഴിയുകയില്ല. പക്ഷെ അയാൾ പറയുന്നിടത്തോളമുള്ള കൃശതയോ, ആരോഗ്യഹീനതയോ ഒന്നും നരേന്ദ്രനില്ല. വിജയ ഇടയ്ക്കു കേറിത്തടഞ്ഞുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"കൊള്ളാം വിലാസബാബു, നാം ജാതിമതങ്ങളുടെ സ്വാതന്ത്ര്യം പിടിച്ചടക്കി എന്നുതന്നെ വെയ്ക്കുക. ആ നാട്ടുകാർ നമ്മുടെ പ്രവൃത്തിയിൽ നമ്മെ അധിക്ഷേപിക്കയില്ലെ; നിന്ദിക്കയില്ലെ?"

വിലാ:— "ഇല്ല. തീർച്ചയായും ഇല്ല. ആ നാട്ടുകാരെന്നല്ല ഒരു നാട്ടുകാരും അധർമ്മിയും മദ്യപനുമായ ജാതീയനിൽ സഹാനുഭൂതി പ്രദർശിപ്പിക്കയില്ല." വിലാസൻ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ തുടർന്നുപറഞ്ഞു:— "ഇനി ഒരു പക്ഷെ നാട്ടുകാർ അധിക്ഷേപിക്കുമെന്നുവന്നാൽത്തന്നെയും അതുകൊണ്ടു് ഒരു ഹാനിയുംനമുക്കു വരാനില്ല. ഇതു വിഷയമായി മേതിക്കു് ഒരു ചിന്തക്കും അവകാശമില്ല. പക്ഷെ ഒരു കാര്യം എനിക്കു് അഭിപ്രായമുണ്ടു്. അതു മറ്റൊന്നുമല്ല; മേതികൂടെ

കാലത്തേക്കു സ്വരാജ്യത്തു താമസിക്കണമെന്നു മാത്രം." വിജയ ആശ്ചര്യപൂർവ്വം ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:— "അച്ഛൻ എന്നെ ഒരിക്കലും എന്റെ സ്വദേശത്തേക്കു കൊണ്ടുപോയിട്ടില്ലല്ലോ. അദ്ദേഹവും വളരെ ഉർല്ലഭമായിട്ടേ പോകാറുള്ളതാണും. അവിടെ രണ്ടു ദിവസം തികച്ചു താമസിക്കയും ഉണ്ടായിട്ടില്ല."

വിലാസവിഹാരി, തനിക്കുള്ള ശക്തിയെല്ലാം പ്രദർശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "അതുകൊണ്ടുതന്നെയാണു മേതി സ്വദേശത്തേയ്ക്കു പോകണമെന്നു ഞാൻ പറയുന്നതു്. മേതി പോകേണ്ടതു് അത്യാവശ്യമാണു്. അവിടത്തുകാർ അവരുടെ മഹാരാണിയെ കണ്ണുകാണട്ടേ. ഈ അവസരം കൈവെടിയുന്നതു മഹാപാപമാണെന്നാണു എന്റെ പ്രബലമായ അഭിപ്രായം."

ലജ്ജാധികൃത്താൽ വിജയയുടെ മുഖം വിളറ്റു; അവൾ തലകുനിച്ചു. എന്താണു് ഉത്തരം പറയുവാൻ അവൾ ഭാവിച്ചതെന്നു് അറിഞ്ഞുകൂടാ; അതിനുമുമ്പായി ജനയിൽ കോപിഷ്ഠനായിക്കൊണ്ടു വിലാസൻ ഇങ്ങനെ ഗർജ്ജിച്ചു. "ഇക്കാര്യത്തിൽ പലതും ആലോചിക്കേണ്ട ആവശ്യമൊന്നും ഞാൻ കാണുന്നില്ല. ആലോചിച്ചുനോക്കേ. മേതി സ്വദേശത്തുചെന്നു നടത്തേണ്ട കാര്യങ്ങൾ ഒന്നോ രണ്ടോ അല്ല, അസംഖ്യമാണു്. ഞാൻ പറയുന്നതു സാഹസമാണെന്നു പക്ഷെ മേതിക്കു തോന്നാം. എങ്കിലും എനിക്കു പറയാതെ കഴികയില്ല. മേതിയുടെ പൂജ്യനായ പിതാവു് ഒരു ഗ്രാമത്തിന്റെ അധിപനായിരുന്നിട്ടും, ചില ഭ്രാന്തൻന്മാരുടെ കൂടകേട്ടു ഭയന്നു നാടുവിട്ടു കൽക്കത്തയിലേക്കു പോന്നതു നന്നായോ? നാട്ടുകൂടത്തിൽ കൂടുകൂടിക്കൊള്ളട്ടെ, ആര അതിന്റെ ഗതിയെ നിരോധിക്കുന്നില്ലല്ലോ. ഇതാണോ നമ്മുടെ ബ്രഹ്മസമാജത്തിന്റെ ആദർശം? ബ്രഹ്മസമാജത്തെ മാത്രം എടുത്തുപറയുന്നതെന്തിനു്? ഏതു സാമൂഹത്തിന്റേയും ആദർശം ഇതുതാനോ?"

വിജയ അല്പനേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "ഗ്രാമത്തിലുള്ള നമ്മുടെ വീട്ടിലേക്കുപയോഗത്തിനായിക്കിടക്കുന്ന എന്നാണ് അച്ഛൻ പറയാറുള്ളത്. അതിൽ താമസിക്കുന്നതെങ്ങനെ?"

വിലാസം:— "ഛെ; ഇതിനെക്കുറിച്ചാണോ ഇത്രയേക്കു ആലോചിക്കുന്നത്? എനിക്കതു അനുമതിതരിക. അങ്ങോട്ടു പോകാമെന്നു തീർമാനിക്കുകയും ചെയ്യു. മഞ്ഞി, എട്ടുപത്തുദിവസത്തിനകത്തു വീടെല്ലാം ഞാൻ ശരിപ്പെടുത്തിക്കാം. എല്ലാമേരുവും എന്നിൽ സമർപ്പിക്കുക. ഭവതിക്കു ഉചിതമായി താമസിക്കുവാനുള്ള സൌകര്യമെല്ലാം ഉണ്ടാക്കിക്കൊള്ളാമെന്നു ഞാൻ ഏറ്റിരിക്കുന്നു. ഭവതിയുടെ കണ്മുമ്പിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ട്, എന്തെല്ലാം നല്ല കാര്യങ്ങളും നിർവ്വഹിക്കാൻ എനിക്കു കഴിയും! ഞാനതിനെപ്പറ്റി സ്വപ്നം കാണാൻ തുടങ്ങിയിട്ടു വളരെ നാളായി.

വിലാസൻ, വിജയയെ സ്വദേശത്തേക്കു മാറിത്താമസിക്കുവാൻ സമ്മതിപ്പിച്ചതിനുശേഷം ആ സ്ഥലം വിട്ടു. വിജയ ഇപ്പോഴും മൌനംഭീക്ഷിക്കുന്നു. ധ്യാനമഗ്നയെന്നവണ്ണം ഇരുന്നുകൊണ്ട് അവൾ ഇങ്ങനെ ആലോചിക്കാൻ തുടങ്ങി. "അച്ഛേഹത്തിന്റെ നാട്ടിൽ, ജന്മഭൂമിയിൽ, അച്ഛേഹം താമസിച്ചിട്ടേ ഇല്ല. അച്ഛൻ സ്വദേശത്തെപ്പറ്റി വർണ്ണിക്കുന്നതു ഞാൻ കൂടെക്കൂടെ കേൾക്കാറുണ്ട്. നാട്ടുവർത്തമാനം പറയാൻ തുടങ്ങിയാൽ പിന്നെ അച്ഛേഹത്തിന്റെ ഉത്സാഹത്തിനും സന്തോഷത്തിനും അതിരുണ്ടാവുകയില്ല. എന്നാൽ അപ്പോഴൊന്നും എനിക്ക് അച്ഛേഹത്തിന്റെ ജന്മഭൂമിയെപ്പറ്റി അത്രക്കൊന്നും പ്രേമമോ ഉണ്ടാകാറില്ല. അച്ഛേഹത്തിന്റെ വർണ്ണന ഞാൻ ഒരു ചെവിയിൽക്കൂടെ കേൾക്കും; മറ്റൊന്നിൽക്കൂടെ പുറത്തു വിടും. അതൊന്നും എന്റെ മനസ്സിൽ ലേശമെങ്കിലും തങ്ങാറില്ല." ഇന്ന് അവയെല്ലാം ഒരു ശരീരം എടുത്തു കൺമുമ്പിൽ

വന്ന നിൽക്കുന്നതായി അവർക്കുതോന്നി. സ്വദേശത്തുള്ള ഭവനം കൽക്കത്തയിൽ ഉള്ളതുപോലെ കമനീയമല്ലെങ്കിലും അതിൽ എന്തോ ഒരു പുതിയ അഭിനിവേശം അവർക്കു പ്രേരം ഉണ്ടായിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അതിലാണ് അവളുടെ മുത്തുമുത്തച്ഛൻ, മുത്തുമുത്തശ്ശി, മുത്തച്ഛൻ, മുത്തശ്ശി ഇവരെല്ലാം ജനിച്ചുവളർന്നത്. അവരെല്ലാം ആ ഭവനത്തിൽ വസിച്ച് സുഖദുഃഖങ്ങളിൽ ഒന്നുപോലെ പങ്കുകൊണ്ടു കാലയാപനം ചെയ്തവരാണ്. ആ സ്ഥിതിക്കു വിജയക്കുമാത്രം എന്തുകൊണ്ട് അതിൽ അയുജ്ജേഷം നയിച്ചുകൂടാ?

സന്ധ്യാസമയത്തു പലപ്പോഴും പിതാവൊന്നിച്ചിരുന്നു വിജയ, അദ്ദേഹം പറയാറുള്ള പലേ സംഭവങ്ങളും ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം കേൾക്കാറുണ്ട്. ഒരിക്കൽ അദ്ദേഹം നെടുവീർപ്പിട്ടുകൊണ്ട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞതു വിജയ അപ്പോൾ ഓർത്തു:— "വിജയേ, എനിക്ക് എന്റെ ഗ്രാമത്തിലുള്ള വസതിയിൽ വസിക്കുന്ന കാലത്തോളം യാതൊരു സുഖവും ഉണ്ടായിട്ടില്ല. അവിടത്തെ സൂര്യാസ്തമനം എത്ര മനോജ്ഞം! എന്റെ മനോരാജ്യങ്ങൾ, നമ്മുടെ പൂമ്പൊലക്കു സമീപത്തുകൂടി ജല പരിപൂർണ്ണമായി പ്രവഹിക്കുന്ന നദിയുടെ ഭംഗിവിശേഷം ഇപ്പോഴും കാണുന്നുണ്ട്. ഞാനെങ്ങനെയുള്ളതെന്ന് ആ കാഴ്ച്ച കാണാത്ത നിനക്കു മനസ്സിലാകാൻ വിഷമമാണ്. വയലുകളും, തോപ്പുകളും, മൈതാനങ്ങളും സൂര്യപ്രഭ തട്ടി മനോജ്ഞങ്ങളായിത്തീരുന്ന ആ കാഴ്ച്ച ഓർക്കുമ്പോൾ എനിക്ക് എന്റെ സ്വദേശത്തേക്കുള്ള മമത ശതഗുണീഭവിക്കുന്നു. ഇവിടെ കൽക്കത്തയിലെ സ്ഥിതിതന്നെ. ജനങ്ങൾ അവരവരുടെ വേലകൾ അവസാനിപ്പിച്ച് വൈകുന്നേരമാകുമ്പോൾ ഗൃഹങ്ങളിലേക്കു മടങ്ങുന്നു. ഈ കാഴ്ച്ച അസ്വാസ്ഥ്യത്തെയാണ് ഉണ്ടാക്കുന്നതു. നമ്മുടെ ഗ്രാമത്തിലോ! കൃഷികന്മാരുടെ, വേല തീർന്നിട്ടുള്ള വരവാണ് സായാഹ്നത്തിൽ നാം കാണുക. അവരെ

ല്ലാം നമുക്ക പരിചയമുള്ളവർ. ഞാനസ്മരിക്കുമ്പോൾ ഹർഷാധിക്യത്താൽ എന്റെ ദേഹം രോമാഞ്ചകഞ്ചുകിതമായിത്തീരുന്നു. അവരുടെ മുഖത്തു് എന്തൊരു ദീപ്തി, എന്തൊരു സംതൃപ്തി; ഹാ, ആ കാഴ്ച ഒരിക്കലും അതു പെട്ടെന്നു മറക്കുവാൻ സാധ്യമല്ല."

ഇതുമും പറഞ്ഞു വനമാലി ഏതയദ്ദേഹിയായ ഒരു നെടുവീർപ്പുവിട്ടു് മൌനം ഭജിച്ചു. അദ്ദേഹം കൈവിട്ടുപോന്ന ആ ഗൃഹത്തിനു സുഖവും ഐശ്വര്യവും ഉണ്ടാകുന്നതിൽ അദ്ദേഹത്തിനുള്ള കൌതുകം ഒന്നു വേറെതന്നെയായിരുന്നു. എന്നാൽ സ്വദേശത്തെക്കുറിച്ചു് അദ്ദേഹം ഇതുത്തോളം വ്യാകുലപ്പെട്ടതു് എന്തുകൊണ്ടാണെന്നു വിജയ ഒരിക്കൽപോലും ആലോചിക്കയുണ്ടായിട്ടില്ല. വിലാസവിഹാരി ഇന്നു വിജയയുടെ നേത്രങ്ങൾ ഉറപ്പിച്ചു. അതുമുതൽ, പിതൃദേവൻ പറഞ്ഞ വാക്കുകൾ അവൾക്കു് ഓർമ്മയിൽ വന്നു. പിതാവിന്റെ പ്രഹസനവേദനയുടെ കാരണം പെട്ടെന്നു വിജയയുടെ മനസടപ്പണത്തിൽ ഉത്ഭാസിതമായി. കല്ക്കത്തയിലെ ഈ വലിയനഗരത്തിൽ—മനുഷ്യാരണ്യത്തിൽ—വനമാലി എങ്ങനെ ഏകാന്തവും ശൂന്യവും നിരാനന്ദമയവുമായ ജീവിതം നയിച്ചു എന്നുള്ളതിന്റെ ഒരു ചിത്രം ഇന്നു് അവളുടെ കൺമുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷമായപ്പോൾ അവൾ ഭയവിഹ്വലയായിത്തീർന്നു. ഏതൊരു നാടും ഏതൊരു ഭവനവും ഈ നിമിഷംവരെ വിജയ കാണുകയുണ്ടായിട്ടില്ലയോ, അവിടെ, ഇന്നു് ഏതോ ഉന്നിദ്രമായ ഒരു ശക്തിയാൽ പ്രേരിതയായിട്ടു് അവൾ സ്ഥിരവാസംചെയ്യാൻ തീരുമാനിച്ചു എന്നതു് ആശ്ചര്യാവഹമല്ലയോ!

അദ്ധ്യായം ൪.

നാട്ടിൽ അപരിചിതന്മാർ.

ഏറെക്കാലം ശൂന്യമായിക്കിടന്ന ജമീൻദാർവേനം വിലാസവിഹാരിയുടെ മേൽനോട്ടത്തിൽ സുഖവാസോചിതമായി രൂപാന്തരപ്പെട്ടു. കൽക്കത്തയിൽനിന്നു്, അഭിഷ്ടപൂവ്വങ്ങളായ വിചിത്രസാധനസാമഗ്രികളും വണ്ടികളും കൂട്ടംകൂട്ടമായി ആ ഉപനാട്ടിലേക്കു വരാൻ തുടങ്ങി. ജമീൻദാരുടെ ഏകമാത്രസന്തതനായ മകൻ ഗ്രാമത്തിൽ പാർക്കാൻ വരുന്നു എന്ന വൃത്താന്തം കൃഷ്ണപുരത്തിൽ മാത്രമല്ല, രാധാപുരത്തിലും, വ്രജപുരത്തിലും, ദിഘഡു് തുടങ്ങിയ മറ്റു നാട്ടുകളിലും കോളിളകണക്കു വ്യാപിച്ചുവന്നായി. ജമീൻദാരുടെ അയൽവാസികൾക്കു് ഈ വർത്തമാനം അസഹ്യമായിത്തീർന്നു. വളരെക്കാലമായി ജമീൻദാരില്ലാതെ കഴിഞ്ഞുകൂടിയ ആ നാടിനു് ജമീൻദാരുടെ പുത്രിയുടെ വരവു് അത്ര ആഹ്ലാദകരമായി തോന്നുകയുണ്ടായില്ല. ആ നാട്ടുകാർ തികഞ്ഞ യാഥാസ്ഥിതികരും സനാതനികളുമാണു്. അവർക്കു ബ്രഹ്മസമാജമെന്നു പേർ കേൾക്കുന്നതുതന്നെ പരമവിരോധമാണു്. വനമാലിയെ ഇക്കൂട്ടർ അധിക്ഷേപിച്ചുപോരുകയാണല്ലൊ ചെയ്തതു്. അദ്ദേഹം എന്നെന്നേക്കുമായി ഗ്രാമം ഉപേക്ഷിച്ചു കൽക്കത്തയിൽ സ്ഥിരവാസം ചെയ്തു് അയുക്തിയായി. നാട്ടുകാർക്കു സന്തോഷവുമായി. എന്നാൽ ജമീൻദാരുടെ പുത്രി, പിതാവിന്റെ നടപടിക്കെതിരായി, ഗ്രാമത്തിൽ വസിക്കാൻ വരുന്നു എന്നു കേട്ടപ്പോൾ, ഗ്രാമവാസികൾ പിറുപിറുക്കാൻ തുടങ്ങി. വിജയയുടെ സംരംഭം അന്യായവും, അനീതികരവുമായി നാട്ടുകാർ പരിഗണിച്ചു. മാനേജർ രാസവിഹാരിയുടെ ഭോഷപ്രാബല്യവും ജനങ്ങളെ പൂർവ്വാധികം ദുഃഖിപ്പിക്ക

യാണ ചെയ്തത്. ജമീൻദാരുടെ മകൾക്ക് എന്തെങ്കിലും ഉപദ്രവം നേടാതിരിക്കയില്ലെന്നായി നാട്ടുകാർ. ഫാട്ട്ബസാറിലും, മാർക്കറ്റിലും, വീട്ടിലും, പുറത്തും വിജയയെ ഉപദ്രവിക്കാനുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങളെപ്പറ്റിയായിരുന്നു ജനങ്ങളുടെ സംസാരം. നാട്ടിൽനിന്നു ബഹിഷ്കൃതനെങ്കിലും കൽക്കത്തയിൽ സ്ഥിരവാസം ചെയ്യുന്ന വനമാലി പ്രജകളുടെ കാര്യത്തിൽ ശ്രദ്ധാലുവായിരുന്നതുകൊണ്ട് അതിയായ ദുഃഖത്തിലും ജനങ്ങൾക്ക് അല്പസുഖം ലഭിച്ചിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പാകെ അഭയം പ്രാപിക്കുന്ന കുടിയാനവന്മാരെ അദ്ദേഹം നിരാശപ്പെടുത്തി അയക്കുകയുണ്ടായിട്ടില്ല. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രി വിജയ ബ്രഹ്മസമാജനിഷ്ഠയും, കുടിയാനവന്മാരിൽ പക്ഷപാതമുള്ളവളും ആണെന്നാണ് നാട്ടുകാരുടെ നിശ്ചയം. രാസവിഹാരിയുടെ പുത്രനും, വിജയയുമായി വിവാഹം നടക്കുവാൻ ഇടയുണ്ടെന്നുള്ള വർത്തമാനവും നാട്ടിൽ നിറഞ്ഞു. ജനങ്ങളുടെ ധാരണ, വിജയ ക്രിസ്ത്യാനിയാണെന്നായിരുന്നു. ജാതിയോ, മതമോ നോക്കാതെ ആരെന്നിച്ചിരുന്നാലും അവർ ഭക്ഷണപാനീയങ്ങൾ കഴിക്കുമെന്നു നാട്ടുകാർ എങ്ങനെയോ ഗ്രഹിച്ചുവശായിട്ടുണ്ട്. രാസവിഹാരിക്ക് ഇനി കുടിയാനവന്മാരെ എങ്ങനെയും മർദ്ദിക്കാം എന്നോർത്തു ജനങ്ങൾ ഉഴന്നു. ബ്രാഹ്മണർക്കുകൂടെ തുലയ്ക്കുകൂടെ മോചനമാർഗ്ഗം ഇനി ഉണ്ടാവുന്നതല്ലെന്നും നാട്ടുകാർ തീർച്ചപ്പെടുത്തി. ഈ വിധത്തിൽ ഭയവും ശങ്കയുമായി നാട്ടുകാർ കാലയാപനം ചെയ്യവന്നു. ശരൽക്കാലം ആരംഭിച്ചു. ഒരു ദിവസം പ്രദോഷത്തിൽ ജമീൻദാരുടെ മകൾ ഹുഗ്ലി സ്റ്റേഷനിൽ തീവണ്ടിയിറങ്ങി ഒരു ഫിറ്റൺവണ്ടിയിൽക്കേറി, അനേകം സ്ത്രീപുരുഷന്മാരുടെ ഭയകുതൂഹലകുതിഷ്ടികളെ കവർന്നുകൊണ്ടു മുമ്പോട്ടുപാഞ്ഞുപോകുന്ന സചേതനത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി പുറപ്പെട്ടു.

ഒരു ഹിന്ദു ബാലിക; വയസ്സുപൊങ്കിൽ പതിനാലു പ തായി. ഇനിയും വിവാഹം കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. അവൾ ചെരി പ്പുകൾ ധരിച്ചു പുറത്തിറങ്ങി പരസ്ത്രീകളെപ്പോലെ സഞ്ചരി ക്കുന്നു. ക്ഷോണകമുടുത്തിൽ ഒരു ജാതിമുദ്രയും അവൾക്കി ല്ല—ഇതായിരുന്ന വിജയയെപ്പറ്റി നാട്ടുകാരുടെ ഇടയിൽ ഉണ്ടായ സംസാരം. അമ്മാമ്മന്മാർ മാരോമത്തരായി വിജ യയെ സന്ദർശിച്ചു; അവൾക്കു മംഗളം ആശംസിച്ചു. ഇങ്ങ നേയും അഞ്ചാറുദിവസം കഴിഞ്ഞു. ഒരു ദിവസം പ്രഭാത ത്തിൽ ചായകുടി കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം വിജയ മാളികവിട്ട താഴെ ഇറങ്ങി ഒരു കസേരയിൽ ഇരുന്ന വിലാസവിഹാരിയു മായി കൂടിയാലോചനമന്ത്രികളിൽനിന്നു പാട്ടം മിച്ചവാരം മുതലാ യതു് ഈടായതിനേയും ഈടാകേണ്ടതിനേയും പറ്റി സം ഭാഷണം ആരംഭിച്ചു. ഈ സമയത്തു ഭൃത്യൻ അവിടെ എത്തി ഏതോ ഒരാൾ കാണാൻ വന്നിരിക്കുന്ന വിവരം വിജയയെ ഉണർത്തിച്ചു. വിജയ പറഞ്ഞു:—"കൊള്ളാം. അയാളെ ഇങ്ങോട്ട കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരിക."

കുറെ ദിവസമായി പലരും വിജയയെ കാണാൻ വന്നു കൊണ്ടിരിക്കുന്നുണ്ടു്. ഇവരാരും മുൻകൂട്ടി വിവരം അറിയി ക്കാതെയാണു് പ്രത്യക്ഷപ്പെടുക. ആ നാട്ടിലെ സമ്പ്രദായം അങ്ങനെയായിപ്പൊങ്കിൽ ആയിക്കൊള്ളട്ടെ എന്നു കരുതി വിജ യയും ആ അനാചാരസ്മൃതി ക്ഷമിക്കുകയാണു് ചെയ്തതു്. എന്നാൽ മുൻകൂട്ടി ഭൃത്യനെ അയച്ചു വിവരം അറിയിച്ചു് അ നുവാദം വാങ്ങി സന്ദർശിക്കാൻ തയാറായ നവീനാഗതനെക്കു റിച്ചു വിജയക്കു് ആശ്ചര്യമാണു് തോന്നിയതു്. അയാൾക്കു് ഇരുപത്തഞ്ചു വയസ്സു പ്രായം കാണും. ദേഹം വളരെ കൃശമാ ണു്. പക്ഷെ ഒരു ജന്തുവിനും ഒട്ടും കുറവില്ല. മുഖഭാവം ഉജ്വല വും പ്രൌഢവുമായിരുന്നു. അയാൾ പാരമ്യം ധരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ആഗന്തുകൻ വിജയക്കു ധന്യവാദം ചെയ്തതിനുശേഷം, ഒരു

കസേരയിൽ ഉപവേശിച്ചു. സാധാരണമായി വിജയയെ സന്ദർശിക്കാൻ വരുന്നവർ, അല്പം സങ്കോചവും, പരിഭ്രമവും പ്രദർശിപ്പിക്കാറുണ്ട്. ഈ ആളിൽ ആ വക ചാപല്യങ്ങളൊന്നുംതന്നെ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. വിലാസന്റെ ഗൃഹം അയൽനാട്ടിലാണെങ്കിലും ആ ഭവനം അറിയാത്തവർ വളരെ ചുരുക്കമാണ്. ഈ യുവാവിനു് അതും പരിചയമില്ല.

ആഗതൻ ആദ്യമായി സംഭാഷണം ആരംഭിച്ചു:— "എന്റെ മാതുലനാണ് പൂർണ്ണചന്ദ്രൻ. അദ്ദേഹം ഭവതിയുടെ അയൽവക്കക്കാരനാണ്. ഈ വേനത്തോട്ട വളരെ ദൂരെ സ്ഥിതി ചെയ്യുന്ന ഭവനം അദ്ദേഹത്തിന്റേതാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുതുമുത്തച്ഛന്മാരുടെ കാലംമുതൽക്കുതന്നെ ആലോചിച്ചുവരുന്ന ഒരുത്സവമാണ് നവരാത്രി ദുർഗ്ഗാപൂജ. ഭവതി ആ ഉത്സവം ആഘോഷിച്ചുകൂടെന്നു വിലക്കിയിരിക്കുന്നതായിക്കേട്ട ഞാൻ സ്തബ്ധനായിപ്പോയി. എന്താണ് ഇതിന്റെ അർത്ഥം?"

ഇത്രയും പറഞ്ഞു്, ആ യുവാവു വിജയയെ ഉറ്റുനോക്കി. ഒന്നിനുമേൽ മറ്റൊന്നായി ആ യുവാവു പുറപ്പെടുവിച്ച അഭിപ്രായംകേട്ട വിജയ വിസ്മയിക്കുകയും കുറഞ്ഞൊന്നു പരിഭ്രമിക്കുകയും ചെയ്തു. ഒരു പ്രത്യുത്തരവും ആ പെണ്ണു പറയുകയുണ്ടായില്ല. മറുവടിപറഞ്ഞതു വിലാസവിഹാരിയാണ്. അയാളുടെ സ്വരം പരുഷവും ശംഭീരവുമായിരുന്നു. "എന്താണ്, നിങ്ങൾ, നിങ്ങളുടെ മാതുലനോടൊക്കെ തണ്ണുവന്നിരിക്കയാണോ? നിങ്ങൾ ആരോടാണു സംസാരിക്കുന്നതെന്നു് ഓർമ്മിച്ചുവേണം വല്ലതും പറയുന്നതിനു്."

ആഗതൻ മന്ദഹസിക്കയും, ഒന്നുങ്കൂർ ഉരുമ്മുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഞാനതു മറന്നിട്ടില്ല. ഞാൻ കലഹമുണ്ടാക്കുവാനല്ല വന്നിട്ടുള്ളതു്. ദുർഗ്ഗാപൂജ നിരോധിച്ചിരിക്കുന്നതായി കേട്ടപ്പോൾ എനിക്കതിൽ വിശ്വാസമു

ണ്ടായില്ല. സൂക്ഷ്മം അറിയുവാൻ വേണ്ടിയാണ ഞാൻ ഇങ്ങോട്ട വന്നിട്ടുള്ളത്.”

വില്യസൻ വ്യംഗ്യസ്വരത്തിൽ: “എന്തുകൊണ്ടാണ വിശ്വാസമുണ്ടാകാഞ്ഞത്” എന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ ആഗതൻ പറയുന്നു:—“എങ്ങനെ വിശ്വസിക്കും? ഒരു കാരണവുംകൂടാതെ, നിങ്ങളുടെ അയൽവക്കക്കാരന്റെ മതാനുഷ്ഠാനങ്ങളെ തടയുവാൻ നിങ്ങളേപ്പോലുള്ള ബുദ്ധിമാന്മാർക്ക തോന്നുമെന്നു ഞാൻ എങ്ങനെയാണ വിശ്വസിക്കുക? മറ്റാരെങ്കിലുമാണെങ്കിൽ ഞാനിതു വിശ്വസിക്കുമായിരുന്നു. അങ്ങനെ വിശ്വസിക്കുന്നതു സ്വാഭാവികവുമായിരിക്കും.”

മതാനുഷ്ഠാനങ്ങളെപ്പറ്റി വാദപ്രതിവാദംചെയ്യാൻ ബാല്യംമുതല്ക്കേതന്നെ വില്യസവിഹാരിക്ക വലിയ കൌതുകമാണ്. ഔത്സുക്യത്തിൽ ഉൽപ്പന്നനായിട്ട് അദ്ദേഹം പ്രച്ഛന്നവിഗ്രഹത്തിന്റെ കരുണാസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പുലമ്പി:—“കാരണംകൂടാതെ എന്നു നിങ്ങൾ പുറയുന്നു; നിങ്ങൾക്കങ്ങനെ തോന്നുന്നുണ്ടായിരിക്കാം. മറ്റുള്ളവർക്ക് ആ അഭിപ്രായം ഇല്ലെങ്കിലോ! നിങ്ങളുടെ അകാരണവാദത്തെ എല്ലാവരും സ്വീകരിക്കട്ടെ. മതാനുഷ്ഠാനങ്ങൾ എന്നു നിങ്ങൾ പറയുന്നതിനെ മറ്റുള്ളവരും അംഗീകരിക്കട്ടെ. അതിനു് ആരും തയ്യാറില്ലെങ്കിൽ? വിഗ്രഹാരാധന ഞങ്ങളുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ ധർമ്മമല്ല; അതിനെ നിരോധിക്കുന്നതു് അന്യായമായി ഞങ്ങൾ പരിഗണിക്കുകയും ചെയ്യുന്നില്ല.”

ഭാംഭീര്യവും വിസ്മയവുംകൊണ്ടു ജാജ്വല്യമാനങ്ങളായ നേത്രങ്ങൾ വിജയയിൽ പതിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് ആഗതൻ ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—“ഇതുതന്നെയോ ഭവതിയുടേയും അഭിപ്രായം?”

ആഗതന്റെ ആശ്ചര്യം വിജയയുടെ ഹൃദയത്തിലേക്കു സംക്രമിച്ചു. എങ്കിലും ആ വികാരത്തെ മറച്ചുകൊണ്ടു് ആ

ബാലിക സഹജ സ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പ്രതിവചിച്ചു:—"ഇതിനു വിരുദ്ധമായ ഒരഭിപ്രായം എന്നിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടതാണു കേൾക്കാൻ ആഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടാണോ നിങ്ങൾ ഇങ്ങോട്ടു വന്നിട്ടുള്ളതു?"

വിദ്വാൻ ഗർവ്വിഷ്ഠനായി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"വന്നിട്ടുള്ളതു് ഈ ഉദ്ദേശത്തോടുകൂടിത്തന്നെയാണെന്നു തോന്നുന്നുണ്ടു്. ഇയാൾ വിദേശിയാണു്. അതു വിശ്വസിക്കാം തന്നെ. നിങ്ങൾക്കു ഇതിന്റെ ഉള്ളുകള്ളികളൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ".

ആഗതൻ അല്പനേരം മൗനമായി ഇരുന്ന വിജയയെ നോക്കി അവളോടായി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഞാൻ വിദേശിയല്ലെങ്കിലും ഈ നാട്ടിൽ പാർക്കുന്നവനല്ലെന്നുള്ളതു വാസ്തവംതന്നെ. എങ്കിലും ഭേതിയെപ്പറ്റി ഈ വിധം ഞാൻ പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നില്ല. വിഗ്രഹാരാധനയെക്കുറിച്ചു ഭേതി ഒരക്ഷരംപോലും സംസാരിക്കയുണ്ടായില്ല. സകാരനിരാകാരോപാസനയുടെ ഗുണദോഷങ്ങളെക്കുറിച്ചു വിതണ്ഡാവാദം ചെയ്വാനും ഞാൻ ഇവിടെ വന്നിട്ടില്ല. എനിക്കിതു മാത്രം അറിയാം; ഭേതി ബ്രഹ്മസമാജത്തിലെ ഒരംഗമാണെന്നു്. ഇതു കേവലം മൂർത്തിപൂജയുമല്ല. നാട്ടിൽ വളരെക്കാലമായി ഈവിധം ഒരു പൂജനടന്നുവരുന്നുണ്ടു്. ഇതാണു്, ഈ നാട്ടുകാരുടെ വലിയ ഒരു ഉത്സവവും. ജനങ്ങൾ നവരാത്രി കൊണ്ടാടുവാൻ ഏറ്റവും ഉൽക്കണ്ഠിതരായിരിക്കുന്നു. അവർ ഇതു പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കയും ചെയ്യുന്നു."

ഇത്രയുംപറഞ്ഞു ആ യുവാവു തീക്ഷ്ണദൃഷ്ടികളാൽ അല്പനേരം വിജയയെ നോക്കി വീണ്ടും തുടർന്നു:—"ഈ നാട്ടിലെ വതിയുടേതാണു്. ഇവിടത്തെ അധികാരിണിയും ഭേതിതന്നെ. ഇന്നാട്ടുകാരുടെ മാതാവിന്റെ മഹനീയസ്ഥാനമാണു ഭേതിക്കുള്ളതു്. ഭേതിയുടെ ആഗമനംതന്നെ ജനങ്ങളു

ടെ ആനന്ദത്തെ ശതഗുണീഭവിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. അതു പൂർണ്ണാധികം വർദ്ധിക്കണമെന്നും ജനങ്ങൾ ആശിക്കുന്നു. ഇതൊന്നും ആലോചിക്കാതെ, നിരപരാധികളായ പ്രജകളുടെമേൽ വലുതായ ഒരു ഭാരം ഏറ്റിവെച്ച് അവരുടെ ഉന്മേഷത്തെ നാമാവശേഷമാക്കുന്നതു്, അതും ഭേതിയുടെ കൈകൊണ്ടുതന്നെയാകുന്നതു്, എങ്ങനെയാണു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുക? അതു നിഷ്ഠുരയാണു ഭേതിയെന്നു് എനിക്കു വിശ്വസിക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല."

വിജയ ഒരു മറുവടിയും പറഞ്ഞില്ല. മാതൃപുത്രസംബന്ധമാണ വിജയക്കും നാട്ടുകാർക്കുമുള്ളതെന്നു കേട്ടപ്പോൾ അവളുടെ കോമളഹൃദയം സഹാനുഭൂതിയാലും സ്നേഹത്താലും തരളിതമായിത്തീർന്നു. പ്രജകളുടെ നൈരാശ്യവും അസന്തോഷവും അവളുടെ ഹൃദയത്തെ പ്രക്ഷോഭിപ്പിച്ചു. കുറെ നേരത്തേക്കു മറ്റൊന്നും തന്നെ സംസാരിക്കയുണ്ടായില്ല. വിജയയുടെ സ്നേഹാർദ്രമുഖവും നിശ്ശബ്ദഭാവവും കണ്ടു വിഭാസവിഹാരിയുടെ മനസ്സു നീറിത്തുടങ്ങി. അയാൾ ഉദ്വിഗ്നനായിട്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "നിങ്ങൾ വളരെയൊക്കെ സംസാരിച്ചു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. സാകാരനിരാകാര സേവയെ സംബന്ധിച്ചു നിങ്ങളുമായി വാദപ്രതിവാദം ചെയ്യാനുള്ള സമയം ഞങ്ങൾക്കില്ല. അതെല്ലാം അഗ്നിയിൽ സമർപ്പിക്കുക. നിങ്ങളുടെ അമ്മാമനും, മറ്റെല്ലാവർക്കുംതന്നെ ഒരു ഏറായിരം മൂർത്തികളെ സൃഷ്ടിച്ചു സഭാഭവനത്തിൽ പ്രതിഷ്ഠിച്ചു പൂജിക്കുന്നതിൽ പ്രയോജനമുണ്ടു്? എന്തുവിരോധം അതുകൊണ്ടു ഞങ്ങൾക്കുണ്ടാകാൻ? ഒരാപത്തും വരാനില്ല. രാവും പകലും ഈ ജമീൻദാർകന്യകയുടെ ചെവിട്ടിൽ വാദ്യഘോഷങ്ങൾ മുഴക്കി ശല്യം ഉണ്ടാക്കുന്ന കാര്യത്തിലേ ഞങ്ങൾക്കു വൈഷമ്യം തോന്നുന്നുള്ളു. അതു ഞങ്ങൾ സമ്മതിക്കുന്നതല്ല."

ശ്രീമതനായ യുവാവു മന്ദഹാസപൂർവ്വം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "രാവും പകലും ഇടവിടാതെ വാദ്യഘോഷങ്ങൾ ഇല്ല.

പൂജാസമയത്തു വാദ്യഘോഷങ്ങൾ ഉണ്ടാകും. എല്ലാ ഉത്സവങ്ങൾക്കും ഉള്ളതുപോലെയല്ലാതെ വിശേഷവിധിയായി ഇതിൽ ഒന്നുമില്ലതാനും."

ഇത്രയും പറഞ്ഞു വിജയയെ ലക്ഷ്യമാക്കി ആ യുവാവു "നിമിഷംപ്രതി ഭയങ്കരം ലഹളകൾ ഉണ്ടാക്കിത്തീർക്കുന്ന പക്ഷം അതു തീർപ്പായും നിരോധിക്കേണ്ടതു് അത്യാവശ്യമാണെന്നു ഞാനും സമ്മതിക്കും. ദേവതിക്കു ദൈവം നൽകിയിട്ടുള്ള മനുഷ്യഹൃദയമാണു്. പുത്രന്മാർക്കു് ആനന്ദമുണ്ടാക്കുന്നതു് ഇത്രത്തോളം അത്യാചാരമാണെങ്കിൽത്തന്നെയും അതു ദേവതിയല്ലാതെ മറ്റാരാണു സഹിക്കാനുള്ളതു്?" എന്നിങ്ങനെ അറിയിച്ചു.

വിജയ ഇപ്പോഴും മൗനം ഭാവിച്ചു. വിലാസവിഹാരി ശ്ലേഷ്മസൂചകമായി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് ഇപ്രകാരം ഗർജ്ജിച്ചു:—"നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ കയ്യും കണ്ടാൽ മതാവിന്റേയും പുത്രന്മാരുടേയും ഉപമ ഉദ്ധരിക്കുന്നു. ഇതുകേൾക്കാൻ തന്നെ രസമുള്ളതല്ല. ഞാനൊന്നു ചോദിക്കട്ടെ, നിങ്ങൾ മുസൽമാന്മാരാണെന്നു വിചാരിക്കുക. അമ്മയുടെ ചെവികളിൽ മുഹമ്മദിന്റെ വാദ്യഘോഷങ്ങൾ ചെന്നലക്കട്ടെ. അമ്മയ്ക്കു രസിക്കുമോ. എന്തിനാണു് ഇത്തരം ബഹളവുണ്ടാക്കുന്നതു്? അച്ഛൻ ആജ്ഞാപിച്ചതുപോലെ നടക്കണം. ഈ സ്ത്രീധനത്തെ കല്ക്കത്തയിൽനിന്നു് ഇവിടെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്ന ബുദ്ധിയായാലുണ്ടല്ലോ എഴുപ്പട്ടകൾക്കു സമ്മതം മൂളുവാൻ ഞങ്ങൾ മരിക്കലും തയാറില്ല."

വിലാസന്റെ അതിർകവിഞ്ഞ സംഭാഷണം ആഗതനെ എന്തെന്നില്ലാതെ വേദനിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം വിലാസനെ തീക്ഷ്ണദൃഷ്ടികൾപതിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ, നിങ്ങളുടെ പിതാവാരാണെന്നു്. അദ്ദേഹത്തിനു് ഇങ്ങനെ ഒരു കല്പന നൽകാനുള്ള അ

ധികാരം എങ്ങനെ ലഭിച്ചു എന്നും എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. അങ്ങയുടെ മുഖവും ഉപമയും എനിക്കു സംതൃപ്തമായി തോന്നുന്നില്ല. ഒട്ടും പൂജയുടെ വാദ്യഘോഷങ്ങളും നിറയേ ധിക്കാൻ നിങ്ങൾക്കു സാധിച്ചു എന്നുവരാം. ഈ സമയത്തു മുസൽമാന്മാർ അവരുടെ ആചാരത്തിനു വാദ്യഘോഷങ്ങളും മുഴക്കിയാൽ നിങ്ങൾ അതു കേടയുമോ? നിങ്ങൾക്കതിനു് അധികാരമുണ്ടോ? ഞാനൊന്നു ചോദിക്കട്ടെ. ആ ഉപദ്രവം നിങ്ങൾ സഹിക്കുതന്നെ വേണ്ടിവരികയില്ലേ? ആ സ്ഥിതിക്കു സ്വജാതിയസോദരരുടെ ഉപദ്രവം നിങ്ങൾക്കു് എന്തുകൊണ്ടു സഹിച്ചുകൂടാ? വിശേഷിച്ചും ഇതൊരുപദ്രവമല്ലല്ലോ."

വിലാസൻ കസേരയിൽനിന്നു പിടഞ്ഞെഴുനേറ്റു. അയാളുടെ നേത്രങ്ങൾ രോഷാരുണങ്ങളായിരുന്നു. അടക്കി സിച്ചുകൊണ്ടു് അയാൾ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എന്റെ അച്ഛനെസ്സംബന്ധിച്ചു വല്ലതും സംസാരിക്കണമെങ്കിൽ കാര്യം ആലോചിച്ചുവേണം. അല്ലാത്തപക്ഷം അദ്ദേഹത്തിനു് എങ്ങനെ അധികാരം സിദ്ധിച്ചു എന്നും മറ്റുവഴിക്കു് എനിക്കു് അങ്ങയെ കാണിച്ചുതരേണ്ടിവരും. അതിനു് ഇടയാക്കാതെ കഴിക്കുകയാണു ഭേദം."

ആഗതൻ ആശ്ചര്യചകിതനായി വിജയയെ നോക്കി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തുഭയത്തിന്റെ ലാഞ്ഛനപോലും കാണപ്പെട്ടില്ല. വിജയയുടെ മുഖത്തു ഭീതി നിഴലിച്ചു. വിലാസൻ പറഞ്ഞ വാക്കുകൾ വിജയയെ വെറുപ്പിച്ചു. തന്റെ ഗൃഹത്തിൽ ഇരുന്നു് ഒരപരിചിതയായ അതിഥിയെ കാരണംകൂടാതെ വിലാസൻ അധിക്ഷേപിക്കുന്നതു് വിജയക്കു് സഹിക്കാവതായില്ല. ക്രോധംകൊണ്ടും ലജ്ജകൊണ്ടും ആ തരുണിയുടെ മുഖം ചുട്ടുത്തു. ആഗതൻ വിലാസന്റെ മുഖത്തു ദൃഷ്ടികൾ ഉറപ്പായി പതിപ്പിച്ചു. അനന്തരം വിജയ

യെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എന്റെ മാതുലൻ പരമഹിംസാകുതുകിയല്ല. അദ്ദേഹം പൂജ നടത്തുന്നതു സാധാരണയാണ്. ദേവതിയുടെ സാധുപ്രജകളുടെ ഒരു വാർഷികോത്സവമാണ് ഇതു്. ഈ ഉത്സവം ഒരു വിധത്തിലും ദേവതിക്കു് ഉപദ്രവകരമായി തീരുകയില്ല. സപ്രജകളുടെ പ്രസന്നതക്കുവേണ്ടി ഒന്നോരണ്ടു ദിവസം അല്പം അസൗകര്യം അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്നാൽത്തന്നെയും അതു ക്ഷന്തവ്യമല്ലെ?"

വിലാസൻ ക്രോധംകൊണ്ടു് ഉന്മത്തനായി ഇരുന്നിടത്തു നിന്നു ചാടി എഴുനേറ്റു. മുൻഭാഗത്തു കിടക്കുന്ന മേശമേൽ തക്കിയായി അടിച്ചുകൊണ്ടു് അയാൾ ഇങ്ങനെ പുലമ്പി:—"ഇല്ല; ഒരിക്കലും ഇല്ല. ഒരുതരത്തിലും ക്ഷമിക്കാൻ വേമില്ല. ഏതാനും മൂർഖരായ കൃഷിക്കാരുടെ ഭ്രാന്തുനിമിത്തം ഉണ്ടാകുന്ന ഉപദ്രവം ഒരു ജമീൻദാരിണി സഹിക്കണമെന്നോ! ഇനി ഒന്നുംതന്നെ പറയേണ്ട ആവശ്യമില്ല. നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ പാട്ടിനു പോവുക. വ്യർത്ഥം ഞങ്ങളുടെ സമയം നഷ്ടപ്പെടുത്തേണ്ട."

ഇത്രയും പറഞ്ഞു വിലാസൻ വാതിൽ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചു. അയാളുടെ അസഹ്യഭാവികമായ ഉത്തേജനം കണ്ടു് ആഗതൻ ഹതബുദ്ധിയായി നിന്ന നില്പിൽ കുറേനേരം നിന്നു. അദ്ദേഹം ഒരക്ഷരംപോലും സംസാരിക്കാൻ ശക്തനായില്ല. വിജയ ഗൗരവും ധീരവുമായ ഒരു നോട്ടംകൊണ്ടു വിലാസനെ നിയന്ത്രിച്ചിട്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"വിലാസബാബു, നിങ്ങളുടെ പിതാവു് എന്നെ നിങ്ങളേക്കാളധികം സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെന്നു് എനിക്കറിയാം. അതുകൊണ്ടുതന്നെയാണു് അദ്ദേഹം എനിക്കു് അസുഖം നേരിടാതിരിക്കാൻ ദുർഗ്ഗാപൂജക്കു സന്നാഹരായ നാട്ടുകാരെ വിലക്കിയിട്ടുള്ളതും. എന്നാൽ ഞാൻ പറയുന്ന രണ്ടുമൂന്നു ദിവസത്തെ ഉപദ്രവം എനിക്കു ക്ഷന്തവ്യമാണെന്നു്."

വിജയ പറഞ്ഞതു മുഴുവനാക്കാൻ സമ്മതിക്കാതെ ഇടക്കു കേറി വിലാസൻ എതിർത്തു് ഇങ്ങിനെ ചൊല്ലിച്ചു:—"അതു വേതിക്കു സഹ്യമായിരിക്കും. ഭവതിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ ഇതു കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന....."

വിജയ മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു":—"ആകട്ടെ രണ്ടുമൂന്നു ദിവസം എതു മല്യവും ഞാൻ ക്ഷമിക്കാം. എന്നെ വിചാരിച്ചല്ലെ ഇതു മൻകൂത്തപ്പെടുന്നതു. കല്ലുത്തയിലാണെങ്കിൽ ഇതു ബഹളത്തിൽനിന്നു് എങ്ങിനെയാണു് രക്ഷപ്പെടുക? അവിടെ നിങ്ങൾക്കു് എന്തു സാധിക്കും? അവിടെ കണ്ണുങ്കാം പൊട്ടുന്ന വിധമുള്ള വാദ്യഘോഷങ്ങളല്ലെ ഉള്ളതു്? അതു കേട്ടുകൊണ്ടിരിക്കയല്ലാതെ ഗത്യന്തരമുണ്ടോ?"

ആഗതനെ നോക്കി മന്ദഹാസം തുകിക്കൊണ്ടു വിജയ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ മാതുലനോടു് ഇതേവരെ ദുർഗ്ഗാപൂജ നടത്തിയതുപോലെ ഇക്കൊല്ലവും നടത്തിക്കൊള്ളുവാൻ ഞാൻ സമ്മതിച്ചിരിക്കുന്നതായി പറയുക. അതുകൊണ്ടു് എനിക്കു യാതൊരു അസ്വസ്ഥ്യവും ഉണ്ടാകുവാൻ വഴിയില്ല."

ആഗതനും വിലാസബാബുവും വിസ്മയാധീനരായി വിജയയെ ആപാദചൂഡം നോക്കി.

"ശരി; അങ്ങനെ പോകാം" എന്നു പറഞ്ഞു വിജയ ആഗതനെ പ്രണമിച്ചു. അപരിചിതനായ ആ യുവാവു് ആത്മസംവരണം ചെയ്തു് എഴുന്നേറ്റു വിജയക്കു ധന്യവാദം ചെയ്തു് വിലാസനു നന്ദി പറഞ്ഞു്, സാവധാനം, ആ സ്ഥലം വിട്ടു. വിലാസവിഹാരി മുഖം തിരിച്ചു് ആഗതന്റെ കൃതജ്ഞതാപ്രകടനം തിരസ്കരിച്ചു. വിജയയോ വിലാസനോ അവിടെ സന്നിഹിതനായ യുവാവു് അവരിരുവരുടേയും പിതൃക്കന്മാരുടെ ബാല്യസുഹൃത്തായ ജഗദീശന്റെ പുത്രനായ നരേന്ദ്രനാണെന്ന ലേശമെങ്കിലും ഗ്രഹിച്ചില്ല.

അദ്ധ്യായം ൪.

മനോമാലിന്യത്തിന്റെ സൂത്രപാതം.

നരേന്ദ്രൻ പോയിട്ട കുറേയായി. വിജയ ഇരുന്ന ഇരുപ്പിൽനിന്ന് എഴുനേല്ക്കുപോലും ചെയ്തിട്ടില്ല. അവളുടെ കപോലങ്ങളിൽ ഒരുണിമ അകസ്മാത്തായി വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്നതു് അവൾ കണ്ണാടിയിൽ കണ്ടു. പക്ഷെ അതിനുള്ള ഹേതു എന്തെന്നറിയുവാൻ അവൾ ശ്രമിയായില്ല. വിലാസന്റെ അത്ഭുതത്തിനു് ഒരതിരും ഉണ്ടായില്ല. വിജയ പ്പെരിരി ഉകിക്കൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"നമ്മെപ്പോലുള്ള വക്കു നാട്ടുകാരെ വെറുപ്പിക്കുന്നെ സംതോഷണം യുക്തമായിട്ടുള്ളതല്ല വിലാസബാബു. അങ്ങയുടെ പിതാവു് ഇന്നു മദ്ധ്യാഹ്നത്തിൽ ഇവിടെ വരുമോ?"

വിലാ:—"അറിഞ്ഞുകൂടാ."

വിജ:—"അങ്ങു് ക്രോധവിഷ്ടനായിത്തീന്നിരിക്കുന്നുവോ?" വിലാസൻ മുഖം തിരിച്ചു ഗംഭീരഭാവത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ക്രോധവിഷ്ടനല്ലെങ്കിൽത്തന്നെയും പിതാവിനെ അവമാനിക്കുന്നതു കേട്ടുകേണ്ടിവരുന്ന പുത്രനു ദുഃഖമുണ്ടാകുന്നതു് അസ്വാഭാവികമല്ലല്ലൊ."

വിലാസന്റെ ഈ പ്രത്യുത്തരം വിജയയെ വേദനിപ്പിച്ചു. എങ്കിലും അവൾ സന്ദേഹിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അങ്ങയുടെ പിതാവിനെ ആ യുവാവു് അവമാനിച്ചു എന്നുള്ള ഒരു തെറ്റിദ്ധാരണ എങ്ങനെയാണു് അങ്ങയുടെ മനസ്സിൽ സ്ഥലം പിടിച്ചതു്. ഭട്ടാപൂജയുടെ ബഹളം എനിക്കു് അസ്വാസ്ഥ്യ ഹേതുകമായിത്തീർന്നുമോ എന്നു് അങ്ങയുടെ അച്ഛൻ സംശയിച്ചിരിക്കാം. എന്നെക്കുറിച്ചുള്ള സ്നേഹംകൊണ്ടല്ലെ ഇങ്ങനെ ഒരു വിചാരം അങ്ങേഹത്തിനുണ്ടായതു്? എ

നിക്കി ഉള്ളുപൂജകൊണ്ടു് ഒരുസുഖവും വരാനില്ല എന്നു ഞാൻ ആദ്യമേതന്നെ ധരിപ്പിച്ചതു വാസ്തവംതന്നെ. ഇതിൽ മാനാവമാനത്തിന്റെ കാര്യമൊന്നും അടങ്ങിയിട്ടില്ലല്ലോ വിലാസിബാബു.”

വിലാസബാബുവിന്റെ ഗാംഭീര്യം ഈ അവസരത്തിലും കുറഞ്ഞിട്ടില്ല. അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ ഉപക്രമിച്ചു:—“ഭവതിയുടെ അധികാരമഹത്വം പരിക്കണമെന്നു ഭവതിക്കു് ഇഷ്ടമില്ലെങ്കിൽ ഞങ്ങൾക്കെന്തു്? ഏതായാലും പിതാവിനോടു് ഇത്തരം കാര്യങ്ങളിൽ തലയിടുന്നതു് വളരെ സൂക്ഷിച്ചുവേണം എന്നു പറയുവാൻ ഞാൻ തീരുമാനിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതു പുത്രൻ എന്ന നിലയ്ക്കു് എന്റെ കർത്തവ്യവുമാണു്.”

അചിന്തനീയവും കർക്കശവുമായ ഈ പ്രതൃത്തരം കേട്ടു വിസ്മയാധികൃത്താൽ വിജയ മരവിച്ചുപോയി. അല്പനേരം നിസ്സംജ്ഞയായിരുന്നതിനുശേഷം ഏറ്റവും വ്യഥയോടുകൂടി അവൾ ഇപ്രകാരംപറഞ്ഞു:—“വിലാസബാബു, ഈ നിസ്സാരസംഗതിക്കു ഞങ്ങൾ പർവ്വതാകാരത്വം കല്പിക്കുമെന്നു ഞാൻ കരുതുകയുണ്ടായില്ല. ഞാൻ ചെയ്തതു് അന്യായമാണെന്നു തോന്നുന്നുണ്ടെങ്കിൽ അതു ഏറ്റുപറയുവാൻ ഒരുക്കമാണു്. ഇനി ഇത്രത്തിലുള്ള പ്രമാദം ഉണ്ടാകാതിരിക്കുവാൻ ശ്രദ്ധിക്കുകയും ചെയ്യാം.”

ഇതുപറഞ്ഞു വിജയ വിലാസനെത്തന്നെ നോക്കി തൊഴുതുവീഴ്ച്ചിട്ടു് അപരാധം സമ്മതിച്ചുകഴിഞ്ഞതിനുശേഷം അതിനെപ്പറ്റി എടുത്തുപറയുവാൻ എതിരാളി ഒരുങ്ങുകയില്ലെന്നാണു വിജയയുടെ വിചാരം. കാരാസമ്മതത്തോടുകൂടി അതിനാസ്പദമായകാര്യവും അവസാനിക്കുമെന്നാണു് അവളുടെ ഉദ്ദേശം. പക്ഷെ വിലാസൻ അത്തരത്തിൽ ഹൃദയമുള്ള ഒരാളല്ല. അയാൾ മിക്കവാറും ഒരു ദുഷിച്ചപ്രകൃതത്തോടെ അസ്വാസ്ഥ്യകരിയാണു്. വിജയയുടെ ക്ഷമാപണ

തിനു് ഉത്തരമായി വിലാസൻ പറഞ്ഞതു് ഇങ്ങനെയാണു്:—"അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഒരു കാര്യംചെയ്യു. ഉടനെ പുണ്ഡരീകഗൃഹിയുടെ അടുക്കലേക്കു് ഒരാളെ അയച്ചു രാസവിഹാരി പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതിനെതിരായി പ്രവർത്തിക്കാൻ എനിക്കു സാധ്യമല്ലെന്നു ഭാവതി അറിയിക്കുക."

വിജയയുടെ കണ്ണുകൾക്കുമുമ്പിൽ വിലാസന്റെ ഹിംസ്രപ്രകൃതി ഒരു ചിത്രമെന്നപോലെ അപ്പോൾ പതിഞ്ഞു. അവൾ അയാളെ ഉറ്റുനോക്കി അല്പനേരം മൗനമായി ഇരുന്നതിനുശേഷം ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു:—"ഇതു് അത്യധികം അന്യായമായിരിക്കയില്ലെ? കൊള്ളാം, ഞാൻ ഒരു കത്തയച്ചു് അങ്ങയുടെ പിതാവിന്റെ സമ്മതംവാങ്ങിക്കൊള്ളാം."

വിലാസം:—"ഈ അവസരത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുവാദം വാങ്ങുന്നതും വാങ്ങാതിരിക്കുന്നതും രണ്ടും ഒരുപോലെത്തന്നെ. നാട്ടുമുഴുവൻ അദ്ദേഹത്തെ അവജ്ഞയോടുകൂടി നോക്കുവാനോണു ഭാവതി ഇടവരുത്തുന്നതെങ്കിൽ എന്റെ കർത്തവ്യംനിറവേറ്റാൻ എനിക്കും വളരെ ക്ലേശിക്കേണ്ടിവരും."

വിജയയുടെ ഹൃദയം ക്രോധപൂർണ്ണമായിത്തീർന്നു. എങ്കിലും ആ വികാരത്തെ നിയന്ത്രിച്ചുകൊണ്ടും ധൈര്യം വിടാതെയും അവൾ ഇങ്ങനെചോദിച്ചു:—"ആ കർത്തവ്യം എന്താണെന്നു ഞാനും കൂടെ മനസ്സിലാക്കട്ടെ. പറയുക"

വിലാ:—"ഭാവതിയുടെ ഭ്രഷ്ടത്തു സംബന്ധമായ കാര്യങ്ങളിൽ അച്ഛൻ കയ്യിടാതിരുന്നപക്ഷം?"

വിജയ:—"അദ്ദേഹം അതിനു സന്നദ്ധനാകുമോ?"

വിലാ:—"സന്നദ്ധനാകേണ്ടിവരും."

വിജയ കുറെനേരത്തേക്കു മൗനംദീക്ഷിച്ചു. അനന്തരം ദീനസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു:—"നല്ലതുതന്നെ. നിങ്ങൾക്കു് ആവുന്നതെല്ലാം ചെയ്തുകൊള്ളുക. എന്നാലും അന്യരുടെ മതാനുഷ്ഠാനങ്ങളിൽ പ്രതിബന്ധം ഉണ്ടാക്കാൻ ഞാൻ ഒരുക്കമില്ല."

വിജയയുടെ സ്വരം കോമളമായിരുന്നുവെങ്കിലും ഹൃദയം കോപവികാരത്തിനു തികച്ചും പാത്രമായിത്തീർന്നിരുന്നു. വിലാസൻ കീഴ്പ്പോട്ടു നോക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു:—"ഭഗവതിയുടെ പിതാവു് ഇപ്പോൾ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ അദ്ദേഹം ഇതൊരിക്കലും പറയുമായിരുന്നില്ല."

വിജയ, മുഖം ഉയർത്തി വിലാസനെ നോക്കിക്കൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു:—"എന്റെ അച്ഛനെപ്പറ്റി നിങ്ങളേക്കാളധികം അറിവു് എനിക്കുണ്ടു്, വിലാസബാബു. അതിനെപ്പറ്റി തർക്കിച്ചിട്ടു് ഇപ്പോൾ ഒരാവശ്യവുമില്ല. എനിക്കു കുളിയ്ക്കാനുള്ള സമയമായി. ഞാൻ പോകുന്നു."

ഇതുയും പറഞ്ഞു വിലാസത്തിനു മറുപടിയൊന്നും പറയാൻ വസരം കൊടുക്കാതെ വിജയ, കസേരയിൽനിന്നു് എഴുന്നേറ്റു. വിലാസനും ക്രോധോന്മത്തനായിത്തീർന്നിരുന്നു. അയാൾ ഒരിക്കൽക്കൂടി തന്റെ സ്വഭാവത്തെ നഗ്നമാക്കി പരുഷസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"സ്ത്രീജാതിയെല്ലാംതന്നെ ഇതുപോലെ കഥയില്ലാത്തവരാണു്."

വിജയ ഈ വാക്കുകൾ കേട്ട മുന്നോട്ടുവെച്ച കാൽ പിന്നോട്ടുവെച്ചുകൊണ്ടു ദീർഘനേരമായ വിലാസനെ ഉറിച്ചുനോക്കി ഒരക്ഷരംപോലും സംസാരിക്കാതെ അവിടംവിട്ടുകടന്നു. വിലാസൻ കോപാധിക്യംകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുപോയി എന്നേയുള്ളൂ. പക്ഷേ പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞപ്പോൾക്കൂടി അയാൾ വിവശനായിത്തീർന്നു. അയാളുടെ മുഖം വിളറിത്തു.

പിതൃഭക്തിയുടെ ആധിക്യമാണു വിലാസനെക്കൊണ്ടു് ഇതുയൊക്കെ കടുങ്കൈകളിപ്പിച്ചതെന്നു വായനക്കാർ തെറ്റിദ്ധരിക്കരുതു്. കാര്യം എങ്ങനെയുള്ളതായിരിക്കട്ടെ, കാരണം എത്രതന്നെ അസംഗതമായിരിക്കട്ടെ, അന്യന്മാരുടെ ദുഃഖത്തിൽ വിലാസനേപ്പോലുള്ളവർക്കു് ആനന്ദമേ ഉണ്ടാകയുള്ളൂ

ള്ളൂ. പിടിച്ചുവാങ്ങി നടക്കണം എന്നുള്ളതാണ് ഇക്കൂട്ടരുടെ വ്രതം. അതിനു ഭംഗംവരുത്തുന്ന പരിതഃസ്ഥിതികളിൽ ഇവർക്കു കോപവും വൈരാഗ്യവും വേഗത്തിൽ ഉണ്ടാകും. വിജയ ഇതു ചാപല്യമൊന്നും സ്പഷ്ടമാക്കാതെ ആ സ്ഥലംവിട്ടുപോയപ്പോൾ വിലാസന്റെ പറഞ്ഞവാക്കുകളിൽനിന്ന് അയാളുടെ ലക്ഷ്യപരനായ ഒരു മനുഷ്യജീവി ലോകത്തിൽ നന്നേ ദുർല്ലഭമാണെന്ന് അവർ മനസ്സിലാക്കി. വിലാസൻ അല്പനേരം കിംകർത്തവ്യതാമൂഢനായി നിന്നതില്ലിൽനിന്നു. അതിനു ശേഷം അയാൾ ഗൃഹത്തിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു.

മദ്ധ്യാഹ്നം കഴിഞ്ഞ ഉടനെ രാസവിഹാരി പുത്രനെ കാണ്മാൻ വന്നുചേർന്നു. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു:—"ആ കാര്യം അത്ര നന്നായില്ല വിജയേ. എന്റെ അഭിപ്രായം വിരുദ്ധമായി നീ ഒരു കല്പനനൽകിയതുകൊണ്ടു ഞാൻ വിലയില്ലാത്തവനും ലജ്ജിതനുമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. അതങ്ങിനെ ഇരിക്കട്ടെ. നിനക്കാണ് ആജ്ഞാപിക്കാനുള്ള അധികാരം. അതിനാൽ അതിനെ എതിർക്കുന്നതു് എനിക്കിഷ്ടമല്ല. ഇത്തരം പ്രവൃത്തികൾ ഇനിയും തുടരുന്ന പക്ഷം ഞാനും നിയമമായി വേർപിരിയേണ്ടിവരും. ഈ സംഗതി നിനക്ക് ഓർമ്മയുണ്ടായിരിക്കട്ടെ."

വിജയ ഒന്നും സംസാരിച്ചില്ല. അവൾ അപരാധം സമ്മതിക്കുന്നതായി അവളുടെ മുഖഭാവം വ്യക്തമാക്കി. അതിനുശേഷം പുതുതായി തീരുവങ്ങാൻ തീരുമാനിച്ചിട്ടുള്ള ഭൂമിയെപ്പറ്റി രാസവിഹാരി ഇപ്രകാരം വിജയയോടു് പറഞ്ഞു:— "ജഗദീശന്റെ ഗൃഹം ബ്രഹ്മസമാജത്തിലേക്കു നീ ദാനംചെയ്തിട്ടുള്ളതാണു്. ആ സ്ഥലം കൈവശപ്പെടുത്താൻ അധികം താമസിക്കേണ്ട ആവശ്യം ഞാൻ കാണുന്നില്ല. ആ ഗൃഹം ബ്രഹ്മസമാജമന്ദിരമാക്കി അവിടെ ആരാധന മുതലായതു് ഉടനെ ആരംഭിക്കണം. നീ എന്താണു പറയുന്നതു്."

വിജയ ശിഷ്യം തുടർന്നു ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അങ്ങു എ
ന്തു തീർമാനിക്കുന്നുവോ അതുപോലെയാകട്ടെ. കടം തീർക്ക
വാനുള്ള വല്ല ഒരുക്കവും ആ വീട്ടുകാർ ചെയ്യുന്നുണ്ടോ? അ
ങ്ങേക്ക് അതിനെപ്പറ്റി വല്ലതും അറിയാമോ?"

രാമു:—"ജാതിമാൻ തന്റെ കടങ്ങളെല്ലാം തീർത്തേക്കു
ണ്ടു സംശയമില്ല. പണയപ്പെടുത്തിയതെല്ലാം നിങ്ങൾ
അച്ഛന്റെ പക്കൽനിന്നു പതിനായിരം ഉറുപ്പിക വാങ്ങിയ
തു്. അതു കഴിഞ്ഞിട്ടു് ഇപ്പോൾ കാലം കുറെയായി. എട്ടുകൊ
ല്ലം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു എന്നാണു് ഓർമ്മ. പുരയും, പറമ്പും,
നിലവും, ചമയങ്ങളും എല്ലാം നമ്മുടെ പണയത്തിൽ പെട്ടി
ട്ടുണ്ടു്."

വിജയ തലതാഴ്ത്തി അല്പനേരം ഇരുന്നതിനുശേഷം കോ
മളസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു:—"ജാതിമാന്റെ മകൻ ഇ
ട്ടിക്കിലുണ്ടെന്നു കേൾക്കുന്നു. അയാളെ വരുത്തി അല്പകാല
ത്തെ ഇടകൊട്ടുക്കാമെന്നു പറഞ്ഞാൽ എടവാട്ടു തിരുത്തരിക
യില്ലെ? എടവാട്ടുതീർക്കാൻ വല്ലവഴിയും അയാളും നോക്കുമ
ല്ലോ."

രാമു:—"ഞാനെക്കൊണ്ടു് ഒന്നും സാദ്ധ്യമല്ല. ഇല്ല, ഒ
ന്നിനും സാദ്ധ്യമല്ല. സാദ്ധ്യമാണെങ്കിൽ....."

അച്ഛൻ പറഞ്ഞവസാനിപ്പിക്കുന്നതിനു മുമ്പായി വിജയ
സൻ, അതേവരെ നിയന്ത്രിച്ചിരുന്ന ക്ഷമയെ വിട്ടെറിഞ്ഞു
ഇങ്ങനെ ഗർജ്ജിച്ചു:—"കടംതീർക്കാൻ സാധിക്കുമെങ്കിൽ ഇതേ
വരെ എന്തിനു മൌനം ദീക്ഷിക്കുന്നു. ഉറുപ്പികവാങ്ങുമ്പോൾ
ആ മദ്യപാനിക്കു് അതു തീർക്കാൻ വല്ല വഴിയുമുണ്ടോ എന്നു
ആലോചിക്കാൻ എന്തായിരുന്നു വിരോധം? ഈ അവസര
ത്തിൽ എങ്ങനെയെങ്കിലും സംഖ്യ മുഴുവൻ ഇടീക്കണം. അ
ല്ലെങ്കിൽ വസ്തുവകകളും നടത്തി എടുക്കണം."

വിജയ, വിലാസവിഹാരിയെ ഒരു നോട്ടംനോക്കി രാ
സവിഹാരിയോടു ശാന്തമെങ്കിലും ദൃഢസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ

പറഞ്ഞു:—"ജഗദീശൻ എന്റെ അച്ഛന്റെ സുഹൃത്തായിരുന്നു. അച്ഛൻ എന്നോട് ജഗദീശനെസ്സംബന്ധിച്ചു് എടയ്ക്കിടയ്ക്ക് സഹായഭ്രതി പ്രദർശിപ്പിക്കണമെന്ന പ്രത്യേകം ഉപദേശിച്ചിട്ടുണ്ട്."

വിലാസൻ പിന്നെയും ഇടക്കുകയറിവീണ് ആക്രോശിക്കാൻ തുടങ്ങി:—"അദ്ദേഹം എന്തൊക്കെ വേണമെങ്കിലും ഉപദേശിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ഒരു സംശയം പറയുവാൻ ഞാൻ അശേഷം ലജ്ജിക്കുന്നില്ല. ജഗദീശൻ....."

രാസവിഹാരി പുരികം തടഞ്ഞുകൊണ്ട്:—"നിനക്കു സ്വസ്ഥമായിരുന്നുകൂടെ വിലാസ്!"

വിലാസ:—"ഇത്തരം പാഴ്വാക്കുകളൊന്നും കേട്ട് സഹിക്കാൻ എനിക്കു ശക്തിയില്ല. ജമീന്ദാരിണി കോപിച്ചാൽ കോപിക്കട്ടെ. വാസ്തവം പറയുന്നതിൽ ഞാൻ ഭയപ്പെടുന്നില്ല. സത്യത്തെ സമർത്ഥിക്കുന്നതിൽ, സത്യമായുള്ളതു് അനുഷ്ഠിക്കുന്നതിൽ, എന്തിനു് അധൈര്യപ്പെടണം?"

രാസവിഹാരി ഇരുകൂട്ടരേയും സമാധാനിപ്പിക്കാൻ തക്കവണ്ണം മന്ദഹാസം അഭിനയിച്ചുകൊണ്ട് പറയുന്നു:—"അതു വാസ്തവമാണ്; അതു വാസ്തവമാണ്; ഞങ്ങളുടെ കുലത്തിനു ഇങ്ങനെയൊരു സ്വഭാവം പണ്ടേതന്നെയുണ്ട്. ഈ ദോഷം വേണ്ടതിലധികമാണ് എനിക്ക്. ഏതായാലും നിന്റെ അച്ഛനും ഈ സ്വഭാവംനിമിത്തം നാട്ടുകാരുടേയും ബന്ധുക്കളുടേയും അഭിപ്രായത്തോടു യോജിക്കാത്തവരായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു."

വിജയ:—"അച്ഛൻ മരിക്കുന്നതിനു് അല്പം മുമ്പായി എന്നെ വിളിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബാല്യബന്ധുവായ ജഗദീശന്റെ ഗൃഹം കടത്തിനുവേണ്ടി കൈവശപ്പെടുത്താൻ പാടില്ല എന്നു് എന്നോടുപദേശിച്ചിട്ടുണ്ട്."

വിജയയുടെ കണ്ണുകളിൽ ബാഷ്പം നിറഞ്ഞു. സ്നേഹമൂർത്തിയായ പിതാവിന്റെ ഉപദേശം അദ്ദേഹം ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന

കാര്യത്തു് അവളുടെ ശ്രദ്ധയെ അത്രമാത്രം ആകർഷിച്ചിരുന്നില്ല. പക്ഷെ അദ്ദേഹം മരിച്ചതിനുശേഷം അതല്ല സ്ഥിതി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഏതുദ്ദേശവും നിറവേറ്റണ്ടതു തന്റെ ഒരു പരിശുദ്ധമായ കർത്തവ്യമായിട്ടാണു് അവൾ ഇപ്പോൾ കരുതുന്നതു്.

വിജയൻ:—"എന്നാൽ പിന്നെ എന്താണു്" അദ്ദേഹം ജഗദീശന്റെ എടവാടെല്ലാം വിട്ടുകൊടുക്കുന്നതിലെന്തു്?"

വിജയ ഇതിനുശേഷം പറയാതെ രസവിഹാരിയുടെ മുഖത്തു നോക്കുകമാത്രം ചെയ്തു. അതിനുശേഷം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ജഗദീശബാബുവിന്റെ പുത്രനെ വിളിപ്പിച്ചു് എടവാടതിക്കിനെ ആയാലും കഴിയുമോ എന്നു് അറിയണം. ഇതാണു് എന്റെ അഭിപ്രായം."

പിതാവു മറുപടി പറയുന്നതിനുമുമ്പായി നിർല്ലജ്ജനായ പുത്രൻ പറയുകയാണു്:—"എടവാടു തിക്കിനെക്കിൽത്തന്നെയും ഇനി പത്തുപന്ത്രണ്ടുകൊല്ലം വേണ്ടിവരും. അതുവരെ അവധികൊടുക്കുകയെന്നോ? ഈ നാട്ടിൽ സമുദ്രമന്ദിരം സ്ഥാപിക്കേണ്ട സംഗതി വേണ്ട എന്നു വെക്കേണ്ടതായിവരും."

വിജയ ഇതിനു മറുപടിയൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. അവൾ രസവിഹാരിയെ ലക്ഷ്യമാക്കിക്കൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അണ്ണൻ അയാളെ ആളയച്ചു് ഇങ്ങോട്ടു് വരുത്തുക. ഈ എടവാടു സംബന്ധമായി അയാളുടെ ഉദ്ദേശമെന്താണെന്നു് അറിയുകതന്നെ. ഭയപ്പെടേണ്ട കാര്യം ഇതിനുണ്ടോ?"

രസവിഹാരി മഹാധൂർത്തനും നയകോവിദനുമാണു്. വിജയയുടെ അഭിപ്രായം അദ്ദേഹത്തിനു രസിച്ചില്ലെങ്കിലും, അവളുടെ അഭിപ്രായത്തെ വിലവെക്കുന്നു എന്ന നാട്യത്തിൽ ഒരു ഉപക്രമപ്രസംഗത്തിനു തുടക്കമായിട്ടു താഴ്മയും വിനയവുമായ സ്വരത്തിൽ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—"നോക്കു വത്സേ, നി

ങ്ങളും രണ്ടു പേരുടേയും അഭിപ്രായ വ്യത്യാസത്തിൽ മൂന്നാമതൊരാളും പങ്കെടുക്കുന്നതു് ഉചിതമായിരിക്കയില്ല. നിന്റെ നന്മയെ ഉദ്ദേശിച്ചാണു വിലാസൻ പറയുന്നതു് എന്നു് ഇന്നലെകിൽ നിന്റെ നിനക്കു മനസ്സിലാകാതെയിരിക്കയില്ല. ആ സംഗതിയിൽ ഇയാളുടെ അഭിപ്രായംതന്നെ ആവശ്യമുള്ളതല്ല. ജഗദീശന്റെ എടവാടുവിഷയത്തിൽ നിനക്കു് എന്തോ തെറ്റിദ്ധാരണ അഥവാ പ്രമാദം പിണഞ്ഞിരിക്കുന്നു എന്നു് എനിക്കു് ഇപ്പോൾ അവസരത്തിൽ നിന്നോടു പറയാതിരിക്കാൻ കഴിയില്ല. ഉടമ്പടിക്കാര്യം സംബന്ധിച്ചു കാര്യങ്ങളിൽ എന്നെക്കാൾ ജാഗ്രത വിലാസനുണ്ടെന്നു് എനിക്കു പലതവണയും ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്. ആകട്ടെ; ഈ എടപാടുകാര്യത്തിൽ നിനക്കോ നരേന്ദ്രനോ അധികം ജാഗ്രത വേണ്ടതു്? അവനു കടം തിക്കാൻ കഴിവുള്ളപക്ഷം ഇവിടെവന്നു് ആ വിവരം അറിയിച്ചു കാര്യവുടി വേണമെങ്കിൽ വാങ്ങുവാൻ എന്താണു വിരോധം? നീ ഇവിടെ വന്നിട്ടുണ്ടെന്നുള്ള സംഗതിയും അവനു മനസ്സിലായിട്ടുണ്ടു്. നാം യാചകരെപ്പോലെ അവനെ ക്ഷണിച്ചു വരുത്തണം. അങ്ങനെ ചെയ്യേണ്ട ബാദ്ധ്യത നമുക്കുണ്ടെങ്കിൽ ആയതു് അവശ്യം നിർവ്വഹിക്കുകതന്നെ വേണം. അങ്ങനെയുള്ള ഒരു ചുമതല നമുക്കു് ഇപ്പോഴുത്തിലില്ല. ചുരുക്കം ഞാൻ പറയാം. നരേന്ദ്രന്റെ കയ്യിൽ പണമില്ല. എടവാടവസാനിപ്പിക്കാനും അവനു ശക്തിയില്ല. വാസ്തവം ഇതാണു്. ഈ ഭിക്ഷി സമാജമന്ദിരം സ്ഥാപിക്കണമെന്നുള്ള ആഗ്രഹത്തെ നിറവേറ്റിക്കാമെന്നല്ലാതെ നരേന്ദ്രനുവേണ്ടി കാത്തിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ഒരു പ്രയോജനവും വിശേഷാൽ ഇല്ല. ഞാൻ പറയുന്നതു യുക്തമോ എന്നു് അല്പം മനസ്സിരുത്തി ആലോചിക്കുക.”

വിജയ മൌനം ധരിച്ചു. അവളുടെ ഇംഗിതം ഗ്രഹിച്ച രാസവിഹാരി രണ്ടുമൂന്നുനിമിഷം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു:— “നരേന്ദ്രനെക്കൂടാതെ ഈ എടവാടുകാര്യം തീർമാനിക്കുവാൻ സാധിക്കയില്ലെന്നായിരിക്കും നിന്റെ

ഉദ്ദേശം. സമയം നീട്ടിക്കിട്ടണമെന്ന് അവൻ പറഞ്ഞാൽ അതും ആയി. ഏതായാലും അവനോടാലോചിക്കുകതന്നെ. അല്ലെ?"

വിജയ തലയുയർത്തി ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു:—"അതെ"

അവളുടെ ഈ അഭിപ്രായം രാമവിഹാരിക്കു തീരെ രുചിച്ചില്ല എന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖഭാവം വ്യക്തമാക്കി. ഇന്നാണ് ആ വൃദ്ധനെ വിജയയെ മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞതു്. ഇവർ സാധാരണക്കാരിയല്ലെന്ന് അദ്ദേഹത്തിനു ബോദ്ധ്യമായി. പ്രായം ചെറുപ്പമാണെങ്കിലും അവർ മനസ്സിലാക്കീട്ടുണ്ട് തന്റെ പിതാവിന്റെ സ്വത്തുക്കൾക്കെല്ലാം താനാണ് അധികാരിണിയെന്ന്. ഇവളെ കയ്യിട്ടിലാക്കണമെങ്കിൽ കാഷ്ടം കുറെ പിടിക്കും. ഈ എടവാട കാര്യത്തിൽ അധികമൊന്നും പ്രസ്താവിച്ചിട്ട് ഇനി ആവശ്യമില്ല എന്നും അദ്ദേഹം ഗ്രഹിച്ചു. ഇങ്ങനെ വിചാരിച്ചുകൊണ്ടു സന്ധ്യോപാസനക്കു വേണ്ടി സ്നാനംചെയ്യാൻ രാമവിഹാരി യാത്രയായി. വിജയ എഴുന്നേറ്റുനിന്ന് അദ്ദേഹത്തെ പ്രണമിച്ചു വിടനൽകി. രാമവിഹാരി അവളെ അനുഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ട് അവിടംവിട്ടു. വിജയ അല്പനേരം മൌനമായിരുന്നതിനുശേഷം വിലാസൻ കേൾക്കത്തക്കവണ്ണം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എനിക്ക് ചില എഴുത്തുകൾ എഴുതാനുണ്ട്. നമ്മൾക്ക് എന്നെക്കൊണ്ടുവല്ല ആവശ്യവും ഉണ്ടൊ?"

വിലാ:—"ഇല്ല, വേതിക്കു പോകാം."

വിജയ:—"നിങ്ങൾക്കു ചായകൊണ്ടുവന്നതാരാൻ പറയട്ടയോ?"

വിലാ:—"വേണ്ട; എനിക്കു ചായ ആവശ്യമില്ല."

വിജയ:—ശരി, നമസ്കാരം!

ഒരിക്കൽക്കൂടി അവർ കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ട് അവിടെനിന്ന് അപ്രത്യക്ഷയായി.

അദ്ധ്യായം ൩൩.

പുനഃസന്ദർശനം.

ആപ്ടിയനായ ജഗദീശബാബുവിന്റെ ഭവനം സരസ്വതീനദിയുടെ തീരത്താണു സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു്. വിജയയുടെ നാട്ടിലല്ല ആ ഭവനമെങ്കിലും, നദീതീരത്തായതുകൊണ്ടു് ആ ഭവനത്തിൽനിന്നു നോക്കിയാൽ, വൃക്ഷങ്ങളുടെ മറവില്ലെങ്കിൽ വിജയയുടെ അരമന കാണുവാൻ സാധിക്കും. ഒരുമാസം കഴിഞ്ഞതിനാൽ, നദിക്കു വഷ്ക്കാലത്തുള്ളതുപോലുള്ള പ്രവാഹശക്തിയോ ജലാധിക്യമോ ഇപ്പോൾ ഇല്ല. ഒരു ദിവസം സായാഹ്നത്തിൽ വിജയ വൃദ്ധഭൃത്യനായ കനകസിങ്ങിനെയുംകൂട്ടി ലാത്തുവാൻ പുറപ്പെട്ടു. നദീതീരത്തു നിബിഡമായി വളർന്നു നില്ക്കുന്ന വൃക്ഷങ്ങളുടെ വിടവിൽക്കൂടി ഇടക്കിടക്കുണ്ടാകുന്ന, അസ്തമയസൂര്യന്റെ രശ്മി തട്ടി വിജയയുടെ മുഖം ദീപ്തിമത്തായിത്തീർന്നിരുന്നു. അവർ നദിയുടെ ഇരുതീരങ്ങളിലുമുള്ള മനോഹരദൃശ്യങ്ങൾ ഒന്നൊന്നോന്നായി വീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു് സാവധാനം നടക്കുന്നു. അങ്ങനെ നടക്കുന്നതിനിടക്കു യാദൃഛികമായി, ആ നദിയിൽ കെട്ടിപ്പൊക്കിയിരുന്ന ഒരു ചെറിയ പാലം കണ്ടു, അവർ അതിന്റെ സമീപത്തേക്കു മന്ദമന്ദം നടന്നു. പാലത്തിന്നു് ഏറെയകലെയല്ലാതെ, നദിയുടെ തീരത്തിലിരുന്ന ഒരു യുവാവു് ചുണ്ടലിട്ടുന്നതു വിജയയുടെ കണ്ണുകളിൽ പെട്ടു. വിജയ അയാളുടെ സമീപത്തെത്തിയതു കണ്ട ഉടനെ അയാൾ ഇരുന്നിടത്തുനിന്നും എഴുന്നേറ്റു അവർക്കു ധന്യവാദം ചെയ്തു. സൂക്ഷ്മപ്രകൃതികയാലോ അതോ യുവാവിന്റെയും അവളുടേയും ദൃഷ്ടികൾ തമ്മിൽ കൂട്ടിമുട്ടുകയാലോ എന്തോ അവളുടെ മുഖം

പെട്ടെന്ന രക്തരാമായിത്തീർന്നു. മത്സ്യം പിടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന യുവാവു പൂർണ്ണംഗുലിയുടെ ഭോഗിനേയനാണു്, അയാളുണ്ട കുച്ചുദിവസംമുമ്പു്, വിജയയുടെ സന്നിധിയിൽച്ചെന്നു ഭൂർപൂജക്കു അനുവാദം വാങ്ങിയ ചെറുപ്പക്കാരൻ. വിജയയും അയാളെ അഭിവാദ്യം ചെയ്തു. സ്നേരമുഖനായ യുവാവു ഹൃണ്ടൽ ഇട്ട വിജയയുടെ സമീപം വന്നുനിന്നു. അനന്തരം ഇപ്രകാരം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"സായാഹ്നം പോക്കുവാൻ ഈ നദീതീരം വളരെ ഉപകരിക്കും. അതു വാസ്തവമാണു്. മലേരിയാ ഈ നാട്ടിൽ പടർന്നുപിടിച്ചിരിക്കുന്നു. അതിനെക്കുറിച്ചു് എനിക്കു ഭയവും ഇല്ലാതില്ല. ഈ സംഗതി ഭവതി അറിഞ്ഞിരിക്കുമല്ലോ."

വിജയ:—"ഇല്ല;"

വിജയ പുഞ്ചിരി തൂകിക്കൊണ്ടു തുടർന്നു പറഞ്ഞു:—"മലേരിയയുള്ളവരെ കണ്ടാൽ ഭോഗം പകരുകയില്ലല്ലോ. തൊട്ടാലല്ലെ പകരുകയുള്ളു. മലേരിയയെപ്പറ്റി ഞാൻ ഇതേവരെ ഒന്നും കേൾക്കയുണ്ടായില്ല. ഞാനോ സായാഹ്നസവാരിക്കിറങ്ങിയതു്. എനിക്കു് അറിയാതെ അബദ്ധം പിണഞ്ഞു. അറിഞ്ഞ നിങ്ങൾ എന്താണു നദീതീരത്തു വന്നു് ഇരിക്കുന്നതു്? നോക്കട്ടെ, നിങ്ങൾക്കു മത്സ്യം എത്ര കിട്ടി?"

യുവാവു ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പ്രതിവചിച്ചു:—"ഒക്കെ ചെറുതരം മത്സ്യങ്ങളാണു്. വലുതൊന്നും കിട്ടിയിട്ടില്ല. എന്താണു നിവൃത്തി? ഭവതിയെപ്പോലെതന്നെ ഞാനും ഒരു 'വിദേശിയാ'ണു്. എനിക്കാരേയും പരിചയവുമില്ല. ഒരാളോടും സംഭാഷണം ചെയ്യാനും ഇല്ല. ഞാൻ ബാല്യം മുതല്ക്കേ അനുദിനകളിലാണു് കഴിഞ്ഞുകൂടുന്നതു്. സായാഹ്നം പോക്കുവാൻവേണ്ടി മാത്രമാണു് ഈ വിനോദത്തിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്."

വിജയ മന്ദഹസിച്ചു. അവർക്ക് ആ യുവാവിൻെറ നേരെ അനുകമ്പ തോന്നി. അനന്തരം, "എൻെറ സ്ഥിതിയും ഏറെക്കുറെ ഇങ്ങനെതന്നെ. നിങ്ങളുടെ വീട്ടുപണ്ടിബാബുവിൻെറ സമീപത്തായിരിക്കാം. അല്ലെ?"

യുവാ:—"അല്ല." അയാൾ നദിയുടെ മറുതീരം ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ടു പറയുന്നു,:—"എൻെറ ഭവനം അതാ ആ കാണുന്ന "ദിഘട"യിൽ ആണ്. ഈ പാലത്തിൽക്കൂടെ കടന്നുവേണം പോകാൻ."

"ദിഘട" എന്ന കേട്ടപ്പോൾ വിജയ ചോദിച്ചു:—"അപ്പോൾ അങ്ങു ജാദിൽബാബുവിൻെറ പുത്രനായ നരേന്ദ്രനെ അറിയുമല്ലൊ."

യുവാവു തലയുയർത്തി ആശ്ചര്യം പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതു കണ്ടു വിജയ വീണ്ടും ചോദിച്ചു:—"നരേന്ദ്രൻ എത്ര തരക്കാരനാണ്. പറയൂ."

വിജയ ഇതുയും ചോദിച്ചുകഴിഞ്ഞ ഉടനെ അവർക്കു മനസ്സിലായി താൻ ചോദിച്ചതു അനുചിതമായിപ്പോയി എന്ന്. അതിനാൽ അവർ അത്യന്തം ലജ്ജിതയുമായിത്തീർന്നു. തനിക്കുണ്ടായ പ്രിയഭാജനത്തെ ആ യുവാവിൻെറ ദൃഷ്ടിയിൽനിന്നു മറയ്ക്കുവാൻ അവർ യത്നിച്ചു എങ്കിലും അതു നിഷ്ഫലമായി പരിണമിച്ചു. യുവാവു മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു പറയുകയാണ്, "നരേന്ദ്രൻെറ വീട്ട് ഭേതി കൈവശപ്പെടുത്തുവാൻ തീരുമാനിച്ചിരിക്കയാണല്ലൊ. ഇനി അയാളെപ്പറ്റി അന്വേഷണം ചെയ്യുന്നതെന്തിന്? എന്തുദ്ദേശത്തോടുകൂടി ഭേതി അയാളുടെ ഗൃഹം ഒഴിപ്പിച്ചുവാങ്ങാൻ തീരുമാനിച്ചിരിക്കുന്നുവോ ആ ഉദ്ദേശം എല്ലാവർക്കും മനസ്സിലായിട്ടുണ്ട്."

വിജയ:—"നരേന്ദ്രൻെറ ഭവനം ഒഴിപ്പിച്ചുവാങ്ങാൻ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്ന സംഗതി ഈ നാട്ടുകാർക്കെല്ലാം മനസ്സിലായിട്ടുണ്ട്? ഇല്ലെ?"

യുവാ:—"അതിലെന്താണ് ആശ്ചര്യം? അച്ഛിയനായ ജഗദീശ്വരബാബുവിന്റെ സകല സ്വത്തും ഭോഗിയുടെ പിതാവിന്ന പണയപ്പെടുത്തിയിരിക്കയാണെന്ന് ഈ നാട്ടുകാർക്കെല്ലാം അറിയാം. ഒരു വലിയ സംഖ്യയാണ് കടം വന്നിട്ടുള്ളതും. അതു കൊടുത്തുതീർത്തു വസ്തുവകകളും വീണ്ടെടുക്കുന്നതിനുള്ള ശക്തി അദ്ദേഹത്തിന്റെ പക്കലില്ല."

വിജയ:— "ആ ഭവനം എങ്ങനെയുള്ളതാണ്?"

യുവാ:—"വളരെ വലിയ ഒരു ഗൃഹമാണ് അതു്. ഏതൊരാവശ്യത്തിന്ന് അതു് ഒഴിപ്പിച്ചു് കൊടുക്കുന്നുവോ, ആ ആവശ്യത്തിന്ന് അതു സുഖമായി ഉപയുക്തമാണ്. കുറച്ചു നടന്നാൽ ആ ഭവനം കാണാമല്ലൊ."

നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനിടക്കു വിജയ ചോദിച്ചു:— "അങ്ങു് ആ നാട്ടുകാരനായിരിക്കുന്നസ്ഥിതിക്കു് എല്ലാം അറിയുമല്ലൊ. നരേന്ദ്രബാബു ഇംഗ്ലണ്ടിൽനിന്നു പ്രശംസാർഹമായ വണ്ണം ഡാക്ടർ പരീക്ഷയിൽ വിജയം നേടി സ്വദേശത്തു തിരിയെത്തിയിരിക്കുന്നു എന്നു കേൾക്കുന്നു. എവിടെയെങ്കിലും പ്രാക്ടീസ് തുടങ്ങിയോ? അല്പകാലം കൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കടമെല്ലാം തീർപ്പാൻ അദ്ദേഹത്തിനു കഴിയുമെല്ലൊ?"

യുവാവു്:—"ഇല്ല; അതു സംഭവ്യമല്ല. പ്രാക്ടീസു ചെയ്യാൻ അദ്ദേഹത്തിനു് ഇഷ്ടമില്ലെന്നു കേൾക്കുന്നു."

വിജയക്കു വിസ്മയം തോന്നി. അവൾ പറഞ്ഞു:—"എന്തുകൊണ്ടിതിന്റെ ഉദ്ദേശം? ഇത്രയളവു പണം ചിലവുചെയ്തു പഠിച്ചു പാസ്സായിവന്നിട്ടു് എന്തുപ്രയോജനം? കഷ്ടപ്പെട്ടതു മാത്രമോ? അദ്ദേഹം ഇതു വിചാരിച്ചുനോക്കിയോ?"

യുവാവു് പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു്:—"അല്ല. രോഗികളെ ചികിത്സിക്കുന്നതിൽ ഭേദം മനുഷ്യർക്കു് അതു പിടിച്ചൊടുത്തിരിക്കുന്നുള്ളതാണ്. കണ്ടു പിടിക്കയല്ലെ? നരേന്ദ്രന്റെ ഉദ്ദേശ്യം അങ്ങനെയുള്ള ഒരു പദ്ധതി കണ്ടുപിടിക്കുന്നോ

ണെന്നാണ് കേൾവി. ഇതിനായി അദ്ദേഹം രാവും പകലും ഇടവിടാതെ പരിശ്രമിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കയാണ്."

വിജയ ഇതുകേട്ട ഞെട്ടിപ്പോയി. അവൾ പറഞ്ഞു:— "ഇതൊരു മഹാകാര്യംതന്നെ. വീട്ടുകൂടി അന്വേഷിക്കുന്നതിലായിൽ ഈ ശ്രമങ്ങളെല്ലാം എങ്ങനെ ഫലവത്താകും? ഉപജീവനമാർഗ്ഗംതന്നെ ഇല്ലാതെ വരുന്നല്ലോ. ഈ സ്ഥിതിയിൽ അദ്ദേഹത്തിനു താൻ എപ്പോഴും ജോലിയിൽ എങ്ങനെ വിജയം നേടാൻ കഴിയും? ഇംഗ്ലണ്ടിൽ പോയതുകൊണ്ടു നരേന്ദ്രബാബുവിനു സമുദായം ശ്രേഷ്ഠപ്പട്ടം ചാർത്തിക്കിട്ടിയില്ലെ?

യുവാവ്:— "എന്തുസംശയം? എന്റെ മാതുലൻ പുണ്ണ്യബാബു നരേന്ദ്രനേറെയും ഒരു വഴിക്കു" അമ്മാമനാണ്. ഉത്തമപുരുഷക്കു അദ്ദേഹം നരേന്ദ്രനെ ക്ഷണിക്കയുണ്ടായില്ല. നരേന്ദ്രനു് ഇക്കാര്യത്തിൽ ലേശമെങ്കിലും മനോവേദനയും ഇല്ല. അദ്ദേഹം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജോലിയിൽ സദാ നിമഗ്നനായി കഴിഞ്ഞുകൂടുന്നു. സമയം കിട്ടിയാൽ ചിത്രമെഴുതുകയും ചെയ്യും. വീട്ടിൽനിന്നു വല്ലപ്പോഴുമേ അദ്ദേഹം പുറത്തിറങ്ങുകപതിവുള്ളൂ. ഇതാണ് നരേന്ദ്രന്റെ ഭവനം."

ഇത്രയും പറഞ്ഞു യുവാവു വൃക്ഷലതാദികൾകൊണ്ടു മിക്കവാറും ആച്ഛാദിതമായ ഒരു വലിയ ഭവനം വിജയക്കു കാണിച്ചുകൊടുത്തു.

ഉത്സാഹനായ കണ്ടക്ടർ വിജയയോടു:— "കൊച്ചാറാണി, നാം വീടുവിട്ടു വളരെ അകലെ എത്തിയിരിക്കുന്നു. മടങ്ങുമ്പോഴേക്കും സന്ധ്യയായിക്കഴിയും" എന്നിങ്ങനെ അറിയിച്ചു.

യുവാവ്:— "ശരിതന്നെ; വർത്തമാനം പറഞ്ഞു പറഞ്ഞു വഴിപോന്നതു് അറിഞ്ഞില്ല. ഭേഷായി, ഗൃഹംവിട്ടു വളരെദൂരം പോന്നിരിക്കുന്നു."

യുവാവിനും ആ പാലംവരെ പോകേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ അദ്ദേഹവും വിജയയൊന്നിച്ചു മടങ്ങി. വിജയ എ

ന്തോ ചിലതു് ആലോചിച്ചതിനശേഷം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—
"നരേന്ദ്രൻറെ വീടു് കൈവിട്ടുപോയാൽ അദ്ദേഹത്തിനു് ആശ്രയം നൽകുന്നതിനു സന്നദ്ധരായ വല്ല ബന്ധുക്കളും ഈ നാട്ടിൽ ഉണ്ടോ?"

യുവാവു്:—"ഇല്ല; ഒരാളും ഇല്ല."

വിജയ മൌനം നടിച്ചുകൊണ്ടു പിന്നെയും കുറേദൂരം നടന്നു. അനന്തരം, "നരേന്ദ്രൻ എവിടെപ്പോകുന്നാം, ആരുമായി സഹവസിക്കുന്നാം ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ലെ"ന്നു നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു വളരെ വാസ്തവമാണു്. ഈ മാസംവസാനത്തിൽ വീടൊഴിഞ്ഞുതരണമെന്നുകാണിച്ചു നോട്ടീസ്കൊടുത്തിട്ടുണ്ടു്. ഒരു തവണയെങ്കിലും എന്നെ വന്നു കാണാൻ അദ്ദേഹം തയാറായില്ല എന്ന സംഗതി എനിക്കു് അത്ഭുതാവഹമായി തോന്നുന്നു."

യുവാവു്:—"വീടിനെസ്സംബന്ധിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിനു് ഇപ്പോൾ ഒരു ആശയും ഇല്ല. ഒരു പക്ഷെ ഭവതിയെ വന്നു കാണുന്നതുകൊണ്ടു് എന്തു പ്രയോജനം എന്നും അയാൾ വിചാരിച്ചിരിക്കാം. വേതി അയാളെ ആ വീട്ടിൽ താമസിക്കാൻ അനുവദിക്കയില്ല എന്നുള്ള സംഗതി വാസ്തവമാണു്. അല്ലെ?"

വിജയ:—"എന്നും താമസിക്കാൻ അനുവദിച്ചു എന്നു വരുന്നതല്ല. എങ്കിലും കുറേ ദിവസമെങ്കിലും അതിൽ താമസിക്കാൻ വിരോധമുണ്ടായിരിക്കയില്ല. ഒരു വമ്പിച്ച സംഖ്യയാണു കടം നിൽക്കുന്നതു്. എന്തു ചെയ്യാം. അച്ഛൻറെ മുമ്മുമത്തച്ഛന്മാർ വസിച്ചിരുന്ന വീടു് ഉപേക്ഷിക്കാൻ സങ്കടം തോന്നാതിരിക്കയില്ല. നിങ്ങളുമായി സംഭാഷണം ചെയ്തതിൽനിന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കുന്നതു നരേന്ദ്രൻ നിങ്ങൾക്കു ചിട്ടപരിചിതനാണു് എന്നുള്ളതത്രെ. അല്ലെ? എൻറെ ഉഹം ശരിതന്നെയല്ലെ?"

യുവാവു് ചിരിക്കുകമാത്രം ചെയ്തു. ഒന്നും പ്രതിവചിക്കയുണ്ടായില്ല. അവർ പാലത്തിനുസമീപം എത്തി. അപ്പോൾ യുവാവു്:—"ഇതാണു ഞങ്ങളുടെ ദിക്കിലേക്കു പോകേണ്ട വഴി. ഞൻ പോകട്ടെ. നമസ്കാരം!" എന്നു പറഞ്ഞു.

ബദ്ധാഞ്ജലിഹസ്തനായി യുവാവു് പാലംകടന്നു ചെന്നതിൽ അപ്രത്യക്ഷനായി. വൃദ്ധനായ കന്യാസിംഗ് എട്ടത്തുവളത്തിയ കുട്ടിയാണു വിജയ. അതിനാൽ അവളുടെമേൽ ഒരസാധാരണ അധികാരവും അയാൾക്കുണ്ടു്. അയാൾ വിജയയുടെ സമീപം ചെന്നു് ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"വത്സേ, ഈ ബാബു ആരാണു്?"

ചിന്താഗ്രസ്തയായ യുവതി വൃദ്ധൻ ചോദിച്ചതു കേൾക്കയുണ്ടായില്ല. അന്ധകാരപ്രായമായ ആ ദിഗന്തത്തിന്റെ സമഗ്രവും നിർവ്വചനീയവുമായ മാധുര്യത്തിന്റെ പരിപൂർണ്ണതയിൽ, സപ്തർഷിമണ്ഡലങ്ങൾ ഇങ്ങനെ വിചാരിച്ചുകൊണ്ടു് അവർ ഗൃഹാഭിമുഖയായി നടന്നു. "ഈ യുവാവു് ആരാണു്? ഇയാളെ വീണ്ടും സമ്മേളിക്കുവാൻ എനിക്കു കഴിയുമോ?"

അദ്ധ്യായം ൭.

വാത്സല്യപൂവും സമ്മേളനവും.

നാസവിഹാരി:—"നമ്മൾ നോട്ടീസുകൊടുത്തുകഴിഞ്ഞു. ഇനി അതു റദ്ദുചെയ്യണമോ? ആലോചിച്ചു നോക്കു വത്സ, കാലതാമസംകൊണ്ടു് എന്തു പ്രയോജനം?

വിജയ:—"എടവാട്ടുകീക്കുവാൻ സാധിക്കുമോ? അതിനായി അവധി ആവശ്യമുണ്ടോ എന്നു നരേന്ദ്രനു് ഒരു കത്തയച്ചു വിവരം അറിയാമായിരുന്നല്ലോ. അവമാനത്തിലുള്ള ഭയംകൊണ്ടാണു് ആ യുവാവു് ഇങ്ങോട്ടു വന്നുകാണാതിരിക്കുന്നതെന്നാണു് എന്റെ അഭിപ്രായം."

രാസ:—"അവമാനമോ? അവമാനം എന്തിനു"?"

വിജയ:—"നമ്മൾ അയാളുടെ അപേക്ഷ സ്വീകരിക്കാതെ വന്നാലൊ എന്നുള്ള ഭീതിയായിരിക്കണം കാരണം."

രാസ:—"വലിയ മാന്യൻതന്നെ. നമ്മൾ തലയും താഴ്ത്തി അയാളുടെ മുമ്പിൽച്ചെന്നു അയാൾക്കു വേണ്ടതിലധികം കാലാവധിയുംകൊടുത്തു വീട്ടിൽ കടിയിരുത്തണമെന്നുണ്ടായിരിക്കാം അയാളുടെ ആഗ്രഹം."

വിജയ വ്യഥിതയായിട്ട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതായാലും അതുകൊണ്ടു വലിയ ദോഷമൊന്നും ഉണ്ടാകാനില്ല. അയാൾചിതനിൽ ദയ പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നതു ലജ്ജാകരമാണെന്നു് എനിക്കഭിപ്രായമില്ല."

രാസ:—"അതിൽ ലജ്ജക്കു സ്ഥാനമില്ലെന്നോ? അത്ഭുതം തന്നെ. നാം ഇവിടെ സമാജമന്ദിരം സ്ഥാപിക്കുന്നതു നിഷ്ഫലമാണല്ലൊ. ആ കാര്യം എങ്ങനെ കലാശിയ്ക്കും?"

വിജയ:—"അതിലേയ്ക്കു എന്തെങ്കിലും ഉചിതമായ ഏർപ്പാടുചെയ്യണം.

അകത്തുകടന്നിയും പറഞ്ഞുപറഞ്ഞിയുമായി രാസവിഹാരി പറഞ്ഞു:—"വത്സേ, നിൻറെ പിതാവു ധാരാളം ധനം സമ്പാദിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഈ തിനാൽ സമാജമന്ദിരത്തിൻറെ കാര്യത്തിൽ ഉചിതമായ ഏർപ്പാടുചെയ്യാൻ നിനക്കു കഴിയും. അതു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടു്. എനിക്കൊരുസംഗതി ഇതിനിയും മനസ്സിലായിട്ടില്ല; അതൊന്നു മനസ്സിലാക്കിത്തരൂ. ഇതേവരെ കണ്ണുകൊണ്ടു കാണുകപോലും ചെയ്തിട്ടില്ലാത്ത ഒരാൾക്കുവേണ്ടി ഇത്രവലുതായ വ്യഥയും ഇത്രമാത്രം അനുകമ്പയും പ്രദർശിപ്പിക്കയും ചിരപരിചിതനും നിൻറെ അഭ്യുദയകാംക്ഷികളുമായ ഞങ്ങളുടെ അഭിപ്രായത്തെ തൃണവൽഗണിക്കയും ചെയ്യുന്നതിൻറെ സാരമെന്താണു്? ഇതാണു് എനിക്കു മനസ്സിലാകാത്തതു്. ഭഗവത്കൃപകൊണ്ടു നിനക്കു

അന്തസ്സും സമ്പത്തും ധാരാളം ലഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇതെല്ലാം നേരിയയി പരിചയിക്കാതെ സ്ഥിരമാക്കാനോ എന്താണു നീ ആഗ്രഹിക്കുന്നത്? മറുപടിപറയൂ വിജയേ!"

വിജയ:—"പിതാവിന്റെ അന്ത്യശാസനമാണ് ഈ എടവഴക്കയ്യും. അതിനും പുറമെ ഞാൻ കേൾക്കയുണ്ടായി....."

രാസ:—"എന്തു കേൾക്കയുണ്ടായി?"

വിദ്യാപദീതിയിൽ നരേന്ദ്രന്റെ ചികിത്സാകയ്യും പറയുവാൻ വിജയ ഒരുങ്ങിയില്ല. അവൾ ഇത്രമാത്രം പറഞ്ഞു:—"ഇംഗ്ലണ്ടിയാത്രാകാരണം നരേന്ദ്രനെ എല്ലാവരും സമുദായഭ്രഷ്ടനാക്കിയിരിക്കുന്നു എന്നു കേൾക്കുന്നുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തെ ഗൃഹത്തിനാക്കിത്തിക്കുന്നപക്ഷം ഒരാളും ആശ്രയമില്ലാതെ അലയേണ്ടതായിവരും. മാത്രമല്ല, ഒരുവനെ ഗൃഹമില്ലാത്തവനാക്കിവിടുന്നതു വലിയ കഷ്ടമായും എനിക്കുതോന്നുന്നു."

രാസവിഹാരി ഗൽഗദസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:—"വത്സേ, നിനക്ക് ഈ ചെറുപ്പകാലത്തുതന്നെ ഇത്രത്തോളം വ്യഥതോന്നുന്നുണ്ടെങ്കിൽ ഈ വാല്ക്യകാലത്തു എനിക്കു എത്രമാത്രം സങ്കടം ഉണ്ടാകണം! നീ തന്നെ ആലോചിച്ചുനോക്കുക. അപ്രിയമായ ഒരു കർത്തവ്യത്തിന്റെ മുമ്പിലാണല്ലൊ എനിക്കു നിൽക്കേണ്ടിവന്നിരിക്കുന്നത്. ആകട്ടെ; അതു സാരമില്ല. കർത്തവ്യത്തെ ഞാൻ സദാ കർത്തവ്യമായിത്തന്നെ പരിഗണിക്കുന്നു. അതു കഠിനമായാലും കഠോരമായാലും സാരമില്ല. കർത്തവ്യത്തിന്റെമുമ്പിൽ ഭയ, സഹാനുഭൂതി തുടങ്ങിയ യാതൊന്നിനും സ്ഥാനമില്ല. വനമാലി ഏതൊരു കഠോരമായ ചുമതലയാണ് എന്നിൽ സമർപ്പിച്ചിട്ടുള്ളത്, അതു മരണനിർവിശേഷം വരെ എനിക്കു വഹിക്കാതെ കഴികയില്ല. എന്തു ദുഃഖവും കഷ്ടവും ഞാൻ അനുഭവിച്ചുകൊള്ളാം. എനിക്കതിനപ്പുറം

വിചാരമില്ല. ഇയ്യുതലയെന്നിൽനിന്ന് ഏറെടുക്കുന്നതായാലും വേണ്ടില്ല, നിന്റെ ഈ അസംബന്ധബന്ധം ഞാൻ ഒരിക്കലും വഴിപ്പെടുന്നതല്ല."

വിജയ മുഖം വീർപ്പിച്ചു മൌനമായിരുന്നു. പിതാവിന്റെ രോഷത്താൽ നിരപരാധിയായ പുത്രനെ ഗൃഹഭിന്നനാക്കുവാൻ ഇടയുണ്ടാകുന്നതുകൊണ്ടു വിജയ എത്ര വേദന അനുഭവിക്കുന്നുണ്ടോ അതിൽ നൂറുമടങ്ങു വേദന അത്രകഠോരമായ ഒരു കാര്യം നിർവ്വഹിക്കേണ്ടിവരുന്നതിൽ രാസവിഹാരിക്കും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. എന്താണതിന്റെ രഹസ്യമെന്നു എത്രതന്നെ ആലോചിച്ചിട്ടും അവർക്കു മനസ്സിലാക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഈ അവസ്ഥയിലും യോഗ്യനുസരിച്ചു എന്തെങ്കിലുമൊന്നു പ്രവർത്തിക്കുവാൻ അവർ ശക്തയായില്ല. സമാജമന്ദിരം സ്ഥാപിച്ചു ഉദ്ദേശം സഫലീകരിക്കുന്ന കീർത്തിയിൽ പങ്കുകൊള്ളുവാൻ ബദ്ധപരികരനായി പിതാവിന്റെ പിന്നിൽ പുത്രനായ വിജയസവിഹാരി നില്ക്കുന്ന കാഴ്ചയും വിജയക്ക് ആ അവസരത്തിൽ അസഹ്യസ്ഥിതിജനകമായിട്ടാണ് തോന്നിയതു്.

രാസവിഹാരിയും വിജയയെപ്പോലെത്തന്നെ മൌനം ദീക്ഷിച്ചു. അവളുടെ തുഷ്ണീംഭാവം അവരുദ്ദേശത്തിലുള്ളതെന്നു രാസവിഹാരി തീർച്ചപ്പെടുത്തി. എങ്കിലും അവളുടെ ഹൃദയം പരിഭവകാതരവും കോമളവും ഒരു മാതാവിന്റേതുപോലെ സ്നേഹാർദ്രവും ആയിരുന്നു. പുത്രന്റെ പേരിൽ അവർക്ക് അത്രജ്ഞയും അഭ്രേഹത്തിന്റെ നേരെ അവജ്ഞയും ഏകകാലത്തുണ്ടായി.

രാസവിഹാരി പ്രപഞ്ചത്തിന്റെ രഹസ്യങ്ങൾ നല്ലപോലെ അറിയുവുന്ന ഒരു കൂടിലഹൃദയനായിരുന്നു. അന്യന്റെ ധനംകൊണ്ടു ഔദാര്യം പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതും, ഉന്മന്ത്രിതപ്രകൊണ്ടു തൻകാര്യം നേടുന്നതും അയാൾ നല്ലപോലെ അഭ്യസിച്ചിട്ടുണ്ട്. ബ്രഹ്മസമാജമന്ദിരസ്ഥാപനം ഒരു വലിയ

കാര്യം സാധിക്കുന്നതിന്റെ വിഷ്ണുമാണെന്ന് അയാൾക്കറിയാം.

വിജയയെ നോക്കി ആ വൃദ്ധൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "വിജയേ, വസ്തു വകകളും നിന്റേതാണ്. നീ ഇതെല്ലാം ആക്കുകിലും ദാനം ചെയ്യുന്നോട്ടെയുകുകിൽ എനിക്കതിനെപ്പറ്റി ആക്ഷേപിക്കാൻ അധികാരമില്ല. വിലാസന്റെ പ്രവൃത്തിയിൽ സന്തോഷമോ സന്താപമോ കൂടാതെ ഇരിക്കണമെന്ന് നീ മനസ്സിലാക്കണം. കർത്തവ്യപാലനത്തിനായേണ്ടിയാണ് അവന്റെ എല്ലാ ഉദ്യമവും. ഒരു ദിവസം എന്റെയും നിന്റെ പിതാവിന്റെയും സ്വത്തുക്കൾ മന്നായിത്തീരും. അന്നു നിങ്ങൾ രണ്ടു പേരും അതിനെല്ലാം ഉടമസ്ഥരായിത്തീരും. ആ സമയത്തു നിങ്ങളെ ഉപദേശിക്കുവാൻ ഈ വൃദ്ധൻ സമീപത്തുണ്ടായിരിക്കുന്നതല്ല. എനിക്കിതുമാത്രമേ പ്രാർത്ഥനയുള്ളൂ. അക്കാലത്തു നിങ്ങൾ കയറാത്തൊരു ജീവിതക്ലേശങ്ങളും ഉണ്ടാകരുത്. ആ സമയങ്ങളിൽ നീ നിന്റെ സ്വാമിയുടെ പ്രവൃത്തി ഔദാര്യവും യുക്തവും ഭ്രാന്തിഹീനവും ആണെന്നറിഞ്ഞു് ശ്രദ്ധാഭക്തിയോടുകൂടി വീക്ഷിക്കയും വിശ്വസിക്കയും ചെയ്യും ദാനം ചെയ്യുന്നതും ദയ പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതും എനിക്കും അറിയാം. അവനും അറിയാം. പക്ഷേ, അപാത്രത്തിൽ അഥവാ അയോഗ്യനിൽ ദാനദയാപ്രകടനങ്ങൾ ഉചിതമല്ല. ഇതാണ് ഞാൻ നിന്നോടു പ്രത്യേകം ഉപദേശിക്കുന്നതു്. ജഗദീശ്വരന്റെ പുത്രനിൽ ദയ പ്രകടിപ്പിക്കാത്തതിന്റെയും, അവനെ സഹായിക്കുന്നതിൽ ഞങ്ങൾ ശ്രദ്ധിക്കാത്തതിന്റെയും കാരണം എന്താണെന്നു നിങ്ങൾക്കിപ്പോൾ മനസ്സിലായിരിക്കും."

ഇത്രയും പറഞ്ഞു വൃദ്ധൻ സ്നേഹമിശ്രമായ ഹാസ്യത്തോടുകൂടി വിജയയുടെ മുഖത്തു നോക്കി. പരമേശ്വരൻ

രാത്രിയുമായ അഖണ്ഡനീയയുക്തികളിൽ ഉചിതമായ ഉപദേശം കലർത്തി വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നതിനെതിരായി ഒരു തർക്കവും പുറപ്പെടുവിക്കാതെ വിജയ സന്നിധയായിരുന്നു. രാജ്ഞി വിഹാരി തുടർന്നുപറഞ്ഞു:—"വിലാസൻ നന്നെ ചെറുപ്പമാണെങ്കിലും അവന്റെ ദീക്ഷ്ണബുദ്ധി എവിടെവരെ എത്തിയിരിക്കുന്നു എന്നും അവന്റെ ആലോചന എത്ര ദൂരം വ്യാപിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും ഇന്ന് എനിക്കു മനസ്സിലായി. ചുമതലയുള്ള ജോലി വഹിക്കുന്നതിൽ ഞാൻ ധാരാളം പരിചയിച്ചിട്ടുണ്ട്. ആ എനിക്കും ചില കാര്യങ്ങളും വിലാസൻ പ്രവർത്തിക്കുന്നതു കാണുമ്പോൾ മൌനമായിരുന്നു വിചിന്തനം ചെയ്യേണ്ടിവരുന്നുണ്ട്."

വിജയ തലയുയർത്തി നാലുപാടും നോക്കിയതല്ലാതെ ഒരക്ഷരം സംസാരിക്കയുണ്ടായില്ല. "4½ മണിയായി വിജയേ" എന്നു പറഞ്ഞു രാജ്ഞിവിഹാരി വടി കൈയിൽ എടുത്തു യാത്രക്കൊരുങ്ങിനിന്നുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"സമാജമന്ദിരസ്ഥാപനത്തിന്റെ വിചാരം വിലാസനു് എത്രത്തോളമുണ്ടോ അത്രത്തോളം ചിന്ത മറ്റാർക്കുംതന്നെയില്ല. അവന്റെ ഉല്ലാസം, വാക്കുകൊണ്ടു വിഷയമല്ല. അവന്റെ ജ്ഞാനവും, ധ്യാനവും, ധാരണയും എല്ലാം ഇതിനെപ്പറ്റി മാത്രമാണു്. സമാജമന്ദിരം സ്ഥാപിക്കുന്ന ആ ദിവസം ഈ കണ്ണുകൾകൊണ്ടു കാണാൻ സംഗതി വരുത്തണമെന്നാണു് ജഗദീശ്വരനോടു ഞാൻ ഹൃദയപൂർവ്വം പ്രാർത്ഥിക്കുന്നതു്." ഇത്രയും പറഞ്ഞു് അയാൾ കൈകൂപ്പി പാബ്രഹ്മത്തെ പ്രണമിച്ചു. വാതിൽവരെ വന്ന അയാൾ അവിടെ പെട്ടെന്നു നിന്നു് ഇങ്ങനെ പുലമ്പി:—"എന്തു തരക്കാരനാണു് അവൻ എന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. ഒരു പ്രാവശ്യമെങ്കിലും എന്റെ സമീപം വരാൻ അവനു സാധിച്ചില്ലല്ലൊ. വന്നാലും കൊള്ളാം, ഇല്ലെങ്കിലും കൊ

ള്ളും. ആലോചനക്കുള്ള അവസരം കഴിഞ്ഞുപോയി. വല്ലാത്ത തരക്കേടാൻ. വല്ലാത്ത തരക്കേടാൻ. പിതാവിന്റെ ഒരു ജ്യേഷ്ഠിയെക്കൊണ്ടു മകനും ഉണ്ട്."

യുവാൻ ആ ഭവനം വിട്ടിറങ്ങി. വിജയ ഏകാകിനിയായിരുന്ന ആലോചിക്കുന്നതെന്താണെന്ന് ആർക്കും അറിഞ്ഞുകൂടാ. ജനകത്തിനുള്ളിൽക്കൂടി അവൾ പുറത്തേക്കുനോക്കി. നേരം സന്ധ്യയാകുന്നതിനു മുമ്പ് ഇനി കുറെ നാഴികയേ ഉള്ളു എന്ന് അവൾക്കു മനസ്സിലായി. നദീതീരസ്മരണ, അവളെ എഴുന്നേല്പിച്ചു. സായംസന്ധ്യാരിക്കു അവളുടെ ഹൃദയം അഭിലഷിച്ചു. യുവഭർത്തൃനേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു അവൾ ഉദ്യാനത്തിൽ പുറപ്പെട്ടു.

അന്നും യുവാവു നദീതീരത്തിരുന്ന ചൂണ്ടൽ ഇട്ടുകൊണ്ടു. വിജയ വളരെ ദൂരത്തുനിന്നതന്നെ ആകാംക്ഷകൊണ്ടു. അടുത്തു ചെന്നപ്പോൾ, അകലെ നിന്നെന്നവണ്ണം അയാളെ ഉറ്റുനോക്കുവാൻ ലജ്ജാഭരം അവളെ അനുവദിച്ചില്ല. കന്യാസഹജം വിജയയുടെ പിന്നിൽ നിന്നുകൊണ്ടു ഇങ്ങനെ ആക്രോശിച്ചു:—"നമസ്കാരം, ബാബു; ഇന്നു വല്ല ഗുണവും ഉണ്ടോ?"

കന്യാസഹജത്തിന്റെ വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ വിജയയുടെ മുഖം അല്പം വിളറി. ചിലർ വിചാരിക്കുന്നുണ്ടു, യഥാർത്ഥമൈത്രി ഉണ്ടാകണമെങ്കിൽ വളരെനാൾ പരസ്പരസന്ദർശനവും സഹവർത്തിസംഭാഷണവും കൂടാതെ കഴികയില്ല എന്നു. അവരുടെ ആ ധാരണ അടിസ്ഥാനരഹിതമാണെന്നു ഞാൻ പറയും. വിജയ, തന്റെ സമീപം വന്നുനിന്ന ഉടനെ യുവാവു ചൂണ്ടൽ ദൂരെ ഇട്ടു അവളെ അഭിവാദ്യംചെയ്തു ഇരുന്നിട്ടുനിന്നും എഴുന്നേറ്റ മന്ദഹസിച്ചു. അനന്തരം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"സ്വദേശത്തോടു ഭവതിക്കുള്ള പ്രേമം നിസ്സീമമാണെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. മലേറിയാ ബാധിക്കാതിരി

മെന്നു തോന്നുന്നില്ല. ഭവതിയുടെ മാതൃത്വം എന്നെക്കൊണ്ടു അങ്ങനെ വിചാരിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്.”

വിജയ:—“ശരി; നിങ്ങൾക്കിതൊന്നും ബാധകമല്ലായിരിക്കാം; അല്ലെന്നാണു എനിക്കു നിങ്ങളുടെ വാക്കുകേൾക്കുമ്പോൾ തോന്നിപ്പോകുന്നതു്. വിജയ മന്ദഹസിച്ചു.

യുവാവു:—“ഡാക്ടർമാരുടെ സ്ഥിതി ഒരു വേറെയാണു്. അവർക്കു ദിവസം ബാധിക്കുന്നതിനുള്ള മുൻകരുതൽ ചെയ്യാറുണ്ടു”

യുവാവിന്റെ അഭിപ്രായം മുഴുവനാക്കുവാൻ സമ്മതിക്കാതെ വിജയ ഇടയ്ക്കുകടന്നുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—“നിങ്ങൾ ഡാക്ടരാണോ?”

യുവാവു ഒരു മറുപടിയും പറഞ്ഞില്ല. അയാൾ വിഷണ്ണനായിരുന്നു. പെട്ടെന്നുണ്ടായ പരിഭ്രമം മറച്ചുകൊണ്ടു യുവാവു പറഞ്ഞു:—“എന്തുകൊണ്ടല്ലാതിരിക്കുന്നു? ഞങ്ങളൊക്കെ ഒരു വലിയ ഡാക്ടരുടെ അയൽവക്കക്കാരാണു്. അപ്പോൾ അല്പജ്ഞാനത്തിന്റെ ഗുണം ഞങ്ങൾക്കും ഉണ്ടാകാതിരിക്കുമോ?”

വിജയ പെട്ടെന്നൊന്നും പറയുകയുണ്ടായില്ല. അല്പനേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—“കേവലം അയൽവക്കക്കാരൻ മാത്രമല്ല; ഡാക്ടരുടെ ഒരാപ്തബന്ധുവാണു് നിങ്ങൾ എന്നു് എനിക്കു് ഇതിനകംതന്നെ മനസ്സിലായിട്ടുണ്ടു്. ഞാൻ പറഞ്ഞതെല്ലാം നിങ്ങൾ നേരത്തെ അറിഞ്ഞുകാണുമല്ലോ?”

യുവാവു മന്ദഹസിച്ചു. അനന്തരം, “ഭവതി അല്പമെങ്കിലും ഭീരുത്വം, ഒന്നിലും കൊള്ളരുതാത്തവനാണെന്നു് വിചാരിക്കുന്നു”? ഇതെല്ലാം പറയുകയുണ്ടായി—ഞങ്ങൾക്കറിയാം. ഇനി അല്പം പുളുക്കിപ്പറയേണ്ട ആവശ്യം എന്താണു”? ഒരുപക്ഷേ അല്പജ്ഞാനം നിങ്ങളുടെ ഔദ്ധത്യം ഖണ്ഡനം ചെയ്യാതിരിക്കയില്ല.”

വിജയ അത്യധികം ലജ്ജിതയായിട്ട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എന്നെ സന്ദർശിക്കുന്നതുകൊണ്ടുമാത്രം അദ്ദേഹത്തിന് എന്തു പ്രയോജനം ഉണ്ടാകാം? അദ്ദേഹത്തെ സംബന്ധിച്ചുള്ള കാര്യത്തിൽ അങ്ങനെയൊന്നും ഞാൻ വിചാരം ചെയ്തിട്ടമില്ലല്ലൊ."

യുവാവു":—"പറഞ്ഞില്ലെങ്കിൽ പാടയുണ്ടു് ഉചിതമായിരുന്നു."

വിജ:—"എന്തുകൊണ്ടു""

യുവാവു":—നരേന്ദ്രന്റെ വീട്ടു് കൈവശപ്പെടുത്തുന്നതുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തെ എല്ലാവരും നിർഗ്ഗുണനെന്നു പറയുന്നു. ഞാനും പറയും, പക്ഷെ മുമ്പിൽനിന്നല്ല എന്നുമാത്രം."

വിജയ പുഞ്ചിരിതുകിക്കൊണ്ടു":—"കൊള്ളാം, നിങ്ങളുടെ നരേന്ദ്രന്റെ ആപ്തമിത്രം?"

യുവാവു":—"ഭവതി പറയുന്നതു ശരിയാണു്. മറ്റൊരു നല്ല കാര്യത്തിനായി, സദ്ദേശത്തോടുകൂടി നിങ്ങളും അയാളുടെ വീടു കൈവശപ്പെടുത്തുന്നു. ആ സമയത്തു ഞാൻ ചെന്നു് അദ്ദേഹത്തോടു നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം, അറിവിക്കുക. ഇതെത്രത്തോളം യുക്തമായിരിക്കും?"

വിജയ, യുവാവിനെ ഉറക്കെചിരിക്കരുതെന്നു ചെയ്തു.

വിത്തുലാഭം ചെയ്യുകൊണ്ടു് അവരിരുവരും കുറെ അധികം ദൂരംനടന്നു. ആ സമയത്തു ചിലർ അണിനിരന്നു് നരേന്ദ്രബാബുവിന്റെ ഗൃഹം ലക്ഷ്യമാക്കി നടക്കുന്നതു നമ്മുടെ ചെറുപ്പക്കാർ കണ്ടു. അതിൽ ബാലന്മാരും യുവാക്കന്മാരും ഉണ്ടായിരുന്നു. ജിജ്ഞാസയോടുകൂടി വിജയ ചോദിച്ചു:—"ഇവരെല്ലാം പോകുന്നതു് എവിടേക്കാണു് തർക്കം കേറിയതാരോ?"

യുവാ:—"അറിയാം, ഇവർ പോകുന്നതു നരേന്ദ്രബാബുവിന്റെ വിദ്യാലയത്തിൽ പഠിക്കുന്നതിനു്?

വിജയക്കു് അത്ഭുതംതോന്നി. അവൾ ചോദിച്ചു:— "ഇവരെ അദ്ദേഹം പ്രതിഫലംകൂടാതെയാണോ പഠിപ്പിക്കുന്നതു് എന്നു കേട്ടല്ലൊ. അതു ശരിതന്നെയോ?"

യുവാ:—"ശരിതന്നെയാണു്. മറ്റതിനെ ഒന്നും മറച്ചുവെക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല."

യുവാവു ധൈര്യസമേതത്തിൽ തുടർന്നുപറഞ്ഞു:—"ഈ നാട്ടിൽ ശരിയായ കൃഷികരില്ലെന്നാണു നരേന്ദ്രന്റെ അഭിപ്രായം. കൃഷിചെയ്യുന്നതു പലപ്പോഴും അവർക്കു നഷ്ടമായിത്തീരുന്നു. കൃഷിചെയ്യേണ്ടതെങ്ങനെ എന്നുള്ള അറിവു് കൃഷകർക്കു ലേശമെങ്കിലും ഇല്ല. ഒന്നോ രണ്ടോ ഫ്രാവു് ഉഴുതു കഴിഞ്ഞാൽ കുറെ വിത്തുവിതയ്ക്കും. പിന്നെ വിളവും പ്രതീക്ഷിച്ചു മേല്പോട്ടുനോക്കി കാലം നയിക്കും. കൃഷി എന്നുപറയുന്നതു് ഇത്തരം തൊഴിലിനെയല്ല, ഇതു വേറെ ഷോടതിക്കുറിയാണു്. ഏതുതരം മണ്ണിൽ ഏതുതരം വിത്തു വിതക്കണം; വിത്തിന്റെ സ്വഭാവം എന്തായിരിക്കണം; കൃഷിയുടെ യഥാർത്ഥരൂപം എന്താണു്? ഇതൊന്നും ഈ നാട്ടിലെ കൃഷകന്മാർക്കു അറിഞ്ഞുകൂടാ. ഇംഗ്ലണ്ടിൽ ഡാക്ടർ പരീക്ഷക്കു പഠിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന അവസരത്തിൽത്തന്നെ കർഷകവിദ്യയും നരേന്ദ്രൻ സമഗ്രമായി പഠിച്ചിട്ടുണ്ടു്. വേണമെങ്കിൽ ഒരുദിവസം അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിദ്യാലയം നമുക്കു പോയി സന്ദർശിക്കാം, അതാ, ദൂരെ കാണുന്ന ആ മൈതാനത്തിൽ വൃക്ഷങ്ങളുടെ ചോട്ടിൽ എല്ലാവരും കൂടിച്ചിരുന്നാണു പഠിക്കുന്നതു്."

വിജയ അപ്പോൾത്തന്നെ ആ വിദ്യാലയം കാണാൻ ആഗ്രഹിച്ചു. അവളുടെ കൗതുകത്തെക്കണ്ടു യുവാവു്, "ഇപ്പോൾ വേണ്ട; ഇനിയൊരു ദിവസമാകാം" എന്നു് അറിയിച്ചു. വിജയ:—"ഇത്രവലിയ ഒരു വിദ്വാനായ നരേന്ദ്രനുള്ള പ്പോൾ ഇവരെയെല്ലാം വൃക്ഷമൂലത്തിൽ ഇരുത്തി പഠിപ്പിക്കുന്നതെന്തിനു?"

യുവാവു്:—"മച്ചിനകത്തിരുത്തി പഠിപ്പിക്കുന്നതു് അത്ര ഉണകരമല്ല. ഇവരെ കൃഷിചെയ്യുന്ന സമ്പ്രദായം കാണിച്ചുകൊടുക്കുകകൂടിവേണം. അതിനു ഭവനത്തിന്റെ ഉള്ളിൽ സാധിക്കുമോ? മൈതാനം തന്നെയാണു് ഇത്തരം വിദ്യാഭ്യാസത്തിനു പറ്റിയ ഇടം. ഈ പരമാർത്ഥം വിസ്മരിച്ചാൽ കൃഷിസംബന്ധമായ പ്രായോഗികജ്ഞാനം കർഷകന്മാർക്കു നൽകാൻ കഴിവില്ലാതായിത്തീരും. നരേന്ദ്രന്റെ വിദ്യാലയം വൃക്ഷമൂലത്തിലായതു് എന്തുകൊണ്ടെന്നു് ഇപ്പോൾ ഭവതിക്കു മനസ്സിലായിരിക്കുമല്ലോ. ആ വിദ്യാലയം ഒരിക്കൽ സന്ദർശിച്ചാൽ ഭവതിക്കു് അവിടത്തെ അധ്യയനരീതി മുതലായവയിൽ അതിയായ കൗതുകവും ആദരവും ഉണ്ടാകാതിരിക്കയില്ല. ആ ദിവസം അധികം ദൂരത്തല്ല. അത്യാസന്നമാണു്."

വിജയ:—"ശരി; എന്നാൽ ഇനിയൊരു ദിവസമാകാം."

യുവാ:—"അങ്ങനെതന്നെ. ഞാൻ ഭവതിയെ കുറേ ദൂരം അനുഗമിക്കാം"

അവർ വിജയയുടെ ഗൃഹം ലക്ഷ്യമാക്കി നടന്നുതുടങ്ങി. നരേന്ദ്രനിനിട്ടുനോക്കുന്നതിലേക്കു വിജയ ഒന്നുംതന്നെ സംസാരിക്കയുണ്ടായില്ല. ഏതോ തരത്തിലുള്ള ഒരു ലജ്ജ അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ സ്ഥലംപിടിച്ചു. എന്നാൽ അതിനുള്ള കാരണമെന്തന്നു വളരെയൊക്കെ ആലോചിച്ചിട്ടും അവർക്കു കണ്ടെത്താൻ കഴിഞ്ഞില്ല. യുവാവു പറയുന്നു:—"ഭവതി ധർമ്മകാര്യാർത്ഥമാണല്ലോ നരേന്ദ്രന്റെ വീടു് ഒഴിപ്പിച്ചു വാങ്ങുന്നതു്. അതിനു ചുറാമുള്ള ഭൂമികൊണ്ടു വിശേഷിച്ചാവശ്യമൊന്നും ഭവതിക്കില്ലല്ലൊ. ആ ഭൂമിയും കൂടി ഒഴിപ്പിച്ചുവാങ്ങുന്നതിരുന്നാൽകൊള്ളാം."

ഇത്രയും പറഞ്ഞു യുവാവു മന്ദഹസിക്കാൻ ആരംഭിച്ചു. വിജയ പറഞ്ഞു:—"ഇങ്ങനെ നിർബന്ധിക്കുവാൻ നിങ്ങൾക്കു് ആരിൽനിന്നാണു് അധികാരം സിദ്ധിച്ചതു്?"

വിജയ യുവാവിനെ ക്രൂരമായിട്ടു നോക്കി. അപ്പോൾ അയാൾ സ്നേഹപൂർവമായിത്തന്നെ കാണപ്പെട്ടു. അയാൾ പറഞ്ഞു:—"എനിക്കു് അധികാരം സിദ്ധിച്ചതു് അന്യരിൽനിന്നല്ല; എന്നിൽനിന്നുതന്നെയാണു്. നരേന്ദ്രൻ ഭ്രമിച്ചുപോയിട്ടുണ്ടു്, അഥവാ അല്പമെങ്കിലും വേണ്ടി ഞാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടുണ്ടു്, സ്വാർത്ഥസിദ്ധിക്കല്ല. ഒരിക്കലുമല്ലെന്നുള്ളതു് അവരുടെ അഭിവൃദ്ധിക്കുവേണ്ടിയാണു്. അവരുടെ ഭാവിയുടെ വിവിധഭാഗങ്ങൾ. ഞാനല്ലാതെ ഈ യാഥാർത്ഥ്യത്തെ മുകളെപ്പിടിച്ചിരിക്കുന്നു. ഒരിക്കലുമല്ലെന്നുള്ളതു് ഞാൻ സൃഷ്ടിക്കുന്നതു് കേവലസൃഷ്ടമാത്രമാകുന്നു. അതിനുള്ള ബാധ്യത ജീവജാലങ്ങൾക്കെല്ലാം ഉണ്ടു്. ആ അധികാരം നരേന്ദ്രനിൽനിന്നോ മറ്റാരിലെങ്കിലുംനിന്നോ സിദ്ധിക്കേണ്ടതല്ല. സ്വയം സിദ്ധിക്കേണ്ട ഒന്നാണു്." ഇത്രയും പറഞ്ഞു യുവാവു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

വിജയ:—"നിങ്ങളുടെ സ്നേഹിതനു് ഈ ദുഃഖമുണ്ടായി ഇവിടെ ഇരിക്കാൻ കഴികയില്ലല്ലൊ!"

യുവാ:—"ഇല്ല. ഇതെല്ലാം ഒഴുപോകും ഞാൻ എവെവാങ്ങിനടത്തേണ്ടതായിവരും."

വിജ:—"ഞാനും അങ്ങനെതന്നെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നില്ല."

യുവാ:—"അങ്ങനെ അനുമാനിക്കാൻ വിരോധമില്ല. ആദ്യകാലങ്ങളിൽ സാധുസംരക്ഷണം ജമീന്ദാരന്മാർ ആനന്ദിച്ചുവന്നു. ഇന്നത്തെ സ്ഥിതി അതല്ല, അവർക്കു പാവപ്പെട്ടവരുടെ സുരണപോലുമില്ലാതായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ടു്. അവർക്കു സ്വത്തു വർദ്ധിപ്പിക്കണമെന്നുള്ള ഏകവിചാരമേയുള്ളു." യുവാവു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. വിജയക്കും ചിരിക്കണമെന്നു് ആ

ഗ്രാമമുണ്ടായി. പക്ഷേ അവർക്കു സൗജന്യമായില്ല. യുവാവിന്റെ സരളപരിഹാസം വിജയയുടെ അന്തഃകരണത്തിൽ ചില ക്ഷതങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കിത്തീർത്തു. അല്പനേരം മൗനമായിരുന്നതിനുശേഷം അവൾ യുവാവിനോട് ഇങ്ങിനെ ചോദിച്ചു:—"അങ്ങക്ക് അങ്ങയുടെ ഭഗ്നഹിതനെ സഹായം ചെയ്യാൻ സാധിക്കയില്ലേ?"

യുവാവ്:—"ഞാനേ വളരെ വ്യസനിക്കുന്നു. എനിക്ക് അധികാരം ഇവിടെ താമസിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല. കരാർ കഴിഞ്ഞു എനിക്ക് ഇവിടുന്നിട്ടു പോകേണ്ടതായി വരും."

വിജയ പരിഭ്രമിച്ചു. അവൾ ചോദിച്ചു:—"അങ്ങയുടെ വീട് ഈ പ്രദേശത്തായതുകൊണ്ട് അങ്ങു കൂടക്കൂടെ ഇവിടെ വന്നുപോകാതിരിക്കയില്ലല്ലോ,"

യുവാവ്:—"അതിനും സൈകര്യം ഉണ്ടാകുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല."

വിജയ അസ്വസ്ഥയായിത്തീർന്നു. ഈ അവസരത്തിൽ എന്തെങ്കിലും ചോദിക്കുന്നതു നന്നായിരിക്കയില്ലെന്ന് അവൾക്കു തോന്നി. എന്തുതന്നെയായിട്ടും അവൾക്ക് ഇങ്ങനെ ചോദിക്കേണ്ടിവന്നു:—"വീട്ടുകാര്യങ്ങൾ അന്വേഷിക്കുന്നതിനു് ആരെയെങ്കിലും നിയമിച്ചിട്ടില്ല അങ്ങ പോകുകയുള്ളൂ? അതു സ്ഥിതിക്ക്....."

യുവാവ് ഇടക്കുകേറി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഇല്ല; അതിനു പറ്റിയ ആരെയും ഇല്ല."

വിജയ:—"നിങ്ങൾക്കു മാതാപിതാക്കന്മാരില്ലേ?"

യുവ:—"എനിക്കു മാതാപിതാക്കന്മാരോ, സഹോദരസഹോദരിമാരോ ആരുമില്ല. ഭവതി, ഗ്രാമത്തിനു സമീപമെത്തിക്കഴിഞ്ഞു. ഞാൻ പോകട്ടെ. നമസ്കാരം."

വിജയ:—"വീട്ടിൽ പോയിട്ടു മടങ്ങാം"

യുവാവ്:—"നേരം വൈകും. ഞാൻ വരുന്നില്ല. നമസ്കാരം!"

വിജയ പ്രതിനമസ്കാരംചെയ്ത് അത്യന്തം സങ്കോച ത്തോട്ടുകൂടി ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"അങ്ങയുടെ സ്നേഹിത നോട്ട രാസവിഹാരിയുടെ അടുക്കൽ പോകണമെന്നു് അങ്ങു് ഉപദേശിക്കയുണ്ടായില്ലെ?"

യുവാ:—"എന്തിനാണു് അദ്ദേഹത്തെ കാണുന്നതു്."

വിജയ:—"എടോട്ടുകാര്യമെല്ലാം നടത്തുന്നതു് അദ്ദേഹമാണു്."

യുവാ:—"അതു ഞാനും മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുക്കൽ നരേന്ദ്രൻ പോകണമെന്നു വേതി പറയുന്നതിന്റെ മുദ്ദേശമെന്താണു്?"

വിജയ പ്രത്യുത്തരം പറഞ്ഞില്ല. അല്പനേരം യുവാവു് വിജയ പറയുന്നതെന്തെന്നു കേൾക്കുവാൻ കാത്തുനിന്നു. ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു് അവളുടെ ദൃഷ്ടികളിൽ നിന്നു വേഗം മറഞ്ഞു:—"ഞാൻ പോകട്ടെ. സമയം അതിക്രമിക്കുന്നു. നമസ്കാരം!"

അദ്ധ്യായം ൨൨.

തീയിൽ നെയ്യു്.

വിജയ ഗൃഹത്തിലെത്തിയപ്പോൾ സന്ധ്യകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഇരുളും വ്യാപിച്ചുകഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. വൃക്ഷലതാദികളും ഇടയുന്നു നില്ക്കുകയാൽ ആ ഭവനത്തിനു നാലുപാടും, മറവു സ്ഥലങ്ങളെ അപേക്ഷിച്ചു് അന്ധകാരം കൂടുതലായിരുന്നു. ചിന്താമഗ്നയായ അവൾ തന്റെ മസ്സിന്റെ വ്യാപ്തി പരിഗണിക്കാത്തതിൽ അത്ഭുതമില്ല. രണ്ടു പ്രശ്നങ്ങളാണു് അവളുടെ മനസ്സിനെ കഠിനമായി അലട്ടുന്നതു്. അതിൽ ഒന്നു താൻ രണ്ടുമൂന്നുവർഷം കാണുകയും അഭിമുഖസംഭാഷണം ചെയ്കയും

യും ചെയ്ത ആ യുവാവ് ആരാണെന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ തനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ലല്ലോ എന്നുള്ളതാണു്. സ്ത്രീജാതിയുടെ സ്വാഭാവികമായ ചാപല്യമായി ഇതും അവൾ കരുതി. മറ്റൊരപ്രസ്താവം, കുറച്ചു ദിവസം കഴിഞ്ഞാൽ ആ യുവാവ് എവിടേക്കു പോകും? ഇതാണു്. ഈ ചോദ്യം പലതവണയും അവളുടെ നാവിൽ ഉദിച്ചു എങ്കിലും ലജ്ജാധികൃത്താൽ ഇതിനു മിണ്ടുകയുണ്ടായില്ല. ഒരു കാര്യം അവൾക്കു ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്. അതാകട്ടെ, ചെറുപ്പക്കാരൻ അഭ്യസ്തവിദ്യനാണെന്നുള്ള പരമാർത്ഥമാകുന്നു. ഒരു കുലീനകുടുംബത്തിൽ ജനിച്ചു രുചിയുമായി എങ്ങനെ പെരുമാറണമെന്നും അയാൾ പഠിച്ചിട്ടുണ്ടു് എന്നു വിജയ മനസ്സിലാക്കിയിരിക്കുന്നു. ബ്രഹ്മസമാജംഗമല്ലാതിരുന്നിട്ടും അയാളിൽ കാണുന്ന സംസ്കാരവിശേഷത്തിൽ അവൾക്കു് അത്ഭുതം തോന്നി. മാത്രമല്ല, ഇത്രമാത്രം പരിഷ്കൃതമായ ഒരു മനോഭാവം എങ്ങനെ അയാൾക്കുണ്ടായി എന്നും അവൾ അത്ഭുതപ്പെട്ടു. ഈ ചിന്തകളോടുകൂടി ഗൃഹത്തിലേക്കു പ്രവേശിച്ച വിജയയെ പരിചാരിണി "ചിലാസബാബു വളരെ നേരമായി സ്വാമിനിയെ കാത്തിരിക്കുന്നു" എന്ന വിവരം ഉണർത്തിച്ചു. അതു കേട്ടപ്പോൾ അവളുടെ മനസ്സു പ്രക്ഷീണമായിത്തീർന്നു. വിലാസൻ, വിമുഖനായി പോയതിനുശേഷം ഒന്നരമണിക്കൂറായി ജമീൻദാരിണിയെ സന്ദർശിക്കാൻ വരാറില്ല. ഇന്നു് അയാളുടെ വരവു് എന്തുദ്ദേശ്യത്തോടുകൂടിയാണെന്നു് അവൾക്കു മനസ്സിലായില്ല. അവളുടെ മനസ്സു് ഇന്നു് എത്രയുവാവിന്റെ ഭാവിഗതിയെക്കുറിച്ചുള്ള ചിന്തകളെക്കൊണ്ടു പര്യാകുലീഭൂതമാണോ, അയാളെപ്പറ്റി ഒന്നാംതന്നെ അവൾക്കു അറിഞ്ഞുകൂടാ എങ്കിൽത്തന്നെയും, അയാൾക്കും വിലാസനും തമ്മിലുള്ള അന്തരം ആകാശവും പാതാളവുംപോലെയാണു് എന്നു് ഓർക്കാതിരിക്കാൻ വിജയക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. അ

വം വേലക്കാരിയോട് ചോദിച്ചു:—"ഞാൻ വീട്ടിലെത്തി എന്നുള്ള വർത്തമാനം അയാളെ അറിയിച്ചുവോ?"

വേലക്കാ:—"ഇല്ല; ഞാൻ പേരറിയാതെ (അറിയിരുന്ന അവളുടെ മകന്റെ പേർ) അയച്ചു വിവരം അറിഞ്ഞുകൊട്ടക്കാം, കൊച്ചുറാണീ!"

വിജയ:—"അയാൾ ചായ ആവശ്യപ്പെട്ടുകയുണ്ടായോ? ചായ വേണമോ എന്നു നിങ്ങളാരെങ്കിലും പോയി ചോദിക്കുകയുണ്ടായോ?"

വേല:—"ഇല്ല: ആരും പോയി ചോദിക്കയുണ്ടായില്ല. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു കൊച്ചുറാണി വന്നിട്ട് ഒന്നിച്ചു ചായ കുടിക്കാം എന്നു."

ആ വീട്ടിലെ വേലക്കാർക്കെല്ലാം അറിയാം വിലാസബാബു വിജയയുടെ ഭർത്താവായിത്തീർന്നുവെന്നും, അദ്ദേഹത്തെ ആരാധിച്ചു സൽക്കരിക്കുന്നതിൽ വല്ല ന്യൂനതയും സംഭവിച്ചാൽ അതു ഭാവിയിൽ തങ്ങൾക്കെല്ലാം ദോഷകരമായി പരിണമിക്കുമെന്നും. വിജയ കുറെ സംസാരിക്കാതെ മാളികമുകളിലേക്കു നടന്നു. പത്തിരുപതു മിനിട്ടു കഴിഞ്ഞു വിജയ പുറത്തുവന്നപ്പോൾ വിലാസൻ ഒരു കസേരയിൽ ഇരുന്നു മേശമേൽ വെച്ചിട്ടുള്ള ദിനപത്രികയുടെ സഹായത്തോടുകൂടി ചില കടലാസ്സുകളും തിരിച്ചും മറിച്ചും നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതു കണ്ടു. അവളുടെ പാദവിന്യാസധ്വനി കേട്ടപ്പോൾ വിലാസൻ പത്രക്കടലാസ്സയത്തി ധന്യവാദം ചെയ്തു. പിന്നീടയാൾ ഗംഭീരഭാവം കൈക്കൊണ്ടു. അല്പനേരം ആ സ്ഥിതിയിൽ കഴിഞ്ഞു. അനന്തരം അയാൾ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"നീ വിചാരിച്ചിരിക്കും, ഞാൻ നിന്നോടു ദേഷ്യപ്പെട്ടിട്ടാണിപ്പോയതു നിമിത്തമാണു് വീണ്ടും ഇങ്ങോട്ടു വരാതിരിക്കുന്നതെന്നു്. ഒന്നാമതു് എനിക്കു നിന്റെ പേരിൽ കോപം ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ഉണ്ടായി എങ്കിൽത്തന്നെയും അതെല്ലാം നീക്ഷമിക്കുമല്ലോ."

വിലാസൻ ഇന്നവരെ വിജയയെ "ഭവതി" എന്നാണ് സംബോധന ചെയ്തിട്ടുള്ളൂ. ഇപ്പോൾ അയാൾ അവളെ നീ എന്നു വിളിക്കുന്നതിന്റെ കാരണം എന്തെന്നു വ്യക്തമായില്ല. വിജയയുടെ മുഖം ചുവന്നുതുടുത്തു. തന്റെ സംബോധന വിജയക്ക് ഇഷ്ടമാകുന്നതല്ലെന്ന് അയാൾക്കു തോന്നി.

വിജയ പ്രതിവചിച്ചില്ല. വിലാസൻ അല്പം ദൂരെ കിടക്കുന്ന ഒരു കസേര വലിച്ച് അതിൽ ഉപവേശിച്ചു. വിജയയുടെ ഭാവഭേദം ലക്ഷ്യമാക്കാതെ അയാൾ ഇങ്ങനെ പ്രസ്താവിച്ചു:—എല്ലാക്കാര്യവും തീരുമാനിച്ചുറപ്പിച്ചതിൽപിന്നെ ഇപ്പോഴാണ് ഞാൻ മടങ്ങിയെത്തിയതു്. അച്ഛനെ ഇനിയും കണ്ടുകഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. നിനക്ക് ഇത്തരത്തിൽ സ്വസ്ഥമായിരിക്കാം. എനിക്കതു സാധ്യമല്ല. എന്റെ ജോലി അത്യധികം ശ്രമകരമായതല്ലെ? ഒരു വലിയ കർത്തവ്യമാണ് എന്നെ അഭിമുഖീകരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്. അതു നിർവ്വഹിക്കുന്നതിനു സ്വസ്ഥമായിരിക്കാൻ എനിക്കു നിവൃത്തിയുണ്ടോ? ബ്രഹ്മസമാജ മന്ദിരം സ്ഥാപിക്കാൻ ഇനി കുറച്ചു ദിവസങ്ങളെയുള്ളൂ. അതു സംബന്ധമായി എല്ലാം തീരുമാനിയ്ക്കുന്നതിനാണ് ഞാൻ വന്നിട്ടുള്ളതു്. മനുഷ്യസാധ്യമല്ലാത്തതിനെക്കുറിച്ചു ഞാൻ നിർബ്ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്നു. നാളെ പ്രഭാതം മുതൽ എനിക്ക് ഒരു നിമിഷംപോലും വെറുതെ ഇരിക്കാൻ കഴിയുകയില്ല. ആരെയെങ്കിലും വരുമെന്നു ഞാൻ ഒരു കടലാസ്സിൽ നോട്ടു ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. കടലാസ്സ് ഇതാ. നോക്കൂ.

ഇതുയും പറഞ്ഞു പ്രസന്നതയും സന്തോഷവും കലർന്ന ഒരു പ്രവണഭാവം വിട്ടുകൊണ്ട് അയാൾ കടലാസ്സ് എടുത്തു വിജയയുടെ നേരെ നീട്ടി.

അപ്പോഴും വിജയ ഒന്നും സംസാരിച്ചില്ല. നിമന്ത്രിതനായ ഒരുപ്രേരിയും അവൾ കൈയുകം പ്രദർശിപ്പിക്കയുണ്ടായില്ല.

അവിടെ ഇരുന്ന ഇരിപ്പിൽത്തന്നെ ഇരുന്നു. അവളുടെ ആ ക്ഷീണഭാവം കണ്ടു് അക്ഷമനായ വിലാസൻ, "എന്താണിതു്? ഒന്നും സംസാരിക്കാതെ നീയെന്താണു് സ്വസ്ഥമായിരിക്കുന്നതു്?"

വിജയ:—നിങ്ങൾ ക്ഷണിച്ചുവരുത്തിയതിനെപ്പറ്റി ഞാൻ എന്തു പറയണമെന്നു് ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കയാണു്."

വിലാ:—"എന്താണു് ഈ പറയുന്നതിന്റെ അർത്ഥം?"

വിജയ:—"മന്ദിരം സ്ഥാപിക്കേണ്ട സംഗതിയെപ്പറ്റി ഞാൻ ഇതേവരെ ഒന്നും തീർമാനിച്ചിട്ടില്ല." വിലാസൻ കസേരയിൽനിന്നെഴുന്നേറ്റു തീപ്പൊട്ടിക്കുംപതിച്ചു വിജയയെ നോക്കിക്കൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എന്താണിതിന്റെ അർത്ഥം? കഴിഞ്ഞ ദിവസത്തിനുള്ളിൽ ഈ കാര്യം നടന്നില്ലെങ്കിൽ പിന്നെ അടുത്തകാലത്തൊന്നും ഇതു നടക്കുന്നതല്ല. നിന്റെ അവസരത്തിനുവേണ്ടി ഇവിടെ സന്നിഹിതരാകേണ്ട വേലക്കാരല്ല നിമന്ത്രിതരായ മാന്യന്മാർ. ഈ കാര്യം ഇനിയും തീരുമാനിച്ചിട്ടില്ല എന്നു നീ പറയുന്നതിന്റെ ഉദ്ദേശമെന്താണു്? എനിക്കിതു കേൾക്കാതെ കഴികയില്ല."

കോപാധിക്യത്താൽ വിജയയുടെ നേത്രങ്ങൾ അഗ്നി ജ്വാല വർഷിക്കുന്നുപോലെ എന്നു തോന്നും. കുറെ നേരം തലയും താഴ്ത്തി ഇരുന്നതിനുശേഷം വിജയ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഇക്കാര്യത്തിൽ ഇത്രയൊക്കെ തിരക്കുകൂട്ടിയിട്ടു് ഒരാവശ്യവും ഇല്ലെന്നാണു് ഞാൻ കാണുന്നതു്."

വിലാസന്റെ കണ്ണുകൾ അത്ഭുതത്താൽ വിസ്ഫാരിതങ്ങളായി. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു:—"തിരക്കോ? തിരക്കുകൂട്ടണമെന്നു ഞാൻ പറയുകയുണ്ടായില്ല. ബ്രഹ്മസമാജംഅങ്ങനെ സാധാരണതന്ത്രം ഗംഭീരമായ ആണെന്നും അവരുടെ മുഖ അവർ സൗധത്തിൽ നിർവ്വഹിക്കണമെന്നും ഞാനും മനസ്സിലാ

ക്കിയിട്ടുണ്ട്. അതിനെക്കുറിച്ചു നിനക്കും വിചാരപ്പെടേണ്ട ആവശ്യമില്ല."

വിജയ:—"ഇവിടെ ബ്രഹ്മസമാജ മന്ദിരം സ്ഥാപിക്കുന്നതുകൊണ്ടു വലിയ പ്രയോജനമൊന്നും ഉള്ളതായി എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല. ഈ ദിക്കിൽ അതിന്റെ ആവശ്യവും ഞാൻ കാണുന്നില്ല. മന്ദിരം സ്ഥാപിക്കണമെന്നു് എനിക്കു് ഉദ്ദേശ്യവും ഇല്ല."

വിലാസൻ മൗനം ഭാവിച്ചു. കുറെ നേരത്തേക്കു് അയാൾ ഒന്നും സംസാരിക്കയുണ്ടായില്ല. അനന്തരം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"നീ വാസ്തവത്തിൽ ബ്രഹ്മസമാജംതന്നെയോ? ഇതാണു് എനിക്കു് അറിയേണ്ടതു്."

വിജയ ഒന്നു ഞെട്ടി. അവൾ ശിരസ്സുയർത്തി വിലാസനെ നോക്കി. തൽക്കാലം ഉണ്ടായ വികാരങ്ങളെ അടക്കിക്കൊണ്ടു് അവൾ പറഞ്ഞു:—"ഈ സംഭാഷണം ഈ ഘട്ടത്തിൽ നിർത്തുകയാണു ഭേദം. വീട്ടിൽപോയി ശാന്തയായി മടങ്ങിവരിക. അപ്പോൾ ഇതിനെപ്പറ്റി നമുക്കു വല്ലതും സംസാരിക്കാം."

ഇത്രയും പറഞ്ഞു് ആ സ്ഥലം വിട്ടുപോകാൻ അവൾ ആരംഭിച്ചു. ഭൃത്യൻ ചായയും പലഹാരങ്ങളുമായി വരുന്നതുകണ്ടു വിജയ അവിടെത്തന്നെ ഇരുന്നു. ബ്രഹ്മസമാജംതന്നെയായിരുന്നിട്ടും വിലാസനെ മര്യാദയായി ജനങ്ങളോടു പെരുമാറാനോ, സംഭാഷണം ചെയ്യാനോ അറിഞ്ഞുകൂടാ. ഭൃത്യന്റെ മുമ്പിൽവെച്ചുപോലും അയാൾ ഉദ്ധതസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"നിയുമായുള്ള ഞങ്ങളുടെ ബന്ധം അവസാനിപ്പിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു."

വിജയ മൌനമായിരുന്നു ചായ തയ്യാർ ചെയ്തു. ഒന്നും അവൾ പ്രതിവചിക്കയുണ്ടായില്ല. ഭൃത്യൻ പോയതിനുശേഷം അവൾ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഇതിനെപ്പറ്റി ഞാൻ നി

ങ്ങളുടെ അച്ഛനമ്മയായി സംസാരിച്ചുകൊള്ളാം. നിങ്ങളോട് ഞാൻ ഒന്നും തന്നെ സംസാരിക്കാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നില്ല."

ഇതുയും പറഞ്ഞു വിജയ ചായ നിറഞ്ഞ ഒരു പാത്രം വിലാസന്റെ മുമ്പിലേക്കു നീക്കിവെച്ചു. അയാളും ചായ തൊടുകപോലും ചെയ്തില്ല. അയാളും ഒരിക്കൽകൂടി ആവർത്തിച്ചു:—"നീയുമായുള്ള ഞങ്ങളുടെ ബന്ധം ഉപേക്ഷിച്ചാൽ ഞങ്ങൾക്ക് എന്തു സംഭവിക്കുമെന്ന് ഞങ്ങളൊന്നു നോക്കട്ടെ."

വിജയ:—"ശരി; അതു് ഇഷ്ടംപോലെയാകട്ടെ. നിങ്ങളുടെ ജോലി ചുമതലയുള്ള താനാണെന്നു നിങ്ങൾ സമ്മതിക്കുന്നു. ആ സ്ഥിതിക്ക് എന്റെ ബുദ്ധിയും സമ്മതവും കൂടാതെ നിങ്ങൾ ആരെയെങ്കിലും ക്ഷണിച്ചിട്ടുണ്ടോ അതുകൊണ്ടുണ്ടാകാവുന്ന അപമാനം നിങ്ങളെ മാത്രമേ ബാധിക്കയുള്ളൂ. ലേശമെങ്കിലും എനിക്കതു ബാധകമല്ല."

വിലാസന്റെ സ്വരം പരുഷമായി. അയാളുടെ കണ്ണുകൾ പ്രദീപ്തങ്ങളുമായി. അയാൾ പറയുന്നു:—"ഞാൻ തൊഴിൽക്കാരനാണ്. തൊഴിൽ ചെയ്യുന്നതിലാണ് എനിക്കു സന്തോഷവും. ഈ സംഗതി ഒന്നായിൽ വെക്കു വിജയേ."

വിജയ:—"അങ്ങനെയാകട്ടെ. ഞാൻ ഈ സംഗതി വിസ്തരിക്കുന്നതല്ല."

ആ പ്രതൃത്തരത്തിലുള്ള ശ്ലേഷാപ്രയോഗം വിലാസനെ ഭ്രമിപ്പിച്ചു. "കൊള്ളാം; നിനക്കു മറവിയില്ലാത്തതെന്തു സംഗതിയോ അതു് ഞാൻ അന്വഷിക്കും."

വിജയ ഇതിനു പ്രതൃത്തരമൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. അവർ തലയുംതാഴ്ത്തിയിരുന്നുകൊണ്ടു ചായപ്പാത്രം വിലാസന്റെ മുമ്പിലേക്കു കുറേക്കൂടി നീക്കിവെച്ചു. അയാൾ അതു തിരിഞ്ഞുനോക്കുകപോലും ചെയ്തില്ല. അല്പനേരം മൗനമായിരുന്നതിനുശേഷം വിലാസൻ ശാന്തസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"ഈ വലിയ ഒരു വീട് ഇനി നീ എന്തു ചെയ്യാനാണുദ്ദേശിച്ചു

യാക്കിയിരിക്കുന്നതു്? ഞാനൊന്നു കേൾക്കട്ടെ. ആ വീട്ടുകാരെയാകെ ഇടതൻ നിവൃത്തിയില്ല.

വിജയ:—"ആ വീട്ടു് അങ്ങനെ കൂലിയാക്കി ഇട്ടുകൂടാ. വീട്ടു് എന്തുചെയ്യണമെന്നു് ഇനിയും തീർമാനിച്ചിട്ടില്ല."

വിമാനൻ ക്രോധത്തോടുകൂടിയവനായിത്തീർന്നു. നിലത്തു കാലിട്ടടിച്ചുകൊണ്ടു് അയാൾ ഇങ്ങനെ ഗർജ്ജിച്ചു:—"തീർമാനിച്ചു. തുരപ്പാവന്യം തീർമാനിച്ചു. സാമാന്യംഗങ്ങളായ മാന്യന്മാരെ ക്ഷണിച്ചുവരുത്തി അവമാനിക്കാൻ എനിക്കു സാധ്യമല്ല. ആ വീടു മുമ്മൂടതാകണം. ആ വീടു സമാജമന്ദിരമാകണം. ആ സംഗതി നിന്നെ അറിയിക്കാനാണു ഞാൻ വന്നിട്ടുള്ളതു്."

ഇതുയും പറഞ്ഞു പ്രത്യുത്തരം പ്രതീക്ഷിക്കാതെ അയാൾ വേഗത്തിൽ ആ ഭവനംവിട്ടിറങ്ങി.

അദ്ധ്യായം ൯.

രഹസ്യഭേദനം.

സ്വദേശംവിട്ടുപോകുന്നതിനു മുമ്പായി അച്ഛേഹത്തിന്റെ സ്നേഹിതനായ നരേന്ദ്രബാബുവിനെക്കണ്ടു കാര്യങ്ങൾ അയാൾ ശരിയാക്കാതിരിക്കയില്ല എന്നുള്ള വിചാരം എങ്ങനെയോ വിജയയുടെ മനസ്സിൽ കടന്നുകൂടി. അയാളുമായുണ്ടായ സംഭാഷണം അവളുടെ മനസ്സിനെ ബലമായി ആകർഷിച്ചിരുന്നു. അച്ഛേഹം പറഞ്ഞ ഓരോവാക്കും അവൾ അക്ഷരംപ്രതി അനുസരിക്കുന്നുണ്ടു്. അയാളുടെ സ്നേഹിതൻ ഒരു നിഷ്കാമകർമ്മിയാണെന്നു അയാൾ പറഞ്ഞതു് അവളുടെ മനസ്സിൽ സദാ വിഹരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. തന്റെ പിതാവിന്റെ മിത്രമായ ജഗദീശന്റെ പുത്രനാണു നരേന്ദ്രൻ എ

ന്നുള്ള വസ്തുവം ആ യുവാവിനെ ധരിപ്പിക്കുതിരുന്നു ഒട്ടും നന്നായില്ലെന്ന് അവർ ഒത്തു. കുറെനാൾ അവധികൊടുക്കുന്നപക്ഷം കടം തീർക്കുവാൻ നരേന്ദ്രനു സാധിക്കുമോ എന്നു ശോദിക്കുതിരുന്നതും നന്നായില്ലെന്ന് അവർക്കു തോന്നി. തന്റെ സ്വത്തുവും അപഹരിച്ചു രോഗിൽ നരേന്ദ്രനു് എത്രത്തോളം സ്നേഹമുണ്ടാകും? ഈ സംശയിയും വിജയ ആലോചിച്ചു. നരേന്ദ്രനെപ്പോലെതന്നെ അയാളുടെ മിത്രവും ഈ ലോകത്തിൽ ഏകാകിയോ?

നദീതീരത്തിൽ പിന്നീട് ആ അപരിചിതനായ യുവാവിനെ വിജയ സന്ദർശിക്കയുണ്ടായില്ല. തീച്ചയായും അയാളെ കാണേതിരിക്കയില്ല എന്നുള്ള പ്രത്യാശയോടുകൂടി അവർ പതിവായി നദീതീരത്തു സായാഹ്നസവാരി ചെയ്യാറുണ്ടു്. ദിവസം കുറെ കഴിഞ്ഞു. എന്നിട്ടും അവർക്കു് ആ യുവാവിന്റെ ദർശനം ലഭിക്കയുണ്ടായില്ല. അയാളുടെ സുഹൃത്തായ നരേന്ദ്രനേയും കണ്ടെത്തുവാൻ വിജയക്കു കഴിഞ്ഞില്ല.

വിലാസനും പിതാവുമായി കണ്ടെത്തിയിട്ടു് ഒന്നരണ്ടു ദിവസം കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം രാസവിഹാരി വിജയയെ കാണ്മാൻവന്നു. അദ്ദേഹം അവളോടു ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"വത്സേ, ഇനി ദിവസം അധികമില്ല. അതിനിടക്കു എല്ലാം ശരിയാകണം—എല്ലാം തയ്യാറാവണം."

വിജയക്കു് അത്ഭുതം തോന്നി. അവർ പറഞ്ഞു:—"എപ്പോഴും നരേന്ദ്രൻ സ്വമേധയാ ഗൃഹം കൈവിട്ടുപോകുന്നു അപ്പോഴും എല്ലാം ശരിയാകും."

വിലാസൻ ഹാസ്യസൂചകമായി മന്ദഹസിച്ചു. അയാളുടെ പിതാവു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ആരെ ഉദ്ദേശിച്ചാണു പറയുന്നതു്. ജഗദീശന്റെ മകൻ നരേന്ദ്രനേയോ? അയാൾ ഇന്നലെ ഗൃഹംവിട്ടു പോയി."

ഈ വാക്കുകൾ വാസ്തവത്തിൽ ബാഹ്മണർ കണക്കു വിജയയുടെ ഹൃദയം പിളർന്നു. ഇതിനു മുമ്പൊരിക്കലും ഉണ്ടാകാത്തവിധം അവൾ വിദൂഷകന്റെ മുഖത്തു ദൃഷ്ടിപായിച്ചുനോക്കി. വികാരത്തെ അടക്കി അവൾ രാജവിഫാരിയോടു ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"അയാളുടെ സാമാനങ്ങൾ എന്തുചെയ്തു? എല്ലാം കൊണ്ടുപോയൊ?"

വിലാസൻ ഒരു പരിഹാസച്ചിരി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ഇങ്ങനെ മൊഴിഞ്ഞു:—"അയാളുടെ സാമാനങ്ങളെല്ലാം മൂന്നു ടങ്കിലാക്കി അതു നിറത്തിവെച്ച് അതിന്റെ പുറത്തു കിടന്നായിരുന്നു അയാൾ ഉറങ്ങാറുള്ളതു്. ഞാൻ അവയെല്ലാം വലിച്ചെടുത്തു വൃക്ഷച്ചോട്ടിൽ ഇട്ടിട്ടുണ്ട്. ആവശ്യമുണ്ടെങ്കിൽ കൊണ്ടുപോയ്ക്കൊള്ളും. കൊണ്ടുപോയാലും ഇല്ലെങ്കിലും അതുകൊണ്ടു നമുക്കു ഒരുപദ്രവും ഇല്ല."

വിജയ മൗനം ദീക്ഷിച്ചു. അവളുടെ മുഖം വ്യഥാധികൃത്താൽ ഗ്രാനമായി. അവളെ ലക്ഷ്യമാക്കി പൂർണൻ ഇങ്ങനെ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു:—"നിനക്കു് ഇതുണ്ടോ ഒരു വലിയദോഷം വിലാസ. ഒരുവൻ അപരാധിയാണെങ്കിൽ അവനെ ശിക്ഷിക്കാനുള്ള അധികാരം ദൈവത്തിനാണു്. അവന്റെ ദുഃഖത്തിൽ ദുഃഖിക്കേണ്ടതും അവനോടു സഹാനുഭൂതി പ്രദർശിപ്പിക്കേണ്ടതും മനുഷ്യധർമ്മമാണു്. ഇതുതന്നെയാണു നമ്മുടെ ധർമ്മവും. നിനക്കു നമ്മേക്കാളപ്പുറമായി അന്തരത്തിലുള്ള മനോഭാവം ഇല്ലെന്നല്ല ഞാൻ പറയുന്നതു്. പക്ഷെ നീ അതു പുറമെ പ്രകടിപ്പിക്കുകയോ ചെയ്യേ മതിയാകൂ. ജഗദീശ്വരന്റെ മകനോടു നിനക്കെന്തുവിരോധം? അയാളെ നീ എന്താണു് ഒരിക്കലെങ്കിലും എന്റെ അടുക്കൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വരാതിരുന്നതു്? ഇനിയും ആകാമല്ലൊ....."

പിതാവിന്റെ സംഭാഷണം പൂർത്തിയാകുന്നതിനു മുമ്പു പുത്രൻ നിന്ദാസൂചകമായി ഇങ്ങനെ ജല്പിച്ചു:—"അങ്ങയുടെ

അടുക്കൽ വരാൻ ആവശ്യപ്പെടുകയല്ലാതെ മറ്റൊന്നു ചെയ്യാൻ എനിക്കു സാധിക്കും മുമ്പു്! അങ്ങു് എന്തു പറയുമെന്നു് അയാൾക്കു നിശ്ചയമില്ല. ഞാൻ ആ വീട്ടിൽ എത്തുന്നതിനു മുമ്പായി ഡോക്ടർ സാഹിബു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈത്തോക്കും, വേറെ എന്തൊക്കെയോ സാമാനങ്ങളും എടുത്തു് ഒളിപ്പോയ്ക്കളഞ്ഞിരുന്നു. ഇംഗ്ലണ്ടിൽ പഠിച്ചു പാസ്സായ ഡോക്ടർ! ഇരുപതു വർഷങ്ങളും, ഒന്നിനും കൊള്ളാത്തവനായ ഒരു സ്ത്രീയെ ഞാൻ മറ്റൊരുദാഹരണം കണ്ടിട്ടില്ല. എന്തൊരു ജന്തുവാണു് ഇതെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ."

വിചാരണ നടക്കുന്നതിനെ കഠിനമായി അധിക്ഷേപിച്ചു. വിജയയുടെ മുഖം മ്ലാനമായി. വൃദ്ധൻ വിജയയുടെ ഭാവഭേദം കണ്ടു പുത്രനോടായി "നിന്റെ ഇത്തരം അസഭ്യവാക്കുകൾ ക്ഷന്തവ്യങ്ങളായി ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. ഇതുപോലും പറഞ്ഞതിനെപ്പറ്റി നീ ലജ്ജിക്കേണ്ടവനും പശ്ചാത്തപിക്കേണ്ടവനും ആയിത്തീരും" എന്നു് ആക്രോശിച്ചു.

അയ്യാർക്കുണ്ടോ ലജ്ജയും പശ്ചാത്താപവും! അയാൾ കൂസൽകൂടാതെ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എന്തിനു്? ഞാനെന്തിനു കേൾക്കട്ടെ. അന്യദുഃഖത്തിൽ ദുഃഖിക്കാനും, അന്യന്റെ ക്ലേശത്തെ ദൂരീകരിക്കാനും ഞാൻ പഠിച്ചിട്ടില്ല എന്നോ. എന്നാൽ കഥയില്ലാത്ത ഒരുവൻ വീട്ടിൽവന്നു് എന്നെ അവമാനിച്ചാൽ ഞാനതു സഹിക്കുന്നതല്ല."

അയ്യാർ ഇങ്ങനെ പറയുന്നതുകേട്ട രസവിഹാരിക്കും വിജയക്കും അത്ഭുതംതോന്നി. രസവിഹാരി ചോദിച്ചു:—"നീ ആരെക്കുറിച്ചാണു പറയുന്നതു്? ആരാണു നിന്നെ ഹിന്റെ ഗൃഹത്തിൽവന്നു് അധിക്ഷേപിച്ചതു്?"

വിലാ:—"ജഗദീൽബാബുവിന്റെ സല്പുത്രനായ നരേന്ദ്രബാബുവിനെപ്പറ്റിയാണു ഞാൻ പറയുന്നതു്. അയ്യാർ ഒരുദിവസം ഈ സ്ഥലത്തിരുന്നു് എന്നെ അവമാനിക്കുകയു

ണ്ടായി. അന്ന് അയാൾ നരേന്ദ്രബാബുവാണെന്ന് എനിക്ക് അറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. (വിജയയെ കോപത്തോടുകൂടി നോക്കിയിട്ട്) അല്ലെങ്കിൽ അയാളെയും ഞാൻ അവമാനിച്ചു. നിങ്ങൾ അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടോ ആരെങ്കിലും ഈ സംഗതി?"

വിജയ, വിലാസനെ ഉറ്റുനോക്കി. ആ നോട്ടം എന്തിലേയ്ക്കോ തിരിക്കുകയാണെന്നറിഞ്ഞ വിലാസൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"പൂണ്ണബാബുവിന്റെ മരുമകനായി ഒരാൾ ഇവിടെവന്ന് എന്നെ അധിക്ഷേപിച്ചതു നീ ഓർക്കുന്നുണ്ടോ? അവൻ ആരാണെന്നാണു നിന്റെ വിചാരം? ആ സമയത്തു നീ അവനെ വളരെയൊക്കെ പിന്താങ്ങി സംസാരിച്ചു. അവൻ നരേന്ദ്രബാബുവാണ്. ആ സമയത്ത് അവൻ ആരാണെന്ന് എനിക്ക് മനസ്സിലായിട്ടുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിൽ, അയാൾ താൻ ആരാണെന്ന് അറിയിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ അയാളെത്ര മാന്യനെന്നു വിചാരിക്കുമായിരുന്നു."

ഇതുയും പറഞ്ഞു വിലാസൻ വിസ്മയത്തോടുകൂടി പിതാവിനെനോക്കി. വിജയയുടെ മുഖം തീവ്രവേദനയാൽ പാണ്ഡുവും ഗ്ലാനവുമായിത്തീർന്നു.

അദ്ധ്യായം 10.

വിണ്ടും പ്രത്യക്ഷം.

സപ്തസ്ഥാനിയെ ജയിൽ നരേന്ദ്രബാബുവിന്റെ ബ്രഹ്മസമാജമന്ദിരമായി രൂപാന്തരപ്പെട്ടു. അതിന്റെ ഒരു ഭാഗം ആരാധനാസ്ഥലമായും മറുഭാഗങ്ങൾ കൽക്കത്തയിൽനിന്നുവരുന്ന മാന്യസുഹൃത്തുക്കളുടെ താമസങ്ങളായും വിഭജിക്കപ്പെട്ടു. മന്ദിരസ്ഥാപനം സംബന്ധിച്ചു കൊണ്ടാടപ്പെട്ടുന്ന

സന്റെ മേൽനോട്ടത്തിൽ തകൃതിയായിനടക്കുന്നു. ക്ഷണിച്ചവരുത്തപ്പെട്ട ജനങ്ങളുടെ സംഖ്യയും കുറച്ചൊന്നുമായിരുന്നില്ല. ചിലർ വിജയന്റെ വേഗത്തിൽ എതിരേല്ക്കപ്പെട്ടു. മറ്റു ചിലർ വിജയയുടെ ഗൃഹത്തിൽ അംഗീകരിക്കപ്പെട്ടു. സ്വീകരിക്കും സൌകര്യമായി താമസിക്കുന്നതിനുള്ള ഏർപ്പാടുകളും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്.

പ്രഭാതത്തിൽ, വിജയ സ്നാനംചെയ്തു തിരിച്ചു വന്നു നോക്കിയപ്പോൾ മുറ്റത്തു് ഒരു ഭാഗത്തു പരേശനും, അവന്റെ അമ്മയും നില്ക്കുന്നതു കണ്ടു. അവൻ ഒരു കൈകൊണ്ടു് അമ്മയുടെ വസ്ത്രാഗ്രം പിടിച്ചിരിക്കുന്നു. മറ്റൊരു കയ്യിൽ പശുക്കയർ പിടിച്ചിരിക്കുന്നു. അവന്റെ സന്തോഷത്തിനു് ഒരറ്റവും അവധിയും ഇല്ല. വിജയ പരേശനെ വിളിച്ചു സ്നേഹകൌതുകങ്ങളോടുകൂടി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു.—"എടാ, പരേശാ, നിന്റെ അമ്മ നിനക്കു് ഈ ദേത്തിയാണു് വാങ്ങി അന്നിരിക്കുന്നതു്. ഛീ! ഇതിന്മേൽ കരയും കുറിയും തന്നെയുള്ളു. അല്ലെ?"

അവൻ വിജയയുടെ സ്വരിയിലുള്ള കുരികിനെ കണ്ടു് അതുപോലുള്ള കുര തന്റെ ദേത്തിക്കില്ലെന്നു മനസ്സിലാക്കി ക്ഷുഭ്ധനായിത്തീർന്നു. അവന്റെ മനോഭാവം കണ്ടു വിജയ തന്റെ സ്വരിയുടെ കുര അവനു കാണിച്ചുകൊടുത്തു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"നിന്റെ ദേത്തിക്കു് ഇതുപോലുള്ള കുരവേണം. അപ്പോൾ നിന്റെ ദേത്തിയും നന്നാകും. അങ്ങിനെയല്ലെ പരേശാ?"

അവൻ വിജയയുടെ അഭിപ്രായത്തെ അനുമോദിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അമ്മ നല്ല ദേത്തി വാങ്ങിത്തന്നില്ല."

വിജയ:—"ഞാൻ ഒരു ദേത്തി വിലയ്ക്കുവാങ്ങാം. അപ്പോൾ നീ.....?"

അപ്പോഠം, ഇപ്പോഠം എന്നൊക്കെപ്പറഞ്ഞാൽ പരേശനു് ഒന്നും മനസ്സിലാകയില്ല. അവൻ ലജ്ജാമിശ്രമായ ഹാസ്യത്തോടുകൂടി മുഖം വികസിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"എപ്പോഠം വരുന്നു?"

വിജ:—"ക്ഷണത്തിൽ വരുന്നു. നീ ഞാൻ പറയുന്നതു കേഠിക്കുമോ?"

പരേ:—"എന്തു്?"

വിജ:—"നിന്റെ അമ്മയോ മറ്റാരെങ്കിലുമോ ഞാൻ നിന്നോടു പറയുന്ന സംഗതി അറിഞ്ഞുപോയാൽ ദോത്തി പിന്നെ ഉടുക്കാൻ കിട്ടുന്നതല്ല."

പരേശൻ അത്ര ഉപായജ്ഞനൊന്നുമല്ല. എങ്കിലും അവൻ തലയാട്ടിക്കൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അമ്മ എങ്ങനെ അറിയും? കൊച്ചുറാണി പറഞ്ഞാൽ അമ്മ അറിയും. ഞാൻ പറയുകയില്ല."

വിജയ:—"നീ "ദിഘഡ' ഗ്രാമം അറിയുമോ?"

പരേശൻ കൈ ഉയർത്തിക്കാണിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അതാ, ആ ഗ്രാമമല്ലെ? ഞാൻ അവിടെ പല ഹാരം വാങ്ങിക്കാൻ ദിവസവും പോകാറുണ്ടു്."

വിജയ:—"അവിടെ ആരുടെ വീടാണു് അധികം വലുതു്? നിനക്കറിയാമോ?"

പരേശ:—"അതൊരു ബ്രാഹ്മണന്റെയാണു്. അതിനടുത്താണു് ഗോവിന്ദ ഹൽവായിയുടെ പലഹാരപ്പീടിക. പീടികക്കടുത്താണു് ആ വലിയ വീടു്. ഗോവിന്ദൻ എന്താണു പറയുന്നതെന്നു കൊച്ചമ്മക്കു് അറിയാമോ? പൈസയ്ക്കു് അഞ്ചു് അച്ചുവെല്ലം കിട്ടും; കൂടുതൽ കിട്ടുകയില്ലെന്നു്. കൂടുതൽ പൈസയ്ക്കു വാങ്ങുന്നപക്ഷം എട്ടും കിട്ടും.

വിജയ:—"രണ്ടു പൈസയ്ക്കു വെല്ലം നീ വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവരാമോ?"

പരേതൻ:—"ഒരു കയ്യിൽ ആദ്യം വെല്ലം എണ്ണിവെക്കാൻ പറയും. അതു നിറഞ്ഞു കഴിഞ്ഞാൽ മറ്റേകയ്യിലും നിറഞ്ഞു വെക്കാൻ പറയും. കൊച്ചമ്മ പറഞ്ഞിട്ടാണെന്നു പറഞ്ഞാൽ ഒന്നോ രണ്ടോ കൂട്ടുകൂടി തരും. അപ്പോൾ പൈസയും കൊടുക്കും.

വിജയ:—(ചിരിച്ചുകൊണ്ടു) "ശരി; പൈസവേണം അല്ലെ? പിടികിട്ടരുതോട്ടോ നീ ചോദിച്ചിട്ടുവരണം ആ വലിയ വീട്ടിൽ ഒരു ബാബു താമസിച്ചിരുന്നില്ലെ. അദ്ദേഹം എവിടെപ്പോയി എന്നു്. ഇപ്പോൾ അദ്ദേഹം എവിടെ താമസിക്കുന്നു എന്നും ചോദിച്ചറിയണം. എന്നിട്ടു വന്നു് എന്നോടു വിവരം പറയാമോ? നിനക്കിതിനു കഴിയുമോ?"

പരേതൻ:—(തലയാട്ടിക്കൊണ്ടു്) "ഓഹോ, പൈസതരു. ഞാൻ ഇപ്പോൾ ഓടിപ്പോയി മടങ്ങിവരാം."

വിജ:—"ചോദിച്ചറിയേണ്ടതു മറന്നുപോകയില്ലല്ലൊ."

പരേത:—"ഇല്ല; അതു ചോദിച്ചറിഞ്ഞു ഞാൻ വേഗം വരാം."

വിജയ:—"വെല്ലം കയ്യിൽക്കിട്ടിയാൽ മറ്റുള്ളതൊക്കെ മറക്കുകയില്ലേ നീ?"

പരേ:—"പൈസ് തരു. ഞാനിപ്പോൾ പോയിവരാം. ഒന്നും മറക്കില്ല."

വിജയ:—"ഡിൻറെ അമ്മ നിന്നോടു് എവിടെ പോയിരുന്നു എന്നു ചോദിച്ചാൽ നീ എന്തു പറയും."

പരേ:—(ബുദ്ധിമുട്ടിപ്പോലെ) "അതൊക്കെ പറയാൻ എനിക്കറിയാം. കൊച്ചമ്മ പറഞ്ഞു ബ്രാഹ്മണൻറെ വീട്ടിൽ പോയി നരൻബാബു എവിടെയാണെന്നറിഞ്ഞു വരാൻ എന്നു പറയും. തരു. പൈസതരു."

വിജയ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അവൾ പറയുകയാണു് "നീ എന്തൊരു കുട്ടിയാണു്. വെല്ലം വാങ്ങാൻ പോയി എന്നു

ല്ലെ അമ്മ ചോദിച്ചാൽ പറയേണ്ട. പീടികക്കാരനോട് ന
മ്മുടെ ബാബുവിനെപ്പറ്റി ചോദിക്കാൻ മറക്കരുത്. മറന്നാൽ
ദോഷം കിട്ടുന്നതല്ല. അതു ഞാൻ പറഞ്ഞേക്കാം."

"ശരി".

ഇത്രയും പറഞ്ഞു പൈസയും വാങ്ങി പരേതൻ വേഗ
ത്തിൽ പുറപ്പെട്ടു. അവനെ വിജയയുടെ നേത്രങ്ങൾ കുറെ
ദൂരം പിന്തുടർന്നു. ഏതൊരു സംഗതി അറിയാൻ അവൾ ഇ
പ്പോൾ ഉൽക്കണ്ഠിതയായിരിക്കുന്നുവോ ആ സംഗതി ഒരു
വിധമവും കൂടാതെ ഇതിനെത്രയും മുമ്പുതന്നെ അവൾക്കു
നിശ്ശേഷം അറിയാൻ കഴിയുമായിരുന്നു. ലജ്ജ നിമിത്തം
അവൾക്കതു സാധ്യമായില്ല. ലജ്ജാവിഹീനമായ ഒരു മനോ
ഭാവം എപ്പോഴാണ് തനിക്കുണ്ടാകുക എന്ന് അനുമാനി
ക്കാൻ വിജയക്കു കഴിഞ്ഞില്ല.

അവൾക്ക്, ചില കത്തുകൾ, എഴുതാനുണ്ടായിരുന്നു.
മഷിയും, തൂവലും, കടലാസ്സും എടുത്തു് അവൾ മേശയുടെ
സമീപത്തേക്കു ചെന്നു. മനസ്സുറച്ചു് ഇല്ലാത്തതിനാൽ ഏഴു
തുന്നതിൽ ഒരുത്സാഹവും അവൾക്കു തോന്നുകയുണ്ടാ
യില്ല. പരേതന്റെ പ്രത്യാഗമനവും കാണുന്നില്ല. മനസ്സി
നാണെങ്കിൽ ചാഞ്ചല്യവും വർദ്ധിച്ചു. പരേതൻ വരുന്നുണ്ടോ
എന്ന് അവൾ നോക്കി. അങ്ങനെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കു
മ്പോൾ വളരെ ദൂരത്തുനിന്നും അവൻ ഓടിക്കിതച്ചുകൊണ്ടു
വരുന്നതു വിജയ കണ്ടു. അവൾ വിറയ്ക്കുന്ന കാൽകളാൽ, ശ
ങ്കിതഹൃദയയായി; താഴെ ഇറങ്ങി. പരേതൻ വിജയയുടെ
സമീപം വന്നുനിന്ന് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"രണ്ടു പൈസയ്ക്കു
പന്ത്രണ്ട് അച്ചു വെല്ലം കിട്ടി?"

വിജയ:—"പീടികക്കാരൻ എന്തു പറഞ്ഞു?"

പരേ:—പൈസയ്ക്ക് ആറു വെല്ലം നിയമത്തുകൊണ്ടു
തരികയാണ്. അല്ലാത്തപക്ഷം നാലേ കൊടുക്കുകയുള്ളു എ
ന്നു പറഞ്ഞു.

വിജയ:—"ബ്രാഹ്മണഗൃഹത്തിലെ നരേന്ദ്രബാബുവിന്റെ കാര്യം?"

പരേശ:—"അതോ! അദ്ദേഹം അവിടെയില്ല. എവിടേക്കോപോയി? തോവിന്ദൻ എന്തു പറയുന്നു അറിയാമോ? പന്ത്രണ്ടു വെല്ലും....."

വിജയ പരുഷസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:—"പോ എന്റെ മുമ്പിൽനിന്നു നിന്റെ പന്ത്രണ്ടു് അച്ചു വെല്ലുംകൊണ്ടു്."

ഇത്രയും പറഞ്ഞു് അവൾ വ്യഥിതയായി ശൂന്യദൃഷ്ടികളുംകൊണ്ടു നിലുപാടും നോക്കാൻ തുടങ്ങി. അചിന്തനീയമായ ഈ പ്രകൃതിഭേദം പരേശനെ എന്തെന്നില്ലാതെ വേദനിപ്പിച്ചു. അവൻ എത്ര വേഗത്തിൽ പോയി മടങ്ങിവന്നു. എന്നിട്ടും സ്വാമിനിക്കു തന്നിൽ പ്രീതിയുണ്ടായില്ലല്ലോ എന്നു് അവൻ വിഷാദിച്ചു. അവന്റെ വ്യസനത്തിനു് അതിരുണ്ടായില്ല. മഹിനമുഖത്തോടുകൂടിയ അവൻ പ്രണയപൂർവ്വം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഇതിലധികം വെല്ലും അവൻ തരികയില്ല കൊച്ചുറാണി. ഞാൻ എന്തു ചെയ്യട്ടെ."

വിജയ ഒന്നും മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. പരേശനും അവളും ഇരുഭാഗത്തും ഖിന്നരുണ്ടു്. ആ കുട്ടിയെ കൂടുതൽ വേദനിപ്പിക്കുന്നതിനെന്തെന്നു കരുതി അവൾ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"പരേശ, വെല്ലും മുഴുവൻ നീതന്നെ തിന്നുകൊള്ളുക."

പരേശ:—"മുഴുവനും!"

വിജയ:—"അതെ; എനിക്കുവേണ്ട. നീ തിന്നാൽമതി."

സ്വാമിനിക്കു കോപം വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു് അവൻ കണ്ടു. അല്പനേരം മൌനമായിരുന്നതിനുശേഷം ദോത്തിയെപ്പറ്റിയുള്ള വിചാരത്തിൽ പ്രേരിതനായിട്ടു് അവൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു. "ഒട്ടോചാര്യരോടു ചോദിച്ചുവരട്ടെ അമ്മ!"

വിജയ (കുൽസുകൃത്തോടുകൂടി) എന്തു ഒട്ടോചാര്യരോടു്? "എന്തു ചോദിക്കണം?"

അവൾ മറുപടി പറഞ്ഞു് അവനെ നിഷ്പ്രഭനാക്കുന്നതിനു മുമ്പായി നരേന്ദ്രൻ വന്നതു് അവളുടെ ദൃഷ്ടികളിൽ പതിഞ്ഞു. അയാൾ വിജയയെ കണ്ട ഉടനെ സന്തോഷപൂർവ്വം പ്രണമിച്ചു.

പരേശ:—"എവിടേക്കോ പോയി എന്നു പറഞ്ഞ നരേന്ദ്രബാബുവിനെപ്പറ്റി" എന്നു് ഉൽക്കണ്ഠാപൂർവ്വം അവൻ പറഞ്ഞു.

വിജയക്കു പ്രതിപ്രമാണം ചെയ്യാൻ അവസരം ലഭിച്ചില്ല. മറുപടി ലജ്ജകൊണ്ടു് അവളുടെ മുഖം ചുമന്നു. അവൾ പരേശനോടു:"കൊള്ളാം. നീ പൊയ്ക്കൊള്ളുക. മട്ടാചാര്യനോടു ചോദിച്ചുവരേണ്ടതായ ആവശ്യമൊന്നും ഇനി ഇല്ല."

കൊച്ചുറാണിയുടെ കോപം ശമിച്ചിട്ടില്ലെന്നു് അവനു മനസ്സിലായി. കുണ്ഠിതസ്വരത്തിൽ അവൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"മട്ടാചാര്യബാബു ആ ഗൃഹത്തിനടുത്തെവിടെയോ താമസിക്കുന്നുണ്ടു്. ശേഖരിന്ദ്രഹൽവായി പറഞ്ഞുതന്നില്ലയോ. മട്ടാചാര്യബാബുവിനോടു ചോദിച്ചാൽ വിവരം അറിയാം."

വിജയ പരേശന്റെ വാക്കുകളെ ഗൗനിച്ചില്ല. അവൾ മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു് നരേന്ദ്രനെ നോക്കി "വരു. ഇരിക്കു" എന്നു പറഞ്ഞു. അതിനുശേഷം പരേശനോടു "പരേശ, നീ പോ. ഇനി ഒരു ദിവസം പോയി ചോദിക്കാം. ഇപ്പോൾ നീ പൊയ്ക്കൊള്ളുക."

പരേശൻ പോയതിനുശേഷം നരേന്ദ്രൻ ചോദിച്ചു:—"ഭവതി, നരേന്ദ്രബാബുവിനെപ്പറ്റി അറിയാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നവോ? അയാൾ എവിടെ? ഇവിടെയില്ലേ?"

വിജയ:—"ഒരു ദിവസം അറിയാൻ ഇടവരും. ഇപ്പോൾ നിവൃത്തിയില്ല."

നരേന്ദ്ര:—"എന്തിനാണ് അയാളെപ്പറ്റി അറിയാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നത്? അയാളെക്കൊണ്ട് വല്ല ആവശ്യവും ഉണ്ടോ?"

വിജയ:—"ആവശ്യമുണ്ടായാൽ മാത്രമേ, മറ്റൊരാളെക്കുറിച്ചു അന്വേഷിക്കാൻ പാടുള്ളൂ എന്നുണ്ടോ?"

നരേന്ദ്ര:—"ആവശ്യമുണ്ടായാലെ അന്വേഷിക്കാൻ പാടുള്ളൂ എന്നോ ആവശ്യമില്ലെങ്കിൽ അന്വേഷിച്ചുകൂടെന്നോ ഉള്ള സംഗതികളെപ്പറ്റി ഇപ്പോൾ സംസാരിക്കണ്ട. നരേന്ദ്രനുമായി വേതിക്ക് എന്തു ബന്ധമുണ്ടായിരുന്നുവോ അതെല്ലാം അവസാനിച്ചു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ആസ്ഥിതിക്ക് അയാളെപ്പറ്റി അന്വേഷിക്കേണ്ടതായ ആവശ്യമെന്താണ്? ഇനിയും എടവാട്ട ബാക്കിയുണ്ടോ?"

വിജയയുടെ മുഖത്തു വ്യഥയുടെ ചിഹ്നം പ്രത്യക്ഷമായി. അവൾ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. നരേന്ദ്രൻ ഉടനെത്തോട്ടുടനെ ഹൃദയം തുറന്നു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"വല്ലതും ബാക്കിയുണ്ടെങ്കിൽത്തന്നെയും അതു തീർക്കാനുള്ള ധനം നരേന്ദ്രന്റെ പക്കലില്ലെന്നാണ് എന്റെ അറിവു്. ഈ അവസരത്തിൽ അയാളെ അന്വേഷിക്കുന്നതു.....?"

വിജയ:—"കടം ബാക്കിതീർക്കേണ്ടതിലേക്കാണ് അദ്ദേഹത്തെ അന്വേഷിക്കുന്നതെന്നു തോന്നുന്നുണ്ടോ? എങ്ങനെ മനസ്സിലായി?"

നരേന്ദ്ര:—"മറ്റെന്താവശ്യമാണ് അയാളെക്കൊണ്ടു് നിങ്ങൾക്കുള്ളതു്? എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. അയാൾക്കു വേതിയെയും വേതിക്കു അയാളെയും പരിചയമില്ല."

വിജയ:—"നിങ്ങൾ പറയുന്നതു ശരിയല്ല. ഞങ്ങൾക്കിരുവർക്കും പരസ്പരം പരിചയമുണ്ടു്."

നരേന്ദ്രൻ:—(മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു്) "അയാൾ വേതിയെ പരിചയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്. അതു വാസ്തവംതന്നെ. പക്ഷെ വേതിക്ക് അയാളെ പരിചയമില്ല. എന്റെ പേർ

നരേന്ദ്രൻ എന്നാണ് എങ്കിൽ ഭേതി പറയുന്നതു് ശരിയെന്നു ഞാൻ സമ്മതിക്കുമായിരുന്നു."

വിജയ ശിരസ്സുയർത്തി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"നിങ്ങൾ നരേന്ദ്രനാണെന്നുള്ള സത്യസ്ഥിതി അല്പദിവസം മുമ്പു് ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞതുപോലെ നിങ്ങളുടെ നാവിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടിരുന്നു എങ്കിൽ എത്ര നന്നായിരുന്നു!"

ഇരുട്ടടഞ്ഞമുറി എങ്ങനെയോ, ആ വിധം നരേന്ദ്രന്റെ മുഖം അന്ധകാരം വ്യാപിച്ചതുപോലെ കാണപ്പെട്ടു. വിജയ ഈ ഭാവവൈവർണ്യം ലക്ഷ്യമാക്കിക്കൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അന്യമൊന്നു നടിച്ചുകൊണ്ടു് ആത്മപ്രശംസ ചെയ്യുക; മറവുള്ളവരുടെ സംഭാഷണം മറഞ്ഞുനിന്നു കേൾക്കുക ഇതൊക്കെ എന്തുണ്ടു് ഒന്നുപോലെയുള്ള അപരാധങ്ങളാണു". എനിക്കങ്ങനെയാണു് തോന്നുന്നതു്. ഞങ്ങൾ ബ്രഹ്മസമാജംഗങ്ങളായതുകൊണ്ടായിരിക്കും ഞങ്ങൾക്കിതെല്ലാം അപരാധങ്ങളായി തോന്നുന്നതു".

നരേന്ദ്രന്റെ ശ്യാമമുഖം ലജ്ജാഭാരത്താൽ കുറേക്കൂടി കറുത്തു. അല്പനേരം മൗനം ഭാവിച്ചതിനുശേഷം അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഭേതിയുടെ അഭിപ്രായങ്ങളറിയുന്നതിനു് ഇങ്ങനെ ഒരു വഴി ഞാൻ കൈക്കൊണ്ടതു് അക്ഷന്തവ്യമായ ഒരപരാധമായി എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല. ഇതിനുമുമ്പുതന്നെ ഞാൻ ആരെന്നു ഭേതിയെ അറിയിക്കണമെന്നു് എനിക്കു അത്യാഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു. എന്തുചെയ്യാം. ഞാൻ അങ്ങിനു് അശക്തനായിത്തീർന്നു. ഇതുകൊണ്ടു ഭേതിക്കു ഒരാപത്തും വന്നിട്ടില്ലെന്നാണു് എന്റെ വിശ്വാസം."

വിജയ:—"ഒരാൾക്കു് എങ്ങനെയെല്ലാം ആപത്തുകൾ ഉണ്ടാകാം. എനിക്കു് ആപത്തു വന്നിട്ടുണ്ടെങ്കിൽത്തന്നെയും അതിൽനിന്നു് എന്നെ മോചിപ്പിക്കുന്നതിനു നിങ്ങ

ളെക്കൊണ്ട് കഴിവില്ല. അക്കാര്യം അങ്ങനെ ഇരിക്കട്ടെ. നിങ്ങളെക്കുറിച്ചു ചിലതു അറിയണമെന്നു് എനിക്കുദ്ദേശമുണ്ടു്. പറയുവാൻ അങ്ങയ്ക്കു ഭയമുണ്ടാകുമോ? അതോ അങ്ങു.....”

നരേന്ദ്രൻ:—“കോപിക്കുമെന്നോ? ഇല്ല; ഒരിക്കലും ഇല്ല.”

ഇതുയും പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞ ഉടൻ ആ യുവാവിന്റെ മുഖമണ്ഡലം ഉജ്ജ്വലമായിത്തീർന്നു. രണ്ടുമൂന്നുതവണ നരേന്ദ്രനുമായി അഭിമുഖസംഭാഷണം ചെയ്യിട്ടും ഉണ്ടാകാത്തതായ ഒരു സവിശേഷപരിചയം അല്പനേരത്തെ സംഭാഷണംകൊണ്ടു് വിജയക്കുണ്ടായിത്തീർന്നു. നരേന്ദ്രന്റെ അകവും പുറവും ഒന്നുപോലെ പവിത്രമെന്നു് അവർക്കു മനസ്സിലായി. തന്റെ സ്വപ്നസദൃശം കാംക്ഷിക്കുന്ന വിജയയെക്കുറിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിനു ലോലമെങ്കിലും വെറുപ്പുണ്ടായില്ല. “ഇല്ല, ഒരിക്കലുമില്ല.” എന്നു നരേന്ദ്രൻ പ്രസ്താവിച്ചതു യഥാർത്ഥമായിരുന്നു. വിജയ തല്പരതയോടെ നരേന്ദ്രനോടു ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—“അങ്ങു് ഇപ്പോൾ എവിടെ താമസിക്കുന്നു?”

നരേന്ദ്രൻ:—“ഒരു വിദൂരബന്ധുവിന്റെ ഭവനത്തിൽ.”

വിജയ:—“ഇംഗ്ലണ്ടിൽ പോയതുനിമിത്തം അങ്ങുടെ സമുദായഭ്രഷ്ടരായിത്തീർന്ന സംഗതി ആ വീട്ടുകാർ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലെ?”

നരേന്ദ്രൻ:—“ഉണ്ടു്; അവർ അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. അതുകൊണ്ടെന്താണു്?”

വിജയ:—“ആ സ്ഥിതിക്കു അവർ അങ്ങയെ സൌഭാഗ്യമായി ജീവിക്കാൻ അനുവദിക്കുമോ?”

നരേന്ദ്രൻ:—(അല്പനേരത്തെ ആലോചനക്കുശേഷം) “ഞാൻ താമസിക്കുന്ന ഗൃഹത്തിന്റെ ഉള്ളിലേക്കു് എനിക്കു പ്രവേശമില്ല. എന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതി അവർ അറി

ഞാൻ അങ്ങനെയും അവർ എന്നെ അവിടെനിന്നു് ആട്ടിപ്പായിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. എങ്കിലും വളരെ ദിവസം അവരുടെ ഗൃഹത്തിൽ താമസിച്ചു് അവരെ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കണമെന്നു് എനിക്കുദ്ദേശമില്ല."

അല്പനേരത്തെ മൌനത്തിനുശേഷം അദ്ദേഹം തുടർന്നു പറഞ്ഞു:—"ആകട്ടെ, വേതി ഇതെല്ലാം അറിയുന്നതെന്തിനാണു"? എന്നെപ്പറ്റി എന്തിനിത്ര ക്ലേശിക്കുന്നു? ഇടവാട്ടു ബാക്കിയെ സംബന്ധിച്ചു പറയണമെല്ലെ?....."

പ്രത്യുത്തരം പറയുന്നതിനുപകരം വിജയ നരേന്ദ്രന്റെ മുഖത്തു നോക്കുകയാണു് ചെയ്തതു്. "അതെ" എന്നോ "അല്ല" എന്നോ ഒന്നും അവൾ പറയുകയുണ്ടായില്ല.

നരേന്ദ്രൻ:—"പിതാവിന്റെ കടം തീർക്കാൻ ആർക്കാണു് ആഗ്രഹം കൊണ്ടതു്. നിങ്ങൾതന്നെ പറയുക. ഞാൻ പറയുന്നതു് സത്യമാണു്. അച്ഛന്റെ പേരിലോ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ വകയായി മറ്റുപേരിലോ ഒരു പൈപോലും സമ്പാദ്യമില്ല. എന്റെ പേരിലും ഇല്ല. എന്റെ സ്വന്തമായിട്ടുള്ളതു് ഒരു അണ്ടർവിനിയന്ത്രം മാത്രമാണു്. അതു് ആർക്കെങ്കിലും വിറ്റിട്ടുവേണം എനിക്കു ബമ്മയിലേക്കു പോകാൻ. ബന്ധുവീട്ടുകാരുടെ സ്ഥിതിയും ആശാസ്യമല്ല. മരിയാതെ ആഹാരത്തിനുപോലും അവർക്കു....."

വിജയയുടെ നേത്രങ്ങളിൽ ബാഷ്പം നിറഞ്ഞു.

നരേന്ദ്രൻ:—എടവാട്ടുബാക്കിക്കു ഞാൻ ഒരു പ്രോനോട്ടു് എഴുതിത്തരാം. അല്പകാലം എടതരുന്നപക്ഷം അതു് തീർക്കുകയും ചെയ്യാം. അതിനു വേതി അനുവാദം തരണം. ഇതിലേക്കുവേണ്ടി വേതി രാസവിഹാരിയോടു് ഒരു ശുപാർശ ചെയ്യുന്നപക്ഷം, ഋണബാക്കിക്കുവേണ്ടി അദ്ദേഹം എന്നെ ക്ലേശിപ്പിക്കാതിരിക്കും."

പരേശൻ വന്നു ഇങ്ങനെ അറിവിച്ചു:—"അമ്മ പറയുന്നു, നേരം വളരെയായി. ഉണ്ണാൻ കാലമായിരിക്കുന്നു എന്നു്."

മുൻഭാഗത്തിരുന്ന നാഴികമണി നോക്കി നരേന്ദ്രൻ ഒന്നു ഞെട്ടി. അദ്ദേഹം കസേരയിൽനിന്നു് എഴുന്നേറ്റു ലജ്ജിതനെന്നവണ്ണം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"നേരം പന്ത്രണ്ടു മണിയായി. ഞാൻ വേതിയെ വല്ലാതെ ബുദ്ധിമുട്ടിച്ചു. എനിക്കു മാപ്പു തന്നാലും!"

വിജയ കണ്ണുനീർ തുടച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അങ്ങു് വന്ന കാര്യം ഒന്നും പറഞ്ഞില്ലല്ലൊ."

നരേന്ദ്ര:—"അതിനു തരക്കേടില്ല. അതങ്ങനെ കിടക്കട്ടെ:"

നരേന്ദ്രന്റെ യാത്രോദ്യമത്തെ നിരോധിച്ചുകൊണ്ടു് അവൾ ഇപ്രകാരം അറിയിച്ചു:—"അങ്ങയുടെ ബന്ധുവീടു് ഇവിടെനിന്നു വളരെ ദൂരെയല്ലെ? അങ്ങോട്ടു് ഇപ്പോൾ പോകാനാണോ ഭാവം?"

നരേ:—"അതെ; അവിടേക്കു് അധികം ദൂരമില്ല. ഒന്നരണ്ടു ക്രോശം വഴിയേയുള്ളു."

വിജയ:—"ഈ നട്ടുച്ചനേരത്തു് ആരാണു് ഇത്ര വളരെ ദൂരം നടന്നുപോകുക; അവിടെ എത്തുമ്പോഴേക്കും മൂന്നു മണിയാകും."

നരേ:—"അതൊന്നും അത്ര സാരമില്ല. അതിനെപ്പറ്റി വേതി വിചാരപ്പെടേണ്ടതില്ല. നമസ്കാരം."

ഇത്രയും പറഞ്ഞു നരേന്ദ്രൻ യാത്രക്കു സന്നദ്ധനായി. വിജയ അദ്ദേഹത്തെ നിരോധിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എന്റെ നിർബ്ബന്ധം അങ്ങു് സ്വീകരിക്കണം. നേരം ഇത്രത്തോളമായി. ഇനി ആഹാരം കഴിക്കാതെ ഇവിടെനിന്നു് ഒരിടത്തും പോകാൻ ഞാൻ സമ്മതിക്കയില്ല."

അത്യന്തം വിസ്മിതനായ നരേന്ദ്രൻ:—"ക്ഷണം കഴിച്ചിട്ടു പോകണമെന്നോ? ഇവിടെയോ?"

വിജയ:—"അതെ; ഇവിടെ ആഹാരം കഴിച്ചാൽ ജാതിഭ്രഷ്ടു് വരുമെന്നാണോ അങ്ങു് ഭയപ്പെടുന്നതു്?

ഇപ്പോഴും നരേന്ദ്രന്റെ മുഖം പ്രശാന്തസ്മേരത്താൽ സമുജ്വലമായിത്തീർന്നു. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു:—"ആ ഒരു ഭയം എനിക്കു തീരെയില്ല. ഈശ്വരൻ ഇന്നും എന്നിൽ പ്രസാദിച്ചിരിക്കുന്നു. അല്ലാത്തപക്ഷം ഈ സമയത്തു അവിടെ പോയി നിരാഹാരവ്രതം കൈക്കൊള്ളേണ്ടിവരുമായിരുന്നു. അവിടെ ആഹാരം ഉണ്ടായിരിക്കുമെന്നു എനിക്കു തീർച്ചയില്ല."

വിജയ:—"അല്പനേരം ഇരിക്കുക. ഞാൻ വേഗം വരാം."

ഇത്രയും പറഞ്ഞു വിജയ ആ സ്ഥലം വിട്ടു.

അദ്ധ്യായം ൧൫.

അണ്ഡർഗ്രൗണ്ട് സ്ത്രീ.

ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞ ഉടനെ നരേന്ദ്രൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഇത്രനേരം ഇവിടെ ഇരുന്നു വേതിയെ ആഹാരം കൂടി കഴിക്കാൻ സമ്മതിക്കാതെ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ലായിരുന്നു. ഈ സന്ദർഭയം ഒരു ദിക്കിലും ഇല്ല."

വിജയ:—(മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ട്)"ചില ദിക്കിൽ സ്ത്രീകൾ ഭക്ഷണം കഴിക്കാതെ അതിഥികൾക്കു ഭക്ഷണം കൊടുക്കാറില്ല എന്നു് അച്ഛൻ പറഞ്ഞു കേട്ടിട്ടുണ്ടു്. ഇതൊരു വലിയ നിർഭാഗ്യംതന്നെ. അച്ഛൻ അതിഥികൾ ഒന്നിച്ചിരുന്നേ ഭക്ഷണം കഴിക്കാറുള്ളു. ഇതുതന്നെയാണു യുക്തം എന്നു എനിക്കും തോന്നുന്നുണ്ടു്."

നരേന്ദ്ര:—"എന്താണങ്ങനെ പറയുന്നതു്? മറ്റുരാജ്യങ്ങളിലെ കഥ കിടക്കട്ടെ. നമ്മുടെ രാജ്യത്തുള്ള പലേ വേനങ്ങളിൽനിന്നും ഞാൻ ആഹാരം കഴിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അവി

ടെയെല്ലാം സ്ത്രീകൾ അതിഥികളെന്നിച്ചിരുന്നാണ് ഭക്ഷണം കഴിക്കാറുള്ളത്."

വിജയ:—"ഇംഗ്ലണ്ടിൽപ്പോയിത്താമസിച്ചു മടങ്ങി വന്നിട്ടുള്ളവരുടെ ഭവനങ്ങളിൽ ഈ സമ്പ്രദായം ഉണ്ടായിരിക്കാം, പക്ഷെ, എന്നാൽ എല്ലാ ഭവനങ്ങളിലേയും സ്ഥിതി അതല്ല. അണ്ടർ വളരെ നാൾ ഇംഗ്ലണ്ടിൽ താമസിച്ച ആളായതുകൊണ്ട് ഇങ്ങനെ വേണമെന്നാഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടാകാം. ഈ നാട്ടിലെ സ്ഥിതി പുരുഷനു് എന്തുമാകാം. സ്ത്രീകൾ കൂട്ടിലെ കിളികളായി കഴിഞ്ഞുകൂടിക്കൊള്ളണം. അവർക്കു പുറത്തിറങ്ങാനോ പുരുഷന്മാരുമായി അഭിമുഖസംഭാഷണം ചെയ്യാനോ പാടില്ല."

നരേന്ദ്ര:—ഈ മക്കടമുഷ്ടി പുരുഷന്മാർ ഉപേക്ഷിക്കണം. സ്ത്രീകൾക്കും പുരുഷന്മാരെപ്പോലുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യം ഉണ്ടായിരിക്കണം. വല്ലതെന്നതോന്നൽ എല്ലാകാര്യത്തിലും ഏപ്പെടുവാൻ സ്ത്രീകൾക്കു് അധികാരവും ഉണ്ടാകണം.

വിജയ:—"അങ്ങു പറയുന്നതു് അതിഥികളെന്നിച്ചിരുന്നുവേണം ഭക്ഷിക്കാൻ എന്നല്ലെ?"

നരേന്ദ്രൻ:—"സംശയമെന്താണു്? സ്ത്രീകളുടെ എല്ലാ അധികാരങ്ങളേയും ഞാൻ അംഗീകരിക്കുന്നില്ല. എങ്കിലും ഈ അധികാരം തീർച്ചയായും അവർക്കുണ്ടായിരിക്കണം. താൻ ആഹാരം കഴിക്കാതെ അതിഥികളെ മാത്രം സൽക്കരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുക എന്ന നയം എനിക്കു പിടിച്ചിട്ടില്ല. എന്റെ ആഹാരം കഴിഞ്ഞു. ഭവതി ഇനിയും ഭക്ഷണം കഴിച്ചിട്ടില്ല. തലയാട്ടുന്നതുകൊണ്ടൊന്നും കാര്യം നടക്കയില്ല. വയറും നിറയുകയില്ല.

വിജയ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

നരേന്ദ്രൻ യാത്രയാകുന്ന സമയത്തു വിജയയെ നോക്കി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"മറ്റു സംഗതി എന്നെ വല്ലാതെ ആശ്ച

ഴ്ത്തപ്പെടുത്തുന്നു. ഭേതി എന്നെ മദ്ധ്യാഹ്നസമയത്തു വഴിന ടന്നു ക്ഷീണിക്കാൻ സമ്മതിച്ചില്ല. ആഹാരം കഴിക്കാതെ സ്ഥലംവിടുവാൻ അനുവദിച്ചില്ല. ഇതെല്ലാം സംഭവിക്കുന്ന കാരണമെന്ന? സത്യമായിട്ടുള്ളതെന്നോ? കേൾക്കുന്നപക്ഷം ഭേതി ദുഃഖിക്കും. കേൾപ്പിക്കാതിരിക്കാൻ എനിക്കു മനസ്സും വരുന്നില്ല. ഇങ്ങനെയും സംഭവിക്കുമോ? ഇതാണ് എന്റെ ആലോചന."

വിജയ:—"അതിഥികളോട് എല്ലാ വീട്ടുകാരും ഇങ്ങനെതന്നെയാണ് പെരുമാറുക. അതിരിക്കട്ടെ; അങ്ങു ബമ്മയിൽ എത്രനാൾ താമസിക്കാനാണ് തീരുമാനിച്ചിട്ടുള്ളത്? എന്നാണ് ബമ്മക്കു പുറപ്പെടുന്നത്?"

നരേന്ദ്ര:—"ഞാൻ മറന്നാലും പുറപ്പെടും. എന്റെ കഷ്ടനഭോങ്ങളിൽ ഭേതി ക്ലേശിക്കുന്നതായി എനിക്കു തോന്നുന്നു. അതാവശ്യമുള്ളതല്ല. ഭേതി എന്നോടു പെരുമാറുന്നതു് അന്യന്മാരോടെങ്കിലും കണ്ടാൽ അവർ തീർച്ചയായും വിചാരിക്കും ഞാൻ ഭേതിയുടെ ബന്ധുക്കളിൽ ഒരുവനാണെന്നു്. ഞാൻ ആഹാരം കഴിച്ചിട്ടില്ല എന്നു കരുതിയാണല്ലോ ഭേതി മദ്ധ്യാഹ്നം കഴിയുന്നതുവരെ നിരാഹാരവ്രതം കൈക്കൊണ്ടതു്. എനിക്കു സഹോദരിയില്ല; അമ്മയാണെങ്കിൽ ചെറുപ്പത്തിലേതന്നെ മരിച്ചു. എന്നെ ശുശ്രൂഷിച്ചും ഭക്ഷണം കഴിപ്പിക്കുവാൻ ആരാണുള്ളതു്? എന്നെപ്പറ്റി ദുഃഖിക്കാനും ഇഹത്തിൽ ഒരു മനുഷ്യജീവിയില്ല. ഈ സംഗതിയും എനിക്കറിയാം. ഭേതിക്കു് എന്നോടുള്ള സ്നേഹാദരങ്ങളും അറിഞ്ഞു ഞാൻ ആശ്ചര്യപ്പെടുന്നു. ഇതെല്ലാം സത്യമാണോ? അല്ല; അതെനിക്കും ഭേതിക്കും അറിയാം. ആണെന്നു സമ്മതിക്കയാണെങ്കിൽ അതിന്റെ അന്തർഭാഗം കൈതവകലുഷിതവും ആയിരിക്കും."

വിജയ:—"മര്യാദയെന്നോ ശിഷ്ടാചാരമെന്നോ ഒന്ന് അങ്ങും മനസ്സിലാക്കിയിരിക്കുമല്ലോ. അതു കാണാൻകൂടി അങ്ങു സന്നദ്ധനല്ലെന്നോ പറയുന്നതു?"

നരേന്ദ്ര:—"ശിഷ്ടാചാരം! ഒരുപക്ഷെ അതുകൊണ്ടാ!"

നരേന്ദ്രൻ ദീർഘമായി ഒന്നു നിശ്വസിച്ചു. അതിനുശേഷം അയാൾ വിജയയെ പ്രണമിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അച്ഛന്റെ കടം തീർന്നപ്പോൾ എന്റെ മനസ്സു വളരെ പ്രസന്നമായി. ഭാരതിയുടെ സമാജമന്ദിരത്തിനു മേൽക്കുമേൽ ശ്രീവൃദ്ധിയുണ്ടാകട്ടെ. എന്നിക്കു വളരെസന്തോഷമായി. ഈ പവിത്രദിനം ഒരിക്കലും ഞാൻ വിസ്മരിക്കുന്നതല്ല. ആകട്ടെ ഞാൻ പോകുന്നു."

നരേന്ദ്രൻ മറിവിട്ട പുറത്തിറങ്ങി. ഉടനെ അകത്തുനിന്നു് ഒരു ശബ്ദമുണ്ടായി. "അല്പനേരം നിൽക്കു." നരേന്ദ്രൻ തിരിഞ്ഞുനിന്നു. വിജയ ചോദിച്ചു:—"അങ്ങയുടെ അണ്ടർവിനിയന്ത്രത്തിനു വില എന്താണു?"

നരേന്ദ്ര:—"ഞാൻ വാങ്ങിക്കാൻ എനിക്കു് അഞ്ഞൂറുരൂപയിൽ അധികം ചെലവായി. അതൊന്നും പറഞ്ഞിട്ടു കാര്യമില്ല. പകുതി വില കിട്ടിയാൽ കൊടുക്കാം. ആരാണു വാങ്ങുക? യന്ത്രം പുതിയതാണു്."

യന്ത്രം വിൽക്കാൻ നരേന്ദ്രൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതറിഞ്ഞു് അത്യന്തം വ്യഥിതയായി വിജയ ചോദിച്ചു:—"എന്താണു് ആ യന്ത്രം ഇത്ര വിലകുറച്ചുവിൽക്കുന്നതു? യന്ത്രംകൊണ്ടുള്ള ആവശ്യം കഴിഞ്ഞുവോ?"

നരേന്ദ്രൻ:—(നെടുവീർപ്പിട്ടുകൊണ്ടു്) "ആവശ്യമൊ? അതു കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല." നരേന്ദ്രൻ നെടുവീർപ്പിട്ടതു വിജയ കാണാതിരുന്നില്ല. ഏതാനും നിമിഷം മൌനമായിരുന്നതിനുശേഷം അവൾ പറഞ്ഞു:—"കുറെ നാളായി എനിക്കൊരു അണ്ടർവിനിയന്ത്രം വാങ്ങണമെന്നു് ആഗ്രഹം തുടങ്ങിയി

ട്ട്. ഇതേവരെ വാങ്ങാൻ സാധിച്ചില്ല. നാളെ ആ യന്ത്രം എന്നെ ഒന്നു കാണിച്ചുതരാൻ സൗകര്യമുണ്ടോ?"

നരേന്ദ്രൻ:—"കാണിച്ചുതരാം. ആ യന്ത്രം ഉപയോഗിക്കേണ്ട സമ്പ്രദായവും കാണിച്ചുതരാം. ഇത്ര ചുരുങ്ങിയ വിലക്ക് ഇത്തരമൊരു യന്ത്രം വാങ്ങാൻ സാധിക്കയില്ലെന്നു ഞാൻ ഉറപ്പുപറയാം. നിങ്ങൾ യന്ത്രം വാങ്ങണമെന്നു ഞാൻ നിർബ്ബന്ധിക്കുന്നു എന്നു വിചാരിക്കരുതു്. ഇത്തരം ഒരു യന്ത്രത്തിനു വില കൊടുത്തൽത്തന്നെ എന്തു്? ഇതുകൊണ്ടുള്ള പ്രയോജനം കാര്യമായിട്ടൊന്നുമല്ല. എനിക്കു തല്ക്കാലം ഈ യന്ത്രം വില്ക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല. മറ്റൊന്നുമല്ലെങ്കിൽ യന്ത്രവില്പനയെപ്പറ്റി ഞാൻ ആലോചിക്കുകപോലും ചെയ്യുന്നതല്ല. ആകട്ടെ. നാളെ മദ്ധ്യാഹ്നത്തിൽ ഞാൻ യന്ത്രം കൊണ്ടുവരാം."

നരേന്ദ്രൻ പോയതിനുശേഷം അല്പനേരത്തേക്കെങ്കിലും ഒരു നിമിഷംവരെ വിജയ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അവൾ ചിന്താവിഷയയായി കസേരയിൽത്തന്നെ വളരെനേരം ഇരുന്നു. യന്ത്രം കൊണ്ടുവരാൻ വിജയ നരേന്ദ്രനോടാവശ്യപ്പെടുകയുണ്ടായല്ലൊ. എന്താണ് ഇതുകൊണ്ട് അവൾക്കാവശ്യം? മരണനിമിഷംവരെ അവൾക്ക് അതുകൊണ്ട് ഒരു പ്രയോജനവും ഇല്ല. അയാളെപ്പറ്റി അവളുടെ മനസ്സു ക്ഷോഭിക്കയോ ദുഃഖിക്കയോ ചെയ്യുന്നില്ല. ശൂന്യദൃഷ്ടികളുംകൊണ്ട് അവൾ നരേന്ദ്രൻ പോയ മാർഗ്ഗത്തെ വളരെനേരം നോക്കുകയുണ്ടായി എന്നുള്ളതു വാസ്തവംതന്നെ.

നേരം സന്ധ്യയായി. ഭൃത്യൻ വിളക്കുകത്തിച്ചുകൊണ്ടുവന്ന് അവളുടെ സമീപം പ്രതിഷ്ഠിച്ചു. വിജയ ഇതൊന്നും കാണുന്നില്ല. അവളുടെ നേത്രങ്ങൾ ബാഷ്പകലുഷിതങ്ങളായിത്തീർന്നിരുന്നു. അവൾ ദിവാസ്വപ്നത്തിൽനിന്നും ഉണർന്ന് ഇങ്ങനെ വിചാരിച്ചു:—"ഛീ! ഞാനെന്തൊണ കാണിക്കുന്ന

ത്തു? ഭർത്താവെങ്കിലും കണ്ടാൽ എന്തുവിചാരിക്കും?" ആവശ്യമുണ്ടായിരുന്നിട്ടും ലജ്ജാധിക്യത്താൽ ഭർത്താവിനെ വിളിക്കാൻപോലും അവൾ ശക്തയായില്ല.

രാത്രിയായി. അവൾ ജാലകംതുറന്നു പുറത്തേക്കുനോക്കി. അന്ധകാരം നിബിഡമായി എങ്ങും വ്യാപിച്ചിട്ടുണ്ട്. വസ്ത്രവണ്ണംപോലെ ശൂന്യമായ ആ ഘോരതമസ്സുപോലെതന്നെ തന്റെ മനോവിയും കരാളമായി അവളുടെ മനോമുകരത്തിൽ പതിഞ്ഞുകണ്ടു. അവൾ എപ്പോൾ ഉറങ്ങി എന്ന് അവൾക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. കണ്ണുതുറന്നപ്പോൾ പ്രഭാതകാലത്തിന്റെ സ്നിഗ്ദ്ധവും സുന്ദരവുമായ പ്രകാശത്താൽ ആ മണിമച്ച് ദീപ്തമായിരിക്കുന്നതായി അവൾ കണ്ടു. ആ യുവാവുമായി അവൾക്കുള്ള പരിചയത്തിനു് അഞ്ചോ ദിവസത്തിലധികം പഴക്കമില്ലെന്നു് അവൾക്കു് ഓർമ്മവന്നു. ഉറങ്ങാനാരംഭിക്കുന്നസമയത്തു് ഏതൊരു അജ്ഞാതവേദന അവളുടെ മനസ്സിനെ ബാധിച്ചിരുന്നുവോ അതേപടികൂടി ആ യുവാവിന്റെ സ്മരണയും അവൾക്കുണ്ടായിരുന്നിരുന്നു.

പ്രഭാതം കഴിഞ്ഞു. യന്ത്രദർശനത്തിനുള്ള കൌതുകം വർദ്ധിച്ചുവർദ്ധിച്ചുവന്നു. ഇന്നു സാധിക്കുമോ നാളെ സാധിക്കുമെന്നു് അവൾക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. ആ യന്ത്രം കണ്ടാലേ അവളുടെ ഹൃദയം സമാശ്വസിക്കയുള്ളു. ഓരോനാഴികകഴിയുന്തോറും അവളുടെ ഉല്ക്കണ്ഠ കൂടിക്കൂടിവന്നു. പിന്നിടയ്ക്ക് ആൾക്കയായി തുപാന്തരപ്പെടാൻ തുടങ്ങി. സൂര്യൻ പശ്ചിമദിക്കിലേക്ക് അടുക്കാൻ തുടങ്ങുന്തോറും അവൾ ദുഃഖിതയായിത്തീർന്നു. വെയിലിന്റെ ശക്തി കുറഞ്ഞുവരുന്തോറും അവളുടെ ഹൃദയം വികാരപര്യാകുലമായിബാധിച്ചു. വിജയ ഇങ്ങനെ ആത്മഗതംചെയ്തു:—"നാളെ, എന്നെന്നേക്കുമായി സഹോദരംവിട്ടുപോകുന്ന ആ യുവാവു് ഇവിടംവരെ ഒന്നുവന്നുപോകുന്നതിൽ എന്തുതെറ്റെന്നു ബുദ്ധിമുട്ടുവിചാരിച്ചാലും അതെന്തു

സാരമായി ഗണിക്കേണ്ടതില്ല. കൂടുതൽ വിലകൂടിയ യന്ത്രം വില്പാൻ സാധിച്ചാൽത്തന്നെയും അതുകൊണ്ടു എന്തൊരു ദോഷമാണുണ്ടാകാനുള്ളതു?"

"യന്ത്രം ഇവിടെക്കെന്തിനു" എന്നു വിചാരിച്ചു് ഒരുപക്ഷെ ആ യുവാവു് ഇവിടെ വരാതിരിക്കുമോ? എന്നാൽ വലിയകഷ്ടംതന്നെ." ഈ വിചാരം അവളുടെമനസ്സിനെ എന്തെന്നില്ലാതെ ക്ഷോഭിപ്പിച്ചു. പരേശനെ അയച്ചു് ആ യുവാവിനെ അന്വേഷിപ്പിക്കാമെന്നുവെച്ചാൽ ഈ സമയത്തു് അദ്ദേഹം എവിടെയുണ്ടായിരിക്കുമെന്നു ഊഹിക്കാനും വഴിയില്ല. പരേശൻ ഒരുപക്ഷെ അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടാൽത്തന്നെയും അദ്ദേഹം അവനോന്നിച്ചു് ഇങ്ങോട്ടവരുമെന്നതന്നെ എന്താണു നിശ്ചയം? ഇങ്ങനെ അവർ ഓരോന്നു സംശയം വാദപ്രതിവാദംചെയ്തുകൊണ്ടു പിന്നെയും കുറേനേരം കഴിച്ചുകൂട്ടി. എന്തുതന്നെയായിട്ടും സമയം പോകുന്നില്ല. ഈ അവസരത്തിൽ പരേശൻ അവളുടെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചു് "തോട്ടത്തിലേക്കു വല്ല കൊച്ചുറാണി, ബാബു വന്നിട്ടുണ്ടു്" എന്നു് അറിയിച്ചു.

ശങ്കിതയായ വിജയ:—"ഏതുബാബുവാണു വന്നിരിക്കുന്നതു?"

പരേശ:—"ഇന്നലെ വന്നിരുന്നില്ലെ ആ ബാബു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കയ്യിൽ ഒരു വലിയ പെട്ടിയും ഉണ്ടു്."

വിജയയുടെ ഹൃദയം കളുത്തു. അവർ അഹ്ലാദഭരിതയായിത്തീർന്നു. "പരേശ, നീ പോയി ബാബുവിനോടു് ഇരിക്കുവാൻ പറയുക. ഞാൻ ഇപ്പോൾതന്നെ വരാം."

രണ്ടുമൂന്നു നിമിഷം കഴിഞ്ഞ ഉടനെ വിജയ നടേന്ദ്രന്റെ മുമ്പിലെത്തി. അദ്ദേഹത്തിനു ധന്യവാദം ചെയ്തു. ആരുടേയും ഹൃദയത്തെ ആകർഷിക്കുന്ന വസ്തുമാണു് അദ്ദേഹം ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ഇന്നലത്തേയും ഇന്നത്തേയും സമ്പ്രദായത്തിന്റെ അന്തരം കണ്ടിട്ടും വിജയ അതിനെപ്പറ്റി

ചോദിക്കുകയുണ്ടായില്ല. വിജയയുടെ മുഗ്ദ്ധമിസ്സിതദൃഷ്ടി കളും നരേന്ദ്രന്റെ ദൃഷ്ടികളുമായി കൂട്ടിമുട്ടി. ഉടനെ അദ്ദേഹം ലജ്ജാവിമൂഢനായി ശീഷ്ടം തർജ്ജമിനിയന്ത്രം ഇവ അവസരത്തിലും അദ്ദേഹം കീഴെ വെച്ചിട്ടില്ല. അതു മേശമേൽ വെച്ചിട്ട മന്ദസ്വരത്തിൽ അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"നമസ്കാരം! ഞാൻ ഇംഗ്ലണ്ടിലായിരുന്ന കാലത്തു് അല്പം ചിത്രമെഴുത്തും അഭ്യസിക്കയുണ്ടായി. ഭവതിയെ ഞാൻ ഇതിനുമുമ്പു് പലപ്പോഴും സന്ദർശിക്കയുണ്ടായിട്ടുണ്ടു്. ഇന്നലെവരെ കണ്ടതുപോലെയല്ല ഇന്നു ഞാൻ ഭവതിയെ കാണുന്നതു്. ഞാൻ പറയുന്നതു പരമാർത്ഥമാണു്. ഇന്നാണു് എന്റെ കണ്ണുകൾക്കു യഥാർത്ഥശക്തി ഉണ്ടായിത്തീർന്നിട്ടുള്ളതു്. ഏതൊരു ചിത്രകാരനും ഭവതിയുടെ ഒരു ചിത്രം എഴുതാൻ അഭിലഷിക്കാതിരിക്കയില്ല. തട്ടിലമായ ഒരു സൌന്ദര്യമാണു് ഭവതിയിൽ കുടികൊള്ളുന്നതു്!"

സൌന്ദര്യത്തിന്റെ തൃപ്പാദത്തിൽ നിഷ്കപടഭക്തനായ ഒരുവന്റെ സാഷ്ടാംഗപ്രണാമവും, നിഷ്കളങ്കവും, പവിത്രവുമായ ഒരു പുഷ്പാഞ്ജലിയാണിതെന്നു് വിജയക്കു മനസ്സിലായി. ആ സൌന്ദര്യത്തിന്റെ യഥാർത്ഥ ഉപാസകന്റെ പരിശുദ്ധസ്തോത്രമാണു്, അജ്ഞാതഭാവത്തിൽ സാധാരണവികൃതത്തിൽ ഉച്ചവാസിതമായി പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതെന്നും അവൾ അനുസ്മരിച്ചു. ഇതുപോലുള്ള ഒരുവന്റെ മുഖത്തുനിന്നുതന്നെയാണു് ഇത്തരം വാക്കുകൾ പുറപ്പെടേണ്ടതെന്നും അവൾ ധരിച്ചു വശായി. അവൾക്കുണ്ടായ ലജ്ജാസങ്കോചങ്ങൾ എത്രത്തോളമാണെന്നു് നോക്കുമ്പോലെ മായ അവളുടെ മുഖം വിളംബരം ചെയ്തു. ഈ നിമിഷത്തെ എങ്ങനെയാണു് തന്റെ അതിഥിയിൽനിന്നു മറയ്ക്കേണ്ടതെന്നായി അവളുടെ ആലോചന. അല്പനേരത്തെ പ്രയത്നം

കൊണ്ട് വികാരമെല്ലാം നിയന്ത്രിച്ചു ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ അവൾ ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:— "എന്നെ ഈ വിധത്തിൽ അവമാനിക്കുന്നതു് അങ്ങയ്ക്കു യുക്തമാണോ? ഞാൻ അങ്ങയോടു് വരാൻ പറഞ്ഞതു് അങ്ങയുടെ അണുദർശിനിയന്ത്രം വാങ്ങുവാനാണു്. അല്ലാതെ ചിത്രം എഴുതിക്കാനല്ല."

വിജയയുടെ പ്രതൃത്തരം കേട്ട നരേന്ദ്രന്റെ മുഖം വിവർണ്ണമായി. ലജ്ജയാൽ അത്യന്തം സങ്കുചിതനും കുണ്ഠിതനുമായിട്ട് അസ്വസ്ഥചിത്തത്തിൽ ഇതുപോലൊന്നും വൈഷമ്യം ആലോചിച്ചില്ല താൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുപോയതെന്നും, തന്റെ ഈ അസ്ഥാനപ്രസ്താവത്തിൽ മാപ്പു തരണമെന്നും അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

നരേന്ദ്രന്റെ പശ്ചാത്താപം വിജയയെ പൊട്ടിച്ചിരിപ്പിച്ചു. സ്നിഗ്ദ്ധസ്മേരത്തിൽ മുഖം ഉജ്വലമാക്കിക്കൊണ്ട് അവൾ പറഞ്ഞു:— "നോക്കട്ടെ, അങ്ങയുടെ ആ യന്ത്രം എവിടെ?"

നരേന്ദ്രൻ രക്ഷപ്പെട്ടു. "ഇതാ കാണിച്ചുതരാം" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം പെട്ടി തുറന്നു. മുറിയിൽ പ്രകാശം ധാരാളം ഇല്ലാത്തതറിഞ്ഞു മറ്റൊരു മുറി ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ട് വിജയ ഇങ്ങനെ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു:— "ആ മുറിയിൽ വെളിച്ചം ധാരാളമുണ്ട്. നമുക്ക് അങ്ങോട്ടു പോകാം."

"അങ്ങനെതന്നെ" എന്നുപറഞ്ഞു പെട്ടിയും എടുത്തു നരേന്ദ്രൻ വിജയയുടെ പിന്നാലെ നടന്നു. രണ്ടുപേരും ആ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. യന്ത്രം എടുത്തു നരേന്ദ്രൻ പുറത്തുവെച്ചു. രണ്ടുപേരും രണ്ടു കസേരയിൽ ഇരുന്നു. നരേന്ദ്രൻ പറയുന്നു, "നോക്കൂ. യന്ത്രം കണ്ടതിനുശേഷം അതുപയോഗിക്കേണ്ടതു് എങ്ങനെയെന്നു പറഞ്ഞുതരാം."

"ഈ അണുവീക്ഷണയന്ത്രവുമായി പരിചയമില്ലാത്തവർക്ക് ഇതിന്റെ അത്ഭുതശക്തിയെപ്പറ്റി അത്ഭുതമുണ്ടാകാൻ

വഴിയില്ല. ഈ കാണുന്ന വിശാലപ്രപഞ്ചത്തെ മനുഷ്യനു മുഷ്ടിക്കുള്ളിലാക്കാൻ ഈ യന്ത്രത്തിന്റെ സഹായംകൊണ്ടുസാധിക്കും."

ഇതുപറയുമ്പോഴേയ്ക്കു പ്രസ്താവിച്ചു വിജയയെപ്പറ്റി താൻ പറയുന്നതു് ശ്രദ്ധിച്ചുകേൾക്കാൻ യുവാവു് അഭ്യർത്ഥിച്ചു. ഇംഗ്ലണ്ടിൽവെച്ചു ഡോക്ടർ പരീക്ഷ പാസ്സായശേഷം നരേന്ദ്രന്റെ ജ്ഞാനപ്രാപ്തിവിഷയകമായ പ്രവൃത്തി ഈ ജീവാണുതത്വത്തെ ആശ്രയിച്ചുണ്ടായതാണു്. അദ്ദേഹം ഈ യന്ത്രത്തിന്റെ സഹായംകൊണ്ടു് സമാജ്ജിച്ച ജ്ഞാനം അനന്യസാധാരണമായിരുന്നു. പ്രാണസ്പന്ദമായ ഈ യന്ത്രം വിജയക്ക നൽകുന്നതോടുകൂടിമാത്രമേ അതിനെ സംബന്ധിച്ചുള്ള പരിചയവും അവർക്കുണ്ടാക്കിക്കൊടുപ്പാനാവൂ എന്നാണു് അദ്ദേഹം ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നതു്. അണുവീക്ഷണയന്ത്രം വാങ്ങുന്ന ഒരാൾക്കു് അതുപയോഗിക്കേണ്ടരീതി അറിയാതെവരുന്നതു നന്നല്ലല്ലൊ എന്നാണു് നരേന്ദ്രന്റെ നിശ്ചയം. യന്ത്രത്തിന്റെ അന്തർഭാഗം ധൂമവൃതവും ക്ലാന്തവുമായി വിജയപ്രഥമതഃ കണ്ടു. നരേന്ദ്രൻ ജീവാണുവീക്ഷണയന്ത്രത്തെപ്പറ്റി കൂടുതൽകൂടുതൽ വ്യാഖ്യാനിക്കുംതോറും വിജയ അധികമധികം പൊട്ടിച്ചിരിക്കാൻ തുടങ്ങി. അവൾ ആ പ്രഭാഷണത്തെയല്ല ഇപ്പോൾ ശ്രദ്ധിക്കുന്നതു്. ആ യന്ത്രത്തെ നിരീക്ഷിക്കാനുള്ള ഉപായം അദ്ദേഹം വിസ്തരിച്ചുപറഞ്ഞു. അതോരോന്നും അവളെ മന്ദബുദ്ധിയാക്കിത്തീർക്കയാണുണ്ടായതു്. അദ്ദേഹം അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ തന്റെ പ്രസ്താവം ശക്തിയായി പതിയുന്നതിനു് അശ്രാന്തയത്നംചെയ്തു. നരേന്ദ്രന്റെ പ്രഭാഷണനിശ്വാസത്തിൽ വിജയയുടെ കേശകലാപം പറന്നുകളിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരസ്പർശം വിജയയുടെ ശരീരത്തെ വിവശവും ശിഥിലവുമാക്കി. ജീവാണുവിന്റെ സച്ചലതരീ

രത്തിന്റെ അന്തർഗതമെന്തു എന്തുണ്ട്? അഥവാ എന്തില്ല? ഇതെല്ലാം അറിഞ്ഞിട്ട് അവർക്കെന്തുപ്രയോജനം? ഏതുതരം ജീവാണുക്കളാണ് നാട്ടിലെല്ലാം മഹോരിയ ഉണ്ടാക്കുന്നതു? ഏതുജീവാണുക്കളാണ് ക്ഷയരോഗത്തെ പരത്തുന്നതു? ഇതെല്ലാം അറിഞ്ഞിട്ട് വിജയപ്പെടുന്നതുലാഭം? അറിഞ്ഞാൽത്തന്നെയും അത്തരം അണുക്കളുടെ ആക്രമണത്തിൽ നിന്നു രക്ഷനേടുവാൻ അവർക്കു കഴിയുമോ? അവർ ഡോക്ടരല്ലല്ലൊ. എട്ടുപത്തുമിനിട്ടുനേരത്തെ കണ്ണടച്ചുതുറന്നതേ നരേന്ദ്രൻ കസേരയിൽ ഉപവിഷ്ടനായി അനന്തരം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഞാൻ പറഞ്ഞതു് മനസ്സിലാക്കുന്നതു് നിങ്ങളുടെ ജോലിയിൽ പെട്ടതല്ല. ഇത്രത്തോളം മന്ദബുദ്ധി മനുഷ്യജീവികളിൽ ആരും ഞാൻ ഇതേവരെ കണ്ടിട്ടില്ല."

വിജയ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. "മന്ദബുദ്ധി എനിക്കോ അങ്ങക്കോ?"

നരേന്ദ്രൻ ലജ്ജിതനായി:—"മനസ്സിലാക്കിയതെന്താണ് അതു പറയു. വേതി മന്ദബുദ്ധിയെന്നു ഞാൻ പറയുന്നില്ല. പക്ഷെ അതുല്യ വേതിക്കു ധാരാളത്തിലധികമാണെന്നു് എനിക്കു പറയാതെ കഴികയില്ല. ഞാൻ ചെയ്തതുവെറും ബകമോഷണംതന്നെ. യന്ത്രത്തിൽ ദിഷ്ടിപതിച്ചു വേതി തലയും താഴ്ത്തി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു സമയം കഴിച്ചുകൂട്ടി."

വിജയ:—"ആരാണു പറയുന്നതു ഞാൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കയായിരുന്നു എന്നു്."

നരേന്ദ്രൻ:—"ഞാൻ പറയുന്നു."

വിജയ:—"ഇതു് അങ്ങയുടെ പ്രമാദം മാത്രമാണു്."

നരേന്ദ്ര:—"എന്റെ പ്രമാദമോ? പ്രമാദമാണെങ്കിൽ യന്ത്രം കാണാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടതെന്തിനു?"

വിജയ:—"അങ്ങയുടെ യന്ത്രം നല്ലതല്ല"

നരേന്ദ്രൻ വിസ്മയിച്ചു:—"യന്ത്രം നല്ലതല്ല, അല്ലെ? ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു യന്ത്രം ആരുടെ പക്കലും ഉണ്ടായിരിക്കയില്ല. ഇതു് അണക്കട്ടെ എത്ര സൂക്ഷ്മമായിട്ടാണു പ്രത്യക്ഷമാക്കുന്നതു്!" വിജയയെ യന്ത്രപരിക്ഷണം ചെയ്യുകയും മനസ്സിലാക്കുവാൻ അത്യുത്സുകനായിത്തീർന്ന നരേന്ദ്രൻ തലതൂക്കി സംശയിസ്സിനെ അവളുടെ ശിരസ്സിൽ വിന്യസിച്ചു.

"ഉം" എന്നുപറഞ്ഞു വിജയ തലയുയർത്തി. അനന്തരം കൈ തലക്കുമീതെ വെച്ചു. വിജയ, നരേന്ദ്രൻ സംസാരിക്കുവാൻ ഭാവിക്കുമ്പോഴേക്കും പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"ഇതുകൊണ്ടുള്ള പ്രയോജനം എന്താണു്? ജീവജന്തുക്കളുടെ വിഷം ബഹിർഗ്ഗമിക്കുമോ?"

നരേന്ദ്രനും ഈ അവസരത്തിൽ പൊട്ടിച്ചിരിക്കാതിരിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു:—"വിഷം ബഹിർഗ്ഗമിക്കും. അതു ഭേതിയുടെ ശിരസ്സിലും വീഴും."

വിജയ:—"ശരി; അങ്ങയുടെ യന്ത്രം നല്ലതല്ലെന്നു പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു് എന്റെ ശിരസ്സിനോ വിഷരഹിതമായിത്തീരേണ്ടതു്? പറയു അറിഞ്ഞോ, പറയൂ."

നരേന്ദ്രൻ:—"ഞാൻ സത്യമാണു പറയുന്നതു്. ഈ യന്ത്രം കേടുപാടൊന്നും ഇല്ലാത്തതാണു്. എന്റെ കൈവശം പണമില്ലാഞ്ഞതുകൊണ്ടു് എന്തെങ്കിലും വ്യാജം പറഞ്ഞു ഭേതിയെ കബളിപ്പിച്ചു യന്ത്രം വിറ്റു പണവും വാങ്ങി ഈ ഒരുക്കവിട്ടു പോകാൻ ഉദ്ദേശിച്ചുല്ല ഞാൻ ഇങ്ങനെ പറയുന്നതെന്നു ഭേതി മനസ്സിലാക്കണം. ഭേതിയുടെ അഭിപ്രായം ശരിയല്ലെന്നു പിന്നീടു ഭേതിക്കു മനസ്സിലാകും."

വിജയ:—"പിന്നീടു മനസ്സിലായിട്ടു് ഇപ്പോൾ കായ്യമെന്തു്? അങ്ങനെങ്കിൽ ഈ ഭവനം വിട്ടു പോകുകയും ചെയ്യണം!"

നരേന്ദ്രൻ (തിണ്ണയുടെ പുറത്തിൽ)— എന്നാൽപ്പിന്നെ ഈ യന്ത്രം വാങ്ങാമെന്നു ഭവതി പറഞ്ഞതെന്തിനു? എന്നെ എന്തിനാണു് ഇത്രത്തോളം ബുദ്ധിമുട്ടിച്ചതു്.”

വിജയ:—(ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ) “ഈ യന്ത്രം കേട്ടു പാടുള്ളതാണെന്നു് ഇന്നലെ അങ്ങു പറയേതിരുന്നതു് എന്തുകൊണ്ടു്?”

നരേന്ദ്ര:—“ഞാൻ എത്ര തവണ പറഞ്ഞു ഈ യന്ത്രത്തിനു കേട്ടുപാടില്ലെന്നു്. എന്നിട്ടും ഭവതി പറയുന്നു ഇതിനു കേട്ടുണ്ടെന്നു്?”

ഇത്രയും പറഞ്ഞു കോപം അടക്കി ഇരുന്നിട്ടുനിന്നും എഴുന്നേറ്റ നരേന്ദ്രൻ ഇങ്ങനെ പ്രസ്താവിച്ചു:—“മതി; ഇത്രത്തോളം ഞാൻ സഹിച്ചു. ഇതു കേടാറതാണെന്നു സമർത്ഥിക്കാൻ ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. എന്നെ ഭവതി ഇത്രത്തോളം കഷ്ടപ്പെടുത്തുമെന്നു് ഇന്നലെ ഞാൻ ധരിക്കാത്തതു വലിയ കുറ്റമായിപ്പോയി. ഭവതിയെപ്പോലെ അന്ധരല്ല ലോകത്തെല്ലാം. വിഷമമൊന്നും കൂടാതെ ഈ യന്ത്രം ഞാൻ കല്ലത്തായിൽ വിറ്റുകൊള്ളാം. ഞാൻ പോകട്ടെ.”

നരേന്ദ്രൻ യന്ത്രം പെട്ടിക്കകത്തു വെയ്ക്കുവാൻ ആരംഭിച്ചു വിജയ ചോദിച്ചു:—“അങ്ങിപ്പോൾ പോകാൻ ഭാവിക്കയാണോ? ആഹാരം കഴിച്ചിട്ടു പോകാം.”

നരേന്ദ്ര:—“ആഹാരം കഴിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല.”

വിജയ:—“ആവശ്യമില്ലാതതു് എന്തുകൊണ്ടു്?”

നരേന്ദ്ര:—“ഭവതിക്കു് എന്നെക്കാണുമ്പോൾ പരിഹാസച്ചിരി ഉണ്ടാകുന്നു, അല്ലെ? ഭവതി എനിക്കു് ആഹാരം തയ്യാർ ചെയ്യിച്ചിട്ടുണ്ടോ?”

വിജയ:—“ഇന്നലെ തയ്യാർ ചെയ്യിച്ചിരുന്നുവോ? ഇല്ല. ഇന്നും ക്ഷണം കഴിഞ്ഞേ പോകാൻ പാടുള്ളു. അല്പനേരം ഇരിക്കുക. ഞാൻ ഇപ്പോൾ വരാം.”

വിജയ മന്ദഹസിച്ചുംകൊണ്ട് ആ സ്ഥലത്തുനിന്നു പോയി. നാലഞ്ചു മിനിറ്റു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കയ്യിൽ ആഹാരപദാർത്ഥങ്ങളും എടുത്തുകൊണ്ടു വിജയ മടങ്ങിയെത്തി. ഭക്ഷണം ചായയുംകൊണ്ടു പ്രത്യക്ഷനായി. മേശപ്പുറം ശൂന്യമായിരിക്കുന്നതു കണ്ടു വിജയ ചോദിച്ചു:—"യന്ത്രം അങ്ങു പെട്ടിയിൽ വെച്ചു കഴിഞ്ഞോ? അങ്ങയുടെ ക്രോധം വല്ലാത്ത ഒന്നുതന്നെ."

നരേന്ദ്രൻ:—"ഭവതി യന്ത്രം വാങ്ങിച്ചില്ല എന്നു വിചാരിച്ചു കോപിക്കേണ്ട ആവശ്യമെന്തു? ആലോചിച്ചുനോക്കൂ. ഇത്ര വലിയ ഒരു യന്ത്രം എടുത്തു് ഇവിടംവരെ വരാൻ എത്ര ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ടു്."

ആഹാരപദാർത്ഥങ്ങൾ മേശപ്പുറത്തു വെച്ചുകൊണ്ടു വിജയ പറയുന്നു, "അങ്ങു പറയുന്നതു വാസ്തവമാണു്. എനിക്കു വേണ്ടിയല്ല അങ്ങയ്ക്കുവേണ്ടിയാണു് അങ്ങു കഷ്ടപ്പെട്ടതു്. കഴിക്കുക പലഹാരം; അപ്പോഴേക്കും ഞാൻ ചായ തരിപ്പെട്ടെന്നാം."

നരേന്ദ്രൻ മൌനം ദീക്ഷിച്ചു. അതു കണ്ടു വിജയ പറഞ്ഞു:—"ഞാൻ യന്ത്രം വാങ്ങാം. തിരികെ കൊണ്ടുപോകേണ്ടി വരികയില്ല. അങ്ങു് ആഹാരം കഴിക്കുക."

തന്നെ വിജയ അപമാനിക്കയാണെന്നു കരുതി നരേന്ദ്രൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഭയപ്പെടുത്തി എന്നെ നിർബ്ബന്ധിക്കരുതു്."

വിജയ:—"മാതൃകന്റെ ആവശ്യപ്രകാരം അന്നു ഞാൻ ചെയ്തില്ലെ. ഇന്നു് എന്തുകൊണ്ടു പാടില്ല."

നരേ:—"അതു പരമാർത്ഥമല്ലെ? എനിക്കുവേണ്ടിയല്ലല്ലോ. എന്റെ കാര്യത്തിനു ശുപാർശചെയ്യാൻ ഞാൻ പഠിച്ചിട്ടില്ല."

അദ്ദേഹം പറയുന്നതു വാസ്തവമാണെന്നു് അവർക്കറിയാം. എങ്കിലും അവർ ഇങ്ങനെ പറയുന്നതിനു് കാരണം അയാളുടെ വിരോധം തോന്നിയാലും ഇല്ലെങ്കിലും ഈ യന്ത്രം മടക്കിക്കൊണ്ടുപോകാൻ ഞാൻ സമ്മതിക്കയില്ല. ഇവിടെ ഇരിക്കട്ടെ. ആഹാരം കഴിക്കുക."

നരേന്ദ്രൻ:—"എന്തിനാണു് ഈ പറയുന്നതിന്റെ അർത്ഥം?"

വിജയ:—"എന്തെങ്കിലും ഉണ്ടാകും."

അവളുടെ മറുപടികേട്ട നരേന്ദ്രൻ സുബ്ബുവിനെ നോക്കി. യന്ത്രം തിരികെ കൊണ്ടുപോകാൻ സമ്മതിക്കയില്ലെന്നു വിജയ പറയുന്നതിന്റെ കാരണം മനസ്സിലാകാതെ കോപിഷ്ഠനായിരുന്ന നരേന്ദ്രൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—"ഭവതിയുടെ മുഖത്തുനിന്നു കാരണം സ്പഷ്ടമായി കേൾക്കാനാണു ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതു്. വിലയുടെ പകുതിയെങ്കിലും തരാമെന്നു പറഞ്ഞുവാങ്ങിയ യന്ത്രം തിരിയെ കൊടുക്കുകയില്ലെന്നു പറയുന്നതു് എന്തുകൊണ്ടാണു്? ഈ യന്ത്രവും അച്ഛൻ പണയദ്രവ്യങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ പെട്ടതായിട്ടുണ്ടോ? അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഇതും കൈവശപ്പെടുത്തേണ്ട ഭാരം ഭവതിക്കുണ്ടു്. ഈ യന്ത്രം പണയത്തിലല്ലെന്നാണെന്നു പറയാൻ എന്തിനു മടിക്കുന്നു?"

വിജയയുടെ മുഖം ലജ്ജയാലോ അഥവാ വ്യഥയാലോ രക്തവർണ്ണമായി. സമീപത്തു നിന്നിരുന്ന ഭൃത്യനെ നോക്കി വിജയ "കാളീപദ, എന്താണു മിഴിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നതു്? പോയി കുറെ താംബൂലം കൊണ്ടുവരിക" എന്നുപറഞ്ഞു. ഭൃത്യൻ താഴത്തേക്കു പോയി. വിജയ തലയും താഴ്ത്തിയിരുന്നു ചായതയ്യാറാക്കി. ആ സമയത്തും നരേന്ദ്രൻ ക്ഷുബ്ധനെന്നവണ്ണം ആട്ടവും അനക്കവും കൂടാതെ കസേരയിൽ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു.

അദ്ധ്യായം ൫൨.

വെള്ളത്തിൽ ഉപ്പ്.

സൃഷ്ടിതത്ത്വത്തിൽ അജ്ഞാതമായ ചില വിഷയത്തെപ്പറ്റി വലിയ വലിയ വിദ്വാന്മാർ വാദപ്രതിവാദംചെയ്തു സ്ഥാപിപ്രായ സമർത്ഥനം ചെയ്യുന്നതു വിജയ കേട്ടിട്ടുണ്ട്. അജ്ഞാതമായിട്ടുള്ള അംശത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം, അതു് എത്രത്തോളം വ്യവസ്ഥിതമാണ്; അതിന്റെ കാര്യകാരണമെന്താണ്; ആകൃതിയും പ്രകൃതിയും എങ്ങനെ ഉള്ളതാണ്, ആശയം എന്താണ്—എന്നിവയെക്കുറിച്ചു ഇതു ദൃഢവും സുസ്പഷ്ടവുമായ ഭാഷയിൽ ഒരാളെങ്കിലും പറയുന്നതു കേൾക്കാൻ അവർക്കു കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. ഇതവർക്കറിയാം നേരമ്പോക്കായി, എന്തോ യന്ത്രം കേടുപാടുള്ളതാണെന്നു് അവർ പറയുന്നു, അതിന്റെ സഹായത്താൽ വിവിധവും അപൂർവ്വവുമായ എത്രയോ കാഴ്ചകൾ കാണാൻ വിജയക്കു കഴിഞ്ഞു. കാഴ്ചയിൽ ഭീതിയേപ്പോലെയും, ഭ്രാന്തനേപ്പോലെയും കാണപ്പെട്ടിരുന്ന നരസ്റ്റോൻ ഡാക്ടർ പരീക്ഷാപാസ്സായതായുള്ള പലരും വിശ്വസിക്കാൻ സാധിക്കുന്നില്ല. പക്ഷെ വിജയ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുള്ളതു് അദ്ദേഹം ഡാക്ടർ പരീക്ഷ മാത്രമല്ല, ജീവാണുക്കളെ സംബന്ധിച്ചുള്ള വിവിധ പരീക്ഷയും പാസ്സായിട്ടുണ്ടെന്നാകുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അപാരജ്ഞാനവും ദൃഢനിശ്ചയവും, അസാധാരണസ്മരണശക്തിയും, പരിചയിച്ചറിഞ്ഞപ്പോൾ വിസ്മയാധിക്യത്താൽ അവർ സ്തബ്ധരായിപ്പോയി. ഇതൊക്കെ മഹത്വം അഹിച്ചിട്ടും ഒരു സാധാരണ മനുഷ്യനെപ്പോലെ അദ്ദേഹം ജീവിക്കുന്നതു് അവരെ ആശ്ചര്യപ്പെടുത്തി. യന്ത്രസഹായംകൊണ്ടു ജീവാണുക്കളെ സംബന്ധിച്ചു് എന്തെല്ലാം അറിവാൻ അദ്ദേഹത്തിനു കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടോ അതെ

ല്ലും അദ്ദേഹം വിസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. പക്ഷെ വിജയയുടെ ചെവിയിൽ അതൊന്നും തങ്ങിനില്ക്കുകയുണ്ടായില്ല. അവൾ സ്വസ്ഥമായിരുന്ന നരേന്ദ്രനെ കേൾപിച്ചുകൊണ്ടു തന്നെ പറയുകയാണ് ചെയ്തത്. അദ്ദേഹം ജീവാണയന്ത്രത്തിന്റെ ഉത്ഭവം വ്യാഖ്യാനിക്കുമ്പോൾ വിജയ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ത്യാഗത്തേയും ആത്മവിശ്വാസത്തേയും, നിർഭയത്തേയും സ്നേഹശ്രദ്ധാകേന്ദ്രങ്ങളോടുകൂടി അനുസ്മരിക്കയാണ് ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നത്.

വിജയ വ്യർത്ഥമായി സമയം പോക്കുകയാണെന്നറിഞ്ഞു നരേന്ദ്രൻ പറഞ്ഞു:—"ഭവതി ഞാൻ പറയുന്നതൊന്നും ശ്രദ്ധിക്കുന്നില്ല."

വിജയ:—"ശ്രദ്ധിക്കുന്നില്ല എന്നു് ആർ പറയുന്നു."

നരേന്ദ്ര:—"ഞാൻ പറഞ്ഞതെന്താണു്. അതു പറയു."

വിജയ:—"ഒരു ദിവസംകൊണ്ടു് എല്ലാം പഠിക്കാൻ എന്നെക്കൊണ്ടു് ആകുമോ?"

നരേന്ദ്ര:—"ഇല്ല. ഭവതിക്കു് ഒന്നുംതന്നെ പഠിക്കാൻ സാധിക്കയില്ല. ഇങ്ങനെ ദുർബ്ബുദ്ധിയായ ഒരു മനുഷ്യജീവിയെ ഈ ജന്മത്തിൽ ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല."

വിജയ:—"ഒരു ദിവസംകൊണ്ടുതന്നെ ഒരാൾ എല്ലാം പഠിക്കുന്നതു്? അങ്ങു് ഒരു ദിവസംകൊണ്ടാണു് എല്ലാം അഭ്യസിച്ചതു്? അല്ലെ?"

നരേന്ദ്രൻ:—"ഒരു ദിവസമല്ല നൂറു വർഷമായാലും ഭവതി ഒന്നും പഠിക്കയില്ല. ഭവതിയെ പഠിപ്പിക്കാൻ ആർ വരുന്നു?"

വിജയ:—"നിങ്ങൾ. അല്ലെങ്കിൽ ഈ കേട്ടവന്ന യന്ത്രം ആർ വാങ്ങും?"

നരേന്ദ്രൻ:—"ഭവതി യന്ത്രം വാങ്ങണമെന്നു് എനിക്കു് ആഗ്രഹമില്ല. ഭവതിയെ പഠിപ്പിക്കാൻ ഞാൻ തയ്യാറുമില്ല."

വിജയ:—"എന്നാൽ ആ ചിത്രമെഴുത്തു് ഒന്നു പഠിപ്പിച്ചുതരിക. അതിനു് അങ്ങക്കു സാധിക്കുമോ?"

നരേന്ദ്ര:—"അല്പം സാധ്യമാവും. അതിൽ ഏർപ്പെടുന്നവർക്കു കളിയും ആഹാരവുംകൂടി സമയത്തിനു നിർവ്വഹിക്കാൻ വിഷമമായിരിക്കും. അതിലും, ശ്രദ്ധിക്കാൻ ഭേതിയയാറില്ലെങ്കിൽ അതുകൊണ്ടു് എന്താണൊരു പ്രയോജനം? അതിനാൽ ആ കാര്യവും എന്നെക്കൊണ്ടു സാധ്യമല്ല."

വിജയ:—"അപ്പോൾ ചിത്രമെഴുത്തു പഠിപ്പിക്കുന്നതും അങ്ങയ്ക്കു സാധ്യമല്ല; അല്ലെ?"

നരേന്ദ്ര: "അതെ."

വിജയ:—"ഒന്നും പഠിപ്പിക്കാൻ / കഴിയാത്തപക്ഷം വിഷം വമിപ്പിച്ചു തലയിലാക്കുമെങ്കിലും സാധിക്കുമല്ലൊ."

നരേന്ദ്ര:—(വിജയയുടെ മുഖഭാവംകണ്ടു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു്) "സാധിക്കും. അതാണു ഭേതിക്കു ലഭിക്കേണ്ടതായ ഉചിതശിക്ഷ."

വിജയ (അന്യത്രമുഖം തിരിച്ചിട്ടു്): "ശരി; ഇത്രപറഞ്ഞാൽമതി; അങ്ങയെക്കൊണ്ടു പഠിപ്പിക്കാൻ കഴികയില്ല; അങ്ങക്കു് അതിനുള്ള ക്ഷമയും ഇല്ല. ഭൃത്യന്മാരായി ഇവിടെ ഇല്ലെ? എന്താണു അവർ വിളക്കു കൊളുത്തത്തതു്? അല്ലുനേരം ഇരിക്കു. ഞാൻ വിളക്കു കൊണ്ടുവരാൻ പറഞ്ഞിട്ടുവരാം."

അവൾ വാതിൽ തുറന്നു പുറത്തേക്കു ഇറങ്ങി. പെട്ടെന്നു അവൾ സ്തബ്ധയായിത്തീർന്നു. വാതിലിനു പുറത്തുള്ള രണ്ടു കസേരകളിൽ പിതാവും പുത്രനും ഇരിക്കുന്നുണ്ടു്. വിലാസവിഹാരിയുടെ മുഖം കൃഷ്ണവർണ്ണമായി തീർന്നിരിക്കുന്നു. വിജയ അവരെനോക്കി ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—

"രാസബാബു, അങ്ങു് എപ്പോളാണു് വന്നതു്? എന്താണു എന്നെ വിളിപ്പിക്കാഞ്ഞതു്?"

രാസവിഹാരി (മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ട്): ഞാൻ വന്നിട്ട അരമണിക്കൂറായിക്കാണും. മുറിക്കകത്തു നീ സംഭാഷണം ചെയ്യുകൊണ്ടിരുന്നതിനാലാണ വിളിപ്പിക്കാതിരുന്നതു്. ഒരു പക്ഷെ ജഗദീശന്റെ മകനുമായിട്ടായിരിക്കും നീ സംഭാഷണം ചെയ്യുന്നതു്? എന്തു പറയുവാനാണു് അവൻ വന്നതു്? എന്താണു് അവൻ ആവശ്യപ്പെട്ടതു്?"

മുറിക്കകത്തിരിക്കുന്ന നരേന്ദ്രൻ കേൾക്കാനിടവരാതെ മന്ദസ്വരത്തിൽ വിജയ പറയുന്നു:—"ഒരു അണുവീക്ഷണയന്ത്രം അദ്ദേഹത്തിന്റെ പക്കൽ ഉണ്ടു്. അതു് ആക്കിക്കിലും വിറ്റ ബമ്മയിലേക്കു പോകുവാനാണു നരേന്ദ്രൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നതു്. അതു് എന്നെ കാണിക്കുവാനാണു് അദ്ദേഹം വന്നിട്ടുള്ളതു്."

വിലാസൻ ആക്രോശിച്ചു:—"അണുവീക്ഷണ യന്ത്രമോ വേറൊരു സ്ഥലവും കണ്ടില്ലായിരിക്കും!"

രാസവിഹാരി:—"എന്താണു് ഈ പറയുന്നതിന്റെയെല്ലാം സാരം? അവന്റെ ഉദ്ദേശമെന്താണെന്നു നമുക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. ദുരുദ്ദേശമൊന്നും ഉണ്ടായിരിക്കയില്ല."

ഇത്രയും പറഞ്ഞു പുഞ്ചിരി തൂകിക്കൊണ്ടു വൃദ്ധൻ വിജയയുടെ മുഖത്തുനോക്കി. അനന്തരം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അവന്റെ ഉദ്ദേശത്തിൽ കാപട്യമൊന്നും ഉണ്ടായിരിക്കയില്ല. വത്സേ, നിനക്കു് എന്തുതോന്നുന്നു?" അല്പനേരംകഴിഞ്ഞു വീണ്ടും അദ്ദേഹം ചൊന്നു:—"ഒന്നും നിശ്ചയമായി പറയുവാൻ സാധ്യമല്ല. ആരാണു പോകുന്നതു്? കാളിപടനല്ലെ? എടാ, നീ പോയി അകത്തു് ഒരു വിളക്കു കൊളുത്തിവെക്കുക. എന്നിട്ടു് അവിടെ ഇരിക്കുന്ന ബാബുവിനോടു ഞങ്ങൾക്കു യന്ത്രം ആവശ്യമില്ലെന്നു അറിയിച്ചിട്ടുവരിക. അയാൾ പൊയ്ക്കൊള്ളട്ടെ."

വിജയ:—(ഭീതയായിട്ടു) "എന്തിനാണു് ആ യന്ത്രം വാങ്ങണമെന്നു് ആഗ്രഹമുണ്ടു് ബാബു!"

രാസവിഹാരി:—(അത്ഭുതപൂർവ്വം) "യന്ത്രം വേണമോ? നിനക്ക് ആ യന്ത്രംകൊണ്ട് എന്ത് പ്രയോജനം?"

വിജയ മൌനം ഭീക്ഷിച്ചു. രാസവിഹാരി ചോദിച്ചു:—"എന്തുവില കിട്ടണമെന്നാണ് അവൻ പറയുന്നത്?"

വിജയ:—"ഇരുനൂറുറുപ്പിക."

രാസ:—(പുരികങ്ങൾ ചുളിച്ചുകൊണ്ട്) "ഇരുനൂറുറുപ്പിക വില കിട്ടണമെന്നോ? വിലാസൻ പറഞ്ഞത് വ്യാജമല്ല. എന്നാ വിലാസം, നീ എഫ്. എ. ക്ലാസ്സിൽ കെമിസ്ട്രി നല്ലപോലെ പഠിച്ചുറഞ്ഞിട്ടുള്ളവനല്ലെ? ഒരു അണുവീക്ഷണയന്ത്രത്തിന് വില ഇരുനൂറുറുപ്പികയാണോ? (കാളീപദനെ നോക്കി) എടാ നീ പോയി ആ ബാബുവിനോട് പോകാൻ പറ. ഈ കൃത്രിമമൊന്നും ഇവിടെ ചെലവാകയില്ല."

ആരെ അറിവിക്കാൻ രാസവിഹാരി ഇതു പറഞ്ഞുവോ, അതു് അയാൾ വിശദമായി കേട്ടുകൊണ്ടാണ് നില്ക്കുന്നതു്. കാളീപദൻ രാസവിഹാരിയുടെ കല്പന അനുഷ്ഠിക്കാൻ സന്നദ്ധനായി നില്ക്കുന്നതു കണ്ട് വിജയ അവനോടു താഴ്മയും എന്നാൽ ദൃഢവുമായ സ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"കാളീപദ, നീ മുറിക്കകത്തു വിളക്കു വെച്ചിട്ടു വാ. ബാബുവിനോടു കാര്യങ്ങൾ ഞാൻതന്നെ പറഞ്ഞുകൊള്ളാം." അനന്തരം രാസവിഹാരിയോടു "ബാബു, അങ്ങനെതന്നെയാണോ മറ്റുള്ളവരെ അവമാനിക്കുന്നതു? ഇത്രയുംകൊണ്ട് അങ്ങയുടെ തൃപ്തിയായില്ലെന്നുണ്ടോ?"

രാസവിഹാരി പ്രതിവചിച്ചില്ല. വിജയയുടെ മുഖം ക്രോധംകൊണ്ടു താമ്രവർണ്ണമായിത്തീർന്നു. വിജയൻ ഇപ്രകാരം തുടർന്നു:—"ഞങ്ങൾ അനേകതരത്തിലുള്ള അണുവീക്ഷണയന്ത്രങ്ങൾ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. ഒപ്പോട്ടിച്ചിരിയുടെയും നമ്മാഖാപത്തിന്റേയും സഹായത്തോടുകൂടിയല്ല ഞങ്ങൾ യന്ത്രം കണ്ടിട്ടുള്ളതും കാണേണ്ടതും."

തലേന്നാൾ നരേന്ദ്രനെ വിജയ ആഹാരം കഴിപ്പിച്ച സംഗതിയും വിലാസൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്. ഇന്നത്തെ നിസ്സങ്കോചഹാസവും അയാൾ സ്വന്തം ചെവികൊണ്ടു കേൾക്കുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. വിജയയുടെ ഇന്നത്തെ ദുഷ്പ്രഭാഷിതങ്ങളും അസംബന്ധങ്ങളായിരിക്കുന്നതു് വിലാസന്റെ കണ്ണുകൾക്കു വിഷയീഭവിച്ചിരിക്കുന്നു. സഭ്യതയും മര്യ്യാദയും മറക്കത്തക്കവണ്ണം അയാൾ ക്രോധകലുഷനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. വിജയ ചോദിച്ചു:—"രാസബാബു, അങ്ങയോടാണ് ഞാൻ ചോദിക്കുന്നതു്? അങ്ങ് ഈ കാര്യത്തിൽ എന്താണ് അഭിപ്രായപ്പെടുന്നതു്?"

അദ്ദേഹം വിലാസനെ, വിജയ കാണാതെ ഒന്നു കടാക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു സ്നിഗ്ദ്ധസ്വരത്തിൽ അവളോടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"വത്സേ, ഈ യന്ത്രം വാങ്ങുവാൻ ഇത്ര ധൃതിയിൽ ആരാണ് നിന്നോടു്....."

അക്ഷോഭ്യതയിൽ വിരമിച്ചിട്ടു പിന്നീടു തുടർന്നു:—"ജഡിലന്റെ മകനോടു യന്ത്രം വാങ്ങരുതെന്നു നീ വാക്കു കൊടുത്തുപോയി എങ്കിൽ അതു നിറവേറ്റേണ്ടതു് യുക്തംതന്നെ. ഇങ്ങനെയുള്ള ചെറിയ ഒരു സംഖ്യയാണെന്നു വിചാരിക്കേണ്ട. നിന്റെ വാഗ്ദാനവും നിസ്സാരമായിട്ടുള്ളതല്ല. സംഖ്യ എത്രതന്നെ വലുതായിരുന്നാലും വാഗ്ദാനത്തെ രക്ഷിക്കുകതന്നെ വേണം. ആകട്ടെ, കാളിപദ, നീ പോയി നരേന്ദ്രനോടു നമ്മെ എപ്പോഴെങ്കിലും വന്നു് ഉപ്പിക വാങ്ങിക്കൊണ്ടുപോയ്ക്കൊള്ളുവാൻ പറഞ്ഞിട്ടു വാ. വത്സേ, നിനക്കു തൃപ്തിയായില്ലേ?"

ഈ അന്യായവ്യവസ്ഥയ്ക്കു് അവൾ ഒരു പ്രത്യുത്തരവും പറഞ്ഞില്ല. അവൾ ചോദിച്ചു:—"അങ്ങയുമായി നമ്മെ ചിലതു സംഭാഷണം ചെയ്യേണ്ടതുണ്ടു്. അങ്ങു് അതിനു വൈമുഖ്യം പ്രദർശിപ്പിക്കയില്ലല്ലോ."

രാസവിഹാരി പറഞ്ഞു:—"നി എന്താണിങ്ങനെ പറയുന്നതു? എനിക്കു വൈമുഖ്യം ലേശമെങ്കിലുമില്ല."

വിജയ:—"ശരി; എന്നാൽ അങ്ങു് ഇപ്പോൾ പോവുക; നേരം രാത്രിയായി. എനിക്കു നരേന്ദ്രനുമായി ചില തു സംസാരിക്കാനുണ്ടു്. അദ്ദേഹത്തിനു വളരെ ദൂരം പോകണം. നേരം അതിക്രമിച്ചാൽ ബുദ്ധിമുട്ടായിത്തീരും."

രാസവിഹാരി മൌനം ദീക്ഷിച്ചു. അദ്ദേഹം കണ്ണുകൾ "മിഴിമിഴെ" വിഴിച്ചു. പുത്രനും ക്രോധംകൊണ്ടു വിറക്കുന്നുണ്ടു്. ഏതോ ഒരു വലിയ വാക്സമരത്തിനു സജ്ജനായിട്ടാണു് അയാളുടെ നില. രാസവിഹാരി പുത്രനെ ഒരു കടിലകടാക്ഷംകൊണ്ടു സമ്മാനിച്ചിട്ടു പ്രഹ്ലാദഹാസ്യംകൊണ്ടു് വികസിതമായ മുഖം അല്പമൊന്നായത്തി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"കൊള്ളാം വത്സ, ഞാൻ നാളെ വരാം.—വിജയ സ, ഇങ്ങട്ടായി, നമുക്കു പോകുക."

രാസവിഹാരി കസാരയിൽനിന്നു് എഴുനേറ്റു. പുത്രനൊന്നിച്ചു് അയാൾ പുറത്തേക്കിറങ്ങി. വിജയ വിലാസന്റെ മുഖത്തു നോക്കുകപോലും ചെയ്തില്ല. എങ്കിലും അയാൾ ക്രോധപരവശനായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ടെന്നു് അവൾ അനുമാനിച്ചിരിക്കുന്നു. അച്ഛനും മകനും പോയതിനുശേഷം, അല്പനേരം അവൾ ശിലാപ്രതിമപോലെ നിന്നു. ആ സമയത്തു കാളിപദൻ അവളുടെ മുമ്പിൽ വന്നു "മുറിക്കകത്തു വിളക്കു കൊളുത്തിട്ടുണ്ടു്." എന്നു് അറിയിച്ചു.

"കൊള്ളാം" എന്നു പറഞ്ഞു വിജയ, നരേന്ദ്രസന്നിധിയിലേക്കു മന്ദമന്ദം നടന്നു. നരേന്ദ്രൻ തലയും കുത്തിയിരുന്നു് എന്തോ ആലോചിക്കുകയാണു്. വിജയ വരുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ അയാൾ യാത്രക്കു സന്നദ്ധനായി ഇരുന്നിടത്തുനിന്നു് എഴുനേറ്റുനിന്നു. അദ്ദേഹം പണിപ്പെട്ടു നെടുവീർപ്പിട്ടതു വിജയ കാണാതിരുന്നില്ല. അല്പനേരം മൌന

മായിക്കുന്നതിനുശേഷം നരേന്ദ്രൻ വ്യഥിതനായി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഞാൻ ഈ യന്ത്രം കൊണ്ടുപോകുന്നു. ഭേതി ഇന്നു് ആരെയാണു് കണ്ടികണ്ടതെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. ഭേതിയെ ഞാൻ എന്തെന്നില്ലാതെ വേദനിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. ഞാൻ പലതും പറഞ്ഞു ഭേതിയെ വ്യസനിപ്പിച്ചു. അവരും അങ്ങനെതന്നെ."

വിജയയുടെ ഹൃദയം ഈ അവസരത്തിൽ വെന്തുനീറുകയാണു്; അവൾ ശിരസ്സു തിരുമ്മി. നേത്രങ്ങളിൽനിന്നു ബാഷ്പം ധാരയായി പ്രവഹിക്കുന്നുണ്ടു്. എങ്കിലും അവൾ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഞാൻ ആരെയാണു് കണ്ടികണ്ടതെന്നു ഈശ്വരനുമാത്രം അറിയാം. എല്ലാ വൃത്താന്തവും അങ്ങു് കേട്ടുവല്ലൊ. അങ്ങയെ അധിക്ഷേപിക്കാൻ ഒരു തരത്തിലും അധികാരം അവൾക്കില്ല. ആ സംഗതി നാളെ ഞാൻ അവൾക്കു മനസ്സിലാക്കിക്കൊടുത്തുകൊള്ളാം."

അതിഥിയെ അധിക്ഷേപിച്ചു കയ്യുത്തിൽ വിജയ അത്യധികം ദുഃഖിതയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നുവെന്നു നരേന്ദ്രൻ ഗ്രഹിച്ചു. അദ്ദേഹം സന്തോഷഭരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എന്തിനു് അവരെ പഴിക്കുന്നു! ഈ യന്ത്രത്തിന്റെ വില എന്താണെന്നുള്ള അറിവു് അവൾക്കില്ലാതെ വന്നതുകൊണ്ടാണു് ഇത്തരത്തിലുള്ള സന്ദേഹങ്ങൾക്കെല്ലാം ആസ്പദം. അവൾക്കു് അതിനെപ്പറ്റി വല്ല "സന്ധ്യും" ഉണ്ടെങ്കിൽ എന്നെ തീർച്ചയായും പഴിക്കുകയില്ല. പല കാരണങ്ങൾകൊണ്ടും അവൾക്കു് എന്നെപ്പറ്റി സംശയിക്കാൻ വഴി പണ്ടേതന്നെയുണ്ടു്. എന്നെ അവമാനിക്കേണ്ടതു് അവളുടെ ധർമ്മമായി അവർ കരുതുന്നു. അവർ ഭേതിയുടെ ഹിതചിന്തകന്മാരും ശുഭപ്രതീക്ഷകരും സുഹൃത്തുക്കളും വേഴ്ചക്കാരുമാണു്. എന്നിക്കുവേണ്ടി അവരോടു വിദ്വേഷം പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതു് നന്നല്ല. അതുകൊണ്ടു നേരം വൈകിയായി. ഞാനിപ്പോൾ പോകട്ടെ."

വിജയ:—"നമ്മളെയൊ മറന്നാലോ ഒന്നിങ്ങോട്ട് വരാൻ അങ്ങക്ക് ഭയമുണ്ടാകുമോ."

നരേന്ദ്ര:—"സമയമില്ലല്ലൊ. ഞാൻ നമ്മളെ പോകാൻ വിചാരിക്കുന്നു. പക്ഷെ ബമ്മക്കു നമ്മളെ പുറപ്പെടുമോ എന്നു കീച്ചയില്ല. കുറച്ചുദിവസം കല്ക്കത്തയിൽ താമസിക്കേണ്ടിവരും. പക്ഷെ താമിൽ കാണുവാൻ എപ്പോളാണ്....."

വിജയ ബഷ്പം പ്രകടിപ്പിച്ചു. അവർക്കു തിരസ്സയിത്താനോ തരക്ഷരമെങ്കിലും സംസാരിക്കാനോ കഴിഞ്ഞില്ല. നരേന്ദ്രൻ മന്ദസ്മിതം ചെയ്തുകൊണ്ട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഇങ്ങനെയുള്ള കാര്യങ്ങളിൽ കോപിക്കുന്നതു് നന്നല്ല. ഭവതി മന്ദബുദ്ധിയാണ്, കഥയില്ലാത്തവളാണ് എന്നിങ്ങനെയെല്ലാം എന്തെല്ലാം പരുഷവാക്കുകൾ ഞാൻ പറഞ്ഞു! അപ്പോഴും ഭവതിക്ക് കോപമുണ്ടായില്ലല്ലൊ. നേരേമറിച്ചു ഭവതി പൊട്ടിച്ചിരിക്കുകയല്ലെ ചെയ്തു? ഈ കണ്ടതിൽനിന്നും എന്റെ ക്രൂദ്ധംപൂണ്ടി മനിച്ചു. ഭവതിയുടെ സ്മരണ എന്നും എനിക്കുണ്ടായിരിക്കും. സംതൃപ്തിയുണ്ട്."

മഴ കഴിഞ്ഞാലും മഴ പെയ്യുന്നതു് കുറേ നേരത്തേക്കുണ്ടായിരിക്കുന്നതുപോലെ നരേന്ദ്രൻ സാന്ത്വനവാക്കുകൾ പൊഴിഞ്ഞുകഴിഞ്ഞിട്ടും പിന്നെയും വിജയ കണ്ണുനീർ തുടച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ ഇരുന്നു. കണ്ണുനീർ തുടക്കാൻ ശ്രമിച്ചാൽ അതു വല്ലവരും കണ്ടെങ്കിലോ എന്നുള്ള ഭയമുള്ള വിജയ തലയും താഴ്ത്തിയിരുന്നു മൗനം ദീക്ഷിച്ചുതന്നെയുള്ളൂ.

നരേന്ദ്രൻ:—"ഇപ്രകാരം വാങ്ങാൻ സാധിക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചാണോ ഭവതി വിഷാദിക്കുന്നതു്?....."

ഇതുകൂടി പറഞ്ഞു നരേന്ദ്രൻ മതിമറന്നു രണ്ടു കൈകൊണ്ടും അവളെ എടുത്തെഴുന്നേല്പിച്ചു വിസ്മയപൂർവം ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"ഭവതി കരയുകയാണോ?"

വിദ്യുച്ഛക്തിയാലെന്നപോലെ വിജയ അവളുടെ കവിയ നേത്രങ്ങൾ അടച്ചു. നരേന്ദ്രൻ വ്യഥിതനായിട്ട് "ഭേദമില്ലേ എന്തു സംഭവിച്ചു?" എന്നു ചോദിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന് ഒന്നും തന്നെ മനസ്സിലാകുന്നില്ല. ജീവനെക്കാളേറെ അദ്ദേഹം പരിചയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. അവയുടെ ജാതി വിഭാഗവും, ഗോത്രവിഭാഗവും, സംജ്ഞകളും അദ്ദേഹത്തിനറിയാം. അവയുടെ കായ്കളുപവും നീരിരീതികളും പലതും അദ്ദേഹം മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. അവയുടെ ആചാരവ്യവഹാരങ്ങളെപ്പറ്റി എന്തെങ്കിലും പ്രസ്താവിക്കാൻ അദ്ദേഹത്തിനു ഒരു വിഷമവും ഇല്ല. എന്നാൽ ഇതെന്താണ്? ഉള്ളിലുള്ളതു് മറച്ചുവെച്ചു പുറമെ ഭംഗിനടിക്കുക; ക്രോധിക്കുക; ഓന്തിന്റെ നിറംമാറുന്നതുപോലെ സ്വഭാവം മാറുക, ഇതെല്ലാം ജീവിതവ്രതമാക്കിയിട്ടുള്ള മനുഷ്യപ്രകൃതിയെപ്പറ്റി നരേന്ദ്രനുള്ള അറിവ് ഏറ്റവും നിസ്സാരമായിരുന്നു. ഒന്നരണ്ടുനിമിഷം സ്തബ്ധതയുടെ അടിത്തട്ടിലേക്ക് ആണ്ടുപോയ അദ്ദേഹം, അതിൽനിന്നു വിമുക്തനായി യന്ത്രപ്പെട്ടി കയ്യിൽ എടുത്തു. വിജയ കരഞ്ഞുകൊണ്ട് ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു:—"ആ യന്ത്രപ്പെട്ടി എങ്കേം കാണും. അതിവിടെ ഇരിക്കട്ടെ."

അതിലധികമൊന്നും ആ അവസരത്തിൽ പറയുവാൻ അവൾക്കു ശക്തയായില്ല. ഇത്രയും പറഞ്ഞു വിജയ വേഗത്തിൽ ആ മുറിവിട്ടു പുറത്തുകടന്നു.

യന്ത്രം മേശമേൽവെച്ച് എന്തുചെയ്യണമെന്നറിയാതെ നരേന്ദ്രൻ കുറെനേരം നിന്നു. പിന്നീടദ്ദേഹം പുറത്തേക്കിറങ്ങി. എങ്ങും ആരെയും കാണുന്നില്ല. ഒന്നരണ്ടു മിനിട്ടു പിന്നെയും കഴിഞ്ഞു. ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം വെയർ കയ്യോടെ പടികടന്നു ഇരുളിൽ മറഞ്ഞു.

വിജയ വന്നുനോക്കുമ്പോൾ അണുവീക്ഷണയന്ത്രം മാത്രം മേശപ്പുറത്തിരിക്കുന്നതായി കണ്ടു. അതിന്റെ ഉടമ

സ്ഥനെ അവിടെയെങ്ങും അവർക്കു കണ്ടുപിടിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അവർ ഉടനടി കൊണ്ടുവരാനാണ് പോയതു്. മടങ്ങിവരുവാൻ അല്പനേരം വൈകിപ്പോയി. എത്രനേരമാണ് വൈകിയതു് എന്നു് അവർക്കു് അറിഞ്ഞുകൂടാ. വിജയ കാളിപ്പനെ വിളിച്ചു ബാബു എപ്പോഴാണ് പോയതെന്നു ചോദിച്ചു. അയാൾ തനിക്കു "അറിഞ്ഞുകൂടെ" ന്നു വിനയപൂർവ്വം അറിയിച്ചു. കന്യാസ്ത്രീമഠം, നരേന്ദ്രൻ എപ്പോൾ പോയി എന്നു പറയുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

അദ്ധ്യായം ൧൩.

വൃദ്ധന്റെ തന്ത്രം

വിദ്യാസമ്പന്നരായ പ്രചണ്ഡകീർത്തിക്കു് നിർമ്മനമായ സമാജമന്ദിരപ്രവേശനം അസന്നമായി. ക്ഷണിക്കപ്പെട്ടവർ ഓരോരുത്തരായി വന്നു കൂടിത്തുടങ്ങി. കൽക്കത്തയിൽനിന്നു മാത്രമല്ല അയൽരാജ്യങ്ങളിൽനിന്നെല്ലാം പലരും കൂട്ടംകൂട്ടമായി സമാഗതരായി. നാളെയാണ് മന്ദിരസ്ഥാപനത്തുടനിനം. ഇന്നു സായാഹ്നത്തിൽ നിർമ്മിതലോകത്തിനു ഏകദ്യമായ ഒരു വിജ്ഞാനശാലകൻ രാസവിഹാരി, സ്വഗൃഹത്തിൽ വേണ്ടുന്ന ഏർപ്പാടുകളെല്ലാം ചെയ്തുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

ലോകത്തിൽ സ്വാർത്ഥാനിയുടെ ആശ്രയം എത്രയെത്ര സ്വാർത്ഥികളേയാണ് കൽഗ്രുബുജികളും ഭൂതർക്കികളുമാക്കിത്തീർക്കുന്നതെന്നു താഴെ എഴുതുന്ന ലോകങ്ങളിൽനിന്നു വായനക്കാർ നല്ലപോലെ മനസ്സിലാക്കാതിരിക്കയില്ല.

നിർമ്മിതരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ രാസവിഹാരി ഒരു പീഠത്തിൽ ഉപവിഷ്ടനായിട്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹം സദസ്യരെയെ

ല്ലും കേൾക്കിരിക്കുന്നതുപോലെ നേത്രങ്ങൾ കൊണ്ടു സമാധിച്ചു് ഇങ്ങനെ ഭഗവദ്ഗീതാമാഹാത്മ്യത്തിൽ പറഞ്ഞു:—"വനമാലി ബാബുവിനെ, ഭഗവാൻ അകാലത്തിൽത്തന്നെ സന്നിധിയിലേക്കു് ക്ഷണിച്ചുകൊണ്ടുപോയി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മംഗളമയമായ ഇച്ഛയ്ക്കു വിപരീതമായി ഒന്നും തന്നെ പ്രവർത്തിക്കാൻ ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. അദ്ദേഹം എന്നെ എത്രമാത്രം അസമഞ്ജസമായ ദുഃഖത്തിലാണു് തള്ളിവിട്ടിരിക്കുന്നതു്! എന്നെ കാണുന്ന നിങ്ങൾക്കുതന്നെ അതിന്റെ കാഠിന്യം മനസ്സിലാക്കാൻ സാധ്യമല്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്നിധിയിലേക്കു് പോകാൻ കൊതിക്കുന്ന എനിക്കു് അധികനാൾ താമസമില്ല. ഏകമാത്രവും അദ്വിതീയവുമായ നിരാകാരബ്രഹ്മത്തിന്റെ ശ്രീചരണങ്ങളിൽ ഞാൻ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നതു് ഇത്രമാത്രമാണു്: ആ "ദിവസം വേഗത്തിൽ ആയിത്തീരണമേ"

രാസവിഹാരി നേത്രങ്ങൾ അടച്ചു. അല്പനേരം സമാധിയിൽ ഇരിക്കുന്നതായി നടിച്ചു് അദ്ദേഹം മൌനം ശ്വസിച്ചു. അനന്തരം വികസിതസ്വരത്തിൽ തന്റെ പ്രേരകപ്രേസംതം തുടർന്നു:—"വനമാലിയുടെ കളിച്ചങ്ങാതിയാണു ഞാൻ: അദ്ദേഹം എന്റെ സഹപാഠിയുമാണു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മതാഭിനിവേശത്തെപ്പറ്റി ഞാൻ എന്തു പറയട്ടെ. നാട്ടുകാർക്കു് ആ കോമളഹൃദയന്റെ പേരിൽ ഈർഷ്യതോന്നി. അദ്ദേഹത്തിനു നാട്ടുകാരുടെ അത്യാചാരം വഹിക്കാൻ കഴിവുണ്ടായില്ല. അദ്ദേഹം ഈ ദേശം വെടിഞ്ഞു കൽക്കത്തയിലേക്കു പോയി. സ്വദേശത്തുതന്നെ ഇങ്ങനെ നാട്ടുകാരുടെ അധിക്ഷേപങ്ങൾ സഹിക്കാനാണു് ഞാൻ തീരുമാനിച്ചതു്. ഹാ, എന്തൊരു ഭീതിയാണു് ഈ നാട്ടുകാർ ഞങ്ങളോടു കാണിച്ചതു്! അപ്പോഴും ഞാൻ ക്രിസ്തുപ്പട്ടത്തിയിട്ടുണ്ടു "സത്യം ജയിക്കുമെന്നു്. സത്യത്തിന്റെ മഹിമയ്ക്കു് ഒരു ദിവസം വിജയം

ലഭിക്കാതിരിക്കുമോ! ആ ശുഭദിനം ഇന്നാണ് പ്രത്യക്ഷമായിരിക്കുന്നതു്. ഈ ശ്രേഷ്ഠദിനത്തിലാണ് നിങ്ങൾ സമ്മേളിച്ചിട്ടുള്ളതും. വനമാലി ഇന്നു നമ്മുടെ കൂട്ടത്തിലില്ല. അല്പദിവസം മുമ്പു് അദ്ദേഹം നമ്മളെയെല്ലാം വിട്ടുപോയി. അദ്ദേഹം അന്തരീക്ഷത്തിൽ പുഞ്ചിരിതൂകിക്കൊണ്ടു നില്ക്കുന്നതു ഞാൻ കാണുന്നുണ്ടു്.”

രാസവിഹാരിയുടെ നേത്രങ്ങളും തുടരെ അടഞ്ഞു. അദ്ദേഹം ഒരിക്കൽക്കൂടെ സുമധി അഭിനയിച്ചു.

സദസ്യരുടെ ഹൃദയം ഉത്തേജിതമായിത്തീർന്നു. വിജയയുടെ നേത്രങ്ങളിൽ ബാഷ്പം നിറഞ്ഞു. രാസവിഹാരി കണ്ണുകളും തുടച്ചു കൈകളും കൂപ്പി പ്രസംഗം തുടർന്നു:—“ഇവിടെ ഉപസ്ഥിതയായിരിക്കുന്നതു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഏകസന്താനമായ വിജയയാകുന്നു. ഇവളിൽ പിതൃവിന്റെ ഗുണങ്ങളെല്ലാം വിനൃസിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. കോമളപ്രകൃതിയാണ് ഇവളുടേതെങ്കിലും ഇവൾ കർത്തവ്യനിർവ്വഹണത്തിൽ നിഷ്ഠുരയാണ്. സത്യത്തിന്റെ പക്ഷം അംഗീകരിക്കുന്നതിൽ ഇവൾ നിർബ്ബന്ധിയും, സ്ഥിരയുമാകുന്നു. ഈ നില്ക്കുന്നതു് എന്റെ പുത്രൻ വിലാസവിഹാരിയാണ്. ഇവനും ഇവളേപ്പോലെതന്നെ ദൃഢചിത്തനാണ്. ബാഹ്യമായി നോക്കുമ്പോൾ ഇവർ രണ്ടു പേരും വിഭിന്നരാണെന്നുണ്ടെങ്കിലും ആന്തരമായി ഒന്നുതന്നെ. അതെ; ആ ശുഭദിനവും അടുത്തുവരുന്നുണ്ടു്. അന്നു നിങ്ങളുടെയെല്ലാം ശുഭാഗമനംകൊണ്ടു് ഈ ഗൃഹം പവിത്രമായിത്തീരും. നിങ്ങളുടെ ശുഭാശീർവ്വാദങ്ങളിൽ ഈ രണ്ടു പേരുടേയും സമ്മിളിത നവ്യജീവിതം ധന്യമായി പരിണമിക്കും.”

അവ്യക്തവും എന്നാൽ മധുരവുമായ ഒരു കളകളരവം കൊണ്ടു് ആ സഭയുടെ പ്രശാന്തതയെ ഭഞ്ജിച്ചു. വിജയയുടെ സമീപം ഇരുന്ന ഒരു മഹിള അവളുടെ കൈ വിജയയുടെ

കരത്തിൽ അടിച്ചുകൊണ്ട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"വിജയേ, നിന്റെ ഭാഗ്യം!" രസവിഹാരി ഒരു നെടുവീർപ്പുകൊണ്ടു തുടർന്നു:—"വനമാലിയുടെ ഏകപുത്രിയാണു വിജയ എന്നു ഞാൻ പ്രസ്താവിക്കയുണ്ടായല്ലൊ. ഇവളുടെ വിവാഹമഹോത്സവം കണ്ണുൽകണ്ടു് ആഹ്ലാദിക്കണമെന്നു അദ്ദേഹത്തിനു കലശലായ ആഗ്രഹം ഉണ്ടായിരുന്നു. ഞാൻ എന്തു പറയട്ടെ, എല്ലാ അപരാധവും എന്റെതന്നെ. ഇവളുടെ ഭ്രാത്തുക്കളെല്ലാം ഭരിക്കുന്നതു ഞാനാണെന്നു നിങ്ങളുടെ മുമ്പാകെ നിവേദനം ചെയ്യുന്നതിൽ എനിക്കു് അല്പം വ്യാകുലതയില്ല. മനുഷ്യജീവിതം താമരയിലയിലെ വെള്ളത്തുള്ളികളാണെന്നു നമ്മെല്ലാവരും പറയാറുണ്ടു്. പക്ഷെ അവസരം വരുമ്പോൾ അതെല്ലാം നാം വിസ്മരിച്ചു പോകുന്നു. ഞാൻ വിചാരിച്ചില്ല, വനമാലി ഇത്രവേഗം ഈ ലോകം വിട്ടുപോകുമെന്നു്." രസവിഹാരി അല്പനേരം മൌനം ഭജിച്ചു.

അദ്ദേഹത്തിന്റെ പശ്ചാത്താപപൂർണ്ണമായ ഹൃദയത്തിന്റെ ഒരു ചിത്രം വിളക്കിന്റെ ഉജ്വലപ്രകാശത്തിൽ മുഖമണ്ഡലത്തെ സമർത്ഥമായിച്ചു. ഒരിക്കൽക്കൂടി ദീർഘനിശ്വാസം ചെയ്തു നൈരാശംഭീരസ്വരത്തിൽ അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എന്റെ ഹൃദയം എന്നോടുപറയുന്നു വരുന്ന ഫാൽഗുനമാസത്തിനുള്ളിൽ വിജയയുടെ വിവാഹം കൊണ്ടാടണമെന്നാണു്". അധികം കാലവിളംബം വരുത്തുന്നപക്ഷം, വനമാലിയേപ്പോലെതന്നെ എനിക്കും ഈ ശുഭകാര്യത്തിൽ പങ്കുകൊള്ളാൻ സാധിക്കാതെ വരുമെന്നു ഞാൻ ഭയപ്പെടുന്നു."

അപ്പോഴും സദസ്സിൽ ഒരു അസ്വസ്ഥധ്വനി ഉണ്ടായി. രസവിഹാരി, വിജയയെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഇങ്ങനെ പ്രസ്താവിച്ചു:—"വനമാലി അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമ്പത്തുക്കളും ഭരിക്കാൻ എല്പിച്ചതോടുകൂടി വിജയയേയും എന്നെ ഏല്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

ഒരു ധർമ്മികബുദ്ധി മൻനിമത്തി എനിക്ക് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വത്തിനേയും പുത്രിയേയും ഭരിക്കാതെ കഴികയില്ലല്ലൊ. ഇവർ അവരുടെ മതിമായിത്തിന്ന കണ്മാൻ ഞാൻ ഇടയാർ ആയിട്ടുണ്ടാക്കട്ടെ. സത്യത്തെ സമർത്ഥമായിക്കാൻ ഇവക്ക് കൂടുതൽ ശക്തി ഉണ്ടായിത്തീരട്ടെ. ഇവർ കർത്തവ്യത്തെ നിറവേറ്റിക്കട്ടെ. ഇവരുടെ പിതാക്കന്മാരെപ്പോലെതന്നെ ഇവരും സത്യധർമ്മങ്ങളിൽ അനുഷ്ഠിക്കട്ടെ. ഇതാണ് സർവ്വേശ്വരനോടുള്ള എന്റെ പ്രാർത്ഥന."

വൃദ്ധനും മാന്യനുമായ മൈലച്ചന്ദ്രൻ ഇപ്രകാരമായി ആശീർവ്വാദവും ചെയ്തു. വിജയയെ നോക്കി ഈ അവസരത്തിൽ മാസവിഹാരി പറഞ്ഞു:—"വത്സേ, നിന്റെ പിതാവ് ഇപ്പോൾ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നില്ല. സതീരത്നമായ നിന്റെ മാതാവും അവിടെയിരിക്കുന്നു. അവർ രണ്ടുപേരും ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ ഇന്ന് ഈ സംഗതി പറയേണ്ട ആവശ്യമുണ്ടാകുന്നതല്ല. വത്സേ, ലജ്ജിക്കണ്ട. ഞാൻ ഇന്നിവിടെ സമ്മേളിച്ചിട്ടുള്ള പൂജ്യാധികാരികളുടെ ഫാൽഗുനമാസത്തിൽ, നിശ്ചിത ദിവസം വന്നുചേരുന്നതിൽ അഭിമുഖമായി അനുമതിയും ചെയ്തുകൊള്ളട്ടയോ? പറയൂ. നിന്റെ സമ്മതം ലഭിക്കട്ടെ."

അവർക്കു ചിലതു പറയണമെന്നു ഉള്ളിലുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷെ, ക്ഷോഭവും ഭീതിയും നിമിത്തം ഒക്കെയും പോലും സംസാരിക്കാൻ അവർക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. അവർ തലയും താഴ്ത്തി മൌനമായിരുന്നു. മന്ദഹാസപൂർവ്വം മാസവിഹാരി ആരംഭിച്ചു:—"വത്സേ, നീ ചിരഞ്ജീവിനിയായി ഭവിക്കട്ടെ. നിനക്കിപ്പോൾ ഒന്നും പറയുവാൻ സാധിക്കയില്ലെന്ന് എനിക്കറിയാം. ഇവിടെ കൂടിയിട്ടുള്ളവർക്കും അറിയാം."

മാസവിഹാരി എഴുന്നേറ്റുനിന്ന കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു:—"വരുന്ന ഫാൽഗുനമാസത്തിൽ, നിശ്ചിത ദിവസം,

നിങ്ങളെല്ലാവരും ഇവിടെ സന്നിഹിതരാകണമെന്നു ഞാൻ അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നു."

സദ്യസർ ശിരഃകമ്പം ചെയ്തു. വിജയ അക്ഷമയായിത്തീർന്നു. അവർ മിക്കവാറും അസ്പഷ്ടമായ ഒരു സ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അച്ഛൻ മരിച്ചിട്ട് ഒരു വർഷമെങ്കിലും കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല."

ശരീരത്തിൽ അതിൽ അധികമൊന്നും പറയുവാൻ അവർക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. രാസവിഹാരിക്കു വിജയയുടെ ഇംഗിതം മനസ്സിലായി. ആ കപടതന്ത്രജ്ഞൻ പശ്ചാത്താപം അഭിനയിച്ചുകൊണ്ട് ഇങ്ങനെ ആക്രോശിച്ചു:—"വത്സേ, ശരിതന്നെ, ശരിതന്നെ. എനിക്കതു് ഓർമ്മക്കുടി ഉണ്ടായില്ല. ഇതെന്നെ ഓർമ്മിപ്പിച്ചു നിന്നെ ഞാൻ ഏറ്റവും അഭിനന്ദിക്കുന്നു. എനിക്കു വാർദ്ധക്യമല്ലെ. ഓർമ്മശക്തി വളരെക്കുറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. കഷ്ടം; കഷ്ടം."

വിജയ വസ്ത്രാഗ്രംകൊണ്ടു കണ്ണുനീർ തുടച്ചു. രാസവിഹാരി ഇതുകൗശലം കണ്ടു. ഒരു നെടുവീർപ്പിട്ടുകൊണ്ടു ശരീരസ്വരത്തിൽ ആ വൃദ്ധൻ "മാന്യരെ, നിങ്ങളെ ഞാൻ അധികം ക്ലേശിപ്പിക്കുന്നില്ല. വരുന്ന വൈശാഖമാസത്തിൽ ഈ ശുഭകർമ്മം നമുക്കു നിർവ്വഹിക്കാം. മകനേ, വിജയ, രാത്രിയായിത്തുടങ്ങി. ആഹാരം മുതലായ ചടങ്ങുകൾ—ഭൃത്യരുടെ മേൽനോട്ടത്തിനു വിട്ടുകൊടുക്കുന്നതു ശരിയായിരിക്കയില്ല. നീ തന്നെ ശ്രമിക്കണം. പോകുക. ഞാനും വരുന്നുണ്ട്. മാന്യരേ, നിങ്ങൾ അനുമതി തരുന്നപക്ഷം നമുക്ക് ഈ സമ്മേളനം അവസാനിപ്പിച്ചു് ആസന്നമായ മഹാസമ്മേളനം പ്രതീക്ഷിക്കാം."

ഇതുമം പറഞ്ഞു സഭയുടെ അനുവാദത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹം പുത്രനെ പിന്തുടർന്നു് ആ സ്ഥലം വിട്ടു.

ക്ഷണം മുതലായതു കേമമായി കഴിഞ്ഞുകൂടി. വിഭവങ്ങൾ ധാരാളം തയ്യാർ ചെയ്തിരുന്നു. രാത്രി വാദ്യഘോഷങ്ങ

ളും ഉണ്ടായിരുന്നു. വിജയ നിമ്നോന്നതമായ ഒരു സ്ഥലത്തു് ഏകാകിനിയായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. ഈ കോലാഹലരംഗം വിഹാരിയുടെ കണ്ണുകളിൽ പെട്ടു. അദ്ദേഹം വാത്സല്യമസൃണമായ സ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"വത്സേ, നീയെന്താണു് ഈ വിജനത്തിൽ ഏകാകിനിയായിരിക്കുന്നതു്? വരൂ. നമുക്കു ഗ്രാമത്തിലേക്കു പോകാം."

വിജയ:—"ഇല്ല. എനിക്കു് ഇവിടെ ഇരിക്കുന്നതിൽ അസുഖവും ഇല്ല; അതൃപ്തിയും ഇല്ല."

രാസ:—"ധൈര്യം ജന്മസിദ്ധമാണു് കുട്ടി. ദേഹസ്ഥിതി മോശമായിത്തീരാൻ വഴിയുണ്ടു്."

വിജയ:—"ഇല്ല; രോഗമൊന്നും എന്നെ ബാധിക്കയില്ല."

രാസവിഹാരി സമീപത്തിനിന്ന "ഗ്രഹലക്ഷ്മി" "ആത്മതന്ത്രിയുടെ വിഭ്രാന്തി" എന്നിങ്ങനെയുള്ള മധുരവിനോദങ്ങളെക്കൊണ്ടു് അവളെ അഭിനന്ദിച്ചതിനുശേഷം ഒരിക്കൽക്കൂടി അവളെ ആശീർവ്വാദം ചെയ്തു. വിജയ പാദങ്ങൾ മുത്തി കണക്കാനിരുന്നുകൊണ്ടു് ആ സ്നേഹാഭിനയം കണ്ടനുഭവിച്ചു.

പെട്ടെന്നു രാസവിഹാരി എന്തോ ഓർത്തുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"നിന്നോടു് ഒരു കാര്യം പറയുവാൻ ഞാൻ മറന്നു. ആ അണുവീക്ഷണയന്ത്രത്തിന്റെ വില നരേന്ദ്രനെ ഞാൻ കൊടുത്തിട്ടുണ്ടു്."

ദിവസം ഏട്ടുപത്തു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. യന്ത്രം സഹൃഹത്തിൽവെച്ചുകൊണ്ടു പോയ നരേന്ദ്രനെ പിന്നീടു വിജയ കാണുകയുണ്ടായിട്ടില്ല. അന്നു് അവൾ അനുഭവിച്ച വ്യഥ എത്രത്തോളമെന്നു പറഞ്ഞാൽ തീരുന്നതല്ല. നരേന്ദ്രന്റെ ബന്ധുവീട്ടിലേക്കുള്ള ദൂരം വിജയക്കു് അറിയാം. അദ്ദേഹം എവിടെയാണു്, ഏതുനാട്ടിലാണു് ഇന്നു സ്ഥിതിയും ചോദിക്കയുണ്ടായിട്ടില്ല. ആ യുവാവിന്റെ വാക്കുകളും വിജയയുടെ മ

നുള്ളിൽ ആറിക്കിടന്ന വ്യഥാവഹ്നിയെ ജ്വലിപ്പിച്ചു. അവൻ രാസവിഹാരിയോടു ചോദിച്ചു:—"എപ്പോഴാണു പണം കൊടുത്തതു?"

രാസവിഹാരി:—(അല്പം ആലോചിച്ചിട്ടു) "നരേന്ദ്രൻ ഇവിടെനിന്നു പോയതിന്റെ പിറ്റേദിവസമാണെന്നു തോന്നുന്നു. നീ ആ യന്ത്രം വാങ്ങാൻ വേണ്ടിയാണു് അതു് ഇവിടെ വെച്ചിട്ടുള്ളതെന്നു ഞാൻ കേട്ടു. പറഞ്ഞുപോയതു പറഞ്ഞുപോയതു തന്നെ. വാക്കു പറഞ്ഞു കഴിഞ്ഞാൽപിന്നെ വില കൂടിയാലും ഇല്ലെങ്കിലും പണം കൊടുക്കാതെ കഴിയുമോ? അതുതന്നെയാണു് പണം കൊടുത്തയച്ചതും. ഞാൻ ജനിച്ചതുമുതൽ വാക്കാണത്തെ രക്ഷിച്ചുപോരുന്നതു്. എനിക്കറിയാം ആ സാധുവിനു പണം തിടുക്കമുണ്ടെന്നു്. പണം കിട്ടിയാൽ അയാൾ ഉപജീവനമാർഗ്ഗം അന്വേഷിച്ചു പൊയ്ക്കൊള്ളും. എങ്ങനെയെങ്കിലും, എവിടെയെങ്കിലും പോയി ഉദരം പൂരിക്കയെങ്കിലും ചെയ്യുമല്ലോ. എനിക്കവനോടു വിരോധമെങ്കിലും വിരോധമില്ല. അവനും എന്റെ സ്നേഹിതനല്ലേ കൂട്ടിയല്ലെ? അവനു് ഇവിടെനിന്നു പോകാൻ വളരെ വ്യസനമുള്ളതായി എനിക്കു തോന്നി. പണം കിട്ടിയാൽ അവൻ പോകും. ആ സമയത്തു് എന്റെ കയ്യിൽ പണമുണ്ടെങ്കിൽ അപ്പോൾത്തന്നെ കൊടുത്തുവിടും. നീ പണം കൊടുത്താലും ഞാൻ പണം കൊടുത്താലും കാര്യം രണ്ടും തന്നതന്നെ. പത്തിരുപതുറുപ്പിക കൂടുതൽകൊടുത്താലും അവൻ അതു വാങ്ങാതിരിക്കയില്ല. വില അവൻ പറഞ്ഞതു കുറഞ്ഞുപോയതാണു്. അവന്റെ ധർമ്മം അതാണെങ്കിൽ അങ്ങനെയായിക്കൊള്ളട്ടെ."

ഒന്നും പറയാൻ കഴികയില്ലെന്നുകണ്ടു വിജയനാവു് അടക്കുവാൻ വളരെ പണിപ്പെട്ടു. നിവൃത്തിയില്ലെന്നു വന്നപ്പോൾ അവൻ ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"എവിടെ വെച്ചാണു് പണം കൊടുത്തതു?"

അവളുടെ ചോദ്യത്തിനു് എന്താണെത്രമെന്നു് എന്തു കൊണ്ടോ ഓസവിഹാരിക്കു മനസ്സിലായി. അയാൾ ഒന്നു ഞെട്ടി. അനന്തരം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എന്തോണു്. യന്ത്രത്തിന്റെ വില എന്നോടും നിന്നോടും വാങ്ങിയിരിക്കുമോ? അവന്റെ മുഖംകണ്ടിട്ടു് അങ്ങനെ എനിക്കു തോന്നുകയുണ്ടായിട്ടില്ലല്ലോ. ഇങ്ങനെയുള്ളവരുടെ ചതിയിൽപ്പെടാതിരിക്കാൻ ഞാൻ വളരെ ശ്രദ്ധിച്ചുകൊണ്ടാണിരിക്കുന്നതു്. എങ്ങനെയായാലും ദ്രവ്യം ഇരുന്നൂറു പോയിക്കഴിഞ്ഞു. പോകട്ടെ; ആ സംഖ്യ ഞാൻ തരാം. ഇത്തരത്തിലുള്ള പിഴകൊണ്ടു ഹൃദയം വല്ലാതെ വേദനിക്കുന്നു. ഇനി ഇത്തരത്തിലുള്ള നഷ്ടം വരുന്നതല്ല. ആ സംഖ്യ ഞാൻ നിനക്കു"....."

വിജയ:—"അതെങ്ങനെയാണു് ഇത്തരത്തിലുള്ള മിഥ്യാഭയംവെച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്? വഞ്ചിച്ചു് ഇരട്ടിപ്പടി വിലയ്ക്കുന്നവനെന്നുമല്ല നാരേട്ടനുബു. അദ്ദേഹത്തിനു് അങ്ങനെ ഒരാളെ വഞ്ചിച്ചു ജീവിക്കേണ്ട ആവശ്യവും ഇല്ല. എവിടെവെച്ചാണു് അദ്ദേഹത്തിനെ കണ്ടതു്? എപ്പോളാണു് അങ്ങ അദ്ദേഹത്തിനു പണം കൊടുത്തതു്? ഈ രണ്ടു കാര്യമാണു് എനിക്കറിയേണ്ടതു്."

ഓസവിഹാരി സമാധാനിച്ചു. ഒരു ദീർഘശ്വാസം വിട്ടുകൊണ്ടു് അയാൾ പറഞ്ഞു:—"ഇതാണോ, രക്ഷപ്പെട്ടു. ഉടനെപ്പിക ഇരുന്നൂറുതന്നെ കൊടുത്തു. ഒരേ ഒരു സന്ദർശനം. അതുകൊണ്ടു. ആരാണു് ആ നില്ക്കുന്നതു്? വിലാസനോ? പോയ്, പുല്ലുകിന്റെ കാര്യം എന്തായി? ഞാൻ ശ്രദ്ധിക്കാത്ത ഒരു കാര്യവും നേരെ ചൊവ്വേ നടക്കയില്ല."

ഇതുയും പറഞ്ഞു് അത്യന്തം ക്രുദ്ധനായവനെപ്പോലെ വല്ലാതെത്തിലും വിജയയുടെ സന്നിധിയിൽനിന്നു രക്ഷകിട്ടിയാൽ മതിയെന്നുള്ള കുതലോടുകൂടി വിലാസന്റെ നേരെ ചാടിത്തുള്ളിക്കൊണ്ടു വേഗത്തിൽ ആ സ്ഥലത്തുനിന്നും അപ്രത്യക്ഷനായി.

അദ്ധ്യായം ഏഴ്.

മറ്റൊരു തന്ത്രം.

വിലാസനിൽ തന്റെ ജീവിതഭാരം സമർപ്പിക്കുന്നതു് അത്രമാത്രം ക്ലേശകരമല്ലെന്നു വിജയക്കു് ഒരു കാലത്തു തോന്നിയിരുന്നു. എന്നാൽ അവളുടെ ഇപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതി അങ്ങനെയൊന്നുമല്ല. വിലാസനെ എന്നേക്കുമായി, ഈ ലോകത്തിൽ രക്ഷകനാക്കുള്ള മനഃശ്ശുദ്ധിയിലേക്കു് ആരെങ്കിലുമെന്നും വന്നു വിജയ ചിന്തിക്കുന്നില്ല. അവർ ഹൃദയംകൊണ്ടു് ഒരേ ഒരു യുവാവിനെ മാത്രമാണു് ആരാധിക്കുന്നതു്. അദ്ദേഹത്തെ ഒഴികെ, മറ്റൊരുവനെ സ്പർശിക്കേണ്ട സംഗതി അനുസ്മരിക്കുന്നതുതന്നെ അവർക്കു് അസഹ്യജനകമായി തീർന്നിരിക്കുന്നു. അങ്ങനെ ഒരനുസ്മരണമുണ്ടായാൽ ഉടനെ അവളുടെ ദേഹം പരപരിതിയിൽ തൃസ്സുവും രോഗിതവുമായി പരിണമിക്കുകയായി. എങ്കിലായാൽ അവളുടെ ഹൃദയം വ്യഥിതമായിത്തീരും. സമാജമന്ദിരത്തിൽനിന്നു, പല്ലക്കിൽക്കേറി സഹൃഹത്തിലേക്കുവരുമ്പോഴും ഈ വികാരം അവളുടെ ഹൃദയത്തെ വിട്ടുമാറിയിരുന്നില്ല.

തന്റെ വിവാഹവിഷയത്തിൽ പിതാവിനു് എന്തുദ്ദേശമാണുണ്ടായിരുന്നതെന്നു വ്യക്തമായി അറിയുവാനുള്ള അവസരം വിജയക്കു ലഭിക്കയുണ്ടായിട്ടില്ല. അദ്ദേഹം മരിച്ചതിനുശേഷം, വിജയ, സഹജീവിതത്തിന്റെ ഭാവിധർമ്മത്തെ വിലാസവിഹാരിയുടെ ജീവിതവുമായി സമ്മേളിപ്പിക്കാൻ നിർബ്ബന്ധയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. ഇതിനു വിപരീതമായി ഒരു സംഗതി സങ്കല്പിക്കുന്നതുതന്നെയും അവർക്കു സാധ്യമല്ലാതായിട്ടാണു കാണുന്നതു്.

അതാ, പെട്ടെന്നു് അനുസ്മരണം, ഉദാസീനനായ ഒരു യുവാവു് ആകാശത്തിന്റെ മുകളിൽ അർദ്ധപ്രാന്തത്തിൽ

നിന്ന ധ്രുതകേളികണക്കു പ്രത്യക്ഷനായിക്കണ്ടു. ഒരു നിമിഷത്തിനുള്ളിൽ വിജയയുടെ നിശ്ചയമെല്ലാം ഛിന്നഭിന്നമാക്കി ഒരു ഭീതിയും മടിയും അയാളെ പിടിച്ചുലയ്ക്കുന്നു. അത്രയും കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അയാൾ, തന്റെ ഭാഗ്യനക്ഷത്രമെങ്കിലും കണ്ണിക്കാതെ അപ്രത്യക്ഷനായിത്തീർന്നു. ഇതു സത്യമോ? അതോ സ്വപ്നമോ? വിജയ ഏകാകിനിയായിത്തീർന്നു എന്നാലോചിക്കുന്നതു് ഇതിനെപ്പറ്റിമാത്രമാണു്. ഇതു സ്വപ്നമാണെങ്കിൽ അവളുടെ മോഹം ഉടനെ പോയ്കഴിഞ്ഞതല്ലെ? സത്യമാണെങ്കിൽ അതു സ്വജീവിതകാലത്തിൽ സത്യകമായിത്തീരുകയില്ലെന്നുണ്ടോ?

ഗൃഹത്തിലെത്തിയ ഉടനെ വിജയ, പല്ലക്കിൽ നിന്നിറങ്ങി മുറിയിലേക്കു പ്രവേശിച്ചു. നിദ്ര അവളുടെ ഉത്തപ്ത മസ്തിഷ്കത്തിന്റെ സമീപത്തുകൂടി പോകുന്നില്ല. ഇന്നു് അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ അങ്കുരിച്ച ആ ഒരാശങ്കാഗുമ്പിടിവസമയിതനിക്കു് അനുഭവമായിട്ടുള്ള കാര്യം സത്യമാണോ, അതോ വെറും ആകാശകുസുമം കണക്കുള്ള ഒന്നാണോ എന്നുള്ളതിനെ പരാമർശിച്ചുള്ളതായിരുന്നു. അവളുടെ ഈ ഭാരണാസമസ്യക്കു് ആരാണു ശരിയായ പ്രത്യുത്തരം നൽകുന്നുള്ളൂ?

വിജയക്കു മതിവില്ല; പിതാവാണെങ്കിൽ സ്വച്ഛന്ദനാണു്. സഹോദരനോ സഹോദരിയോ അവർക്കില്ല. തനിക്കു് എന്തെങ്കിലും അറിവിക്കാനുള്ളതു രാസവിഹാരിയോടു മാത്രമാണു്. അദ്ദേഹത്തിനു ബന്ധുക്കളുണ്ടു്; സുഹൃത്തുക്കളുണ്ടു്. അദ്ദേഹം സജ്ജനവുമാണു്. അദ്ദേഹം അവളുടെ അഭിവേകനുമാകുന്നു. അദ്ദേഹമാണെങ്കിൽ വിജയയുടെ വിവാഹം അതിവേഗത്തിൽ കഴിഞ്ഞുകൂടണമെന്നു് അഗ്രഹിക്കുന്നു. ആ ഉദ്ദേശം സാധിക്കാനാണു് അയാൾ വിജയയെ, അവർക്കു് ആജന്മപരിചിതമായ കൽക്കത്തയിലെ വസതിയിൽനിന്നു സഹോദരത്തിക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വന്നിരിക്കുന്നതു്. ഈ യാഥാർത്ഥ്യം

കാതലായ മർമ്മകേന്ദ്രത്തെ അവർക്കു കാണാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ഈ സത്യാവസ്ഥയോടടുത്തുനിന്ന ഓരോ സംബന്ധിച്ചുള്ള അനേകം യാഥാർത്ഥ്യങ്ങളും ഓരോരോന്നോരോന്നായി അവർക്കു ബോദ്ധ്യമായിരിക്കുന്നു. നരേന്ദ്രൻ വിദേശത്തേക്കു പോകാൻ വേണ്ടി, വിജയയെ അറിയിക്കാതെ, അയാചിതമായ ആർത്ഥികസഹായം ചെയ്യുക; ഞങ്ങളുടെ വിളിച്ചുകൂട്ടി അവരുടെ മുമ്പാകെവെച്ചു വിവാഹപ്രസ്താവം നിർവ്വഹിക്കുക; ലജ്ജാപരവശയായ വിജയയുടെ താൽക്കാലികസ്ഥിതിയെ മൗനാനുവാദമായി പരിഗണിക്കുക; ഇങ്ങനെ സാത്ഥംസാധിക്കാൻ വേണ്ടി വൃദ്ധനായ രാസവിഹാരി കാട്ടിക്കൂട്ടുന്നതെല്ലാം അവയുടെ വാസ്തവരൂപത്തിൽ അവർ കണ്ടറിയാതിരിക്കുന്നില്ല.

രാസവിഹാരിയുടെ വടവടികളിലെന്തും, അഭ്യാചാരത്തിന്റെയോ ഉപദ്രവത്തിന്റെയോ ലേശമാത്രമായ ചിഹ്നമെങ്കിലും വിജയക്കു കാണാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെന്നുള്ളതാണു് അവർക്കു് ആശ്ചര്യകരമായ രഹസ്യമായി തോന്നിയതു്. എങ്കിലും വൃദ്ധന്റെ വിനയവും, സ്നേഹസരസവും ആയ മട്ടുകളുടെ മുമ്പിൽനിന്നു ഉന്നിവരേക്കുറിയോടുകൂടി പോരാടുവാനുള്ള ഒരു സന്നദ്ധത എങ്ങനെയോ അവർക്കു പൂർണ്ണമായി ഉണ്ടായിത്തീർന്നു. ഇതോടുകൂടി ഉപായവിഹീനതയുടെ വിശ്വാസമായ ഒരു ചിരുവും അവളുടെ മാനസികനേത്രങ്ങൾക്കു മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷമായി. രാസവിഹാരി ആ ഗൃഹത്തിൽ ഇരിക്കുന്ന സമയമെല്ലാം വിജയയുടെ ദേഹം വിറച്ചിരുന്നു. രാത്രി അവർക്കു നിദ്രയേ ഉണ്ടാകാറില്ല. പരലോകപ്രാപ്തനായ പിതാവിനെ വിളിച്ചും, കരഞ്ഞും അവർ രാത്രി കഴിച്ചുകൂട്ടുക പതിവായിത്തീർന്നു. അവർ ഇങ്ങനെ അഭ്യോഹത്തോടെ ഓർക്കുക പതിവാണു്, "അച്ഛാ, അങ്ങക്കു് ഇവരെയെല്ലാം അറിയാമായിരുന്നല്ലോ. ആ സ്ഥിതിക്കു് ഇവരുടെ മുഷ്ടിബന്ധത്തിൽ എന്നെ കൂടുക്കിയതെന്തിനു്? എന്നാണു് എനിക്കു ഈ ബന്ധനത്തിൽനിന്നു മുക്തയാകാനുള്ള മാർഗ്ഗം ഉണ്ടാവുക!"

വിലാസവിഹാരിയെ തൃപ്തിപ്പെടുത്താൻവേണ്ടി ഒരിക്കൽ അവർ, പിതാവിന്റെ ഇച്ഛക്കു വിരോധമായിരുന്നിട്ടും നരേന്ദ്രന്റെ സുഖസഞ്ചാരത്തിനും സന്നദ്ധയായി. അങ്ങനെ പ്രവൃത്തി അവളുടെ സർവ്വംവിധമായ ഇച്ഛകളേയും അടിച്ചമർത്തി വിജയ ലാഭം നേടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഈ സംഗതി അനുസ്മരിക്കുമ്പോൾ അവളുടെ ഹൃദയം പിടയുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അവർ കൂടക്കൂടെ ഇങ്ങനെ പറയാറുണ്ടു്:— "സ്നേഹത്തിൽ അന്ധനായിത്തീർന്നിട്ടു പിതാവു് എന്തുകൊണ്ടാണു് ഈ അസുഖസഞ്ചാരത്തിനെതിരായി മൈകകൊടുക്കാതിരുന്നതു്? എന്തുകൊണ്ടാണു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിവേചനശക്തികളിൽ എല്ലാം തൃക്തങ്ങളായിത്തീർന്നതു്? അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യപഥങ്ങളെല്ലാം എന്തുകൊണ്ടാണു പ്രതിരോധിക്കപ്പെട്ടതു്? തന്റെ ക്ഷുബ്ധവും ക്ലേശവുമായ ഹൃദയത്തിന്റെ നിഷ്ഫലപ്രാർത്ഥനകളും സഹ്യവാസിയായ പിതാവിന്റെ കണ്ണുകളിൽ പതിയുകയില്ലേ? ഇങ്ങനെയും അവർ ആലോചിച്ചു. ചെയ്തുപോയ പാപങ്ങൾക്കു പ്രതിവിധിചെയ്യാൻ തനിക്കു സാധിക്കയില്ലേ? വിജയ ഒടുവിൽ ഇപ്രകാരം ഓർത്തു.

പിറേറദിവസം പരേശന്റെ അമ്മ വിളിച്ചപ്പോഴാണു വിജയ കണ്ണുതുറന്നതു്. നേരം എട്ടുമണിയായിട്ടുണ്ടു്. അതിഥികൾ വീട്ടിൽ നിന്നുപോകുന്നതിനുള്ള വർത്തമാനമാണു് ആദ്യമായി അവർ കേട്ടതു്. മന്ദിരസ്ഥാപനത്തെ സംബന്ധിച്ചുള്ള ഉത്സവത്തെപ്പറ്റി കേൾക്കുന്നതുതന്നെ അവർക്കു് അസഹ്യജനകമായി പരിണമിച്ചിരിക്കുന്നു. കൽക്കത്തയിൽനിന്നു വന്നതുമുതൽ കാണുന്ന പരിവായി, ഇടയന്മാർ മാടുകളെ മേയ്ക്കുവാൻ പോകുന്നതും, മൈതാനത്തിൽ കഷ്ടകബാലന്മാർ കളിക്കുന്നതും അവർ കാണാറുണ്ടു്. ആ കാഴ്ച അവളെ എന്തെന്നില്ലാതെ ആഹ്ലാദിപ്പിച്ചിരുന്നു. വളരെനേരം ഇത്തരം കാഴ്ചകൾ കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുവാൻ അ

വും പ്രിയപ്പെട്ട. പക്ഷെ ഇന്നു് അവയും അവർക്കു്, ഒരു ജീർണ്ണവസ്തു എന്നപോലെ ശ്രദ്ധാവഹമല്ലാതായിത്തീന്നി. വിജയ ജാലകത്തിൽക്കൂടെ പുറത്തേക്കു ദൃഷ്ടികളും വിട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനിടയ്ക്കു കാളീപദൻ അവിടെ എത്തി ഇങ്ങനെ അറിവിച്ചു:—"കൊച്ചുറാണി, ധൈര്യമായിരുന്നോളൂ, വേഗമാകട്ടെ. ചെറിയബാബു ഒരിപ്പുറപ്പെടുന്നതടക്കുന്നു. സമയം എത്രയായി!"

ഭൃത്യൻ പറഞ്ഞ വാക്കുകളും കേട്ടപ്പോൾ ഹൃദയത്തിൽ അഗ്നി കത്തിക്കയറുന്നതുപോലുള്ള ഒരു സന്താപം വിജയക്കുണ്ടായി. ഒരു നിമിഷനേരംകൊണ്ടു് ആ അഗ്നി അവളുടെ ശരീരമാസകലം വ്യാപിച്ചു വശായി. അവൾ ഒരക്ഷരം സംസാരിച്ചില്ല. എങ്കിലും അവളുടെ നേത്രങ്ങൾ അഗ്നി വർഷിക്കുന്നതുപോലെ കണപ്പെട്ടു. മധ്യാഹ്നസൂര്യന്റെ കിരണങ്ങൾ പതിക്കുമ്പോൾ സ്ഫടികഖണ്ഡം എങ്ങനെ ജാജല്യമാനമായ തേജസ്സുകൊണ്ടു് വികീർണ്ണമായിരിക്കുന്നുവോ അപ്പോലെയായിത്തീന്നു വിജയയുടെ കണ്ണുകൾ. ഈ കാഴ്ചകണ്ടു കാളീപദൻ പേടിച്ചുവിറച്ചു. അയാൾ എന്തോ പറയാനുദ്ദേശിച്ചു. പക്ഷെ അയാൾക്കതു സാദ്ധ്യമായില്ല. വിജയ മാളികത്തട്ടത്തേക്കു ഫാസ്തനിർദ്ദേശംചെയ്തുകൊണ്ടു് കാളീപദനോടു് "കാളി, താഴെപോകുക" എന്നു് ആജ്ഞാപിച്ചു.

ചെറിയബാബു എന്നുപറഞ്ഞാൽ വിലാസവിഹാരിയും, വലിയബാബു എന്നുപറഞ്ഞാൽ രാസവിഹാരിയുമാണെന്നു് വിജയ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ടു്. പിതാവിനേയും പുത്രനേയും ശരവംകണ്ടാൽ ജമീൻദാരിണിയായ വിജയപോലും പേടിക്കണമെന്നാണു് ആക്കാലം തോന്നിപ്പോകുക. മുങ്ങിയകാലം കൊണ്ടു് വിലാസൻ ആ ഗൃഹത്തിലെ എജമാനനായിത്തീന്നിരിക്കുന്നുവെന്നു് വിജയ കണ്ടു. വാസ്തവത്തിൽ അയാൾ ആരാണു്? അവളെ ആശ്രയിച്ചു, അവളുടെ അന്നഗൃഹംകൊ

ണ്ട് ജീവിക്കുന്ന ഒരുവൻമാത്രം! ഈ ഒരു സംഗതിയല്ല അവളുടെ മനസ്സിനെ ഇത്രമാത്രം വ്യഥിതമാക്കിത്തീർത്തിരിക്കുന്നതു്.

അരമണിക്കൂർ സമയത്തിനുശേഷം, വസ്ത്രം മാറിയുടുത്തു വിജയ താഴെ ഇറങ്ങി. ആ സമയത്തു് ആഗതനെല്ലാം ചായകുടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. വിജയയേക്കണ്ടപ്പോൾ അവർ ഇരുന്നിടത്തുനിന്നും എഴുന്നേറ്റ അഭിവാദ്യംചെയ്തു. അവളുടെ മുഖം വിളർത്തിരിക്കുന്നതും കണ്ണുകൾ ഉദാസീനങ്ങളായിരിക്കുന്നതും കണ്ടു് അവിടെ കൂടിയിരുന്നവർ ഐകകണ്ഠ്യേന അസ്വസ്ഥവും, ഉദ്വിഗ്നവുമായ സ്വരത്തിൽ ഓരോന്നു പറയുവാൻ തുടങ്ങി. പക്ഷെ വിലാസവിഹാരിയുടെ തീവ്രവും പരുഷവുമായ ശബ്ദം അവരെ നിയന്ത്രിച്ചു. അദ്ദേഹം ചായപ്പാത്രം അധരപുടങ്ങളിൽ നിന്നെടുത്തു മേശപ്പുറത്തുവെച്ചിട്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അധികമൊന്നും എനിക്കിഷ്ടമുണ്ടായില്ല. നിങ്ങളുടെ തമ്മിലിണക്കുന്നതു് എന്നെ വിരക്തനാക്കിത്തീർക്കുന്നു. ഈ സംഗതി നിങ്ങളെ അറിയിക്കാതെ കഴികയില്ല."

കോപം പ്രകടിപ്പിക്കാനുള്ള അധികാരം വിലാസവിഹാരിക്കുണ്ടു്. ആ സംഗതി അവശ്യം സമ്മതിക്കുകതന്നെവേണം. പക്ഷെ, ഇത്രവളരെ ആളുകളുടെ മുമ്പിൽ, ഭാവി എജമാനന്നുള്ള ഈ കർത്തവ്യപരായണത ഒരു മര്യാദകേടിന്റെ ആകൃതിപൂണ്ടു് എല്ലാവരേയും ദുഃഖിതരും വിസ്മിതരും ആക്കിത്തീർത്തു് ആശ്വാസ്യമായില്ല. വിജയ വിലാസവിഹാരിയുടെ മുഖത്തു നോക്കുകപോലും ചെയ്യുന്നില്ല. അവൾ സദസ്യരെ പ്രതിപൂജനാർത്ഥം ചെയ്യേണ്ടുന്ന ഭയാളുബന്ധുവിന്റെ സമീപം ഇട്ടിട്ടുള്ള ഒരു പീഠത്തിൽ ഉപവിഷ്ടയായി. പുരോഹിതൻ അത്യന്തം കുണ്ഠിതനായി ലജ്ജാപൂർവ്വം എഴുന്നേറ്റു. വിജയ താൻ സഭയിൽ പറഞ്ഞു:—"ചായകുടിക്കാൻ പ്രതിബന്ധമൊ

ന്നും ഉണ്ടായില്ലെല്ലോ. കാലത്തേ ഉണർന്നെഴുന്നേൽക്കാത്തതു കൊണ്ട് ഞാൻ അപരാധിനിയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു."

ദയാർദ്രസ്വരത്തിൽ ദയാളുബാബു:—"വത്സേ, ഞങ്ങൾക്കു ഒരു പ്രതിബന്ധവും ഉണ്ടായില്ല. വിലാസബാബുവും രാസബാബുവും ഒരുകായ്ത്തിലും വിഷാദംവരാതെ എല്ലാം നടത്തിക്കൊണ്ടുപോകുന്നു. വത്സയുടെ ഭോഷ്കായിരുന്നു വളരെ മോശമായിരിക്കുന്നുവല്ലൊ! സുഖമില്ലാഞ്ഞിട്ടോ?"

ഈ ആചാര്യർ കൽക്കത്തയിൽ സ്ഥിരവാസംചെയ്യുന്ന ഒരു മനുഷ്യഭോഗിയാണ്. ഇദ്ദേഹവുമായി വിജയക്കു പൂർവ്വപരിചയമുണ്ട്. ഇന്നലെ ഇദ്ദേഹത്തെ ജനക്കൂട്ടത്തിൽവെച്ചു് തിരിച്ചറിയുവാൻ അവൾക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. ഇന്നു് ആ വിസ്തൃതസ്വാസ്ഥ്യത്തു കാലുകുത്തിവെച്ചു ഉടനെ അവൾ ആ സൗമ്യമൂർത്തിയെ കണ്ടു. അദ്ദേഹം തനിക്കു് എത്രയും വേണ്ടപ്പെട്ട ഒരാളാണെന്ന വിജയയ്ക്കറിയാം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്നിഗ്ദ്ധവും കോമളവുമായ സ്വരം അവളുടെ ഹൃദയഭാഗത്തെ അല്പം ശമിപ്പിച്ചു: പിതൃവിന്റെ ശബ്ദത്തിൽനിന്നു വളരെ സാമ്യമുണ്ടെന്നു് അവൾക്കറിയാം."

ദയാളുബാബു ഒരു കോച്ചിന്മേലാണിരിക്കുന്നതു്. അവളെ ഏറ്റവും ശോചനീയസ്ഥിതിയിൽ കണ്ട പരിഭ്രാന്തനായിത്തീർന്ന ദയാളുബാബു "വത്സേ, ജ്വരബാധ വല്ലതും ഉണ്ടോ?" എന്നു ചോദിച്ചു.

സമീപത്തുതന്നെ ഇരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും വിജയ പ്രത്യുത്തരം പറയുകയുണ്ടായില്ല. അവൾ മുഖംതിരിച്ചു് ആസ്സ്റ്റിന്റെ മറ്റൊരു ഭാഗത്തേക്കു നോക്കി. കണ്ണുനീർ മറ്റുള്ളവരിൽനിന്നു മറയ്ക്കുന്നതിനു് അവൾ വളരെ പണിപ്പെട്ടു. യുലൻ പിന്നെയും ചോദ്യം ആവർത്തിച്ചു. "ഇല്ല" എന്നുമാത്രം അവൾ പ്രതിവചിച്ചു.

അവളുടെ ഗദ്ഗദസ്വരത്തിലുള്ള മാറ്റം യുലന്റെ ശ്രദ്ധയെ വിശേഷിച്ചു. അദ്ദേഹം അല്പനേരം മൗനമായി

ക്കുന്ന വൈഷമ്യങ്ങളെല്ലാം മനസ്സിലാക്കി ഒന്നു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

തന്റെ സമീപം ഇരിക്കുന്ന പെൺകിടാവിനു മനസ്സുഖം ഉണ്ടാകാൻ വ്യാസൻ പലതും ധാർമ്മികമായി ഉപദേശിച്ചു. വിദുരന്റെയും വിജയയുടേയും അനുപമമായ ധർമ്മശ്രദ്ധകണ്ടു് അതിനെ അസീമം പ്രശംസിച്ചുകൊണ്ടു് വ്യാസൻ ഒടുവിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"ഈശ്വരകടാക്ഷത്തിൽ നിങ്ങളുടെ ഉദ്ദേശ്യം പ്രതിദിനം ഫലവത്തായിത്തീരും. വത്സേ, നീ നിന്റെ ജന്മഭൂമിയിൽ ഏതെങ്കിലും മന്ദിരം സ്ഥാപിച്ചുവോ? അതു നിലനിൽക്കണമെങ്കിൽ നിനക്കിനിയും കുറെ അധികം ക്ലേശം അനുഭവിക്കേണ്ടിവരും. കുറ്റാരങ്ങളിൽ ഇത്തരത്തിലുള്ള സ്ഥാപനങ്ങൾ വലിയ പ്രയോജനം ഉണ്ടാക്കുമെന്നു് എനിക്കു് ഉദ്ദേശമില്ല. നാടുകളിൽ എവിടെയെങ്കിലും അയിരുന്നാൽ ഈ വിധമുള്ള സംരംഭം സാർത്ഥകമായിത്തീരുമായിരുന്നു എന്നു് എനിക്കു തോന്നുന്നു. നിങ്ങളുടെ ഉദ്യമത്തെ ഞാൻ അപലപിക്കുകയാണു് എന്നു സംശയിക്കരുതു്. സമാജമന്ദിരസ്ഥാപനത്തിൽ എന്റെ പൂർണ്ണാശീർവ്വാദം "ഉണ്ടായിരിക്കും."

"ഈ നാട്ടിൽ മന്ദിരം സ്ഥാപിക്കാൻ എനിക്കു ശേഷിമെങ്കിലും താല്പര്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇതുതന്നെ" എന്തെങ്കിലും പ്രയോജനമുണ്ടാകുമെന്നും എനിക്കു ബോധമില്ല" എന്നു പറയുവാൻ വിജയക്കു തോന്നി. പക്ഷെ അവർ അതു പറഞ്ഞില്ല. എങ്കിലും മൃദുലസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു. "അങ്ങയുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ ഇതെന്തെങ്കിലും നിസ്സാരമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു എന്നാണോ?"

ദയാളുവായ വ്യാസൻ:—"അതെ; ബ്രാഹ്മധർമ്മം ബംഗാളിലെ ശ്രാമീണരെ അവരുടെ പരസഹായം കുസംസ്കാരങ്ങളിൽനി

ന്നു മോചിപ്പിക്കുന്നതിനു പറ്റിയതുതന്നെ. പക്ഷേ അതിന് ഈ സ്ഥലം പറ്റിയതല്ല. ഇതുകൊണ്ടു പറയത്തക്ക പ്രയോജനവും ഉണ്ടാകാൻ വഴിയില്ല. ഈ മന്ദിരം ഇവിടെ നിലനില്ക്കുമെന്നും എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല. ഇങ്ങനെയുള്ള സ്ഥലങ്ങളിൽ ദർല്ലഭം ചില മന്ദിരങ്ങൾ നിലനില്ക്കുന്നുണ്ട്. ഇതില്ലെന്നു ഞാൻ പറയുന്നില്ല. പക്ഷേ അനവധി ക്ലേശങ്ങൾ സഹിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുവാൻ തന്നാലായവരുടെ സന്നിധിയിലേ ഇത്തരം സ്ഥാപനങ്ങൾക്കു ദീർഘായുസ്സുള്ളൂ എന്നു്, അനുഭവം എന്നെ ധരിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ബങ്കാളികളുടെ ഉണർവേഷങ്ങൾ കുറെയൊക്കെ വത്സയും അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലൊ. ഞാൻ പറയുന്നതു ശരിയല്ലെ എന്നു് ആലോചിച്ചു നോക്കുക."

വിജയ ചിന്താഗ്രസ്തയായിത്തീർന്നു. സഹായത്തിനു ശ്രേയസ്സുണ്ടാകണമെന്നുള്ള അഭിലാഷം കൈവിടുകയുണ്ടു്. വൃദ്ധനായ ആചാര്യന്റെ വാക്കുകൾ അതിനെ പ്രവൃദ്ധമാക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. സമാജമന്ദിരം സ്ഥാപിച്ചുണ്ടാകുന്ന കീർത്തി വിലാസനെയും വിജയയേയും അതിയായി പ്രലോഭിപ്പിച്ചു. പക്ഷേ കൃഷ്ണപുരത്തു് അതിനൊരുങ്ങുന്നതു് പ്രയോജനശൂന്യമാണെന്നവർക്കറിയാം. വിലാസന്റെ മക്കടമുഷ്ടിയെ എതിർത്തു ജയിക്കാൻ അവർ ശക്തയായിത്തീർന്നതുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ സംഭവിച്ചു എന്നു മാത്രമേയുള്ളൂ. വിജയ, മന്ദിരസ്ഥാപനകർത്തൃത്വത്തിൽ പരാജിതയായി എങ്കിലും അവളുടെ മനസ്സിനു ദുസ്സഹം ദുഃഖം ഉണ്ടായിക്കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. ഭയാളബാബുവിന്റെ സഹായസഹകരണങ്ങൾ സമാജമന്ദിരത്തിനുണ്ടാകുമെന്നറിഞ്ഞപ്പോൾ അവളുടെ ദഗ്ദ്ധഹൃദയത്തിനു കുറഞ്ഞൊന്നു ആശ്വാസമുണ്ടായി. ഹൃദയഹീനനും ക്രൂരനുമല്ല വിലാസൻ എന്നൊരു വിചാരവും വിജയയുടെ മനസ്സിൽ കടന്നുകൂടി. അയാളുടെ തിണ്ടുസ്വഭാവം ധന്മ

വ്യക്തമാക്കുമെന്ന് അവർ അനുമാനിച്ചു. മനുഷ്യജാതിയുടെ ചരിത്രത്തിൽ ഇത്തരിവുള്ള ദിഷ്ടാന്തങ്ങൾ അസംഖ്യങ്ങളാണ്. ലോകത്തിൽ ചില വലിയവലിയ കാര്യങ്ങൾ നടക്കണമെങ്കിൽ മറ്റു ചിലതിന്നു നാശം സംഭവിക്കുമെന്നു കഴികയില്ലെന്നും അവർ മനസ്സിലാക്കി. ഇത്തരത്തിലുള്ള വലിയ സംരംഭങ്ങളിൽ പങ്കുകൊള്ളുന്നവർ, ഭൂരിപക്ഷഭൂരിസുഖത്തിലല്ലാതെ ന്യൂനപക്ഷക്ഷുദ്രതയിൽ ദിഷ്ടിപതിപ്പിക്കാറില്ലെന്നുള്ള വാസ്തവവും ചരിത്രങ്ങളിൽ ഉണ്ട്. അങ്ങനാണ് ലോകോദ്ധാരകന്മാരെ പലരും നിർദ്ദയന്മാർ, നിഷ്ഠുരന്മാർ എന്നിങ്ങനെയെല്ലാം വ്യവഹരിക്കുന്നതു്. വളരെക്കാലത്തെ ശിക്ഷാബലംകൊണ്ടും സംസ്കാരംകൊണ്ടും ബ്രാഹ്മധർമ്മത്തിൽ അവർക്കുള്ള അഭിനിവേശം വർദ്ധിച്ചുവന്നതായിരുന്നു. ബ്രാഹ്മധർമ്മത്തിന്റെ വ്യാപ്തികൊണ്ടേ നാട്ടിൽ സുഖം അടയുകയെന്നും വിജയ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. അവളുടെ, ഉച്ചശിക്ഷാപ്രാപ്തിയും സത്യപ്രായവുമായ അന്തഃകരണം ഈ രണ്ടുമായപ്പോൾ വിലാസനെ മാപ്പു കൊടുക്കാതിരിക്കുന്നതു് യുക്തമല്ലെന്നു തീർമാനിച്ചു. ലോകത്തിൽ വലിയ വലിയ കാര്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിക്കുന്നതായി മനുഷ്യപുംഗവന്മാരെ സാധാരണ മനുഷ്യരെപ്പോലെ കരുതുന്നതു് അസംഗതമായിരിക്കും. ആ സ്ഥിതിക്കു നാരേന്ദ്രനെ രക്ഷിക്കുന്നതിരുന്നതു് ആരോഗ്യമായിരിക്കയില്ല എന്നു് അവർ കണ്ടു.

സഭ്യരെല്ലാം വിടവാങ്ങുവോളം ഉദ്ഗ്രീവരായി എഴുന്നേറ്റു. വിജയയും അവരെ അനുകരിച്ചു. രാസവിഹാരി മകനെ സഭസ്സിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു. അതിന്റെ ഉദ്ദേശം എന്താണെന്നു് അവിടെ കൂടിയിട്ടുള്ളവർക്കും മനസ്സിലായില്ല. വിലാസൻ വിജയയുടെ സമീപം ചെന്നു് ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"നിന്റെ ശരീരത്തിനു് ഇന്നു കുറച്ചു സുഖമുണ്ടായിരുന്നില്ലെ വിജയെ? അമ്മനിക്കുർ മുഖാ

ണ്ട് ഇങ്ങനെയൊരു പ്രശ്നം ഉണ്ടായതെങ്കിൽ വിജയ അതിനു താമസമുണ്ടായ മറുപടി പറയാതെ ഒഴിഞ്ഞുമാറുമായിരുന്നു. എന്നാൽ ഈ അവസരത്തിൽ കാര്യം അങ്ങനെയല്ല. അവളുടെ മനസ്സു പ്രസന്നമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ അവൾ വിലാസനെ സഹജഭാവത്തിൽ വീക്ഷിച്ചു് ഇങ്ങനെ പ്രതിവചിച്ചു:—"ഇല്ല: എനിക്കു് അസുഖമൊന്നും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇന്നലെ രാത്രി താമസിയാതെ നിദ്ര ഉണ്ടാകാത്തതിനാൽ തോന്നിയതായിരിക്കാം."

വിലാസന്റെ മുഖം സന്തോഷാധിക്യത്താൽ ഉജ്ജ്വലമായിത്തീർന്നു. താൻ ചെയ്യുന്നതു് ഏതു വമ്പിച്ച അപരാധമായിരുന്നാലും അതു മറന്നുള്ളവർ സഹിക്കണം. തന്നോടു മറന്നുള്ളവർ വിനയപൂർവ്വം പെരുമാറുകയും വേണം. ഇത്തരം സ്വഭാവമുള്ള ചില മനുഷ്യരെ ലോകത്തിൽ എവിടേയും കാണാം. വിലാസൻ ഈ കൂട്ടത്തിൽപ്പെട്ട ഒരാളാണ്. മറന്നുള്ളവരുടെ ധാർഷ്ട്യം സഹിക്കാൻ അയാൾക്കു ശക്തിയില്ല. അയാൾ ഏറ്റവും അസഹിഷ്ണുവാണ്. വിലാസന വിജയയോടും അവൾക്കു വിലാസനോടും തോന്നിയ ഇഷ്ടം ഈ നിമിഷംവരെ ക്ഷണംപ്രതി, വർദ്ധിച്ചു വരുകയുമുണ്ടായതാണ് കൈക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്. വിലാസൻ അയാളുടെ പിതാവിന്റെ ഉപദേശങ്ങളെല്ലാം വാസ്തവത്തിലാക്കിച്ചതും ഈ വികാരം ഒന്നുകൊണ്ടുമാത്രമായിരുന്നു. വിജയയുടെ മുഖത്തുനിന്നു നിർദ്ദേശിച്ച ആ കോപമുഖഭാവം, നിമിഷനേരംകൊണ്ടു് വിലാസനെ പ്രശാന്തനാക്കി. അയാൾ സ്വരം മൃദുലമാക്കി സ്നേഹാർദ്രഭാവത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഈ വേഷത്തിൽ ഈ തിരക്കിൽ നിൽക്കണ്ട. വേഗത്തിൽ കുളിയും ആഹാരവും കഴിച്ചുവരിക. കാലം അത്ര നന്നല്ല. കാറും ആരോഗ്യത്തെ ഹനിക്കുന്ന ഒന്നാണ്. രോഗം പിടിപെടാതിരിക്കുവാൻ ശ്രദ്ധിക്കണം."

ഇതുയും പറഞ്ഞു ഉല്ലംഘിതമായ മുഖം ഉയർത്തി, ക്ഷമാപ്രാർത്ഥനക്ക് അയാൾ ഉദ്യുക്തനായി. മറുപടി ചോദിക്കുവാനും കാര്യം സമ്മതിക്കുവാനും അയാൾ അഭ്യസിച്ചിട്ടില്ല. അതിനാൽ ഉദ്യമം ബലവത്താക്കുവാൻ അയാൾക്ക് സാധിക്കാതെ വന്നു. അല്പനേരം മൗനമായി നിന്നതിനുശേഷം അയാൾ ജനലിലൂടെത്തിലേക്കു നടന്നു.

വിജയ, വിലാസന്റെ അപ്പുഴത്തെ ഭാവഭേദം ശ്രദ്ധിക്കാതിരുന്നില്ല. ദീർഘനിശ്വാസത്തോടുകൂടി അവൾ മറുകയിലേക്കു പോയി. അല്പസമയംകൊണ്ടുണ്ടായ ഒരവ്യക്തദുഃഖം, കുറെ ദിവസമായി മനപ്പൂർവ്വം വ്യത്യാസം കൂടാതെ അവളുടെ മനസ്സിനെ ബാധിച്ചിരുന്നുവെന്നുള്ളതു പരമാർത്ഥമാണ്. പക്ഷെ ഈ അവസരത്തിൽ അതെവിടെപ്പോയി എന്ന് അവൾക്ക് അറിയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

സന്ധ്യകഴിഞ്ഞതോടുകൂടി ബ്രഹ്മസമാജമന്ദിരം വിധിപൂർവ്വം സ്ഥാപിതമായി. മന്ദിരത്തിനുള്ളിൽ ഏറ്റവും മുൻഭാഗത്തു രണ്ടു വലിയ കസേരകൾ അടുപ്പിച്ചടുപ്പിച്ച് ഇട്ടിരുന്നു. അവയിലൊന്നിൽ വിജയ ഉപവിഷ്ടയായി. മറ്റൊന്ന് ആർക്കുള്ളതാണെന്ന സഭാസ്യർക്കു മനസ്സിലായിട്ടുണ്ട്. ഒരു നിമിഷത്തിനുള്ളിൽ വിജയയുടെ ഹൃദയം പിടയ്ക്കുവാൻ തുടങ്ങി. വിലാസൻ കാറിൽ അധികാരപ്പോടുകൂടി ഇരുന്നപ്പോൾ വിജയയുടെ മനസ്സു പെട്ടെന്നു പ്രശാന്തമായിത്തീർന്നു.

അദ്ധ്യായം ൧൭.

പുനർമ്മിളനം.

ആ മന്ദിരസ്ഥാപനം കഴിഞ്ഞിട്ടും അതു സംബന്ധമായ ഉത്സവം അവസിതമായില്ല. നിമന്ത്രിതലോകം, അവരവരുടെ വേഷങ്ങളിലേക്കു പോകാൻ തുടങ്ങി. ആഹാരപാനീയങ്ങളും പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുവാൻ അവർക്കു സമയമില്ലെന്നായി. ഈ അവസരത്തിൽ രാസവിഹാരി ഒരു ചെറിയ ഉപസംഹാരപ്രസംഗത്തിനു സന്നദ്ധനായിത്തീർന്നു. അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ ആരംഭിച്ചു:—"ഏതൊരാളുടെ നിസ്സീമകാരുണ്യത്താൽ നാം അജ്ഞാനാന്ധകാരത്തിൽനിന്നു വിജ്ഞാനപ്രകാശത്തിലേക്ക് ആനീതരായിത്തീരുന്നു. ഏകമേവാദ്വിതീയവും, നിരാകാരവും ആയ ആ പാബ്രഹ്മത്തിന്റെ ചരണകമലങ്ങളിൽ ഈ മന്ദിരം സ്ഥാപിച്ചുവർ വിശ്രമിക്കുമാറാകട്ടെ! അത്യാസന്നമായ ഏതു ശുഭവേളയിൽ ഈ രണ്ടു നിർമ്മല നവീനജീവികരും ചിരകാലത്തേക്കു സമ്മേളിക്കുമോ ആ വിശിഷ്ടമുഹൂർത്തം ഏതൊന്റെ കണ്ണുകൊണ്ടു കാണാൻ ഭാഗ്യവാൻ ഏതനിക്കും നിങ്ങൾക്കും ആശിസ്സു നൽകട്ടെ." ഇത്രയും പറഞ്ഞു് ആ നവീനജീവികളെ ലക്ഷ്യമാക്കി അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ:—"വത്സേ, വിജയേ; വത്സ, വിലാസ നിങ്ങൾ ഈ മാന്യന്മാരെ പ്രണമിക്കുക. സദസ്യരേ, നിങ്ങൾ ഈ കുട്ടികളെ ആശീർവ്വദിച്ചാലും!"

വിജയയും വിലാസനും ബന്ധനമസ്കാരംചെയ്തു. സദസ്യർ അവരെ അവ്യക്തവും മൃദുലവുമായ സ്വരത്തിൽ ആശീർവ്വദിച്ചു. അതിനുശേഷം സഭ പിരിഞ്ഞു.

സന്ധ്യകഴിഞ്ഞു വിജയ, ഗൃഹത്തിലെത്തിയപ്പോൾ അവളുടെ ഹൃദയം വിരോധത്തിന്റെയോ ചാഞ്ചല്യത്തിന്റെ

യോ സ്ഥൽത്തിൽനിന്ന പുറപ്പെടുകയായിരുന്നു. ധർമ്മികമായ ആനന്ദംകൊണ്ടും ഉത്സാഹംകൊണ്ടും അവളുടെ മനസ്സു പരിപൂർണ്ണമായി. അവൾ ഇങ്ങനെ ആത്മഗതം ചെയ്തു:—"ലോകസുഖം യഥാർത്ഥസുഖമല്ല. ധർമ്മാർത്ഥമായും, പരമാർത്ഥമായും ലൗകികസുഖത്തെ ബലികഴിക്കുമ്പോൾ മാത്രമേ വാസ്തവസുഖം സമുദയം ചെയ്യുകയുള്ളൂ. ശ്രേയസ്സും അപ്പോൾ മാത്രമേ ഉണ്ടാകുകയുള്ളൂ." മറവികയ്യുങ്ങളിൽ വിഷാദത്തേയും വിജയയുടേയും അഭിപ്രായങ്ങൾക്കു് അന്തരം എത്രതന്നെ ഉണ്ടെങ്കിലും ബ്രഹ്മധർമ്മത്തെപ്പറ്റി അവരിരുവരും ഒരേ ആത്മഗതിയോടുകൂടിയവരാണു്. ഈ സംഗതി വിജയ മനസ്സിലാക്കിക്കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്.

വിഷാദത്തെപ്പോലെ സ്ഥിരസങ്കല്പവും, സ്വധർമ്മപരായണതയും, കർത്തവ്യനിഷ്ഠയും ഉള്ള ഒരാളോടുകൂടി തന്റെ ആയുശ്ലേഷത്തെ സംഘടിപ്പിക്കുന്നതു് ആത്മസ്വാർത്ഥമായിരിക്കുമെന്നുള്ള ഒരു വിചാരം അവളുടെ മനസ്സിൽ കടന്നുകൂടി. ഈശ്വരൻ അതുവഴിയായി ലോകോപകാരാർത്ഥങ്ങളായ അനേകം കാര്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിക്കുവാൻ അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ എന്നും അവൾ ആശിച്ചു.

രാജവിഹാരി വിജയയോടു്:—"വത്സേ, നീ സമാജമന്ദിരം നിലനിൽക്കണമെന്നു് ആഗ്രഹിക്കുന്നപക്ഷം മന്ദിരം സംബന്ധിച്ച കാര്യങ്ങൾ നടത്തുവാനുള്ള ഭാരം മയാളബാബുവിൽ അല്പിക്കണം".

വിജയ പുളകാങ്കിതയായിത്തീർന്നു. അവൾ വിസ്മയഭരിതയുമായി:—"മയാളബാബു ഈ ഭാരം കൈയേല്ക്കുമോ?"

രാജവിഹാരി:—(മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു്) "ഇല്ലെങ്കിൽ ഞാനിങ്ങനെ പറയുമോ? ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ ബാല്യംമുതൽക്കേ അറിയും. അദ്ദേഹം എന്റെ ബാല്യബന്ധുവുമാണു്. മദിരനാണെങ്കിലും അദ്ദേഹം വിശിഷ്ടനാണു്".

മറെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരിൽ ഒരാളായി ഇദ്ദേഹത്തേയും കണക്കി ഇവിടെ മന്ദിരത്തിൽ താമസിപ്പിക്കണം. ഇത്ര വലിയ ഒരു മന്ദിരത്തിൽ ഒരു രണ്ടാധികാരി കൂടാതെ കഴികയും ഇല്ല. അദ്ദേഹം സകുടുംബം മന്ദിരത്തിൽ താമസിച്ചുകൊള്ളട്ടെ."

ദയാളബാബുവിനെപ്പറ്റി വിജയക്കുള്ള ക്ഷോഭരങ്ങൾ ഹൃദയംഗമങ്ങളാണ്. അദ്ദേഹം മരിച്ചുപോണെന്നുകൂടി കേട്ടപ്പോൾ അവളുടെ മനസ്സു സഹാനുഭൂതികൊണ്ടു തരളിതമായിത്തീർന്നു. രാസവിഹാരിയുടെ അഭിപ്രായത്തെ അനുമോദിച്ചുകൊണ്ട് അവൾ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അദ്ദേഹത്തെ സമാജമന്ദിരത്തിൽ താമസിപ്പിച്ചുകൊള്ളുക. എനിക്കിതു് ഏറ്റവും സന്തോഷകരമാണ്."

ദയാളബാബു കുടുംബസഹിതം മന്ദിരത്തിൽ പാർപ്പു തുടങ്ങി.

ദിനം ഒരോന്നോരോന്നായി പൊയ്ക്കൊണ്ടിരുന്നു. മാഘമാസം പകുതിയായി. ഗൃഹകൃത്യങ്ങളും സമാജമന്ദിരകൃത്യങ്ങളും നിർവ്വിഘ്നം നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. വിരോധത്തിനേറയോ അലോസതിയുടേയോ കണിക ഒരാളുടേയും മനസ്സിൽ ഉദയം ചെയ്തില്ല.

നരേന്ദ്രൻ എവിടെയാണെന്നു് ആർക്കും അറിഞ്ഞുകൂടാ. രണ്ടുദിവസം അദ്ദേഹം സ്വഭവനത്തു താമസിച്ചു. അതിനുശേഷം നാടുവിട്ടു. ഈ വിവരം വിജയയെ അറിയിച്ചതു് ആരാണു്? ഒരുപക്ഷേ നരേന്ദ്രൻതന്നെ, വിവരം വിജയയെ അറിയിച്ചിരിക്കുമോ? അന്വീക്ഷണയന്ത്രത്തിന്റെ വില കൊടുക്കുന്നതോടുകൂടി കുറെ സംഖ്യ പാരിതോഷികമായി നൽകി ഈ ശോചീയാവസ്ഥയിൽ നരേന്ദ്രനെ സഹായിക്കുവാൻ തനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ലല്ലോ എന്നുള്ള വിചാരം വിജയയെ എന്തെന്നില്ലാതെ വേദനിപ്പിച്ചു. അല്ലാതുള്ള പരിചയം മാത്രമേയുള്ളുവെങ്കിലും നരേന്ദ്രന്റെ പേരിൽ അവൾക്കു

അതിൽകവിഞ്ഞ സ്നേഹമൊന്നുമായിരുന്നു. എന്താണ് ഈ അനല്ലസ്നേഹത്തിനു കാരണം എന്നാലോചിക്കുന്ന സമയത്തെല്ലാം അവളുടെ മാസ്സ ലജ്ജകൊണ്ടു വിക്ഷുബ്ധമായിത്തീരുകപതിവാണ്. താൻ അദ്ദേഹത്തെ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെന്ന സംഗതി പുറമേ പ്രകടിപ്പിക്കാനും വിജയക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. ഈ മിഥ്യാമോഹം അവളുടെ ആയുശ്ശേഷത്തെ മുഴുവൻ ലജ്ജാപരവശമാക്കിത്തീർക്കുമെന്നുണ്ടോ! നരേന്ദ്രനുമായുള്ള അല്പകാലത്തെ സ്നേഹത്തിനും മമതക്കും താൻ പാത്രമായിത്തീർന്നസംഗതി അവളുടെ മനസ്സിനെ എവിടേക്കൊക്കെയോ ബലാൽ ആകർഷിച്ചു.

മാഘമാസവും കഴിഞ്ഞു. ഫാൽഗുനമാസം പിറന്നു. ഉച്ചാധിക്യത്തോടുകൂടി ഗ്രീഷ്മം മുഴുവൻ ജ്വരം ബാധിച്ചു. ഭയാനകഭാവവും അരോഗത്തിനിരയായി ശയ്യയിൽ വീണു. അദ്ദേഹത്തെ കാണാൻ വിജയയാത്രയായി ഹൈന്ദ്രത്തിൽ നിന്നു താഴത്തേക്കിറങ്ങി. വൃദ്ധഭൃത്യനായ കന്യാസിങ്ങ്, വിജയയെ അനുഗമിക്കാൻ, വടി എടുക്കുന്നതിനു് അയാളുടെ മച്ചിലേക്കു കടന്നു. വിജയ താഴത്തിറങ്ങി അവിടെയുള്ള മച്ചിൽ ഇരുന്നു ചായകുടിക്കാനാരംഭിച്ചു. ഈ സമയത്തു "നമസ്കാരം" എന്നൊരു വാക്കു് അവളുടെ കണ്ണുകളിൽ പതിഞ്ഞു. വിജയ പരിഭ്രമിച്ചു തല പൊക്കിനോക്കി. നരേന്ദ്രൻ അവളുടെ പുറകിലായിട്ടു നില്ക്കുന്നതു് അവൾ കണ്ടു. ചായ ഗ്ലാസ് കൈയിൽത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നു; വിജയ ആശ്ചര്യത്തെ ഒന്നരണ്ടുവട്ടം അടക്കിയൊതുക്കിപ്പൂവ്വം നോക്കി. പ്രതിപ്രണാമം ചെയ്യാനോ ഉപചാരവാക്കുകൾ പറയാനോ അവൾ ശക്തയായില്ല.

നരേന്ദ്രൻ ഒരു കസേര നീക്കിയിട്ടു് അതിന്മേൽ ഇരുന്നു. സമീപത്തായി കൈയിലിരുന്ന വടി ചാരിവെച്ചു. അനന്തരം അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ പ്രസ്താവിച്ചു:—"ഇന്നലെ

(ചായകൂടി) ഞാൻ വേണ്ടെന്നു വെച്ചിട്ടില്ല. ഒരുപാത്രം ചായകൂടി കൊണ്ടുവരാൻ അനുജ്ഞ നൽകുക."

"ഇതാകൊണ്ടുവന്നു" എന്നു പറഞ്ഞു വിജയ, കൈയിലിരുന്ന ചായ ഗ്ലാസ് മേശമേൽവെച്ച് അവിടെനിന്നു് എഴുന്നേറ്റു. ഭൃത്യനോടു ചായകൊണ്ടുവരാൻ പറഞ്ഞതിനു ശേഷവും ആ മുറിയിലേക്കു തിരിയെ വരുവാൻ അവർക്കു സാധിച്ചില്ല. മുകളിലേക്കുള്ള സോപാനങ്ങളിൽ ആദ്യത്തേതിൽ കാൽവെച്ചു റോളിങ്ങും പിടിച്ചുകൊണ്ടു വിജയ കർത്തവ്യവിമൂഢയായി സ്തിമിതചെയ്തു. ഭയങ്കരമായ കൊടുങ്കാറ്റിനാൽ സമുദ്രം എങ്ങനെ ക്ഷോഭിക്കുമോ അതുപോലെയായി അവളുടെ ഹൃദയം. അന്തഃകരണം തീവ്രമായിത്തീർന്നു. എന്തുകാരണത്താലണു മനുഷ്യഹൃദയത്തിൽ ഏതാദ്ദേശവികാരമുണ്ടാകുന്നതെന്നു് അവർക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. താൽക്കാലികമായ ഈ അശാന്തി വിട്ടുമാറുന്നതുവരെ, സ്വാഭാവികശാന്തിയിൽ മടങ്ങിപ്പോകുവാൻ തനിക്കു സാധിക്കുന്നതല്ല എന്നു വിജയ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അല്പമിനിട്ടു് ആ സ്ഥിതിയിൽ നിന്നപ്പോൾ കാളിപടൻ ചായയുംകൊണ്ടു നടേശൻ ഇരിക്കുന്ന സ്ഥലത്തേക്കു പോകുന്നതു് അവർ കണ്ടു. ഉടനെ അവളും ആ ഭൃത്യനെ പിന്തുടർന്നു.

കാളിപടൻ മുറിവിട്ടു പോയതിനുശേഷം നടേശൻ പറഞ്ഞു:—"ഭവതി ഒരു പക്ഷേ എന്നിൽ കോപിച്ചിരിക്കാം. എവിടേക്കും പോകാൻ തയ്യാറായി നിൽക്കുന്ന ഭവതിക്കു ഞാൻ പ്രതിബന്ധമുണ്ടാക്കിത്തീർത്തിരിക്കുന്നു. നാലഞ്ചു മിനിട്ടിലധികം നേരം ഞാൻ ഭവതിയെ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കയില്ല.

വിജയ:—അതുകൊണ്ടു. അങ്ങു ചായ കുടിക്കുക."

ആ മുറിയുടെ പടിഞ്ഞാറെ ഭാഗത്തുള്ള വാതൽ തുറന്നു കിടക്കുന്നതു കണ്ടു് അവർ ചോദിച്ചു:—"ഈ വാതൽ തുറന്നതു് ആരാണു്?

നരേന്ദ്ര:—"മറ്റാരുമല്ല; ഞാൻ തന്നെയാണ്."

വിജയ:—"അങ്ങ് ഓടാമ്പൽ നീക്കി വാതൽ എങ്ങനെ തുറന്നു?"

നരേന്ദ്ര:—"എങ്ങനെയാണ് എല്ലാവരും വാതൽ തുറക്കുന്നത്, അതുപോലെ ഓടാമ്പൽ നീക്കിയിട്ട്—എന്താണ്, ഇതുകൊണ്ട് വല്ല ദോഷവും ഉണ്ടോ?"

"ഇല്ല" എന്നുമാത്രം പറഞ്ഞു നാലഞ്ചു മിനിട്ടുനേരം മൌനമായിരുന്നുകൊണ്ട് അവർ നരേന്ദ്രന്റെ ദീർഘാംഗുലികളുടെ ആകാരസൌഷ്ഠവത്തെ നോക്കുകൊണ്ട് നിശ്ചലം പാനം ചെയ്തു. അനന്തരം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അങ്ങയുടെ വിരലുകൾ ലോഹംകൊണ്ടുള്ളവയാണോ? തഴമ്പിട്ട ബന്ധിച്ചിരുന്ന ഈ വാതിൽ പ്രയാസംകൂടാതെ തുറക്കുവാൻ ഇതേവരെ ആർക്കും കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല.

നരേന്ദ്രൻ പൊട്ടിപ്പുറിച്ചു. അദ്ദേഹം പൊട്ടിച്ചിരിക്കുന്നതു് എവിടെയിരുന്നാണെന്നാലോചിച്ചപ്പോൾ വിജയയ്ക്കു് അകസ്മികമായി രോമാഞ്ചം ഉണ്ടായി. ചിരി കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം നരേന്ദ്രൻ:—"കുസൃത്തു നിമിത്തം വാസ്തവത്തിൽ എന്റെ വിരലുകൾ ലോഹനിർമ്മിതമായി തീർന്നിട്ടുണ്ട്."

വിജയ:—"അങ്ങയുടെ മസ്തിഷ്കവും ലോഹത്തിനേക്കാൾ അധികം കട്ടിപ്പുള്ളതായിരിക്കണം".

നരേന്ദ്രൻ അപ്പോഴും പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചിരി, പ്രഭാതകാലംപോലെ മധുരവും ഹൃദ്യവുമായി കാണപ്പെട്ടു. ആരേയും ആകർഷിക്കുന്നതിനു പറ്റിയുള്ളതായിരുന്നു അതു്.

അദ്ദേഹം കീശയിൽനിന്നു് ഇരുമ്പുറപ്പിക വിലവരുന്ന കറൻസിനോട്ടുകൾ എടുത്തു മേശമേൽ വെച്ചിട്ട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഞാൻ ആ യന്ത്രം വാങ്ങുവാനാണ് വന്നിരിക്കുന്നതു്. ഈ സംഖ്യക്കുവേണ്ടി എന്തെല്ലാം അസഭ്യവാക്കുക

ളാണ് കേൾക്കേണ്ടിവന്നത്! ആകട്ടെ; പണം സ്വീകരിച്ച് എന്റെ യന്ത്രം എനിക്കു തരാൻ സന്മനസ്സുണ്ടാകണം."

വിജയയുടെ മുഖം വിളറ്റു. കാൽകാലികവിചാരത്തെ അടക്കി അവൾ ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"എന്തെല്ലാം അസത്യവാക്കുകളാണ് കേൾക്കേണ്ടിവന്നതു. പറയൂ".

നരേന്ദ്രൻ:—"എല്ലാം എനിക്കിപ്പോൾ ഓർമ്മയില്ല. ആ യന്ത്രം എടുത്തുകൊണ്ടുവരാൻ ഭൃത്യനോടു പറയൂ. എനിക്കിന്നു ഒൻപതരമണി വണ്ടിക്കു കല്ക്കത്തയിലേക്കു പോകണം. എനിക്കവിടെ ഒരു നല്ല ജോലി കിട്ടിയിട്ടുണ്ടു്. മറ്റൊരു കാര്യമൊന്നും പോകേണ്ടി വന്നില്ല.

വിജയയുടെ മുഖം ഉജ്വലമായി. അവൾ പറഞ്ഞു:—"അങ്ങയുടെ തലയിലെഴുത്തു നല്ലതാണു്. അങ്ങു മഹാഭാഗ്യശാലിതന്നെ."

നരേന്ദ്രൻ:—"അതെ; എനിക്കു താമസിക്കാൻ തരമില്ല. ഒൻപതു മണിക്കാണു്....."

വിജയയുടെ മുഖകാന്തി മങ്ങി. നരേന്ദ്രൻ അതു ശ്രദ്ധിക്കയുണ്ടായില്ല. അല്പം പറഞ്ഞു:—"എനിക്കു താമസിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല. യന്ത്രം എടുത്തുകൊണ്ടുവന്നു തരാൻ പറയുക."

വിജയ നരേന്ദ്രന്റെ മുഖത്തു സ്ഥിരദൃഷ്ടി പതിപ്പിച്ചു് ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"ഇതെന്തൊരു സന്ത്രാടയമാണു്? അങ്ങു ഉറപ്പിക മടക്കിക്കൊണ്ടുവന്നു. അതു ശരിതന്നെ. എന്നാൽ യന്ത്രം തിരിച്ചുതരണമെന്നു് എന്തു നിയമമാണുള്ളതു്?

നരേന്ദ്രൻ ലജ്ജിതനായി:—"ഭേതിക്കു യന്ത്രംകൊണ്ട് ഒരാവശ്യവും ഇല്ലല്ലൊ. എനിക്കാണെങ്കിൽ അത്യാവശ്യവുമുണ്ടു്."

വിജയ:—"ഇപ്പോൾ ആവശ്യമില്ലെന്നുവെച്ചു് അതു് ഇനി ഒരിക്കലും ആവശ്യമുണ്ടാകയില്ലെന്നു് അങ്ങക്കു് എങ്ങനെ മനസ്സിലായി?

നരേന്ദ്ര:—"ആ യന്ത്രംകൊണ്ടു ഭവതിക്കു പ്രയോജനമില്ല. എനിക്കു".....

വിജയ:—(ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ) "ഈ യന്ത്രം വിലക്കു തരുമ്പോൾ ഇതുകൊണ്ടു് എനിക്കു പ്രയോജനം ഉണ്ടാകുമെന്നല്ലെ അങ്ങു പ്രസ്താവിച്ചതു്? ഇപ്പോൾ നേരെ മറിച്ചും പറയുന്നു. എന്താണിതിന്റെയെല്ലാം സാരം"?

നരേന്ദ്ര:—"ലജ്ജിതനായിട്ടു മുഖവൈവർണ്ണ്യത്തോടുകൂടി) "ആ സമയത്തു്, എന്റെ വിചാരം ഭവതിക്കു് അണുവീക്ഷണയന്ത്രംകൊണ്ടു പ്രയോജനം ഉണ്ടാകുമെന്നിടയുണ്ടെന്നായിരുന്നു. ഒരു പണയദ്രവ്യമെന്ന നിലയിലാണെ യന്ത്രത്തിനു സംഖ്യ തന്നിട്ടുള്ളതു്? അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഈ സംഖ്യക്കു ഞാൻ പലിശ തരാൻ ഒരുക്കമാണു്."

വിജയ:—"എന്തു പലിശതരും?"

നരേന്ദ്ര:—"എന്തു വേണമെന്നു് അതു തരാൻ ഞാൻ ഒരുക്കമാണു്."

വിജയ:—"എന്നാലും ഞാൻ സമ്മതിക്കാൻ ഭാവമില്ല. യന്ത്രം കല്ക്കത്തയിൽ കൊണ്ടുപോയി വില്ക്കാനാണു് തീരുമാനിച്ചിട്ടുള്ളതു്. 400 രൂ. ക്കു് യന്ത്രം വില്ക്കാൻ സാധിക്കും."

നരേന്ദ്ര:—"കൊള്ളാം; നല്ല കാര്യംതന്നെ. 200 രൂപ്പികക്കു് 400 രൂപ്പിക വേണമെന്നു് ആഗ്രഹിക്കുന്ന സ്ഥിതിക്കു് എനിക്കു് അതിനെക്കുറിച്ചു് ഒന്നുംതന്നെ പറയാനില്ല."

വിജയ തൽക്ഷണം ചിരിക്കുന്നു. അവർ തിരസ്കരിയിച്ചപ്പോൾ കണ്ടതു് ആത്മാഭിമാനമായ നരേന്ദ്രന്റെ അനുപമസുഷമാതിരേകം ഒന്നുമാത്രമായിരുന്നു. അടുത്തഹത്തിൽനിന്നു് ഒരു സംഗീതിയും മറച്ചുവെക്കാൻ അവർക്കു കഴിവില്ലാതായിത്തിന്നിരിക്കുന്നു. നരേന്ദ്രൻ ചിന്താമഗ്നനായിസ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. ഒടുവിൽ തീക്ഷ്ണസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഭവതി ഒരു ഷൈലോക്കാണെന്നു ഞാൻ വിചാരി

ച്ചിരുന്നില്ല. എന്നാൽ ഇങ്ങോട്ടേക്കു മടങ്ങിപ്പോകുന്നതല്ലായിരുന്നു.

വിജയ:—"കടം വസൂലാക്കാൻവേണ്ടി അങ്ങയുടെ സമ്പത്തും കൈവശപ്പെടുത്തിയതു ഞാനാണല്ലൊ. എന്നിട്ടും അങ്ങക്ക് എന്നെ മനസ്സിലായില്ലെ, ഞാൻ ഷൈലാക്കാണെന്ന്?"

നരേന്ദ്ര:—"ഇല്ല; ആ കടപ്പത്രത്തിൽ ഷൈലാക്കെന്ന പേരും ഇല്ല. ആ എടവാട്ടിൽ എന്റേയും ഷൈലാക്കിന്റേയും പിതാക്കന്മാർ തമ്മിലുള്ളതാണ്. അതിൽ ഷൈലാക്കിന് ഒരു ബന്ധവും ഇല്ല. അതുകൊണ്ട് ഞാൻ പോകുകയാണ്."

വിജയ:—"ആഹാരം കഴിഞ്ഞിട്ടല്ലേ പോകയുള്ളൂ?"

നരേന്ദ്ര:—(ഉച്ചത്തിൽ) "അല്ല; ആഹാരം കഴിക്കാനല്ല ഞാൻ ഇങ്ങോട്ടുവന്നതു."

വിജയ:—(ശാന്തസ്വരത്തിൽ) "അങ്ങ് ഡാക്ടറല്ലെ? അങ്ങക്ക നാഡിപരീക്ഷ അറിയാമല്ലൊ"

അവർ മന്ദഹസിച്ചു. നരേന്ദ്രൻ ക്രോധവിഷ്ണുവായിത്തീർന്നിട്ട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഷൈലാക്ക് എന്നെ അപഹസിക്കുകയാണോ? അതോ എന്നെ കരണ്ട് കളിപ്പിക്കുന്നതോ? പണം ഷൈലാക്കിന് ധാരാളം ഉണ്ടായിരിക്കാം. ആ ഒരൊറ്റക്കാരണത്താൽ മറ്റുള്ളവരെ അപഹസിക്കുന്നതിനും ആക്കും അധികാരമില്ല. അങ്ങനെയുണ്ടായിരിക്കട്ടെ. ഇത്തരം വാക്കുകൾ ആലോചിച്ചുവേണം പുറത്തുവിടുവാൻ."

നരേന്ദ്രൻ യാത്രോദ്യുക്തനായി വടി കയ്യിലെടുത്തു.

വിജയ:—"അല്ലെങ്കിലെന്താണ്? അങ്ങയ്ക്കു ശക്തിയുണ്ട്; പോരെങ്കിൽ കയ്യിൽ വടിയും ഉണ്ട്. പിന്നെയെന്താണ്?" നരേന്ദ്രൻ വടി താഴെ ഇട്ട് വീണ്ടും കസേരയിൽ ഇരുന്നു. അനന്തരം:—"ഹരി. ഹരി! ഷൈലാക്ക് പറഞ്ഞതു് മഹാ സാഹസമായിപ്പോയി. ഇനി ഷൈലാക്കിന്റെ സന്നിധിയിൽ വരാൻ സൂക്ഷിക്കണം."

വിജയ:—"ആ സംശയി ഒരുമയുണ്ടായിരിക്കണമേ!" എത്രതന്നെ ശ്രമിച്ചിട്ടും ചിരി അടക്കുവാൻ കഴിയാതെ വന്നതിനാൽ വേഗത്തിൽ അവിടം വിട്ടുപോയി.

നരേന്ദ്രൻ സ്വബോധമായി കുറേനേരം മേ മുറിയിൽ ഇരുന്നു. അനന്തരം വീണ്ടും വടി കൈയ്യിൽ എടുത്തു യാത്രയ്ക്കൊരുങ്ങി. ആ സമയത്തു വിജയ അവിടെ പ്രവേശിച്ച് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അങ്ങുകാരണം എന്റെ സമയം കുറെ നഷ്ടപ്പെട്ടു. അതിനാൽ അതിനു പ്രായശ്ചിത്തമായി അങ്ങയുടെ സമയത്തെയും കുറെ നഷ്ടപ്പെടുത്താനാണു് ഞാൻ തീരുമാനിച്ചിട്ടുള്ളതു്. അങ്ങക്കു് നാഡിനോക്കാനറിയാമോ? വരൂ. എന്റെ കൂടെ വരൂ. നരേന്ദ്രനു വിശ്വാസം തോന്നിയില്ല. അതിനാൽ അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു:—"നാഡിനോക്കാൻ ഞാൻ വരേണ്ടതു് എവിടേക്കാണു്?"

നരേന്ദ്രന്റെ മുഖത്തു് ദൃഷ്ടിയുറപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ വിജയ പറഞ്ഞു:—"ഇവിടങ്ങളിൽ ഒരു നല്ല വൈദ്യനോ ഡാക്ടറോ ഇല്ല. മന്ദിരത്തിൽ പുതുതായി ഒരു രോഗിയുൻ വന്നിട്ടുണ്ടു്. അദ്ദേഹത്തെ ഞാൻ വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കുന്നു. രണ്ടുദിവസമായി അദ്ദേഹം സുഖമില്ലാതെ കിടപ്പിലാണു്. പോകുക. നമുക്കദ്ദേഹത്തെ ഒന്നു കണ്ടിട്ടു വരാം."

നരേന്ദ്ര:—"ശരി; പോകാം."

വിജയ:—"അല്പം ക്ഷമിക്കണം. പാരേശൻ എന്നു പേരായ ആ കുട്ടിയെ അങ്ങു് അറിയുകയില്ലേ? അവനും രോഗിയായിട്ടാണു്. അവനെ ഇങ്ങോട്ടു കൊണ്ടുവരാൻ അവന്റെ അമ്മയോടു ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്."

ഇത്രയും പറഞ്ഞുതീരുന്നതിനുമുമ്പായി പാരേശനെ അവന്റെ അമ്മ നരേന്ദ്രന്റെ സന്നിധിയിൽ ഹാജരാക്കി. നരേന്ദ്രൻ അവനെ നോക്കി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു.—"കുട്ടിയെ ഞാൻ കണ്ടുകഴിഞ്ഞു. ഇനി അവനെ കൊണ്ടുപോകാം."

വിജയയും രോഗിയുടെ മാതാവും വിസ്മയിച്ചു. ആ സ്ത്രീ ഇങ്ങനെ അപേക്ഷിച്ചു. ''ബാബു, ഇവന്റെ തെണ്ടയിൽ വേഗം കലശലായിരിക്കുന്നു. നാഡി നോക്കി എന്തെങ്കിലും ഔഷധം തരാൻ ദയവുണ്ടാകണം.''

നരേ:—''അതെല്ലാം ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. കുട്ടിയെ കിടക്കുന്ന സ്ഥലത്തു കിടത്തണ്ട. മുറിയിലേക്കു കൊണ്ടുപോകുക. അപ്പോൾ ഞാൻ കൊടുത്തയക്കാം.''

ആ സ്ത്രീ കണ്ണീരോടെ അല്പനേരം നിന്നതിനുശേഷം കുട്ടിയെ അവിടെനിന്നു കൊണ്ടുപോയി. നരേന്ദ്രൻ ആയുർവ്വേദവിധിയനുസരിച്ചു വിജയയെനോക്കി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—''കുട്ടിക്കു ദീനം ജ്വരമാണ്. ശീതജ്വരം എന്നാണിതിനു പേർ. ശ്രദ്ധിച്ചു നോക്കാൻ പഠിക്കണം.

വിജയ:—(മുഖവൈവർണ്യത്തോടുകൂടി) ''എന്തു? ശീതജ്വരമോ? ശീതജ്വരം പകർച്ചവ്യാധിയാണല്ലൊ. ഈ കുട്ടിക്ക് ഈ രോഗം എവിടെനിന്നു കിട്ടി?''

നരേന്ദ്ര:—''എവിടെനിന്നു കിട്ടി എന്നു ചോദിച്ചാൽ അതിനു ഞാനെങ്ങനെ മറുപടി പറയും? ഇന്നു് അതു ശക്തിയായിട്ടില്ല. നാളെ കാണാം അതിന്റെ പ്രഭാവം മുഴുവൻ. അപ്പോഴും നമ്മെ കാണാൻതന്നെ പോകേണ്ട ആവശ്യമുണ്ടെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. അയൽപക്കത്തിന്റെയും രോഗം ഇതുതന്നെയായിരിക്കണം. ശീതജ്വരം മസൂരിയുടെ പുറപ്പാടിനു മുമ്പുണ്ടാകുന്ന ഒരു രോഗമാണ്. ജ്വരം തുടങ്ങി രണ്ടുമൂന്നു ദിവസം കഴിഞ്ഞാൽ മസൂരിയുടെ പുറപ്പാടായി.''

ഭയാധിക്യത്താൽ വിജയയുടെ ദേഹം മുഴുവൻ വിറച്ചു. നിർജ്ജീവമെന്നവണ്ണം അവൾ കസേരയിൽ തലയും താഴ്ത്തി ഇരുന്നു. അനന്തരം അസ്പഷ്ടസ്വരത്തിൽ അവൾ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—''എനിക്കും ശീതജ്വരം പിടിപെട്ടുമോ നരേന്ദ്ര ബാബു! ഇന്നലെരാത്രി എനിക്ക് അല്പം പനിയുണ്ടായി.

എനിക്ക ദേഹമെമ്പാക്കെ വേദനയും ഉണ്ട്. കൈകാൽ കഴപ്പും കൂടക്കൂടെ ഉണ്ടാകുന്നുണ്ട്."

നരേന്ദ്രൻ (മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ട്) "വ്യാധിയും വേദനയുമൊന്നും അത്ര സാരമില്ല. ഭയമാണ് ആളെ വിഷമിപ്പിക്കുക. ഇന്നലെരാത്രി ജ്വരം ഉണ്ടായാൽ ഇന്ന് ക്ഷൗരപ്പെടേണ്ട ആവശ്യം എന്താണ്? ഒന്നോ രണ്ടോ ആഹാരം രോഗം ബാധിച്ചു എന്നുവെച്ചു നാടടക്കം രോഗം ഉണ്ടായിക്കൊള്ളണമെന്നില്ല."

വിജയയുടെ നേത്രങ്ങളിൽനിന്നു ധാരധാരയായി ബാഷ്പം ഒഴുകി. അവൾ പറഞ്ഞു:—"മരുപക്ഷേ രോഗം ബാധിച്ചാൽത്തന്നെ എന്നെ ആരാണ് നോക്കാനുള്ളത്? എനിക്ക എന്റെ സ്വന്തമായി ആരുണ്ട്?"

നരേന്ദ്രൻ:—(ചിരിച്ചുകൊണ്ട്)"ഭയത്തിനെ ഇല്ലാതാക്കാൻ ധാരാളം ആളുകൾ ഇണ്ടാകും? അതിനെപ്പറ്റി വിചാരപ്പെടേണ്ട ആവശ്യം ഇല്ല. ഞാൻ പറയുന്നു, വേതിക്ക് ഇപ്പോൾ രോഗം ഉണ്ടാകയില്ല എന്ന്."

വിജയ:—"ഉണ്ടാകയില്ലെങ്കിൽ നന്ന്. ഇന്നലെ രാത്രി എനിക്ക കലശലായ ജ്വരം ഉണ്ടായിരുന്നു. ശരീരത്തിന്റെ അസ്വാസ്ഥ്യം പരിഗണിക്കാതെയാണ് ഭയാളബാബുവിനെ പോയി കാണാൻ ഞാൻ തീർമാനിച്ചത്. എനിക്കിപ്പോഴും തീരെ സുഖമില്ല. നോക്കൂ....."

ഇത്രയും പറഞ്ഞു വലതു കരം അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേർക്കു നീട്ടി. നരേന്ദ്രൻ അവളുടെ കോമളഹസ്തം സ്വീകരിച്ചു നാഡി പരിശോധിച്ചു. അനന്തരം അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ അഭിപ്രായപ്രകടനം ചെയ്തു:—"ഇന്ന് ആഹാരമൊന്നും കഴിക്കണ്ട. പോയി സുഷുപ്തിയായി കിടക്കുക. ഭയപ്പെടാനൊന്നുമില്ല. നാളെയോ മറന്നാളോ ഞാൻ വരാം".

"അങ്ങയുടെ ഭയാബുദ്ധിക്കു നമസ്കാരം" എന്നു മാത്രം പറഞ്ഞു വിജയ മൌനം ദീക്ഷിച്ചു. അവളുടെ ആ വാക്കുകൾ

ശരംകണക്കു പാഞ്ഞു നരേന്ദ്രന്റെ ഹൃദയത്തിൽ പതിച്ചു. ഒരക്ഷരംപോലും സംസാരിക്കാതെ അദ്ദേഹം വടിയും എടുത്തു വിജയയുടെ വേഗം വിട്ടു. പക്ഷെ ആ സമയത്തും, നിസ്സഹായിനിയും ഭയാർത്തയുമായ വിജയയുടെ ജിജ്ഞാസുത്തിൽനിന്നു ബഹിർഗ്ഗമിച്ച ദയായാചനം അദ്ദേഹത്തെ എന്തെന്നില്ലാതെ അലട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

പറ്റേ ദിവസം ജോലിത്തിരക്കു ക്രമത്തിലധികം ഉണ്ടായിരുന്നതിനാൽ നരേന്ദ്രനു കല്ല്യാണിയിൽനിന്നു് ഒരിടത്തേക്കും പോകുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. മൂന്നാംദിവസം അദ്ദേഹം സ്വദേശത്തു കാലത്തു 9 മണിയോടുകൂടി എത്തി. ജമീന്ദാർ വീട്ടിൽ കാലെടുത്തു വെക്കുവാൻ ഭാവിക്കുമ്പോഴേക്കും കാളിപടൻ ഓടിയെത്തി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"നരേന്ദ്രബാബു, കെച്ചേരിണിക്കു സുഖക്കേടു കുറെ അധികമാണു്. അങ്ങു് വേഗം കേളിലേക്കു ചെല്ലുക."

നരേന്ദ്രൻ വിജയ കിടക്കുന്ന മുറിൽ പ്രവേശിച്ചു സമയത്തു കഠിനമായ അസ്വാസ്ഥ്യത്തോടെ വിജയ കിടക്കയിൽക്കിടന്നു് ഉരുളുകയായിരുന്നു. എന്തോ ഒരു സ്ത്രീ സമീപം ഇരുന്നു് അവളെ വീശുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടു്. ആ മുറിൽ വിജയ കിടക്കുന്നതിനു സമീപം കാൽക്കലായി രാസവിഹാരിയും വിലാസനും തൊരവും നടിച്ചു സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. നരേന്ദ്രന്റെ വരവു പിതാവിനാകട്ടെ, പുത്രനാകട്ടെ ലേശമെങ്കിലും ആശ്ചര്യഹേതുവോ ആനന്ദപ്രദമോ ആയി തോന്നുകയുണ്ടായില്ല.

പ്രാരംഭമൊന്നും കൂടാതെ വിലാസൻ നരേന്ദ്രനോടു് ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"നിങ്ങൾ മിനിഞ്ഞാന്നു് ഇവിടെ വന്ന മുസൂരിയെക്കുറിച്ചു സൂചിപ്പിച്ചിരുന്നു പോയതു്. അല്ലെ?"

ഈ ചോദ്യത്തിനു മറുപടി പറയേണ്ട ആവശ്യമൊന്നും ഉള്ളതായി നരേന്ദ്രനു തോന്നിയില്ല. വിലാസ

ന്റെ ചോദ്യം കേട്ട ഉടനെ വിജയ, കോപത്താൽ ചെമന്ന നേത്രങ്ങൾ വികസിപ്പിച്ചു് അയാളുടെ നേരെ ഒന്നു നോക്കുകമാത്രം ചെയ്തു. ആരാണു് അവിടെ വന്നിട്ടുള്ളതെന്നു് ആദ്യമേതന്നെ അവൾക്കു മനസ്സിലായില്ല. അല്പനേരംവേണ്ടി വന്നു അവൾക്കു നരേന്ദ്രനെ തിരിച്ചറിയുവാൻ. സന്തോഷാധിക്യത്താൽ അവളുടെ കരങ്ങൾ മുകളിലുയർത്തപ്പെട്ടു. അവൾ അഭിമുഖത്തേക്കു നോക്കി "വരൂ, വരൂ" എന്നു് ഉപചാരവാക്യം പുറപ്പെടുവിച്ചു.

ഇരിക്കുന്നതിനു സൗകര്യമൊന്നും സമീപം കാണാഞ്ഞതിനാൽ നരേന്ദ്രൻ വിജയയുടെ കട്ടിലിന്റെ അരികിൽ ഉപവിഷ്ടനായി. അവൾ രണ്ടു കൈകൊണ്ടും നരേന്ദ്രന്റെ ഹസ്തം ഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അങ്ങു് ഇന്നലെ വന്നിരുന്നുവെങ്കിൽ ഇന്നു ജ്വരം ഇത്രത്തോളം കയറിയായിരുന്നില്ലായിരുന്നു. ഞാൻ അങ്ങയുടെ വരവും നോക്കിക്കൊണ്ടു് ഇന്നലെ മുഴുവൻ കഴിച്ചുകൂട്ടി."

പ്രബലജ്വരം, മദ്യപാനിയെപ്പോലെ അത്ഭുതകരങ്ങളും അത്യന്തം ശ്രുതങ്ങളുമായ പലേ കാര്യങ്ങളും രോഗിയെക്കൊണ്ടു, (സുഖാവസ്ഥയിൽ പുറത്തു വിടുമെന്നു് ഒരിക്കലും പ്രതീക്ഷിച്ചു കൂടാത്തതായ) പറയിപ്പിക്കുമെന്നു ഡാക്ടർ ബാബു ഓസ്റ്റിൻ ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. സമീപസ്ഥിതന്മാരായ പിതാവിനും പുത്രനും വിജയയുടെ വാക്കുകൾകേട്ടു സ്തോഭം ഉണ്ടായി. അടിമുതൽ മുടിയോളം വ്യാപിച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്ന വിലാസനു കോപം. നരേന്ദ്രൻ ശാന്തവും സഹാനുഭാവകമായ സ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എന്തിനാണു് ഭയപ്പെടുന്നതു? രണ്ടു മൂന്നു ദിവസത്തിനുള്ളിൽ ദീനം ഭേദമാകും. ഭയപ്പെടേണ്ട."

വിജയ നരേന്ദ്രന്റെ കൈ തിരുമ്മിൽ വെച്ചു് ഏറ്റവും കരുണാസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എനിക്കു ദീനം സു

ഖപ്പെട്ടന്നു് അവർ അങ്ങു് എവിടേയും പോകരുതെ! പോകുമോ? അങ്ങു പോകുന്നപക്ഷം ഈ രോഗത്തിൽനിന്നു ഞാൻ രക്ഷപ്പെടുന്നതല്ല."

മറുവടി പറയുന്നതിനു സന്നദ്ധനായ നരേന്ദ്രൻ തലയ്ക്കു യത്തി നോക്കിയപ്പോൾ കണ്ടതു നല്ല ക്ഷീണിച്ചുകിടക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തെ ആവശ്യം ചെയ്യുന്നതായിട്ടാണു്.

അദ്ധ്യായം ഫന്നു.

വഹനിയിൽ ആജ്ഞാഹുതി.

നരേന്ദ്രൻ മൗനംഭീക്ഷിച്ചതല്ലാതെ വിജയയുടെ ചോദ്യത്തിനു് ഒരു മറുവടിയും പറഞ്ഞില്ല. പരമാർത്ഥജ്ഞാനം ഹൃദയത്തിലുള്ളവർക്കുമാത്രമേ ഇതിനുത്തരം പറയുവാൻ കഴിയുകയുള്ളൂ. പണ്ടേതന്നെ തന്നിൽ സ്നേഹലേശം പ്രദർശിപ്പിക്കാത്ത രാജവിലാസന്മാർ, ഈ അവസരത്തിൽ വിജയയുടെ വാക്കു കേൾക്കുമ്പോൾ എത്രമാത്രം കോപിച്ചിരിക്കണം. ഈ സംഗതി നല്ലപോലെ നരേന്ദ്രൻ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ടു്. വിജയയെ അന്വേഷിക്കുന്നതും കാണിക്കുന്നതിനായി അദ്ദേഹം വന്നപ്പോൾ എതിരാളികൾ പറഞ്ഞ ദുരുക്തികൾ അദ്ദേഹം ക്ഷമാപൂർവ്വം കേൾക്കുകയാണല്ലോ ചെയ്തതു്. ഇന്നു് ഇവർക്കു് ഇത്രമാത്രം കോപം ഉണ്ടായതു് എന്തുകാരണത്താലാണെന്ന മനസ്സിലാക്കാൻ അദ്ദേഹത്തിനു കഴിഞ്ഞില്ല. നരേന്ദ്രവിപ്രിയകരമായ നിശ്ചയം വിൽക്കാൻ സാധിക്കുന്ന ഒരു യന്ത്രമാണു് ഇന്നത്തെ വിപ്രിയകരമായ കെട്ടുത്തു ചതിയെന്നും വഞ്ചകനെന്നുമുള്ള ദുഷ്പേർ അദ്ദേഹം സമ്പാദിച്ചതു്. അതിനാൽ ആ ക്രോധം അവർക്കു് ഇന്നും ശമിച്ചിട്ടില്ലല്ലോ എന്നോർത്തു നരേന്ദ്രൻ വിവശനായിത്തീർന്നു. വിജയയെ മസൂരിരോഗബാധിതയാക്കിത്തീർത്തതുകൊണ്ടുള്ള

ജളതപമൊന്നും നരേന്ദ്രനില്ല. അദ്ദേഹം അങ്ങനെ ചെയ്തിട്ടും ഇല്ല. ഈ അസത്യം പ്രചരിപ്പിച്ചതു് ആരായിരിക്കും? വിജയ ഒരിക്കലും ഈ കുസിതനയം കൈക്കൊള്ളുന്നതല്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിചാരം ഈ ഘട്ടത്തിലെത്തിയപ്പോൾ വിലാസൻ സ്വീകരിച്ചതാണെന്നു തോന്നുന്നു. കാളീപദൻ ആ സമയത്തു മുറിയിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതു വിലാസൻ കണ്ടു. പിന്നത്തെ സ്ഥിതി എന്തായിരുന്നു! അയാൾ ക്രുദ്ധനായിട്ടു് കാളീപദനെ നോക്കി ഇങ്ങനെ ജല്പിച്ചു:—"എടോ പന്നി, തന്റെ ചെയർ കൊണ്ടുവാ."

മുറിയിലിരുന്നവരെല്ലാം പുരിഭ്രന്തരായിത്തീർന്നു. "പന്നി, കൊണ്ടുവാ" ഈ രണ്ടുവാക്കിന്റെ അർത്ഥവും ആ പാവപ്പെട്ട ഭൃത്യനു മനസ്സിലായി. ഇടയ്ക്കുള്ള ഇംഗ്ലീഷുവാക്കിന്റെ സാരം എന്താണെന്നു് അവനു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിവുണ്ടായില്ല. അവർ മുറിക്കുള്ളിൽ ചുറ്റിത്തിരിയുവാൻ തുടങ്ങി. രസവിഹാരി ആ ഭൃത്യൻ പരിഭ്രമിക്കുന്നതിന്റെ യഥാർത്ഥം ഗ്രഹിച്ചു സൌമ്യസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എടാ, ബാബുവിനു് ഇരിക്കുവാൻ തന്റെ കസേരകൊണ്ടുവാ." പാവം! കാളീപദന്റെ രക്ഷപ്പെട്ടു. ആ സാധു അവിടെ നിന്നു് ഓടിപ്പോയി. രസവിഹാരി, മകനെനോക്കി ഉദാരസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു:—"വിലാസ, രോഹിണിയുടെ സമീപം നിന്നു് ഇത്തരത്തിൽ അട്ടഹസിക്കുന്നതു നന്നല്ല മകനേ! ഇപ്പോഴെന്നല്ല എപ്പോഴും പരുഷസ്വരം പ്രയോഗിക്കുന്നതു സൂക്ഷിച്ചുവേണം."

വിലാസ:—"ഒരുവൻ ഇങ്ങനെയുള്ള അവസരങ്ങളിൽ ബോധശൂന്യമില്ലാത്തവനായിത്തീർന്നാൽ പിന്നെ എപ്പോഴാണു് അവനു ന്യായബോധമുണ്ടാകുന്നതു്. അങ്ങനെപറയൂ. അവിവേകികളായ ഭൃത്യന്മാർ ദേഷകാലസ്ഥിതികളെന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാത്ത ഒരവിവേകിയെകൊണ്ടുവന്ന വീട്ടിൽ

കേറി എന്നുവെച്ചു് അയാൾ ചാരിത്ര്യവതിയായ ഒരു സ്ത്രീയുടെ മനം രക്ഷിക്കാൻ സന്നദ്ധനല്ലെന്നോ?"

മദ്യത്തിന്റെ ലഹരിനിന്നാൽ മനുഷ്യനു സദ്ബോധം ഉണ്ടാകുന്നതുപോലെ ഈ അവസരത്തിൽ ജരപീഡയെല്ലാം തീർന്നു വിജയ ആത്മബോധമുള്ളവളായിത്തീർന്നു. അവൾ നരേന്ദ്രന്റെ ഹസ്തത്തെ വിമോചിപ്പിച്ചിട്ടു മുഖം തിരിച്ചുകിടന്നു.

കാളീപടൻ കസേരകൊണ്ടുവന്നുവെച്ചു ഉടൻ നരേന്ദ്രൻ വിജയയുടെ കട്ടിലിന്മേൽനിന്നു് ഇറങ്ങി കസേരയിൽ ഇരുന്നു. രാസവിഹാരി വിജയയുടെ മുഖഭാവം ശ്രദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം പ്രസന്നഹാസ്യം ചെയ്തു് പുത്രൻ പറയുന്നതു കേട്ടതിനുശേഷം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഞാൻ എല്ലാം മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടു് വിലാസു; ഇങ്ങനെയുള്ള അവസരങ്ങളിൽ നിനക്കു ക്രോധം ഉണ്ടാകുന്നതു് അസ്വാഭാവികമല്ല. എന്നാൽ ഒരു സംഗതി കൂടി ആലോചിക്കേണ്ടതത്യാവശ്യമാണു്. അതു മറ്റാരുമല്ല. എല്ലാവരും അറിഞ്ഞുകൊണ്ടു അപരാധം ചെയ്യുന്നതല്ല. എല്ലാവർക്കും മസ്തിഷ്കവും വിവേകവും ഉണ്ടായിരുന്നു എങ്കിൽ എത്ര നന്നായിരിക്കും. ക്രോധം കൂടാതിരുന്ന താനെയായി മനുഷ്യരുടെ കഥയില്ലായ്മ കണ്ടുപറിക്കുക."

കഥയില്ലായ്മ ആർക്കാണുള്ളതെന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ ഒരു നിമിഷം അവസരമില്ല. വിലാസൻ പറഞ്ഞു:—"ഇല്ല അച്ഛ, ഇതൊന്നും കണ്ടു സഹിക്കാൻ സാധിക്കുന്നില്ല. മൈനാംബിക്ഷിച്ചാൽ ഈ ഗൃഹത്തിലുള്ള ഭൃത്യർക്കുകൂടി എന്നെപ്പറ്റി അനാദരവുണ്ടാകുമെന്നിരിക്കട്ടെ? നാളെ ഞാൻ ഈ കഥയില്ലായ്മയൊക്കെയും ആട്ടിപ്പായിക്കുമെന്നിരിക്കയില്ല."

രാസു:—"വിലാസു, അയാൾ എവിടെയാണിരുന്നതെന്നു ബുദ്ധി ശരിയാകുമ്പോൾ അയാൾക്കു ഒരിക്കലും മറക്കയില്ല. വിജയയുടെ കയ്യും എന്തിനുപറയുന്നു, ഈ വൃദ്ധനായ

എനിക്കുള്ളി ഇത്തരം ഭയങ്കരരോഗങ്ങളുടെ സൂചനകേട്ടാൽ ഭീതി ഉണ്ടാകയില്ല? വീട്ടിൽ ഒരാൾക്ക ജ്വരം ബാധിച്ചിരിക്കുന്നു. അല്ലുകണ്ട് അവർ ഭയപ്പെട്ട എന്നുമാത്രം. അല്ല, അവളെ ഭയപ്പെടുത്തി എന്നുമാത്രം."

ഇതേവരെ നരേന്ദ്രൻ ഒരക്ഷരം പറയുകയുണ്ടായില്ല. എന്നാൽ ഈ അവസരത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിനു് ഇത്രമാത്രം പറയാതിരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല:—"ഞാൻ തീച്ചയായും വിജയയെ ഭയപ്പെടുത്തിയിട്ടില്ല."

വിലാസൻ നിലത്തു കാൽകൊണ്ട മർദ്ദിച്ചു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"തീച്ചയായും നിങ്ങൾ അവളെ ഭയപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ടു്. കാളിപദൻ സാക്ഷിയാണു്."

നരേന്ദ്ര:—"കാളിപദനാണോ ഇക്കാര്യത്തിൽ അതോറിട്ടി?"

വിലാസൻ കയ്യേറ്റം ചെയ്യാണു് പുറപ്പെട്ടുന്നതെന്നറിഞ്ഞ രാസവിഹാരി, മകനെ ആ അനാചിതകർമ്മത്തിൽനിന്നു വിലക്കിക്കൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"വിലാസ, എന്താണിതു്? നരേന്ദ്രൻ സമ്മതിക്കുന്നില്ല അപരാധമെല്ലാം കാളിപദന്റെ സാക്ഷിനാം വിശ്വസിക്കേണ്ട ആവശ്യമെന്തു്? നരേന്ദ്രൻ പറയുന്നതായിരിക്കാം വാസ്തവം!"

രാസവിഹാരി ഇത്രയൊക്കെപ്പറഞ്ഞിട്ടും പിന്നെയും എതിർവാദത്തിനു വിലാസൻ തുനിഞ്ഞു. പിതാവു് പുത്രനെ നേത്രനിർഭ്ഭേത്സംകൊണ്ടു പ്രതിരോധിച്ചു ഉടൻപറഞ്ഞു:—"ഈ സംഭാഷണരോഷംനിമിത്തം നീ ഇവ്വിധത്തിൽ അധിനയിത്തിക്കുന്നതു യുക്തമല്ല. ധൈര്യമായിരിക്കു വിലാസ; മംഗളമയനായ ജഗദീശ്വരൻ നമ്മെ കേവലം പരീക്ഷിക്കാനായിട്ടാണു് ഇങ്ങനെ ഒരു വിപത്തു് പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ളതു്. ഈ സംഗതി നീ മറക്കരുതു്. ആപന്നരായ നിങ്ങൾ എന്തോണു് ഈ സംഗതി സ്മരിക്കാത്തതെന്നു എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ."

അല്പനേരം മൌനമായിരുന്നതിനുശേഷം വുൾഫ് ഉടൻപറഞ്ഞു:—"നരേന്ദ്രൻ വിജയയെ ഭയപ്പെടുത്തി എന്നു സംഗതി വാസ്തവമാണെങ്കിൽ ആ പാപകർമ്മത്തിനു് ഉത്തരവാദി ആരാണു്? വഞ്ചിയവലിയ ഡാക്ടർമാർക്കു കൂടി പ്രമാദം പറ്റിപ്പോകുന്നു. ആ സ്ഥിതിക്കു് ഈ പുതിയഡാക്ടർക്കു തെറ്റുവന്നാൽ അതിൽ ആശ്ചര്യപ്പെടാനുണ്ടു്? നരേന്ദ്രൻ പരിഭ്രമിച്ചുപോയിരിക്കണം."

ഇത്രയും പറഞ്ഞു നരേന്ദ്രനെ പിൻതാങ്ങിയതിനു ശേഷം വുൾഫ്:—"ആകട്ടെ, നരേന്ദ്ര, നിന്റെ അഭിപ്രായം ഈ ജ്വരം സാധാരണമായിട്ടുള്ള ഒന്നാണെന്നല്ലെ? ഭയപ്പെടാനൊന്നുമില്ലല്ലൊ!"

നരേന്ദ്രൻ എല്ലാ അധിക്ഷേപവും ക്ഷമിച്ചു സ്വസ്ഥമായിരിക്കയാണു്. അദ്ദേഹം ദയാർത്ഥ്രയേഗമെന്നുംകൂടാതെ സുവ്യക്തം ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു:—"ഞാൻ പറയുന്നതുകൊണ്ടുമാത്രമായില്ലല്ലൊ. എന്റെ വാക്കിൽ നിങ്ങളെന്തിനു വിശ്വാസം ഒക്കെക്കൊള്ളുന്നു? ഏതെങ്കിലും വഞ്ചിയെങ്കിലും ഡാക്ടരെവിളിച്ചു രോഗിണിയെ കാണിക്കുകയായിരിക്കും ഉത്തമം?"

ഈ വ്യംഗ്യത്തിനു തീക്ഷ്ണത എത്രത്തോളമുണ്ടോ അത്രത്തോളം, പറയാനുള്ള അധികാരം നരേന്ദ്രനുമുണ്ടു്. വിലാസൻ ഒരിക്കൽകൂടെ ഉത്തേജിതനായിത്തീർന്നു. അയാൾ ഇങ്ങനെ അട്ടഹസിച്ചു:—"ആരോടാണു് താൻ ഈ സംഭാഷണം ചെയ്യുന്നതെന്നു ആലോചിച്ചിട്ടുവേണം ഇനി ഒരു വാക്കു പോലും പുറത്തു വിടുന്നതിനു്. അതുണ്ടല്ലോ ഞാൻ പറയുന്നു. ഈ വീട്ടിലല്ല വേറെ എവിടെയെങ്കിലും വെച്ചാണു് ഇത്തരം മറുപടി പുറപ്പെടുവിച്ചതെങ്കിൽ അപ്പോൾ തന്റെ ഈ ധിക്കാരത്തിനു".....

വിലാസന്റെ അതിർകവിഞ്ഞ അധിക്ഷേപവും ആക്രമണത്തിനുള്ള സന്നാഹവും കണ്ടു വിസ്മയത്തോൽ നരേ

ശ്രൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല. എന്തിനാണ് ഇയാൾ നമ്മളെ കൂട്ടുന്നത്? എന്താണിങ്ങിനെയെല്ലാം സംഭവം? ആ അധിക്ഷേപത്തിന്റെ അന്തരാർത്ഥം എന്താണ്? എത്രയൊന്നു ആലോചിച്ചിട്ടും നരേന്ദ്രനു കാര്യം മനസ്സിലായില്ല. നരേന്ദ്രനു, വിലാസവിജയമാരുടെ വൈവിഭക്തത്തെപ്പറ്റി ഒന്നുംതന്നെ അറിഞ്ഞുകൂടാ. അതാണ് വിലാസന്റെ കോപത്തിനുള്ള കാരണം അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സിലാകാതെ വന്നത്. സമാജമന്ദിരസ്ഥാപനവും അതിനെത്തുടർന്നു സഭാസമക്ഷം ഉണ്ടായ വിവാഹവ്യവഹാരവും, ഉടനടിക്കിൽ ഇങ്ങനെ നവീനവൈജ്ഞാനികധ്യാനത്തിന്റെ ഏകാഗ്രതയിൽ, രോഗാണുക്കളെ പരിശോധിച്ചു യാഥാർത്ഥ്യം കണ്ടുപിടിക്കുന്ന നരേന്ദ്രൻ എങ്ങനെയാണ് അറിയുക? വിവാഹസംബന്ധമായ ജനശ്രുതിയും അദ്ദേഹത്തിനു കേൾക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. സമാജമന്ദിരം സ്ഥാപിക്കുന്നതിവസം നരേന്ദ്രൻ സ്വദേശത്തുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിൽ അദ്ദേഹത്തിനു് എല്ലാം ഗ്രഹിക്കാമായിരുന്നു. അന്നു അദ്ദേഹം കല്ക്കത്തയിലാണ്. പിതാവിന്റെയും പുത്രന്റെയും സംഭാഷണം അനിർദ്ദേശ്യവും അസ്പഷ്ടവുമായ ഒരു കുതൂഹലത്തെ നരേന്ദ്രന്റെ മനസ്സിൽ വിന്യസിച്ചു. സൂക്ഷ്മം കണ്ടുപിടിക്കാൻ ശ്രമിച്ചാൽ ഒരുപക്ഷെ അദ്ദേഹത്തിന്നിതു കണ്ടെത്താൻ കഴിയും. പക്ഷെ അതിനും അദ്ദേഹം ഒരുങ്ങിയില്ല. എന്താണ് അയ്യാൾക്കൊണ്ടുള്ള പ്രയോജനം എന്നാണ് അദ്ദേഹം വിചാരിക്കുന്നത്. വിജയ, നരേന്ദ്രന്റെ മുഖത്തു നോക്കി വ്യഥിതയായിട്ട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഞാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന കാലംവരെ അങ്ങയുടെ നേരെ ഞാൻ കൃതജ്ഞയായിരിക്കും. ഇവർ വേറെ എതെങ്കിലും ഒരു ഡാക്ടറെ കൊണ്ടുവരട്ടെ. അപ്പോൾ ഇവർക്കുണ്ടാകുന്ന അപമാനം ദുസ്സഹമായിരിക്കും. അങ്ങു മടങ്ങിപ്പോകുന്ന സമയം ഭയാളബാബുവിനെക്കൂടി

കണ്ടിട്ടുണ്ടോ പോകാൻ. എന്റെ പ്രാർത്ഥന ഇതൊന്നു മാത്രമാണ്.” ഇതുയും പറഞ്ഞു പ്രത്യുത്തരം പ്രതീക്ഷിക്കാതെ വിജയ മുഖം തിരിച്ചു. മാസവിഹാരി വളരെ മുമ്പുതന്നെ യഥാർത്ഥം അറിഞ്ഞിരുന്നു. അദ്ദേഹം അവളെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—“വത്സേ, നീ ആളയച്ചുവരുത്തിയ ഒരാളെ അവമാനിക്കുന്നതു് ആരുടെ മുറയാണ്?

വിജയയുടെ അസ്വാസ്ഥ്യം വിമാനത്തെ അതിയായി വേദനിപ്പിക്കുന്നുണ്ടെന്നു വുഡ്സൻ വ്യാഖ്യാനിക്കാൻ തുടങ്ങി. “അവനു് ഹിതാഹിതബോധം ഇല്ലാതായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. എന്തുണ്ടു് ചെയ്യുന്നതു്, എന്താണു് ചെയ്യുന്നതു് എന്നൊന്നും അവൻ അറിയുന്നില്ല.” ഏകമേവാദ്വിതീയമായ പരബ്രഹ്മത്തെ സംബന്ധിച്ചും ഈ അവസരത്തിൽ മാസവിഹാരി ചിലതു പ്രസംഗിക്കാതിരുന്നില്ല. നരേന്ദ്രൻ മനനമായിരുന്നതല്ലാതെ ഒന്നും സംസാരിച്ചില്ല. ഒടുവിൽ മാസവിഹാരി പയ്യന്റെ കണ്ണുകളിൽ ചില തത്വങ്ങൾ വർഷിച്ചശേഷം യാത്രയ്ക്കൊരുങ്ങി. നരേന്ദ്രൻ തന്റെ ചൊറിയ പെട്ടിയും വടിയും എടുത്തു മനപൂർവ്വം ആ വേദനം വിട്ടു. മാസവിഹാരി പിന്നിൽക്കൂടെ ചെന്നു നരേന്ദ്രനെ വിളിച്ചു ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—“നരേന്ദ്രബാബു, എനിക്കൊരു കാര്യം പറയാനുണ്ടു്.” വുഡ്സൻ നരേന്ദ്രനെ പിന്തുടർന്നതാഴെ ഇറങ്ങി. താഴത്തു വന്നതിനുശേഷം അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ:—“നോക്കൂ സഹോദരാ, നാലുപേരുടെ മുമ്പാകെ നിന്നെ എല്ലാവരും നല്ല ആളാണെന്നു് പറയാൻ സംഗതിയാക്കണം. എന്റെ സ്നേഹിതന്റെ മകനാണു് നീയെന്നുള്ള കാര്യം ഒരിക്കലും ഞാൻ മറക്കുന്നതല്ല. വനമാലിയും ജഗദീശനും സ്വർഗ്ഗത്തിൽ വിശ്രമിക്കുന്നു. ഞാൻ മാത്രം ഇവിടേയും! ഞങ്ങൾ മൂന്നുപേരും ഏതുതരത്തിലുള്ള സ്നേഹിതന്മാരായിരുന്നു; എങ്ങനെയാണു് ഞങ്ങൾ കഴിഞ്ഞുകൂടി

നതു"! ഹാ, അതു് ഇതെപ്രകാരമാകുമെ അറിഞ്ഞുകൂടാ. ആ പഴയ സ്ഥിതി ആലോചിക്കുമ്പോൾ എന്റെ മസ്തിഷ്കം പുകയാൻ തുടങ്ങും. ഞങ്ങൾ പ്രാണാധികസ്നേഹത്തോടുകൂടിയാണു് കഴിഞ്ഞിരുന്നതു്."

അങ്ങനെയിരിക്കുന്നതിന്റെ ഇടയ്ക്കു കൊട്ടാരത്തിലെ സമയത്തു രാസവിഹാരി പ്രിയവും അപ്രിയവും ഇടകലർന്ന ഭാഷയിൽ ഹിതോപദേശവ്യാജേന പലതും നരേന്ദ്രനോടു പറയുകയുണ്ടായി. ഇപ്പോഴാണു് ആ വൃദ്ധന്റെ മനോഭാവം നരേന്ദ്രൻ വ്യക്തമായി മനസ്സിലാക്കിയതു്. അദ്ദേഹം ഒന്നുംതന്നെ പറയുകയുണ്ടായില്ല.

രാസവിഹാരി:— അന്നു് ആ യന്ത്രം വിറ്റ കാര്യത്തിൽ ഞാൻ വാസ്തവമാണു് പറയുന്നതു് നരേന്ദ്ര, നിന്നോടെനിക്കു വളരെ ക്രോധം തോന്നി. (പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു്) എന്നാൽ കോപമുണ്ടായി എന്നു് കേൾക്കുമ്പോൾ നിനക്കു് അസുഖം തോന്നേണ്ടാ." രാസവിഹാരി നെടുവീർപ്പിട്ടു. അനന്തരം:— "എങ്കിലും ഇനി ഭൂതിച്ചിട്ടു പ്രയോജനമില്ല. എന്തെല്ലാം ആളുകൾ അപ്രിയമായി സംസാരിക്കുന്നു. എന്തെല്ലാം രൂപത്തിൽ അധിക്ഷേപിക്കുന്നു! ഇഷ്ടമിത്രങ്ങൾ പറയുന്നു:— "രാസവിഹാരി, അങ്ങയോടു് വ്യാജമല്ല പറയുന്നതു്. അങ്ങു് വ്യാജം പറയുകയുമില്ല; പറയണമെന്നു ഞങ്ങൾ ആവശ്യപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നില്ല. ഞങ്ങൾ പറയുന്നതിതാണു്. കോടി മുഴവൻ ഈ പ്രസ്താവം മുഴുമുമ്പോൾ എന്താണു് അതു് നിർവ്വഹിക്കാതിരിക്കുന്നതു്. ജനങ്ങൾ മിഥ്യാവാദം ചെയ്യുന്നതിന്റെ കാരണമെന്താണെന്നാണു് എന്റെ ആലോചന. നരേന്ദ്ര, ഒരു കാര്യം ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടു്. എന്റെ ഇഷ്ടമിത്രങ്ങൾ എനിക്കു നന്മ പ്രതീക്ഷിക്കുന്നവരാണു്. എനിക്കു് അസാദ്ധ്യമായ ഒരു കാര്യം ഞാൻ എങ്ങനെയാണു് സാധിക്കുക. നിന്റെ

കാര്യം ആലോചിക്കുന്നതിൽ എനിക്കു തീരെ സന്തോഷമുണ്ടായിട്ടില്ല നരേന്ദ്ര! ഞാൻ പറയുന്നതിന്റെ ചുരുക്കം ഇതാണ്. നീ ഒരിക്കലും വ്യസനിക്കരുത്."

അല്പനേരം ഉദാസീനനായിരുന്നതിനുശേഷം വൃദ്ധൻ തുടർന്നു:—"ഒരു കാര്യംകൂടി ഞാൻ പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ. ഞാൻ പലതും കണ്ടു എനിക്കു ലോകപരിചയവും കുറെ സിദ്ധിച്ചു. ഇതെല്ലാം വാസ്തവംതന്നെ. കാര്യനിർവ്വഹണത്തിലും, സംഭോഷണത്തിലും മറ്റുള്ളവരുടെ സുഖദുഃഖങ്ങൾ ഞാൻ നോക്കാറില്ല. ഇന്നും ആ സംഗതി അങ്ങനെതന്നെ. അല്ലെങ്കിൽ അന്നു നിനക്കെതിരായി ഞാൻ എന്തിനു സംസാരിച്ചു? എന്തിനു നിന്നെ ക്ലേശിപ്പിച്ചു?"

നരേന്ദ്ര:—"സത്യമായിട്ടുള്ളതെന്തോ അതു് അങ്ങുപറഞ്ഞു. അതിൽ ദുഃഖിക്കാനോ നിരാശപ്പെടുവാനോ കാരണമില്ലല്ലൊ."

രാമു:—"അങ്ങനെ പറയരുതു് നരേന്ദ്ര! കഠോരവാക്കുകൾ കേൾക്കുമ്പോൾ ആർക്കും വ്യഥ തോന്നും. ഇതുപോലെ വിരോധം തോന്നുന്ന വാക്കുകൾ പറയരുതു്. അതു മാത്രമേ ഞാൻ ശ്രദ്ധിക്കുവുള്ളു. നിന്നോടു് അപ്രിയമായി സംസാരിച്ചു എങ്കിലും അതിനുശേഷം ഞാൻ സ്വസ്ഥമായിരിക്കയല്ല ചെയ്തതു്. എന്തൊരു സംഗതിയാണിതു്? എന്നായി എന്റെ വിചാരം. കഷ്ടത്തിൽപ്പെട്ട നിന്നെ സഹായിക്കാൻ യന്ത്രത്തിനു വിജയം പറഞ്ഞ വിലതന്നെ ഞാൻ നിനക്കു തരുന്നതിനുള്ളില്ലല്ലൊ. സംഖ്യ കിട്ടിയിട്ടുവേണം നിനക്കു പോകാൻ എന്നു് എനിക്കറിയാം. അതാണു് ഒരു ദിവസമെങ്കിലും വൈകിക്കാതെ പണം നിനക്കു തന്നതു്. നീ എന്റെ സ്നേഹിതന്റെ മകനല്ലെ? നിന്നെ സഹായിക്കേണ്ടതു് എന്റെയും ധർമ്മമല്ലെ?"

രാസവിഹാരി അന്ന പറഞ്ഞ വാക്കുകൾ അനുസ്മരിച്ചു വ്യഥാപൂർവ്വം ചോദിച്ചു:—"യന്ത്രത്തിന്റെ വില തരുവാൻ വിജയക്ക് ഇഷ്ടമുണ്ടായിരുന്നില്ലെ?"

രാസ:—(താഴ്ന്ന സ്വരത്തിൽ) "എന്നു് എനിക്കുതോന്നുന്നില്ല നരേന്ദ്ര! ഇല്ല—"

ഇത്രയും പറഞ്ഞു രാസവിഹാരി മൗനം ദീക്ഷിച്ചു. യന്ത്രത്തിനു വില 400ക. യാണെന്നു പറയാൻ നരേന്ദ്രനു തോന്നാതിരുന്നില്ല. പക്ഷെ അദ്ദേഹം അതു പറഞ്ഞില്ല.

വിജയയുടേയും വിലാസന്റേയും ഭാവിഖണ്ഡത്തെപ്പറ്റി നരേന്ദ്രൻ ഒന്നും ഗ്രഹിച്ചിട്ടില്ലെന്നു രാസവിഹാരിക്കു മനസ്സിലായി. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു:—"വിലാസന്റെ ഇന്നത്തെ പെരുമാറ്റത്തിൽ എനിക്കു ദുഃഖവും ലജ്ജയും ഉണ്ടു്. ആ അണുവീക്ഷണയന്ത്രത്തിന്റെ കാര്യം തന്നെ നോക്കുക. വിലാസനോടു് ആലോചിച്ചിട്ടു് അതു വാങ്ങിയിരുന്നുവെങ്കിൽ വല്ല കഴപ്പും ഉണ്ടാകുമായിരുന്നൊ? പറയൂ, നരേന്ദ്ര, അവനോടു് ആലോചിക്കേണ്ട ബാധ്യത അവർക്കുണ്ടായിരുന്നില്ലൊ?"

വിജയ, വിലാസനോടു കൂടിയാലോചന ചെയ്യേണ്ട ആവശ്യം എന്താണെന്നു മനസ്സിലാക്കാത്തതിനാൽ അദ്ദേഹം. രാസവിഹാരിയുടെ മുഖത്തേക്കു് ആശ്ചര്യപൂർവ്വം നോക്കി. രാസവിഹാരി:—"വിജയയുടെ രോഗം വിലാസനെ എന്തെന്നില്ലാതെ പരിഭ്രമിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ആ സംഗതി ഞൻ പ്രത്യക്ഷമായി ഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്നു. അങ്ങനെ പരിഭ്രമിക്കുന്നതിൽ എന്താണു് അസ്വാഭാവികതയുള്ളതു്? വിജയയുടെ രോഗമെല്ലാം അവന്റെ ഇളംചുമലുകളിലല്ലെ സമർപ്പിതമായിരിക്കുന്നതു്! ഡാക്ടറെ എപ്പോഴുചെയ്യ ചികിത്സിപ്പിക്കേണ്ട ഭാരവും അവനുതന്നെയാണു്. അവന്റെ സമ്മതംകൂടാതെ, അവന്റെ അറിവുകൂടാതെ ഒന്നും നട

ക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല. ഈ സംഗതി വിജയ മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നുവെങ്കിൽ ഇന്നുണ്ടായ മാതിരിയുള്ള വൈഷമ്യങ്ങൾക്കൊന്നും സംഗതിയാകയില്ലായിരുന്നു. അവൾ പ്രായപൂർത്തിവന്ന പെൺകിടാവല്ലെ! കുട്ടിക്കളിയുടെ കാലം കഴിഞ്ഞില്ലെ? എന്താണിതെന്നും അവൾ ആലോചിക്കാത്തതു?"

വാസ്തവസ്ഥിതി ഇന്നിയും അവ്യക്തമായിരിക്കുന്നതിനാൽ ഒരു മറുവടിയും പറയുവാൻ നരേന്ദ്രനു കഴിഞ്ഞില്ല. എന്നാലും ചില ആശങ്കകൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ കടന്നുകൂടിയിട്ടുണ്ട്. രാസവിഹാരിയുടെ വ്യംഗ്യോക്തിയുടെ താല്പര്യം മനസ്സിലാക്കാൻ നരേന്ദ്രൻ യത്നിക്കയും ചെയ്തില്ല. ശങ്കാകുലങ്ങളായ രണ്ടു കണ്ണുകൾ രാസവിഹാരിയെ തുറിച്ചുനോക്കി.

രാസവിഹാരി:—"നരേന്ദ്ര, എന്റെ താല്പര്യം ഇത്രമാത്രമാണ്. നീ വിലാസന്റെ മനസ്സിനു് ഒരുതരത്തിലും വേദനയുണ്ടാക്കാൻ ശ്രമിക്കരുതു്. ഈ രണ്ടു കുട്ടികളുടേയും വിവാഹം അടുത്ത വൈശാഖമാസത്തിൽ നടത്താനാണ് ഉദ്ദേശിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ഞാനുദ്ദേശിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ഞാനുദ്ദേശിച്ചിരിക്കുന്നതു്. നീ കല്പനയിൽ ഉണ്ടായിരുന്നുമെങ്കിൽ ആ ശുഭകർമ്മത്തിൽ പങ്കുകൊള്ളാൻ നിന്നെ ക്ഷണിക്കാനും ഞാൻ വിചാരിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇതാ, ഇപ്പോൾതന്നെ മറന്നുപോയി ക്ഷണിച്ചിരിക്കുന്നു!"

നരേന്ദ്രൻ ഒരക്ഷരം സംസാരിച്ചില്ല. വൃദ്ധന്റെ നിശ്ചയത്തെ ഒരു തിരുകൽകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം പിൻതാങ്ങി.

രാസവിഹാരിയുടെ മനസ്സു് ആഹ്ലാദഭരിതമായിത്തീർന്നു. അയാൾ ഉത്സാഹപൂർവം സംഭാഷണം ചെയ്യാൻ ഇടങ്ങി:—"ഈ വിവാഹം ദൈവനിശ്ചയമാണു് നരേന്ദ്ര! വിജയ ജനിച്ചകാലത്തുതന്നെ ഇക്കാര്യം അവളുടെ അച്ഛനും ഞാനുംകൂടി തീർച്ചപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്. ഈ വിഷയം

അവളോട് അവളുടെ അച്ഛൻ പലവട്ടം പറഞ്ഞിട്ടും ഉണ്ട്. ആകട്ടെ, നരേന്ദ്ര, നീ കല്ക്കത്തയിൽത്തന്നെ മൂണ്ടായിരിക്കുമോ? അവിടെ വല്ല ജോലിയിലും ഏർപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടോ?"

നരേ:—"ഉണ്ട്. അവിടെ ഒരു മെഡിക്കൽഷോപ്പിൽ ഒരു ജോലി കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്."

രമേ:—കൊള്ളാം. നല്ലകാര്യം. മരുന്നവില്പന നല്ല ആദായമുള്ള ഒരു തൊഴിലാണ്. കുറച്ചുനാൾകൊണ്ട് ഒരു നല്ല നിലയിലെത്താം. ആകട്ടെ ശമ്പളം എത്രകിട്ടും

നരേ:—കുറച്ചുനാൾകൂടി കഴിഞ്ഞാൽ ഒരു നല്ല സംഖ്യ പ്രതിമാസം കിട്ടും. ഇപ്പോൾ തുടക്കമേയുള്ളൂ. മാസം 400 ക. മാത്രം!

400 ക. യോ! രമേവിഹാരിക്ക് ആകാശത്തിൽനിന്ന് അധഃപതിച്ച ഒരുവന്റെ അനുഭവം ഉണ്ടായി. അയാളുടെ മുഖം വിവർണ്ണമായി. നേത്രങ്ങൾ കണ്ണാടികം പ്രാപിച്ചു. ആശ്ചര്യവിഷ്ണുനായ അയാൾ:—"മഹാഭാഗ്യം. മഹാഭാഗ്യം! എനിക്കു വളരെ സന്തോഷമായി."

നേരം ഒരുമണിയായതിനാൽ നരേന്ദ്രൻ പോകുന്നതിനു സന്നദ്ധനായി. "ടയർഉബാബുവിന്റെ ദേഹത്തിൽ മസൂരിക്കുരുക്കൾ കാണുന്നുണ്ടോ എന്നു നോക്കണം. അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടിട്ടുവേണം പോകാൻ" എന്നു നരേന്ദ്രൻ പറഞ്ഞു. എന്തോ ആലോചിച്ചതിനുശേഷം നരേന്ദ്രൻ ചോദിച്ചു:—"ആകട്ടെ ബാബു, പരേതൻ എന്നു പേരായ ആകുട്ടിയുടെ സ്ഥിതി എങ്ങനെയിരിക്കുന്നു?" താങ്കൾക്ക് അതിനെപ്പറ്റി വല്ലതും അറിയാമോ?

രമേ:—"അവനെ അവന്റെ നാട്ടിലേക്കയച്ചു. ഇപ്പോൾ അവന്റെ സ്ഥിതി എങ്ങനെയിരിക്കുന്നു എന്നു് എനിക്കു് നിശ്ചയമില്ല. എനിക്കു മുകളിൽ ഒന്നുകൂടി പോകേണ്ടിയിരിക്കുന്ന നരേന്ദ്ര! എന്നെ കാത്തോണ വിലാസൻ

ഇരിക്കുന്നതു്. ചികിത്സാകാര്യത്തിൽ അവൻ എന്താണു് തീർമാനിച്ചിരിക്കുന്നതെന്നു് അറിയേണ്ടതും ഉണ്ടു്."

നരേന്ദ്രൻ:—"അങ്ങു് എനിക്കുവേണ്ടി വിലാസബാബുവിനോടു ഒരു കാര്യം പറയണമെന്നു ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നു. പ്രബലജ്വരംനിമിത്തം രോഗി പിച്ചും പേയും പറയുകസാധാരണമാണു്. വിജയയുടെ സംരക്ഷണത്തിൽ എന്നെ തെറ്റിദ്ധരിക്കരുതു്. ഇതാണു് വിലാസബാബുവിനെ ധരിപ്പിക്കേണ്ടതു്."

നരേന്ദ്രൻ കുളിച്ചിട്ടില്ല; ആഹാരം കഴിച്ചിട്ടില്ല; വെയിലാണെങ്കിൽ അത്യുഗ്രമായിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു "ചിഖഡ" ഗ്രാമത്തിലേക്കു പോകേണ്ട ആവശ്യവും ഉണ്ടു്. നരേന്ദ്രൻ മാറ്റത്തിൽവെച്ചു് ഇങ്ങനെ ആത്മഗതം ചെയ്തു:—"ദയാളബാബുവിനെ കാണേണ്ട ആവശ്യം എനിക്കെന്താണു്? ഒരന്യസ്ത്രീയുടെ നിർബ്ബന്ധത്തിനു കീഴടങ്ങി അപരിചിതനായ ഒരാളെ കാണാൻ പോകുന്നതെന്തിനു്? അത്യുഗ്രമായ വെയിൽ; ഈ സമയത്തു് അജ്ഞാതനായ ഒരുവനെ കാണാൻ പോകുകയെന്നോ! എന്നോടു് ഇങ്ങനെ നിർബ്ബന്ധിക്കാൻ വിജയക്കു് യാതൊരധികാരമില്ല." ഈ വിധം ആലോചിച്ചപ്പോൾ നരേന്ദ്രന്റെ ദേഹം ദഹിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നി. വിജയക്കുവേണ്ടി ദുസ്സഹമായ അപമാനം സഹിക്കുവാൻ തനിക്കെന്തു ബാദ്ധ്യത? അവളെ വിട്ടുപോരുവാൻ വാസ്തവത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിനു് മനസ്സും ഇല്ല. എങ്കിലും അത്യന്തം സ്വൽപ്പപൂർവ്വം അനുചിതവുമായ വിജയയുടെ നിർബ്ബന്ധം പരിക്ഷിക്കാൻവേണ്ടി ഒടുവിൽ നരേന്ദ്രൻ ദയാളബാബുവിന്റെ വസതിയിലേക്കു—തന്റെ പൂർവ്വികവൈരത്തിലേക്കു—പ്രവേശിച്ചു.

അദ്ധ്യായം ൫൭.

ദയാളുബാബുവും നരേന്ദ്രനും.

നരേന്ദ്രൻ പാക്കറ്റിൽനിന്നു് ഒരു വിസിറ്റിങ്ങ്കാർഡെടുത്തു് ഒരു ഭൃത്യൻപക്കൽ കൊടുത്തു് അതു് ദയാളുബാബുവിനെ കാണിക്കാൻ പറഞ്ഞു പുറത്തു നിന്നു. കാർഡിൽ നരേന്ദ്രന്റെ പേരും ബിരുദം അടങ്ങിയിരുന്നു. കാർഡു വായിച്ചു ദയാളുബാബു ഞെട്ടി. ഇത്ര വലിയ ഒരു ഡാക്ടർ, തന്നെ സന്ദർശിക്കാനായി വന്നിരിക്കുന്നു എന്ന സംഗതി അദ്ദേഹത്തിനു് അതിയായ ആശ്ചര്യം ഉണ്ടാക്കിത്തീർത്തു. നരേന്ദ്രനെ വഞ്ചിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നു് കരസ്ഥമാക്കിയിട്ടുള്ള ഒരു ഭവനത്തിൽ വസിക്കുന്ന തന്നെ, ആ ഗൃഹത്തിന്റെ ഉടമസ്ഥൻ കാണാൻ വന്നിരിക്കുന്ന കാര്യം ദയാളുബാബുവിനെ വിസ്മയിപ്പിച്ചുവെങ്കിൽ അതിൽ അസംഭാവ്യതയെന്തൊണ്ടുള്ളൂ? നരേന്ദ്രന്റെ മുമ്പിൽ നില്ക്കുവാൻ തനിക്കു ലജ്ജ തോന്നുന്നതെങ്ങനെ എന്നായി ബാബുവിന്റെ ആലോചന.

അല്പനേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, വെളുത്തു സുമുഖനായ ഒരു ദീർഘകായൻ ദയാളുബാബുവിന്റെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷനായി. അദ്ദേഹം ആഗതനെ മുഹൂർത്തഷ്ടികളിൽ നോക്കി കുറേനേരം മൗനമായി സ്ഥിതി ചെയ്തു. സുഖക്കേടു് എഴുന്നേല്പിലുള്ളതായിരുന്നാലും ദയാളുബാബുവിനു് അതിനെപ്പറ്റി ലേശമെങ്കിലും ഭീതിയില്ല. ഇത്തവണ മരിക്കുകയില്ലെന്നു് അദ്ദേഹത്തിനറിയാം. ഒരു സാധാരണരോഗം എന്നനിലയിലേ അദ്ദേഹം ഇതിനെ പരിഗണിച്ചിട്ടുള്ളൂ.

വിജയരോഗശയ്യയിൽ കിടന്നുകൊണ്ടാണു നരേന്ദ്രനേട്ടു ദയാളുബാബുവിന്റെ സന്നിധിയിൽ ചെന്നുപോകണമെന്നു് അപേക്ഷിച്ചതു്. ഈ സംഗതി കേട്ടപ്പോൾ ബാ

ബുദ്ധിന്റെ നേത്രങ്ങൾ ബാഷ്പപൂരിതങ്ങളായിത്തീർന്നു. നവീനചികിത്സകനായ ആ പ്രാചീനാചാര്യന്റെ വാത്സല്യപൂർണ്ണമായ ദയാളുബാബുവിനെ നിർവൃതി നല്കി. നരേന്ദ്രന്റെ ഹൃദയത്തിൽ കുടികൊണ്ടിരുന്ന ഗുരു, ആ വൃദ്ധഗുരുവിന്റെ സന്തോഷവും, സഹൃദയത്വവും, പവിത്രതയും മനസാ സ്തുതിച്ചുപോയി. നിശ്ലേഷം ദൃഢീകൃതമായി. ജ്ഞാനവൃദ്ധന്മാരെ പലരേയും നരേന്ദ്രൻ സന്ദർശിക്കയുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. പക്ഷെ, ധർമ്മശ്രദ്ധയും ധർമ്മപരമാർത്ഥജ്ഞാനവും ഇപ്പോലെ സമ്മേളിച്ചിട്ടുള്ളവർ വളരെ ദുർല്ലഭമാണെന്നു ദയാളുബാബുവുമായുള്ള സംഭാഷണത്തിൽനിന്നു നരേന്ദ്രൻ മനസ്സിലാക്കി. ധാർമ്മികമായ ഒരു അകൃത്രിമപ്രേമം, ധർമ്മത്തിന്റെ സഹൃസഭാവം എന്നപോലെ, വൃദ്ധന്റെ നേത്രങ്ങൾക്കു് ഉജ്വലകാന്തി ഉണ്ടാക്കിത്തീർത്തിരിക്കുന്നു. ധാർമ്മികമല്ലാത്ത ഒരു തയും ആ ആചാര്യനിൽനിന്നു ബഹിർഗ്ഗമിച്ചില്ല. ആചാര്യന്റെ നിഷ്കപടപ്രകൃതിയിൽനിന്നു നരേന്ദ്രൻ ഇതാണു മനസ്സിലാക്കിയതു്:—മനുഷ്യൻ സ്വയം പരിശുദ്ധനാകണം; നിർദ്ദോഷനും നിർമ്മലനുമായിത്തീരണം. അപ്പോൾ മാത്രമേ അവൻ മുക്തിക്കു അർഹനായിത്തീരുന്നുള്ളു.

ദയാളുബാബുവിന്റെ സാമ്പ്രദായികരഹിതമായ ഏതാദ്ദേശാഭിപ്രായം വിലാസൻ വല്ലപ്പോഴും ഒരിക്കൽ കേട്ടാൽ മതി. ആ നിമിഷത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആചാര്യപദം ബഹിഷ്കൃതമായിത്തീരും. നരേന്ദ്രനാകട്ടെ, ആ വൃദ്ധന്റെ ശാന്തവും, സരളവും, വിദ്വേഷവിഷവർജ്ജിതവുമായ സംഭാഷണത്താൽ മുഗ്ദ്ധനായി പരിണമിച്ചു. രാസവിഹാരിക്കും വിലാസവിഹാരിക്കും ആചാര്യനെ വലിയ ബഹുമാനമാണു്. ദയാളുബാബുവിനെപ്പോലെയുള്ള യഥാർത്ഥമനുഷ്യർ ലോകത്തിൽ ദുർല്ലഭമാണെന്നാണു് അവരുടെ നിശ്ചയം. മനുഷ്യപ്രകൃതി പരിശോധിക്കുന്നതിൽ ആ വൃദ്ധ

ചായ്വുള്ള അത്ഭുതാവഹമായ നൈപുണ്യം കണ്ടു നരേന്ദ്രൻ മനസാ സന്തോഷിച്ചു.

വിലാസ്സൻ, വിജയയെ അടുത്ത വൈശാഖമാസത്തിൽ വിവാഹം ചെയ്യാൻ തീരുമാനിച്ചിരിക്കുന്നകാര്യം ഏറ്റവും സന്തോഷത്തോടുകൂടി ദയാളുബാബു നരേന്ദ്രനോടു സൂചിപ്പിച്ചുപറഞ്ഞു. പ്രസ്തുതവിവാഹം, ബ്രഹ്മസമാജവിവാഹരീതി അനുസരിച്ചു നടത്തപ്പെടുമെന്നും ആചാര്യൻ പ്രസ്താവിച്ചു.

ഈ നിർദ്ദേശം, ആത്മാവിനു പുണ്ണിൽ അമ്പുകൊള്ളുന്നതുപോലുള്ള ഉൽഗ്രഹദുഃഖമാണു് ഉണ്ടാക്കിത്തീർക്കുന്നതെന്നു ദയാളുബാബു, സന്തോഷാധിക്യത്തിൽ അപ്പോൾ മനസ്സിലാക്കുകയുണ്ടായില്ല.

ആഹാരംകഴിച്ചുപോകാമെന്നു ദയാളുബാബു നിർബ്ബന്ധിച്ചുപറഞ്ഞുവെങ്കിലും നരേന്ദ്രൻ അതിനു വഴിപ്പെട്ടില്ല. അദ്ദേഹം ആചാര്യനെ ഭക്തിപൂർവ്വം പ്രണമിച്ചു വിടവാങ്ങി അവിടെനിന്നും പുറപ്പെട്ടു. "തനിക്കെന്താണു് ഇത്രമാത്രം ഉൽഗ്രാന്തിയുണ്ടായിരിക്കുന്നതു്? അതിനുള്ള ഹേതുവെന്താണു്? പ്രപഞ്ചം ശൂന്യമായിത്തോന്നുന്നതു് എന്തുകാരണത്താലാണു്; എന്തുഹേതുവാലാണു് താൻ വഞ്ചിതനും, പീഡിതനുമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നതു്?" ഇതെല്ലാമായിരുന്നു വഴി നടക്കുമ്പോൾ നരേന്ദ്രനുണ്ടായ വിചാരം. ജമീൻദാരുടെ വേനത്തിനടുത്തുള്ള റയിൽവേ സ്റ്റേഷനിൽ എത്തി.

ഇക്കാലംവരെ, സാമൂഹികജീവിതത്തിൽ ജ്ഞാനസമാജ്ജനം തന്നെയാണു് സന്തോഷഹേതുകമായിട്ടുള്ളതെന്നായിരുന്ന നരേന്ദ്രന്റെ നിശ്ചയം. അതിൽ മറ്റൊരുപരിക്ഷം സ്വാനമില്ലെന്നായിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദൃഢവിശ്വാസവും. ഈ

നിശ്ചയവും ദൃഢവിശ്വാസവും നിമിത്തമാണ പ്രാപഞ്ചികങ്ങളായ കാര്യവസ്തുക്കളിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശ്രദ്ധ പതിയാതിരുന്നത്.

പക്ഷെ ഇന്ന് അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സിലായിരിക്കുന്നു. തന്റെ ഹൃദയം മറ്റേതോ ഒന്നിനെക്കൂടി അനന്യഭാവത്തിൽ അഭിലഷിക്കുന്നുണ്ടെന്ന്. ഈ സ്ഥിതിയിൻ തനിക്കുണ്ടായിട്ടുള്ള വ്യഥയും വിസ്മയവും നിരർത്ഥകങ്ങളെന്നു ഗണിച്ചു പല്ലുപോലെ തള്ളുവാൻ അദ്ദേഹത്തിനു സാധിക്കാതെ വന്നു. മാത്രമല്ല, താൻ എത്രയോ എളിയവനാണെന്നുള്ള ഒരു ബോധവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ അങ്കുരിച്ചു. ആരെന്തു പറയുന്നതിനേറെയും അർത്ഥം അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സിലാകാതെ വന്നു. വിജയയുടെ ആചരണങ്ങളും സംഭാഷണങ്ങളുമെല്ലാം ഒരു പ്രഹരന ഉപഹാസമായിരുന്നു. വിലാസന്റെ മുമ്പിൽവെച്ച് അവർ പ്രദർശിപ്പിച്ച ധിരതയും സൗജന്യവും ആലോചിച്ചപ്പോൾ നരേന്ദ്രന്റെ ദേഹം വിറച്ചുവശായി. നരേന്ദ്രന്റെ സർവ്വസ്വവും അപഹരിച്ച അദ്ദേഹത്തെ പെരുവഴിയിലേക്കു തള്ളിവിട്ടവർ ലോകമെങ്കിലും സങ്കോചം പ്രദർശിപ്പിക്കാത്ത ഒരു വർഗ്ഗം അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽകിടന്നു ദൈന്യഭാവത്തിൽ ആത്മഭിക്ഷ യാചിക്കയാണല്ലോ ചെയ്യുന്നു. ഇതിനു അവളെ സന്നദ്ധയാക്കിയ കുത്സിതമനോഭാവം ഏതൊരു മഹാപാപത്തിൽനിന്നാണ് സഞ്ജാതമായതു? നരേന്ദ്രൻ അദ്ദേഹത്തെ നൂറായിരംവട്ടം ധിക്കരിച്ചുകൊണ്ട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എനിക്ക് ഉചിതശിക്ഷ ലഭിച്ചു." ആ നിഷ്ഠുരമണിയുടെ ഒരു സാധാരണ നിർബ്ബന്ധത്തിനു വിധേയനായി തന്റെ ജോലികളെല്ലാം തുണവട് ഗണിച്ചു കല്ക്കത്തയിൽ നിന്നു കൃഷ്ണപുരം ഗ്രാമത്തിലേക്കു ഓടിപ്പോരുവാൻ എന്തൊരു നിർല്ലജ്ജൻ സന്നദ്ധനായോ, ആ യുവാവിനു ലഭിച്ചിട്ടുള്ള ശിക്ഷ ഏറ്റവും ഉചിതമായിട്ടുണ്ട്. വിലാ

സൻ നരേന്ദ്രനെ അവമാനിച്ചു; വിജയയുടെ ഭവനത്തിൽ നിന്ന് ആട്ടിപ്പുറത്താക്കുകയും ചെയ്തു.

നരേന്ദ്രൻ സ്റ്റേഷനിലെത്തിയപ്പോൾ, താൻ കഠിനമായി അനുഭവിക്കുന്ന ദുഃഖവ്യഥയെല്ലാം ഹേതുഭൂതമായ ആ അണുവീക്ഷണയന്ത്രവുംകൊണ്ടു കാളീപദൻ എത്തിയിരിക്കുന്നതായി കണ്ടു. അവൻ നരേന്ദ്രന്റെ സമീപം വന്ന് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഡാക്ടർ ബാബു, കൊച്ചുറാണി ഈ യന്ത്രം അങ്ങക്കു തരുവാൻ എന്നെ പക്കൽ തന്നയച്ചിരിക്കുന്നു."

നരേന്ദ്ര:—"എന്തിനു?"

"എന്തിനു?" എന്നു ചോദിച്ചാൽ കാളീപദൻ എന്തു മറുപടി പറയും? അവനു് എന്തറിയാം? ഈ യന്ത്രം കാളീപദനറിയാം ഡാക്ടർ ബാബുവിനേറ്റതെന്നും സകല വിഷമതകൾക്കും കാരണമായിട്ടുള്ളതാണെന്നും. മറഞ്ഞുനിന്നും, നേരെനിന്നും അവനു് ഇതെല്ലാം മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. അവൻ ബുദ്ധിമുഹതപംനടിച്ചു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അങ്ങു വീണ്ടും ആവശ്യപ്പെട്ടുകയുണ്ടായില്ലെ? അതുകൊണ്ടു്!"

നരേന്ദ്രനു കോപാവേശമുണ്ടായി:—"ഇല്ല. എനിക്കാവശ്യമില്ല. ഇതിന്റെ വില തിരികെ തരുവാൻ എന്റെ കൈയിൽ ഇല്ല."

കാളീപദനു മനസ്സിലായി ഡാക്ടർബാബു പറയുന്നതു കോപംകൊണ്ടാണെന്നു്. അവൻ വിജയയുടെ ഗൃഹത്തിൽ വച്ചുകണ്ടതിലും പഴകിയ ഒരു ഭൃത്യനാണു്. ഉറപ്പിക അണപൈസയുടെ കാര്യത്തിൽ അവളുടെ മനോഗതി എന്താണെന്നു് അവനു നല്ലപോലെ ഗ്രഹിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. അതു സംബന്ധിച്ചു പലതും ഭയാധം കണ്ണുകൊണ്ടു കണ്ടിട്ടും ഉണ്ടു്. അവയെല്ലാം ഇപ്പോൾ അവന്റെ സ്മൃതിപഥത്തിൽ ഏ

ത്തി. അവൻ സസന്തോഷം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഐ; അ
ക്കുവളരെ സംഖ്യയോ! ഇരുന്നൂറുറൂപ്പികയുടെ വില കൊച്ചുറാ
ണിക്കറിയാം. അങ്ങു യന്ത്രംകൊണ്ടു പൊയ്ക്കോള്ളു. എ
പ്പോൾ സംഖ്യ ഉണ്ടാകുമോ അപ്പോൾ അയച്ചാൽ മതി."

പണം സംബന്ധിച്ചുള്ള വിഷയയുടെ ഔദാര്യമോ, അ
യാചിതവിശ്വാസമോ നരേന്ദ്രന്റെ ക്രോധത്തെ പ്രശാന്ത
മാക്കുകയുണ്ടായില്ല. നരേന്ദ്രന്റെ സ്വരപരുഷ്യം വർദ്ധി
പ്പിക്കാതിരിക്കാനേ അയാൾ പ്രയത്നപ്പെട്ടതായിത്തീർന്നുള്ളൂ. ഇരുന്നൂ
റുറൂപ്പിക്കു 400. ഉറുപ്പിക കൊടുക്കേണ്ടിവരുന്നകാര്യം നരേ
ന്ദ്രനെ അക്ഷമനാക്കിത്തീർത്തു. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു:—"വേണ്ട.
വേണ്ട. കാളീപദ, യന്ത്രംകൊണ്ടുപൊയ്ക്കോള്ളുക. എനി
ക്കിതു് ആവശ്യമില്ല. 200.നു 400നു കൊടുക്കാനുള്ള ത്രാ
ണി എനിക്കില്ല."

കാളീപദൻ:— (അന്ധനായപൂർവം) "വേണ്ട ബാബു;
200 നു. തന്നെ മതി. യന്ത്രം കൊണ്ടുപൊയ്ക്കോള്ളുക. ഞാൻ
വണ്ടിയിൽ കൊണ്ടുചെന്നു വെച്ചിട്ടുപോകാം." നരേന്ദ്രൻ
മൗനം ദീക്ഷിച്ചു.

യന്ത്രം കൊടുക്കുന്നതിൽ കാളീപദനും വലിയ താല്പര്യ
മാണുള്ളതു്? അതിനാൽ അവൻ ഒരിക്കൽക്കൂടി ഇങ്ങനെ പ
റഞ്ഞു:—"യന്ത്രം കൊണ്ടുപൊയ്ക്കോള്ളു ഡാക്ടർ ബാബു! കൊ
ച്ചുറാണി ഇതിന്റെ വില അങ്ങയോടു വാസുലാക്കുന്നതല്ല."

നരേന്ദ്രനു കോപം വർദ്ധിച്ചു. അവൻ അദ്ദേഹത്തെ ക്ഷ
ണിച്ചു. വിലാസിനിക്കൊണ്ടു് അവമാനിപ്പിച്ചു. ഇതായി
രിക്കാം അവളുടെ യൽക്കിങ്ങിൽ കൃപയുടെ പുരസ്കാരം!

പ്ലാറ്റുഫാറത്തിൽ പലരും നിൽക്കുന്നുണ്ടെന്നുള്ള സംശ
യം ആലോചിച്ച നരേന്ദ്രൻ, താൽക്കാലികവികാരത്തെ ഭേ
മായി നിയന്ത്രിച്ചു. അദ്ദേഹം കാളീപദനോടു് ഇത്രമാത്രം
പറഞ്ഞു:—"പോകുക. എന്റെ മുമ്പിൽ നിന്നു പോകുക."

നരേന്ദ്രൻ ഇത്രയും പറഞ്ഞു പ്ലാറ്റ്ഫാറത്തിന്റെ മറ്റേ അറ്റത്തേക്കു നടന്നു. കാളിപടൻ വിഹ്വലനായി നിന്നനില്പിൽ സ്തംഭിച്ചുതന്നെ കുറെനേരം നിന്നു. "എന്തൊണി ക്കഴപ്പം ഇയ്യാൾ! എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ലല്ലൊ" എന്നായി അവൻ.

പത്തുപന്ത്രണ്ടുമിനിറ്റു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ വണ്ടി എത്തുച്ചു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു പ്ലാറ്റ്ഫാറത്തിനു സമീപം എത്തി. നരേന്ദ്രൻ ഒന്നാംക്ലാസ്സുമുറിയിൽ കേറി. കാളിപടൻ യന്ത്രവും കൊണ്ടു നരേന്ദ്രൻ ഇരിക്കുന്ന മുറിയുടെ സമീപം ചെന്നു "ഡാക്ടർ ബാബു!" എന്നു ആക്രോശിച്ചു.

നരേന്ദ്രൻ മുഖം മറ്റേഅറ്റത്തേക്കുതിരിച്ചു. കാളിപടന്റെ വക്ത്രം മലിനമായിരിക്കുന്നതു് അദ്ദേഹം കാണാതിരുന്നില്ല. ഭൃത്യനെ ശകാരിക്കയും, അയാളുടെ നേരെ കോപിക്കയും ചെയ്യുന്നു ന്യായമായില്ല എന്നൊരു വിചാരം നരേന്ദ്രനുണ്ടായി. അതോടുകൂടി അദ്ദേഹം കാളിപടനെ തിരിഞ്ഞുനോക്കി "നിനക്കു എന്തുവേണം ഇപ്പോൾ?"

കാളിപടൻ രൂകക്ഷണം കടലാസ്സും പെൻസിലും കൊണ്ടുവന്നിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ യാചിച്ചു:—"അങ്ങയുടെ ശരിയായ മേൽവിലാസം വേഗമെന്നു പറ....."

നരേന്ദ്രൻ:—"നിനക്കു എന്റെ മേൽവിലാസംകൊണ്ടുള്ള ആവശ്യമെന്താണു്?"

കാളി:—"എനിക്കല്ല; മേൽവിലാസം കുറിച്ചുവാങ്ങണമെന്നു കൊച്ചുറാണി കല്പിച്ചയച്ചിട്ടുണ്ടു്."

കൊച്ചുറാണി എന്ന പേർ നരേന്ദ്രന്റെ ഹൃദയത്തെ ക്ഷോഭിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖം പരുഷമായിത്തീർന്നു. "എന്റെ മുമ്പിൽനിന്നു പോകാനല്ലെ ഞാൻ നിന്നോടു പറഞ്ഞതു്? കോമളിത്തരം കാണിക്കുന്നുവോ?"

കാളിപടൻ തൊട്ടി പിടിച്ചാട്ടുമറിച്ചു വണ്ടി സ്റ്റേഷൻ വിട്ടു പോകുകയും ചെയ്തു.

ഭൃത്യൻ മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ വിജയ, കണ്ണുകൾ ചിമ്മി തിരിച്ചിലുമുയോടുകൂടി, തിരസ്സ മഞ്ചത്തിന്റെ പടിയിൽ അപ്പിച്ചു് ഇരിക്കയായിരുന്നു. കാളീപദന്റെ കാൽപെരുമാറ്റം കേട്ട വിജയ കണ്ണുകൾ തുറന്നു. ഭൃത്യൻ പറഞ്ഞു:— "മടക്കിക്കൊടുത്തു; തിരിയെ എടുത്തില്ല."

വിജയയുടെ നേത്രങ്ങളിൽ അസ്വസ്ഥത്തിന്റെയോ വിസ്മയത്തിന്റെയോ ലാഞ്ഛനംപോലും കാണപ്പെട്ടില്ല. കാളീപദൻ കടലാസ്സും പെൻസിലും മേശപ്പുറത്തുവെച്ചിട്ട് ഇങ്ങനെ ഉണർത്തിച്ചു:—"എന്റെ ദൈവമെ, ഇങ്ങനെ കോപമുള്ള ഒരു മനുഷ്യനെ ഞാൻ എങ്ങും കണ്ടിട്ടില്ല. മേൽവിലാസം ചോദിച്ചിട്ട കൊല്ലാൻവന്നു."

വിജയ ഒന്നും പറയുകയുണ്ടായില്ല.

അവർ എന്തെങ്കിലും ചോദിച്ചാൽ എന്തുമറുപടി പറയണം എന്നു കാളീപദൻ ആലോചിക്കുന്നു. വിജയ ഒന്നുംതന്നെ ചോദിക്കുന്നില്ല. അവളുടെ ദൃഷ്ടികൾ നിർവ്വികാരങ്ങളും ഉത്സാഹശൂന്യങ്ങളുമായി കാണപ്പെട്ടു. ഒരു കാര്യത്തിനു തന്നെ അയച്ചിട്ട് അതു നിറവേറിവാൻ തനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ലല്ലൊ എന്നുള്ള വ്യഥ കാളീപദനു് അകമ്പാത്തായുണ്ടായി. കുറേനേരം സ്വസ്ഥമായി നിന്നതിനുശേഷം ആ ഭൃത്യൻ അന്തർദ്ധാനംചെയ്തു.

അദ്ധ്യായം ൧൮.

പിന്നെയും തീയിൽ നെയ്യ്.

അഞ്ചുദിവസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ വിജയയുടെ രോഗം മിക്കവാറും ഭേദമായി. പക്ഷെ, ഇനിയും ആരോഗ്യം പണ്ടത്തെപ്പോലെ ഉണ്ടായിക്കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. വിലാ

സൻ ഒരു "നല്ല ഡാക്ടറെ" കൊണ്ടുവന്നു കാണിച്ചു. ഔ ഷധവും പത്ഥ്യവുമായി ദിവസങ്ങൾ കഴിഞ്ഞുകൂടി. ഫാൽ ഗുനമാസം കഴിഞ്ഞു. ചൈത്രമാസവുംകൂടിയേ കഴിയേണ്ടൂ. വൈശാഖമാസത്തിലെ പ്രഥമവാരത്തിൽ രാസവിഹാരി മ കന്റെ കല്യാണമഹോത്സവം കൊണ്ടാടും. മകൻ ദിനം തോറും അരോഗദൃഢഗാത്രനായി വളരുന്നു. വിജയ ദുഃ ലയും ഉദാസീനയുമായി കാണപ്പെട്ടു. അവളുടെ ഈ ശോച്യസ്ഥിതികണ്ട രാസവിഹാരി ദിവസവും വന്നു സ ഫലരൂപം പ്രദർശിപ്പിക്കാറുണ്ട്. പ്രവൃത്തിയിൽ അതു പ്ര ത്യക്ഷപ്പെടാറില്ലതാനും.

വിലാസവിഹാരിക്കു മറ്റുള്ളവരെയെല്ലാം നിസ്സാരന്മാ രായി തോന്നിയിട്ടുണ്ടെങ്കിലും പിതാവിന്റെ പക്ഷബുദ്ധി യിൽ സമാദരവാണുണ്ടായിട്ടുള്ളതു്. കാരണം, രാസവിഹാ രിയുടെ യന്ത്രം, ഒരാൾക്കും ഞാറിയാൻ സാധിക്കാത്തവ ണ്ണം സുരക്ഷിതവും കർമ്മക്ഷമവുമാണെന്നുള്ളതായിരുന്നു.

വിജയയുടെ തൽകാലികസ്ഥിതി വിചാരണചെയ്ത ഈ ഷ്യാദരിതനാക്കിത്തീർത്തു. പിതാവിന്റെ തന്ത്രത്തിനൊ ന്നും മകനെ പ്രലോഭനക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഒരുദിവസം ഞായർ കാളിപദന്റെനേരെ കതിച്ചുചാടി. അവനെ മർദ്ദിക്കാൻ ഞായർ കൈനീട്ടി. ഒടുവിൽ ഉമസ്സാനെ വിളിച്ചു രൂപാ കണക്കുതീർത്തുകൊടുത്തു് അവനെ ജോലി യിൽനിന്നു പിരിച്ചുവിടുവാൻ കല്പിച്ചു.

ഡാക്ടർ വിജയയോടു വൈകുന്നേരം കാറ്റുകൊണ്ടു നടക്ക ണമെന്നു് ഉപദേശിച്ചിരുന്നു. അതനുസരിച്ചു് അവൾ നാ ദിയിറങ്ങുകടി മന്ദമന്ദം നടന്നു ഗൃഹത്തിൽ തിരിച്ചെത്തി യ ഒരുദിവസം കാളിപദൻ അവളുടെ സന്നിധിയിൽ വ ന്നു് കണ്ണുനീർതുകി വികൃതസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "കൊച്ചുറാണി, ചെറിയബാബു, ഉദ്യോഗംവിട്ടുപോകാൻ എന്നോടാജ്ഞാപിച്ചിരിക്കുന്നു."

വിജയ:—"കാരണം?"

കാളിപടൻ:—(കരഞ്ഞുകൊണ്ട്)"വലിയബാബു മരിച്ചുപോയില്ലെ? അദ്ദേഹം മരിക്കുന്നതുവരെ എനിക്കിതിനുള്ള യോഗം ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ഇപ്പോൾ....."

പാവം! കണ്ണുനീർ തുടക്കാൻ തുടങ്ങി. കാളിപടനേ് ഞാനിയാം അവൻ ഒരു തെറ്റും ചെയ്തിട്ടില്ല എന്നു്. ഡാക്ടർബാബുവിന്റെ അടുക്കലേക്കു യന്ത്രം കൊണ്ടുപോകാൻ, തന്റെ അനുവാദം വാങ്ങാതിരുന്നതു് എന്തുകൊണ്ടാണു്, കാളിപടൻ? തന്നോടു പറയാതെ നരേന്ദ്രനെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവരാൻ കാരണമെന്തു്? ഇവയെല്ലാമാണു് ആ വൃദ്ധന്റെ മേൽ ആരോപിച്ചിട്ടുള്ള അപരാധങ്ങൾ.

കുറെനേരം ചിന്താവിഷ്ടയായിരുന്നതിനുശേഷം വിജയ, കാളിപടനോടു "വിലാസൻ എവിടെ?" എന്നു ചോദിച്ചു.

കാളിപടൻ:—"കച്ചേരിയിൽ ഇരുന്നു കടലാസ്സുനോക്കുന്നു."

വിജയ:—"ആകട്ടെ; അതുകൊണ്ടൊന്നും നീ വ്യസനിക്കണ്ട. പോയി ജോലിനോക്കുക."

വിജയ പുറത്തേക്കിറങ്ങി. ഒരു മണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, വിലാസൻ കച്ചേരിവിട്ടിറങ്ങി സന്നിധി ലക്ഷ്യമാക്കിവരുന്നതു വിജയ കണ്ടു. ഇന്നു് അയാൾ തന്നെ കാണാൻ വരാതിരുന്നതു് എന്തുകൊണ്ടാണെന്നു വിജയക്കിപ്പോൾ മനസ്സിലായി.

ദയാളുബാബു രോഗശയ്യയിൽനിന്നേറ്റ ജോലിയിൽ ഏർപ്പെട്ടു. ദിവസവും സന്ധ്യക്കുമുമ്പായി, മിക്കവാറും ദിവസത്തിലൊരിക്കൽ വിജയ അദ്ദേഹത്തെ സന്ദർശിച്ചു പലതിനെപ്പറ്റിയും സംഭാഷണം ചെയ്തിരുന്നു.

നരേന്ദ്രനെപ്പറ്റി ദയാളുബാബുവിനുള്ള മതിപ്പു നിസ്സീമമാണ്. കൃതജ്ഞതാപൂർണ്ണമായ ഒരു മനോഭാവത്തോടുകൂടിയാണ് ആ യുവാവിനെ ആചാര്യൻ നിരീക്ഷിക്കുന്നതു്. രോഗത്തിൽനിന്നു തന്നെ ഇത്രവേഗം ഉദ്ധരിച്ച നരേന്ദ്രന്റെ യോഗ്യതയെപ്പറ്റി എത്രതന്നെ പ്രശംസിച്ചാലും ദയാളുബാബുവിനു് അഹംഭാവം ഉണ്ടാകാറില്ല. വിജയ, അതെല്ലാം മുമ്പുപുവ് കേൾക്കാറുമുണ്ട്. പക്ഷെ, നരേന്ദ്രനോടു് അവർക്കുള്ള സ്നേഹം ഏതുവിധമുള്ളതെന്നു് ഒരിക്കലെങ്കിലും അവർ വ്യക്തമാക്കുക ഉണ്ടായില്ല. നരേന്ദ്രനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു ചികിത്സിപ്പിക്കുന്നതു നന്നായിരിക്കുമെന്നു വിജയയെ ഉപദേശിക്കാൻ ആചാര്യൻ ഇടയായതിനുതന്നെ കാരണം അവളുടെ മനോഗതി അറിയാൻ അദ്ദേഹം അങ്ങനെയായിരുന്നതുകൊണ്ടുമാത്രമാണ്. വിജയയുടെ അന്തർഗ്ഗതം ദയാളുബാബുവിനു മനസ്സിലായിട്ടില്ല. വിജയ അനുഭവിക്കുന്ന അസ്വാസ്ഥ്യംകണ്ടു പലപ്പോഴും ആചാര്യനു് ഇങ്ങനെ പറയണമെന്നു തോന്നിയിട്ടുണ്ട്:—"വിജയേ, നരേന്ദ്രൻ ഉത്തമനാണ്. പേരും പെരുമയുമുള്ള ഡാക്ടർമാരെ കൊണ്ടുവന്നു ധാരാളം പണവുംകൊടുത്തു കഷ്ടപ്പെടുന്നതിലുംഭേദം ഈ ചെറുപ്പക്കാരനെക്കൊണ്ടു ചികിത്സിപ്പിക്കുകയാണ്. എനിക്കു നരേന്ദ്രന്റെ ചികിത്സയുടെ ഗുണം അനുഭവസ്ഥമാണ്."

വിജയയെ ബാധിച്ചിട്ടുള്ള രോഗത്തിന്റെ യഥാർത്ഥ്യം ദയാളുബാബു അപ്പോഴേക്കു മനസ്സിലാക്കി. ആറേഴുദിവസം പിന്നെയും കഴിഞ്ഞു. യാദൃച്ഛികമായി ഒരു ദിവസം അദ്ദേഹം വിജയയുടെ സന്നിധിയിൽവന്നു ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"മകളേ, കാളിപദനെ, എന്റെ വസതിയിൽ താമസിപ്പിക്കാൻ എനിക്കു നിവൃത്തിയില്ല."

അദ്ദേഹം അങ്ങനെ പറയുന്നതു് എന്തുകൊണ്ടാണെന്നു വിജയക്കു മനസ്സിലാകുമായിരുന്നില്ല. എങ്കിലും അവർ ഇങ്ങ

നെ ചോദിച്ചു:—"എന്തുകൊണ്ടാണ് നിവൃത്തിയില്ലാതെ വന്നതു്?"

ദയാളു—"വിജയേ, നിങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ താമസിപ്പിക്കാൻ വയ്യാത്ത കാരണമെന്താണ് എന്നെ വസതിയിൽ പാർപ്പിക്കുന്നതു്?"

വിജയ:—(ക്രോധാവിഷ്ടയായിട്ടു്)"അതും എന്നെ വീട്ടതന്നെയല്ലെ?"

ദയാളു:—(ലജ്ജിതനായിട്ടു്)"അതെ; അതു വാസ്തവംതന്നെ. ഞങ്ങളെല്ലാം നിന്നെ ആശ്രിതന്മാരുമാണ്. പക്ഷെ....."

വിജയ:—"വിലാസനെ കാളിപദനെ അവിടെ താമസിപ്പിക്കാൻ പാടില്ലെന്ന് അങ്ങയോടു ഉപദേശിച്ചിട്ടുള്ളതു്?"

ദയാളുബാബു മൗനംദീക്ഷിച്ചു. വിജയക്കു വാസ്തവം മനസ്സിലായി. അവൾ പറഞ്ഞു:—"അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ കാളിപദനെ ഇങ്ങോട്ടയച്ചേക്കു. അവൻ എന്റെ പിതാവിന്റെ ഭൃത്യനാണ്. അവനെ കൈവിടാൻ നിവൃത്തിയില്ല."

ദയാളുബാബു:— (അല്പനേരം മൗനമായിരുന്നതിനുശേഷം സങ്കോചത്തോടുകൂടി) "എന്നാൽ കായ്യം ഇതുമുഴംഗിയാകുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല വത്സേ! വിലാസന്റെ അഭിപ്രായത്തെ ബഹുമാനിക്കേണ്ടതു നിന്നേയും കർത്തവ്യമല്ലെ?"

വിജയ:—"ഞാൻ എന്തുവേണമെന്നാണ് അങ്ങു പറയുന്നതു്?"

ദയാളു:—"നീ ഒന്നും വേണ്ട. കാളിപദൻ അവന്റെ വീട്ടിലേക്കു പോകുന്നതാണുഗ്രഹിക്കുന്നതു്. അവൻ പോയികുറെനാൾ കഴിഞ്ഞിട്ടു വരട്ടെ. പോകാൻ ഞാനവാദം കൊടുക്കാം."

വിജയ:—(നെടുവീർപ്പിട്ടുകൊണ്ട്) "ശരി; അങ്ങനെതന്നെയാകട്ടെ. പക്ഷെ പോകുന്നതിനുമുമ്പായി അവനെ ഒന്നിങ്ങോട്ടയക്കണം."

വിജയയുടെ വൈവർണ്യംകണ്ടു ദയാളുബാബു വിസ്മയിച്ചു. അന്ന് ഈ വിഷയത്തെപറ്റി അവർ പിന്നീടൊരിക്കലും സംസാരിക്കയുണ്ടായില്ല.

ഈ സംഭവം കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം നാലഞ്ചുദിവസത്തേക്കു ദയാളുബാബുവും വിജയയുംതമ്മിൽ കാണുകയുണ്ടായില്ല. കച്ചേരിയിൽ ആളെ അയച്ചു വിജയ അന്വേഷണം നടത്തിച്ചു. നാലഞ്ചുദിവസമായി ദയാളുബാബു ജോലിക്കു വരാറില്ലെന്ന് അന്വേഷണത്തിൽനിന്നു വ്യക്തമായി. ആചാര്യനു് എന്തുസംഭവിച്ചു എന്നു് അറിഞ്ഞുവരാൻ ഒരു ഭൃത്യനെ നിയോഗിക്കണമെന്നു വിജയ തീർമാനിച്ചു. ഇതേ അവസരത്തിലാണു്, ബാബു ചുമയ്ക്കുന്ന ശബ്ദം വിജയയുടെ കണ്ണുകളിൽ പതിഞ്ഞതു്. അല്പോഹം സാന്ദ്രവാദം അവൾ ഇരിക്കുന്ന മച്ചിൽ പ്രവേശിച്ചു.

ആചാര്യന്റെ പതിവുദിനചര്യകൾക്കു വ്യത്യാസമുണ്ടായിരുന്നു. പെട്ടെന്നുള്ള ദിനം വൈകിച്ചുതിനാൽ അല്പോഹത്തിനുപുറത്തെങ്ങും പോകാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ദിവസത്തേക്കു സാധിച്ചില്ല. ദിവ്യയെ ശുശ്രൂഷിക്കാൻ മറ്റാരും ആ ഭവനത്തിലില്ല. ഈ സംഗതി മനസ്സിലാക്കിയ വിജയ ആചാര്യനോടു് ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"അവൾക്കു് ഇപ്പോൾ എങ്ങനെ ഇരിക്കുന്നു?"

ദയാളു:—"ഇപ്പോൾ കുറെ ആശ്വാസത്തിലുണ്ടു്. ന്യൂമോണിയ ഞാൻ എഴുതിയച്ചിരുന്നു. അല്പോഹം ഇന്നലെ വന്നു മരുന്നു കൊടുത്തു. എന്തൊരത്ഭുതചികിത്സയാണു് എന്റെ കുട്ടി! 24 മണിക്കൂർ നേരംകൊണ്ടു രോഗം മിക്കവാറും ഭേദപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു!"

വിജയ:—(പുഞ്ചിരി തൂകിക്കൊണ്ട്) "എങ്ങനെ ഭേഷ്പ്പെടാതിരിക്കും? അങ്ങയുടെ നരേന്ദ്രനിലുള്ള വിശ്വാസം അത്രമാത്രം സുസ്ഥിരമാണ്".

ദയാള:—"നീ പറയുന്നതു വളരെ പരമാർത്ഥംതന്നെ. എങ്ങനെ വിശ്വാസം ഉണ്ടാകാതിരിക്കും? പരീക്ഷിച്ചു ഫലം കണ്ടു കഴിയുമ്പോൾ ആരാണ് വിശ്വസിക്കാതിരിക്കുക? നരേന്ദ്രൻ വീടിനുള്ളിൽ കാൽ വെച്ചാൽമതി. രോഗമെല്ലാം ഉടൻ ആ സ്ഥലം വിട്ടുപോകും."

വിജ:—"ശരിയായിരിക്കും." അവൾ മന്ദഹസിച്ചു.

ദയാള:—"അദ്ദേഹം ഞങ്ങൾക്കുമാത്രമല്ല ചികിത്സ നിശ്ചയിച്ചിട്ടുള്ളതു്. മറ്റൊരു രോഗിക്കുംകൂടി മരുന്നു തീർച്ചയാക്കി കുറിച്ചുതന്നിട്ടാണ പോയിട്ടുള്ളതു്."

അദ്ദേഹം ഒരു പ്രിസ്ക്രിപ്ഷൻ മേശപ്പുറത്തു വെച്ചു. ആ കുറിപ്പിന്റെ മുകൾഭാഗത്തു വിജയക്കു് എന്നു് എഴുതീട്ടുണ്ടു്. ആ അക്ഷരങ്ങൾ അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ ചില ക്ഷതങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കിത്തീർത്തു. വിജയയുടെ മുഖം പെട്ടെന്നു തുടുത്തു. ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ അതു് കറുത്തുവശായി. വിജയയുടെ വൈവർണ്യം ദയാളബാബു ശ്രദ്ധിച്ചില്ല.

ദയാള:—"ഇത്രയുമായ ഉദാസീനനായിരിക്കാൻ ഞാൻ നിന്നെ അനുവദിക്കയില്ല. ഈ മരുന്നു് ഒരു പ്രാവശ്യം ഉപയോഗിച്ചുനോക്കിയാൽ ഞാൻ പറയുന്നതു വാസ്തവമെന്നു നിനക്കു ബോധ്യമാകും."

വിജയ:—"പക്ഷെ, ഇതു് അന്ധകാരത്തെ, മുകിൽമാലയുടിപ്പിക്കുന്നതുപോലെയേ ആയിരിക്കയുള്ളൂ."

ദയാള:—"നീ പറയുന്നതു പിശകാണു്. ഇടത്തെ കയ്യിൽ ദക്ഷിണസമുച്ചയം വലത്തുകൈകൊണ്ടു ഔഷധം കുറിച്ചുകൊടുക്കുന്ന ഒരു ഡാക്ടരായിട്ടാണോ നീ നരേന്ദ്രനെ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുള്ളതു്? അദ്ദേഹം ശീമയിൽനിന്നു പാഠിച്ചു

ജയിച്ചു വന്നിട്ടുള്ളവനാണ്. രോഗിയെ ഒരിക്കൽ കണ്ടാൽ മതി. വിഷമംകൂടാതെ രോഗം അദ്ദേഹം മനസ്സിലാക്കിക്കൊള്ളും. രോഗം കണ്ടുപിടിക്കുന്നതിൽ ഏതു് പ്രസിദ്ധഡോക്ടരേയും നരേന്ദ്രൻ പിന്നിലാക്കുന്നുണ്ട്."

അതുകേട്ടപ്പോൾ സരസ്വതിയുടെ കണ്ണും വികസിപ്പിച്ചു വിജയ പറഞ്ഞു:—"അദ്ദേഹം എന്നെ കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്നു് ആരാണ് അങ്ങയോടു് പറഞ്ഞതു്? എന്നെ സംബന്ധിച്ചുള്ള വിവരം മനസ്സിലാക്കിയിട്ടായിരിക്കണം ഔഷധം നിശ്ചയിച്ചതു്. അല്ലെ?"

ദയാളു:—"അല്ല. അല്ല. ഒരിക്കലുമല്ല ഇന്നലെ നിസ്സഹായാവസ്ഥയിൽ പോകുന്നതു് അദ്ദേഹം സമീപം നിന്നു കാണുകയുണ്ടായി. നല്ലപോലെ നിന്നെ കാണുകയുണ്ടായി. നീ ചിന്താശൂന്യയായിട്ടായിരിക്കാം വഴി നടന്നതു്. അല്ലെങ്കിൽ....."

വിജയ:—"അദ്ദേഹം യൂറോപ്യൻഡ്രസ്സാണോ ധരിച്ചിരുന്നതു്? തലയിൽ ഹാറ്റ് വെച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നുവോ?

ദയാളു:—(പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു്) "അതെ; കണ്ടാൽ ആരും പറയുകയില്ല അദ്ദേഹം ഈ നാട്ടുകാരനാണെന്നു്. തനി യൂറോപ്യൻ! ഞാൻതന്നെ ആ വേഷത്തിൽ നരേന്ദ്രനെ കണ്ടിട്ടു പെട്ടെന്നു പരിഭ്രമിച്ചുപോയി."

നരേന്ദ്രൻ വിജയയുടെ സമീപത്തുകൂടെയാണു കടന്നുപോയതു്. അവളെ അദ്ദേഹം കാണുകയുംചെയ്തു. വിജയയും ആ പഥികനെ ഒരു നോക്കു നോക്കാതിരുന്നില്ല. ഏതോ യൂറോപ്യൻ ഉദ്യോഗസ്ഥനായിരിക്കും എന്നുമാത്രമേ അദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റി അവർക്കു തോന്നുകയുണ്ടായുള്ളു. തനിക്കു് ഇത്തരം ഒരു തെറ്റിദ്ധാരണ ഉണ്ടായല്ലോ എന്നോർത്തു വിജയ ലജ്ജിതയായിത്തീർന്നു. അവർ ഇങ്ങനെ ആത്മഗതം ചെയ്തു. ഇടയ്ക്കു് ഒരു മാസം ഉണ്ടു്. ചൈത്രമാസം. വൈ

ശുഭമാസം പ്രഥമവാരത്തിലല്ലെങ്കിൽ ദ്വിതീയവാരത്തിൽ വിവാഹം നടക്കും." ദയാളബാബു, ഡാക്ടറോട് "കട്ടിയുടെ ശരീരസ്ഥിതി ആരോഗ്യമായിരിക്കുന്നില്ല. നിശ്ചിതകാലത്തിൽ വിവാഹം നടത്തത്തക്കവണ്ണം ഒരു നല്ല ഔഷധം അവധിക്കു....." എന്നു

ഡോക്ടർ വാക്കുകൾ അവസാനിക്കുന്നതിനുമുമ്പു വിജയ, അദ്ദേഹത്തെ ക്രൂരദൃഷ്ടികൾകൊണ്ടു തടഞ്ഞു. ഈ സമയത്തു വിലാസബാബുവും അവരിരിക്കുന്നിടത്തേക്കു വന്നു. അയാളുടെ മുഖം കോപംകൊണ്ടു വിവർണ്ണമായി കാണപ്പെട്ടു. ക്ഷീണിച്ചുടനെ ഒരു കസേര വലിച്ചു് അയാൾ അതിൽ ഉപവിഷ്ടനായി. നരേന്ദ്രന്റെ പ്രിസ്ക്രിപ്ഷൻ വിലാസന്റെ കണ്ണുകളിൽ പെട്ടു. അയാൾ അതു് മാലബാവത്തി വായിച്ചുനോക്കി. അനന്തരം ആ കടലാസ്സു് ഉണ്ടു് യഥാസ്ഥാനം വെച്ചു് ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"നരേന്ദ്രബാബുവിന്റെ ഔഷധക്കുറിപ്പല്ലെ ഇതു്? ഇതെങ്ങനെ ഇവിടെ വന്നു? ആർ കൊണ്ടുവന്നു?"

പ്രത്യുത്തരം ആരും ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. വിജയ വാതായനത്തിൽക്കൂടെ പുറത്തേക്കു നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഒരു പരിഹാസച്ചിരിയോടുകൂടി വിലാസൻ ചൊല്ലി:—"ഈ ലോകത്തിൽ നരേന്ദ്രൻ ഒരു ഡാക്ടർ മാത്രം ഉണ്ടു്. ഇയാളില്ലെങ്കിൽ ഔഷധസേവനവും പുണ്യമായിത്തീരും! ഈ കലിയുഗധനന്തരി എങ്ങനെ ഈ കടലാസുകക്ഷണം ഇവിടെ എത്തിച്ചു? ഇതാണു് എനിക്കറിയേണ്ടതു്? ആരാണു് അദ്ദേഹത്തെ വിളിപ്പിച്ചതു്?

ഈ ചോദ്യത്തിനും മറുവടി ഉണ്ടായില്ല. വിലാസൻ ദയാളബാബുവിനോടു് ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"അങ്ങു പ്രസംഗിച്ചതെല്ലാം ഞാൻ പുറത്തുനിന്നു കേൾക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അങ്ങയ്ക്കറിയാമോ ഈ വിഷയത്തെപ്പറ്റി വല്ലതും. ഞാനൊന്നു ചോദിക്കട്ടെ!"

വിലാസവിഹാരിയുടെ കീഴിൽ ജോലി ചെയ്യാൻ ഉടങ്ങിയതുതൽ ഭയാളബാബുവിനു് ആ ധൂർത്തനെ ഭയപ്പെടേണ്ടി വന്നിട്ടുണ്ടു്. ഇയാളെപ്പറ്റി കാളിപദൻ പറഞ്ഞും ആചാര്യൻ പലതും ഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. ഔഷധക്കുറിപ്പു വിലാസന്റെ കയ്യിയിൽപ്പെട്ട നിമിഷംമുതൽ സാധു ആചാര്യന്റെ ഏടയം; കൊടുങ്കാറ്റുകൊണ്ടു വൃക്ഷപത്രങ്ങൾ എങ്ങനെയോ, അപ്രകാരം ചലിക്കാൻതുടങ്ങി. വിലാസന്റെ ചോദ്യംകേട്ടപ്പോൾ ആ വൃദ്ധന്റെ നാവു തനിയേ ഇറങ്ങി. അപ്പോഴത്തിനു് ഒരു മുടവടിയും പറയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

അല്പനേരത്തെ മൗനത്തിനുശേഷം വിലാസൻ ചോദിച്ചു:—"പറയു ഭയാളബാബു, അങ്ങുക്കു വല്ലതും മനസ്സിലായിട്ടുണ്ടോ?"

ഭയാസുലഭമായ ഒരു ഭീതി—ഉദരപൂരണാർത്ഥം ഭയം ഭരിപ്പന്റെ സ്ഥിതി ശോചനീയംതന്നെ. ഈ സ്ഥിതി ആരെയാണു് വേദനിപ്പിക്കാത്തതു്? ഭയാളൻ അസ്വസ്ഥസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഞാനാണു് ഔഷധക്കുറിപ്പു കൊണ്ടുവന്നതു്."

വിലാ:—"ശരി; അയാളെ എവിടെവെച്ചു കണ്ടെത്തി? അങ്ങയോടു വല്ലതും ആവശ്യപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടോ? ജോലിയിൽ ഫാജരാകാത്തതിനു സമാധാനം ആവശ്യപ്പെട്ടിരുന്നു; സമാധാനം എഴുതിക്കൊടുക്കുകയുണ്ടായോ?"

ഭയാള:—"രണ്ടുദിവസത്തിനുള്ളിൽ സമാധാനം ബോധിപ്പിച്ചുകൊള്ളാം."

വിലാ:—"എന്തുകൊണ്ടാണു് ഇതേവരെ [illegible]ധിപ്പിക്കാതിരുന്നതു്?"

ഭയാ:—"വീട്ടിൽ ഒരു വലിയ ആപത്തുണ്ടായിട്ടു്. എന്റെ സാന്നിദ്ധ്യംകൂടാതെ കഴിവില്ലാത്തവണ്ണം. ഔഷധം മുടങ്ങിയതു തന്നെ [illegible] രോഗിണിക്കുകൊടുക്കാൻ ഞാൻതന്നെ വേണ്ടിവന്നു. [illegible]" ജോലിക്കു ഫാജരാകാതിരുന്നതു്"

വിലാ:—(കൈഞെരിച്ച്)"ജോലിക്ക ഹാജരാകാൻസാ യിച്ചില്ല അല്ലെ? വീട്ടിലിരുന്നാൽമതി. ജോലിക്ക ഹാജരാ യില്ലെങ്കിൽത്തന്നെ എന്തുവിരോധം! ഞാൻ ഇതിനുമുമ്പേത തന്നെ അച്ഛനോട പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട് ഇത്തരം വൃത്തികെട്ടതങ്ങളെ കൊണ്ടൊന്നും ജോലി നടക്കുകയില്ലെന്ന്."

ഇതുയുമായപ്പോൾ വിജയ മുഖം ഉയർത്തി. അതു പ്ര ത്യേകവും ഗംഭീരവുമായി കാണപ്പെട്ടു. നേത്രങ്ങൾ അഗ്നി വർഷിക്കുന്നുണ്ടോ എന്നു തോന്നും. ഉഗ്രസ്വരത്തിൽ അവൾ ഇതം പറഞ്ഞു:—"ദയാളുബാബുവിനെ മന്ദിരത്തിൽ ഭരണാ ധികാരിയാക്കി നിയമിച്ചതു് ആരാണെന്നറിയാമോ? നിങ്ങ ളുടെ പിതാവല്ല. ഞാനാണ്. ഈ ഞാൻ."

വിലാസൻ പരിഭ്രമിച്ചു. വിജയ ഇതു പരുഷമായി സംസാരിക്കുന്നതു് ഇതിനുമുമ്പൊരിക്കലും അയാൾ കേട്ടിട്ടി ല്ല. അമ്പരപ്പു് പുറത്തുകാണിക്കാതെ ഏതാനും നിമിഷത്തെ മൌനത്തിനു ശേഷം അയാൾ പറഞ്ഞു:—"ആരാണു നിയ മിച്ചതു് എന്നു അറിഞ്ഞിട്ടു് എനിക്കു ഒരു കാര്യവും ഇല്ല. ജോലിക്കാര്യത്തെപ്പറ്റിയാണ് എന്റെ ശ്രദ്ധ. അതുമായി ട്ടാണ് എനിക്കു ബന്ധം."

വിജയ:—"വീട്ടിൽ ഉള്ളവർ കഠിനരോഗത്തിൽ പെട്ടി രിക്കുമ്പോൾ ദയാളുബാബു ജോലിക്ക ഹാജരാകുന്നതെങ്ങനെ?"

വിലാസ:—"എല്ലാവരും ഈ സമ്പ്രദായക്കാരായിട്ടാണ തിന്നിരിക്കുന്നതു്. ഇതൊന്നും കേട്ടുകൊണ്ടു കാര്യം നട ക്കുകയില്ല. ജോലി നിർവ്വിഘ്നം ചെയ്യണമെന്നാണ് എന്റെ ആജ്ഞ. അതിനു സിദ്ധിക്കാത്തതു് എന്തുകൊണ്ടാണെന്ന കൈപ്പറ്റിത്ത കിട്ടണം. രോഗവും ആപത്തും അതിനു പ്രതി ബന്ധമാകാൻ ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നതല്ല."

വിജയയുടെ അധരോഷ്ഠങ്ങൾ കോപംകൊണ്ടു വികസി ച്ചു. വികാരത്തെ തെല്ലൊന്നു നിയന്ത്രിച്ചുകൊണ്ടു് അവൾ

പറഞ്ഞു:—"ലോകത്തിലുള്ള എല്ലാവരും അസത്യവാദികളല്ലെ. വിശേഷിച്ചും ഈ വക്കീലാപ്പീസ്സർ ഒരിക്കലും അസത്യം പറയുമെന്ന് എനിക്കു വിശ്വാസമില്ല. ശരി; അതിനെ വിട്ടേക്കുക. ഞാനെന്താ ചോദിക്കട്ടെ. ജോലി ശരിയായി അനുഷ്ഠിക്കണമെന്നു നിങ്ങൾ പറയുന്നുണ്ടല്ലൊ. ഈ നിയമം നിങ്ങൾക്കും ബാധകമല്ലെ? നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ മുറി ശരിയായി പരിശോധിക്കുന്നുണ്ടോ? നല്ലവിധമായി നിങ്ങളെന്താണു ജോലിക്കു ഫാജരാകുന്നത്? നിങ്ങൾക്ക് എന്തു വിപത്തു സംഭവിച്ചു?",

വിലാസൻ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. അയാൾ പറയുകയാണ്:— "ഞാൻ സമാധാനം എഴുതിത്തരാൻ ഒരുക്കമാണ്."

വിജയ:—"കൊള്ളാം; നിങ്ങൾ പ്രതിമാസം 200ക. രൂപ വാങ്ങുന്നു. അതു വലിയ ഒരു സംഖ്യ ഞാൻ നിങ്ങൾക്കതരുന്നതു നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ ജോലി ശരിയായി ചെയ്യുമാണ്."

വിലാസ:—"എന്ത്? ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ഭൃത്യനാണോ? ഭരണാധികാരിയല്ലെ?"

സഹിക്കവഹിയാത്ത കോപത്താൽ വിജയ വിവേകശൂന്യയായിത്തീർന്നു. അവൾ തീവ്രസ്വരത്തിൽ പ്രതിവചിച്ചു:—"ജോലിചെയ്യാ മാസം വാങ്ങി ഉപജീവിക്കുന്നവനെ ഭൃത്യനെന്നല്ല പറയുക? വേറെ എന്തു സ്ഥാനമാണ് അയാൾക്കുള്ളത്. നിങ്ങളുടെ അസംഖ്യം ഉല്ലാതങ്ങൾ കണ്ടും കേട്ടും വളരെ നാളായി ഞാൻ ക്ഷമിക്കുന്നു. എത്രത്തോളം ഞാൻ ക്ഷമിക്കുന്നുവോ അത്രത്തോളം നിങ്ങളുടെ ധിക്കാരം വർദ്ധിച്ചാണു വരുന്നത്. പോകു. തൽക്ഷണം പോകു. പ്രത്യക്ഷ ഭൃത്യബന്ധമല്ലാതെ ഇന്നുമുതൽ ഞാനും നിങ്ങളും തമ്മിൽ യാതൊരു ബന്ധവും ഇല്ല. ഏതൊരു നിയമത്തെ പുരസ്കരിച്ച് ഇവിടെയുള്ള ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെല്ലാം വേലചെയ്യുന്നുവോ ആ വ്യവസ്ഥയനുസരിച്ചു നിങ്ങളും ജോലിചെയ്യണം.

അല്ലാത്തപക്ഷം ജോലിയിൽനിന്നു പിരിച്ചുവിടുന്നതാണ്. കച്ചേരിയിൽ കാലെടുത്തുകുത്താൻപോലും പിന്നീടുപാടില്ല."

വിചാരം:—"ഈ അഹമ്മതിയോ നിനക്ക്."

വിജയ:—"അഹമ്മതി എനിക്കല്ല നിങ്ങൾക്കാണ്. എന്റെ എസ്റ്റേറ്റിൽ വേലക്കു നില്ക്കുന്നവർക്ക് എന്റെ മേൽ എന്തധികാരം? എന്നെ നീ എന്നുവിളിക്കാൻ നിങ്ങൾക്കു അധികാരം നല്കിയതു് ആരാണ്? എന്റെ ഭൃത്യന്മാരെ വേലയിൽനിന്നു പിരിച്ചുവിടാനും, എന്റെ അതിഥികളെ എന്റെ കൺമുമ്പിൽവെച്ചു അധിക്ഷേപിക്കാനും നിങ്ങൾക്കു ധൈര്യം എങ്ങനെ ഉണ്ടായി? ഇനി അങ്ങനെ വല്ലതും എന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ പെട്ടാൽ പിന്നത്തെ കഥ....."

അവിടത്തെ ബഹളം കേട്ട ഭൃത്യന്മാരെല്ലാം ഓടിയെത്തി. വിജയ ഈ സംഭവംകണ്ടു ലജ്ജിതയായിത്തീർന്നു. കണ്ണും മുഖവുമാക്കിക്കൊണ്ടു് അവൾ പറഞ്ഞു:—"നിങ്ങളുടെ ഈ സൌഭാഗ്യം എത്ര അതിരുകവിഞ്ഞു പോയിരിക്കുന്നു എന്നു് എനിക്കറിയാം; നിങ്ങൾക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. അറിഞ്ഞിരുന്നുവെങ്കിൽ അന്നു് അദ്ദേഹത്തെ മർദ്ദിക്കാൻ നിങ്ങളുടെ കൈ പൊങ്ങുകയില്ലായിരുന്നു. അദ്ദേഹം അഭ്യസ്തവിദ്യനും യോഗ്യനുമായ ഒരു ഡാക്ടറാണ്. ഒരു രോഗിണിയുടെ മച്ചിൽ വെച്ചല്ല നിങ്ങൾ ഈത്തരം ഒരു സാഹസത്തിനൊരുമ്പെട്ടതെങ്കിൽ അപ്പോൾ കാണാമായിരുന്നു അതിന്റെ ഭവിഷ്യത്തു്. അദ്ദേഹം ക്ഷമാശീലനായതുകൊണ്ടു മൌനംദീക്ഷിച്ചു. ഞാൻ ആരാണെന്നുള്ള ബോധം വേണമെങ്കിലും നിങ്ങൾക്കുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിൽ, നിങ്ങളുടെ കൈ എന്റെ അതിഥിയെ ലക്ഷ്യമാക്കി പൊങ്ങുമായിരുന്നില്ല. ഇപ്പോൾ ഇത്രത്തോളം മതി. കീഴെയുള്ള ഭൃത്യന്മാരെല്ലാം യെപ്പെട്ടു് ഓടിയെത്തിയിരിക്കുന്നു. പോകുക. തീഴത്തുപോകുക."

പ്രത്യുത്തരം പ്രതീക്ഷിക്കാതെ വിജയ ആ രമ്യഹർമ്മ്യത്തിന്റെ മറ്റൊരു ഭാഗത്തേക്കു വേഗത്തിൽ നടന്നു.

അദ്ധ്യായം ൬൭.

വിണ്ടും തന്ത്രം.

വൃത്രൻ പറഞ്ഞ കാര്യമെല്ലാം മനസ്സിലായപ്പോൾ ക്രോധത്തിനേയും, നൈരാശ്യത്തിനേയും ദാരുണക്ഷോഭത്തിൽ രാസവിഹാരിയുടെ ബ്രഹ്മജ്ഞാനവും തത്സംബന്ധമായ യുക്തിവൈഭവത്തിന്റെ വ്യർത്ഥതയും അവയുടെ നിഷ്ഫലപ്രഭാവത്തിൽ മുഖത്തു പ്രത്യക്ഷമായി. അയാൾ പരുഷവും കർക്കശവുമായ സ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"കണിനരായ ഹിന്ദുക്കളെ, അധഃകൃതരെന്നു പറയുന്നതിൽ വലിയ തെറ്റൊന്നും ഇല്ല. ബ്രഹ്മസമാജത്തിൽചേർന്നു എന്നുള്ളതുകൊണ്ടു് എന്തെങ്കിലുണ്ടോ? നമ്മൾ അന്നും ഇന്നും കൈവർത്തന്മാർതന്നെ. ബ്രാഹ്മണകായസ്ഥരുടെ സന്തതികളിൽ അവരിൽ കുറച്ചെങ്കിലും വിശേഷജ്ഞാനം ഉണ്ടായിരിക്കും. പോട്ടെ. വയലിൽ കരിയും നകവുമായിപ്പോയി വേലചെയ്യൂ. നിങ്ങളെത്തന്നെ പഠിപ്പിച്ചു പഠിപ്പിച്ചു ഇപ്പോൾ എന്തായി? ഫലം നായിന്റെ വാൽ നിർത്താൻ ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ടായതുപോലെതന്നെ. നീ അവളുടെ നേരെ പൃതിഞ്ഞു; അല്ലെ, അവൾ ആരാണു്! രാജസ്ഥാനത്തിൽ ജനിച്ചവൾ. ദുഷ്പ്രയോഗങ്ങൾ പോരാ; വിവേകം വേണം. ജമീൻദാരുകളെല്ലാം എന്റെ ആജ്ഞ അനുസരിച്ചു. മാനവും പോയി, ധനവും പോയി. മാസത്തോറും 200 ഉറുപ്പിക കിട്ടിവന്നിരുന്നു. അതും പോയി. നിന്റെ മുത്തച്ഛന്മാരുടെ വയലിൽക്കിടന്നുള്ള പാട്ടംപോലും തന്നെയാണോ നിന്റെയുംഗതി. കണ്ണുപൊട്ടിച്ചു് എന്തിനാണ് എന്റെനേരെ വന്നിരിക്കുന്നു? പോ. എന്റെ മുമ്പാകെനിന്നു പോയ്ക്കൊള്ളുക. ഞെരമാടി, പൊക്കോൻ!"

വിജയയുമായി കലഹിക്കാതിരുന്നുവെങ്കിൽ എത്ര നന്നായിരുന്നു എന്നു വിലാസനു് ഇപ്പോൾ മനസ്സിൽ ഉദിച്ചു. പി

തവിന്റെ, ഭീഷണവും ഉഗ്രവുമായ ഭാവംകണ്ടപ്പോൾ പുത്രന്റെ എല്ലാ ആശയും അസ്തംഗതമായിത്തീർന്നു. അയാൾ പലതും പറഞ്ഞുനോക്കി. ക്രോധവിഹ്വലനായ പിതാവ് പുത്രൻ പറയുന്നതു കേൾക്കുകപോലും ചെയ്യുന്നില്ല. ആ വൃദ്ധൻ എഴുന്നേറ്റ മച്ചിലേക്കു പ്രവേശിച്ചു. കോപാവേശം കൊണ്ടു പുത്രനെ ശകാരിച്ചുവെങ്കിലും, കായ്ക്കാഞ്ഞതിനു് അതൊന്നും അയാൾക്കു പ്രതിബന്ധമായിത്തീർന്നില്ല. അവസ്തകൊണ്ടു കായ്വിഷ്ടം വരുത്തുന്നവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ രാസവിഹാരി ചെടുന്നില്ല. വിജയശാന്തയാകുന്ന അവസരംനോക്കി ആ വൃദ്ധൻ അവിച്ഛിന്നമായ ശാന്തിയോടും ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രസന്നതയോടുംകൂടി അവളുടെ മണിമച്ചിൽപ്രവേശിച്ചു് അവിടെ കിടന്നിരുന്ന ഒരു കസേരയിൽ അമന്നു.

വിജയയുടെ ക്രോധോന്മേഷം ക്രമത്തിൽ ശാന്തമായി. തന്റെ നിർല്ലജ്ജപ്രവൃത്തിയും അസംയതധാർഷ്ട്യവും അനുസ്മരിച്ചു ലജ്ജാവിവശയായിത്തീർന്നു അവൾ. വീട്ടിലുള്ള ഭൃത്യരുടെ മുമ്പിൽവെച്ചു് അവൾ നാടകത്തിലെ നായികയെപ്പോലെ ക്രോധം അഭിനയിച്ചതും, വിലാസനെ ശകാരിച്ചതും ആയ സംഭവം ഒരുപക്ഷെ ഇതിനിടയിൽ പലവിധമായിത്തീർന്നു നാട്ടുമുഴുവൻ വ്യാപിച്ചിട്ടുണ്ടായിരിക്കും. രാധാപുരനിവാസികളും മറ്റുമായ കുക്കുർ ഈ സംഗതി വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കും ഇപ്പോൾ. കളക്കടവിലും, കിണറിൻതീത്തും വെച്ചു സ്ത്രീജനങ്ങൾ പ്രസ്തുതസംഭവം പരസ്പരം പറഞ്ഞു പൊട്ടിച്ചിരിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കും. ഈ വിചാരം വിജയയെ വീട്ടിൽനിന്നു പുറത്തു പോകുന്നതിനുകൂടി സമ്മതിച്ചില്ല. ലജ്ജയാൽ അവളുടെ ഹൃദയം തരളിതമായിത്തീർന്നു. വിജയ ഒരു ഭൃത്യനെ ശകാരിച്ചു എന്ന സംഗതി അത്രമാത്രം അവളെ ചീഡിപ്പിക്കുകയില്ല. വിലാസന്റെ സ്ഥിതി

അതല്ലല്ലൊ. കുറച്ചുദിവസത്തിനുള്ളിൽ അവർക്കു് അയാളെ സ്വാമി എന്നു സംബോധന ചെയ്യേണ്ടിവരും. ഇതാണു് അവളെ വിഷമിപ്പിച്ചതു്".

രാസവിഹാരി ഒരു നെടുവീർപ്പിട്ടു. അനന്തരം ഇങ്ങനെ ആരംഭിച്ചു:—"വത്സ വിജയേ, എനിക്കു വളരെ സന്തോഷമായി. ഇന്നലത്തന്നെ ഞാൻ ഇങ്ങോട്ടവരാൻ തീർച്ചയാക്കിയതാണു്. എന്തു ചെയ്യാം; ആ പഴയ രോഗം എന്നെ ഇങ്ങനിടത്തുനിന്നു് ഇളകാൻ സമ്മതിച്ചില്ല. നീ ചെയ്തതു് ഉചിതമായി വത്സേ; നിന്നിൽനിന്നു പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നതും ഇതുതന്നെയാണു്."

വിഹാരി ഒരിക്കൽകൂടി ദീർഘനിശ്വാസം ചെയ്തു അനന്തരം:—"സർവ്വശക്തനും മംഗളമയനുമായ ദൈവത്തോടു സുഖത്തിലും ദുഃഖത്തിലും, നന്മയിലും തിന്മയിലും എന്നെ ധർമ്മത്തിലും ന്യായത്തിലുംനിന്നു വ്യതിചലിപ്പിക്കാതിരിക്കേണമെ എന്നുമാത്രമേ ഞാൻ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നുള്ളൂ." ഇതുമാത്രം പറഞ്ഞു് ആ കപടഭക്തൻ കൈ രണ്ടും മുഖത്തിൽ അടുപ്പിച്ചു നേത്രങ്ങൾ ചിമ്മി ഈശ്വരനെ ലക്ഷ്യമാക്കി പ്രണാമം ചെയ്തു.

അല്പനേരം കഴിഞ്ഞു വൃദ്ധൻ കണ്ണുകൾ തുറന്നു ഉത്തേജിതഭാവത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—വിശ്വാസൻ കൊള്ളരുതാത്തവനാണെങ്കിൽ ഇവിടത്തെ വലിയ വലിയ കാര്യങ്ങൾ ഇത്ര ഭംഗിയായി നിർവ്വഹിച്ചുകൊണ്ടു പോകുവാൻ അവനു് എങ്ങനെ സാധിച്ചു എന്ന സംശയമാണു് എനിക്കു് മനസ്സിലാകാത്തതു്? എല്ലാം ഈശ്വരന്റെ ലീലതന്നെ. അതറിയുവാൻ വളരെ വിഷമം തന്നെ".” അ ഭക്തപ്രിയന്റെ കണ്ണുകൾ മുകളിലേക്കുയർന്നു. അല്പനേരം കൂടെ പറഞ്ഞു: "ഏതു സംശയത്തിലും അതിനെന്നല്ല. വിശ്വാസൻ കുറ്റപ്പെടുത്തുന്നതാണു്". അവന്റെ കണ്ണു് ഏതു് സമ

യത്തും കത്തവ്യനിഷ്ഠനത്തിലാണ്. അവിടെ വരുമ്പോൾ അവൻ പരിതസ്ഥിതികളെകൂടി മറന്നുപോകുന്നു. കത്തവ്യ കർമ്മത്തിനു വിഘാതം നേരിടുമ്പോൾ അവന്റെ മനസ്സിൽ വേദനയുണ്ടാകുന്നു. ഈ ഒരൊറ്റ കാരണംകൊണ്ട് അന്യരുടെ മനസ്തിനു ഭേദം വരുത്തുന്നതു നന്നോ? ടയ്ളബാബുവിനെപ്പോലെയുള്ളവരുടെയെങ്കിലും അപരാധം ക്ഷമിക്കുകയെന്നതു് ഉചിതമായിട്ടുള്ളതല്ലെ? ധനികന്റെയും ദരിദ്രന്റെയും, വലിയവന്റെയും, ചെറിയവന്റെയും അപരാധത്തിനു് വ്യത്യാസമില്ല. ഇതാണ് ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുള്ളതു്. പക്ഷെ ഏതപരാധവും ചില സമയത്തു ക്ഷമിക്കേണ്ടിവരും. ഞാൻ പറയുന്നു, ജോലിചെയ്യാതിരിക്കുന്നതു ദോഷമാണ്; ജോലിക്കു ഹാജരാകാതിരിക്കുന്നതു് അന്യായമാണ്. ആഫീസിലെ ഡിസിപ്ലിൻ വ്യഭിചരിപ്പിക്കുന്നതു ആഫീസരായാൽ അയാളുടെ ആ പ്രവൃത്തി വലിയ തെറ്റുതന്നെയാണ്. പക്ഷെ ടയ്ളബാബു വൃദ്ധനല്ലെ? അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാര്യത്തിൽ അത്ര വലിയ നിഷ്ക്കർഷയൊന്നും വേണ്ടതില്ല. അല്ല വത്സേ, നീ തന്നെ ആലോചിച്ചുനോക്കുക. നമ്മളൊക്കെ വൃദ്ധന്മാരായില്ലെ? ഞങ്ങൾക്കു ചെറുപ്പക്കാരുടെ ആ ചെറുചെറുപ്പും ആ ബലവും ഉണ്ടായിരിക്കുമോ? യൂറോപ്യന്മാരെന്നിരിക്കട്ടെ, അവർ വിശ്വസ്തന്റെ കാര്യശ്രദ്ധയെ പ്രശംസിക്കുമായിരിക്കാം; അവൻ മഹാനാണെന്നു പ്രകീർത്തിക്കുമായിരിക്കാം. എന്നാൽ നമ്മളേപ്പോലുള്ളവർക്ക് ഇത്തരം നിർദാക്ഷിണ്യമൊന്നും അത്ര രുചിക്കുകയില്ല. മകനാണെന്നുവെച്ച് ഇതു് പറയാതെ കഴിയുമോ? ഇല്ല; ഒരിക്കലുമില്ല. ജോലി രണ്ടു ദിവസം കഴിഞ്ഞാലും നടക്കും. അഞ്ചോ പത്തോ ഉറുപ്പിക ചേതം വരുമായിരിക്കാം. എന്നാലും വൃദ്ധന്മാരുടെ നേരെ ഇത്തരത്തിൽ പെരുമാറാമോ? വിലാസന്റെ സദ്ബുദ്ധിയും നിന്റെ സത്തും അഭിവൃദ്ധി പ്രാപിക്കണമെന്നുള്ള

ഏകസംഗതിയിലാണ് പതിഞ്ഞിരിക്കുന്നത്. അതിനു് ഹാനി ഒരുവിധത്തിലും സഹിച്ചുപോകരുതെന്നാണ് അവന്റെ ദൃഢനിശ്ചയം. ഈ ശ്രേയസ്സും ഈ നിശ്ചയവും വേണ്ടതുതന്നെ. ഐശ്വര്യസമ്പത്തു രക്ഷിക്കുകയാണ് ഒരു ഗൃഹസ്ഥന്റെ പരമധർമ്മമെന്നും, പ്രപഞ്ചവിരക്തനായിരുന്നാലും ഞാൻ പറയും. രക്ഷിക്കുക മാത്രമല്ല, അതിനെ വളർത്തിക്കുന്നതിനും അതിനു് ഉന്നതിവരുത്തുന്നതിനും അതിൽപ്പരമുള്ള ഒരു ധർമ്മമാണ്. കാരണം, ധനംകൂടാതെ മനുഷ്യനു് ഇഹത്തിൽ ഒരു നന്മയും ചെയ്യാൻ സാധ്യമല്ലെന്നുള്ളതുതന്നെ. വിലാസത്തിന്റെ യത്നംകൊണ്ടു നിങ്ങളുടെ രണ്ടുപേരുടേയും സമ്പത്തു് ഈ കാലത്തിനിടക്കു ശോണിമവിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നാണ് എന്റെ കേൾവി. അതിൽ ആശ്ചര്യമില്ല. വിഷയസന്തതിയുടെ ഔന്നത്യത്തിനു ഹാനിയുണ്ടാക്കുന്ന ഏതൊന്നും കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു് ആശ്ചര്യമല്ല. നീ അവനു നൽകിയ ശിക്ഷ അവന്റെ ഔദ്ധത്യത്തെ നാമാവശേഷമാക്കുന്നതിനു് ഏറ്റവും പര്യാപ്തമായിട്ടുണ്ടു്. ജോലി; എന്തൊണിതു്! പ്രപഞ്ചത്തിൽ മിക്കവർക്കുംകൂടി ജോലിചെയ്യുകൊണ്ടിരിക്കാൻ മാത്രമാണോ നമ്മളെയൊക്കെ ജനിച്ചിട്ടുള്ളതു്? ജോലിയിലുള്ള നിഷ്കൃഷ്ടപോലെതന്നെ ജോലിക്കാരിൽ പ്രേമവിനയങ്ങളും മമതാവും ഉണ്ടായിരിക്കണം. അവനവനിന്റെ കൈകൊണ്ടു ചെയ്തുതരമായ ഒരു ശിക്ഷ ലഭിക്കാൻ യോഗവന്നതു് അവനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഒരു മഹാഭാഗ്യമായിട്ടാണ ഞാൻ പരിഗണിക്കുന്നതു്."

വിജയ മൗനമായിരുന്നതല്ലാതെ ഒന്നും സംസാരിക്കയുണ്ടായില്ല. രാമവിഹാരി തുടർന്നു പറഞ്ഞു:—"എന്റെ രണ്ടു സഹോദരങ്ങളിൽ ഒരാൾ പ്രചണ്ഡനായ കർമ്മനിഷ്ഠനാണ്. രണ്ടാമത്തെ ആൾ സ്നേഹം, മമത, ദയ തുടങ്ങിയ ഗുണങ്ങൾക്കു വിളനിലവുമാണ്. ഒരാൾ കർമ്മത്തിൽ ഉന്മത്തനാണെ

ങ്കിൽ, 'മറിയാം ദയാമമതകളെക്കൊണ്ടു ഉന്നതയാണ്. അവരെ രണ്ടുപേരേയും പരമകാരുണികനായ ദൈവം ഏകോപിപ്പിച്ചു' അങ്ങനെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ലീലാവിലാസത്തെ ചലിപ്പിക്കട്ടെ എന്നായിരുന്നു ഇന്നാലെ തൊൻ അദ്ദേഹത്തോടഭ്യർത്ഥിച്ചതു്. അപ്പോളാണ് ഭൂമിയിലാർത്തനപ്പർത്ഥനയിലാകുക. ആ അലൗകികിട്ടരും കാണാൻ ദൈവം എന്നെ ജീവിപ്പിക്കണമേ എന്നു മാത്രമേ ഞാൻ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നുള്ളൂ." ഇതുയും പറഞ്ഞു് അയാൾ സ്വന്തിരുസ്സുദേശത്തിൽ വിനയത്തിച്ചു പ്രണമിച്ചു. പിന്നീടു ശിരസ്സുയർത്തി ഇങ്ങനെ തുടർന്നു:—

"മറ്റൊന്നു സംഗതിക്കുടി ഞാൻപറയാം. വിലാസത്തെ ധർമ്മശ്രേഷ്ഠ കരുപ്പിച്ചുന്നുമല്ല. മറിച്ചുസ്ഥാപനത്തിനുവേണ്ടി അവൻ ഉദ്ദർച്ചയാകി എത്ര ബുദ്ധിമുട്ടി. എന്തെല്ലാം യന്ത്രിച്ചു! ബ്രാഹ്മധർമ്മത്തിലല്ലാതെ മറ്റൊന്നിലും ഇയാളിക്കു ഇടയില്ല എന്നു അവനെ അറിയുന്നവർക്കുടി പറയും; മനസ്സിലാക്കും. ഈ ഒരു പ്രസ്ഥാനമാണ് അവൻ ജീവിതലക്ഷ്യമാക്കിയിട്ടുള്ളതു്. മറ്റൊരു ലക്ഷ്യവും അവൻ പരിഗണിച്ചിട്ടില്ല. ഈ പരമാർത്ഥം അവന്റെ പ്രിയപ്പെട്ടവരായ നാൽമാത്രമല്ല നീയും മനസ്സിലാക്കിയിരിക്കും. അവന്റെ ഈ ധർമ്മശ്രേഷ്ഠയാണ് എന്നെ അത്യധികം ആഹ്ലാദിപ്പിക്കുന്നതു്. നിനക്കും അവനു മംഗളമുണ്ടാകേൺ അഭിലാഷമുണ്ടെന്നു് ഞാൻ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ടു്. നിന്റെ അന്തഃകരണം, കരതലാമലകംപോലെ തൊൻ കാണുന്നുണ്ടു്. നീ വിലാസന്റെ ധർമ്മാർത്ഥകാമമോക്ഷങ്ങളിൽ പങ്കുകൊള്ളുന്നവളായിത്തീരട്ടെ. അഭ്യുദയിനിയായിഭവിക്കട്ടെ. അവനുള്ള സർവ്വസുഖവും നിന്റെ കൈയിലാണ്. നീ അവനു മാർഗ്ഗദർശിയായിത്തീരണം. അവൻ നിന്നെ അനാഗമിക്കുകയും വേണം. അപ്പോളാണു ലോകജീവിതം സാർത്ഥകമായിത്തീരുക. ഈ സംഗതി ആലോചി

ക്കുമ്പോൾ എനിക്കുണ്ടാകുന്ന സുഖത്തിന് ഒരു അതിരും ഇല്ല. വിലാസന്റെ ജീവിതപഥത്തിൽ പ്രതിബന്ധങ്ങളൊന്നും ഇല്ലെന്നു ഞാൻ ദിവ്യദൃഷ്ടികൊണ്ടു കാണുന്നു. അവന്റെ ഭാവിയെപ്പറ്റി ഞാൻ ലേശമെങ്കിലും ശങ്കയുള്ളവനല്ല. ഇതുത്തോളം ആലോചനാശക്തിയും, ഇതുത്തോളം ജ്ഞാനവും, ഭാവിജീവിതം സഫലമാക്കുന്നതിനു അപരിഹാര്യമായ പ്രജ്ഞയും നിനക്കുണ്ടെന്നു ഇപ്പോൾ മാത്രമേ ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയുള്ളൂ. ഇതേവരെ ഇവയെല്ലാം നീ എവിടെയാണു മറച്ചുവച്ചിരുന്നതു? പറയു ഞാൻ കേൾക്കട്ടെ."

വിജയയുടെ ദേഹം വിറച്ചു. ഈ അവസരത്തിലും അവൾ മറുപടിപറഞ്ഞില്ല. രാസവിഹാരി നാഴികമണിയുടെ ചെറിയ സൂചി നോക്കി പരിഭ്രമിച്ചുകൊണ്ടു എഴുന്നേറ്റ് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"മണി പത്തായി. ദയാളഖാന്റെ മോചനത്തിന്റെ സ്ഥിതി അറിയുവാൻ എനിക്കു് അവിടംവരെ ചോകേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

വിജയ—"അവരുടെ സുഖക്കേടു് എത്രനിലയിൽ ഇരിക്കുന്നു?"

രാസ:—"വളരെ ആശ്വാസമുണ്ടു്. ഞാൻ പറഞ്ഞുവന്ന കാര്യം മുഴുവനാക്കിയില്ല. (വീണ്ടും ഇരുന്നുകൊണ്ടു്) നീ ഈ വൃദ്ധന്റെ ഒരപേക്ഷ സ്വീകരിക്കുമോ? പറയു. സ്വീകരിക്കുമോ?

വിജയ:—"പറയു കേൾക്കട്ടെ."

രാസ:—"വിലാസൻ പശ്ചാത്താപംകൊണ്ടു ഭഗ്നഹൃദയനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. ഇന്നലെ അവൻ വരാതിരുന്നതു് ഇതുകൊണ്ടാണു്. ഇന്നു് അവൻ വരും. നീ അവനു മാപ്പുകൊടുക്കണം. ഇതാണു് എന്റെ അപേക്ഷ. ഏതൊരപരാധത്തിനു നീ അവനെ ശിക്ഷിച്ചുവോ ആ ശിക്ഷ ഒരുദിവസം മുഴുവൻ അവൻ അനുഭവിച്ചു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു."

വിജയയുടെ മുഖഭാവംകണ്ടു രാസവിഹാരി മന്ദഹസിച്ചു. സ്നേഹാർദ്രസ്വരത്തിൽ അയാൾ പറഞ്ഞു:—"നിന്നെ ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. നീ എന്റേയും ഓമനപ്പുത്രിയല്ലെ? നീ നിമിത്തം വിലാസനും അവൻ കാരണം നിയും വ്യഥ അനുഭവിക്കുന്നുണ്ടെന്നു എനിക്കറിയാം. അപരാധത്തിനുള്ള ശിക്ഷ പൂർത്തിയാകുംതെ പ്രായശ്ചിത്തത്തിനു നിവൃത്തിയില്ല. ദുഃഖം അനുഭവിക്കാതെ അതിൽനിന്നു മുക്തി ഉണ്ടാകുന്നതെങ്ങനെ? ഇന്നു് അവനുമായി അഭിമുഖസംഭാഷണം ചെയ്യാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ വേണ്ട. അതെല്ലാം സൌകര്യംപോലെ മതി. ഇന്നു് അവൻവന്ന ജോലിനോക്കി മടങ്ങിപോയ്ക്കൊള്ളട്ടെ. ഇതുമാണു് എന്റെ അപേക്ഷ.

രാസവിഹാരി പോയതിനുശേഷം വിജയ ആശ്ചര്യപൂർവ്വം കുറേനേരം ഇരുന്ന ഇരുപ്പിൽത്തന്നെ ഇരുന്നു. രാസവിഹാരി ഏകാകിയായി വരുമെന്നും ഈ വിധത്തിൽ സൌമ്യമായി സംസാരിയ്ക്കുമെന്നുള്ള പ്രതീക്ഷ അവർക്കുണ്ടായിരുന്നില്ല. പകവീട്ടൻ മകനെന്നിച്ചു് അച്ഛനും വരുമെന്നായിരുന്ന വിജയ വിചാരിച്ചതു്.

രാസവിഹാരി പോയിട്ടും ഭയം വിജയയെ വിട്ടുപോയില്ല. പക്ഷെ അല്പം മാറ്റാന്തരം ഉണ്ടായി എന്നുമാത്രം. അവർക്കു് ഒരുകാലത്തു് ഈ വൃദ്ധനിൽ ഏതുനംശമമായ ഭക്തിവിശ്വാസങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു എന്ന സംഗതി വാസ്തവമാണു്. എന്നാൽ അതെങ്ങനെയാണു നാമാവശേഷമായതു്? ഈ പ്രശ്നം അവളെ വേദനിപ്പിച്ചു. രാസവിഹാരിയേക്കുറിച്ചു വിജയ ഇങ്ങനെ വിചാരിക്കാൻതുടങ്ങി:—"അദ്ദേഹം അപരാധിയായ പുത്രനു മാപ്പുകൊടുത്തില്ല. തീരെ പക്ഷപാതം അദ്ദേഹത്തിനില്ല. പോകുന്ന സമയത്തും അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതെന്താണു്. വിലാസന്റെ ശിക്ഷയുടെ മാത്രം കുറയ്ക്കണമെന്നമല്ല?

പുലയന്റെ അപേക്ഷയിലും നിബന്ധത്തിലും ആ ആലോചനയിലും വ്യവഹാരത്തിലും അന്തരമായി മറഞ്ഞുകിടക്കുന്നതു വിലാസനെക്കൊണ്ടു വിജയയെ വിവാഹംകഴിപ്പിക്കണമെന്നുള്ള ഒരേ ഒരു സംഗതിയാണു്. ആ വിവാഹപ്രശ്നമാണു് ഈ ബഹിഷ്കൃതമായ ഇതിവൃത്തകഥാപ്രയോജനകാരണം.

ഇതിവൃത്തം എന്നതു് എന്തൊരു വസ്തുവാണെന്നു വിജയ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ആ ഗൃഹത്തിൽ നടക്കുന്ന ചില നവ്യകല്പനകർമം മാത്രമാണു് ഈ ഒരു വികാരത്തെ അവളിൽ ആദ്യമായി ഉണർത്തിച്ചതു്. എന്നാൽ ഒരുകാര്യം അവൾ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടു്; ഇതിവൃത്തം ഏറ്റവും നിന്ദ്യമായ ഒരു പദാർത്ഥമാണെന്നു്. എങ്കിലും അതു് അവളെ ബുദ്ധിച്ചു പിതാവിനേയും പുത്രനേയും തിരസ്കരിക്കാനുള്ള ഒരു പൈശാചികശക്തിയുണ്ടാക്കിച്ചുവിട്ടു.

ഈ അവസരത്തിൽ അവളുടെ ചിന്തകളെ കാളിപടന്റെ പ്രസ്താവം പ്രബലമായി നിരോധിച്ചു:— "കൊച്ചുറാണി, ഞാൻ, വീട്ടിലേക്കു എഴുന്നള്ളിപ്പാറാകുമ്പോൾ ഇവിടെ നിന്നു വരാൻ നിവൃത്തിയില്ലെന്നു ഒരു കത്തെഴുതിച്ചു അയക്കുവാനാണു വിചാരിക്കുന്നതു്. എന്താണു് വേണ്ടതു്?

വിജയ:— "അങ്ങനെയാകട്ടെ കാളിപട!"

കാളിപടൻ തൊഴുതു അവിടെ നിന്നുപോയി. വിജയ അവനെ വിളിച്ചു ലജ്ജാപൂർവ്വകമായ അസ്വസ്ഥതയോടുകൂടി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "വേണ്ട, കാളിപട പുറപ്പെട്ടാലും എന്നുകാണിച്ചു നീ വീട്ടിലേക്കു ഇതിനുമുമ്പു കത്തെഴുതിയ സ്ഥിതിക്കു പോകാതിരിക്കുന്നതു ഭംഗിയല്ല. വീട്ടിൽ പോയാൽ ഒരു മാസത്തിലധികം താമസിച്ചുകൂടാ. വിലാസന്റെ മോഹവും ശമിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. നീ വീട്ടിൽ കുറച്ചുദിവസം വിശ്രമിക്കുക. കാരേ നാളായില്ലല്ലോ നീ വീട്ടിലേക്കു പോയിട്ടു്. കാളിപട, നീ എന്തുപറയുന്നു?

കോളീപടൻ ആശ്ചര്യചകിതനായി എങ്കിലും കൊച്ചു റാണിയുടെ അഭീഷ്ടത്തിന്നനുസരിച്ചു ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"കൊള്ളാം കൊച്ചുറാണി, ഞാൻ പത്തിരുപതുദിവസം കഴിഞ്ഞു മടങ്ങിവന്നുകൊള്ളാം."

താൻ ഇതു ഉമ്പുലയായിപ്പോയല്ലൊ എന്നാണു കോളീപടൻ പോയ ഉടനെ വിജയ സങ്കടപ്പെട്ടതു്. കോളീഷടനെ വീട്ടിലേക്കു പോകേണ്ട എന്നു പറയുവാൻ അവൾക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. ലജ്ജ അക്കാര്യത്തിലും അവളെ വിഷമിപ്പിച്ചു.

അദ്ധ്യായം ൭൦.

വീണ്ടും നരേന്ദ്രബാബു.

വിജയയുടെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ കച്ചേരി ചെയ്യുന്ന സ്ഥലം സമീപമാണെങ്കിലും, ഒരു മതിലിന്റെ തടസ്സം നിമിത്തം മാളികയിൽനിന്നു നോക്കിയാൽ ആ കെട്ടിടം കാൺമ്മാനിതിനു വിഷമമായിരുന്നു. മാത്രമല്ല കച്ചേരിയിലേക്കു വരാനും പോകാനും തിരക്കുള്ള വഴിയുടെ പുറമെ ഒരു ഗ്രൗണ്ടുമുണ്ടു്; ആരൊക്കെ എപ്പോൾ വരുന്നു, എപ്പോൾ പോകുന്നു ഇതൊന്നും മാളികയിൽ നിൽക്കുന്ന വിജയക്കു അറിവാൻ സാധിക്കാറില്ല.

കഴിഞ്ഞ അദ്ധ്യായത്തിൽ നടന്ന സംഭവങ്ങൾക്കുശേഷം മൂന്നുമാസം, ജമീൻദാരിണിയുടെ വേനത്തിലേക്കു വരാറില്ല. അദ്ദേഹം കച്ചേരിയിൽ പതിവായി വരുന്നുണ്ടോ എന്നു അറിഞ്ഞുവരാൻ ഭൃത്യന്മാരെ നിയോഗിക്കുന്നുമുണ്ടു. ലജ്ജാപരവശയായ വിജയക്കു കഴിവുണ്ടായില്ല. വിജാ

സനം സന്നിധിയിൽ വരാറില്ല എന്ന അനുഭവം അവ
ളെ ധരിപ്പിച്ചു. ഇടയ്ക്കു ഒരു ദിവസം രാസവിഹാരി വി
ജയയെ സന്ദർശിച്ചു അഞ്ചുപത്തു മിനിട്ടു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ
മടങ്ങിപ്പോകയുണ്ടായി. വിജയയുടെ ദേഹസ്ഥിതിയെപ്പറ്റി
അദ്ദേഹം എന്തോ ചിലതെല്ലാം ചോദിച്ചു. അതിനു
അവൾ പ്രത്യുത്തരവും നൽകി. മറ്റു യാതൊരു സംഗ
തിയും അവരുടെ സംഭാഷണത്തിനു അന്നു വിഷയമായ
തും ഇല്ല.

മനുഷ്യഹൃദയത്തിലെ സ്ഥിതിഗതികൾ സർവ്വേശ്വ
രനിയുമാത്രമല്ലെ അറിഞ്ഞുകൂടൂ. രാസവിഹാരി പ്രസന്നത
നടിച്ചു, നിഷ്പക്ഷമായും, വിജയക്കു ഹിതകരമായും പലതും
പറയുകയുണ്ടായല്ലൊ. പുത്രനു വിജ്ഞാനമായി ആയാൾ
ചില നിർദ്ദേശങ്ങളും അവളുടെ മുമ്പാകെ സമർപ്പിച്ചു. പ
ക്ഷെ, എന്തോ ഒരജ്ഞാതകാരണം അദ്ദേഹത്തെ അലട്ടുന്നു
ണ്ടെന്നു വിജയ മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നു. വിജയയുടെ പരി
തഃസ്ഥിതികൾ അശാന്തങ്ങളും അതൃപ്തികരങ്ങളുമായിരു
ന്നിട്ടു ദിവസം കുറെയായി എന്നും അവൾ സുവ്യക്തം
ഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഇത്തരത്തിൽത്തന്നെ പിന്നെയും ദിവ
സങ്ങൾ കുറെ കഴിഞ്ഞു.

വിജയ, ഗൃഹത്തിനു സമീപം നദിതീരത്തിൽക്കൂടെ
സായാഹ്നത്തിൽ വിഹരിക്കയാണു്. ആ സമ
യത്തു ഒരു ഇമസ്സൻ അവളുടെ സന്നിധിയിലെത്തി ഉപ
ചാരം പ്രദർശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു ഇങ്ങനെ ഉണർത്തിച്ചു:—
"കൊച്ചുറാണി, എവിടേക്കാണു യാത്ര? കടന്നാലും എ
വിടെ"

വിജയ:—(മന്ദസ്മിതപൂർവ്വം) ഈ നദീതീരത്തിൽക്കൂടി
അല്പനേരം നടക്കുവാൻമാത്രം! ഒരു ഭൃത്യന്റെയും ആവശ്യം
ഞാൻ കാണുന്നില്ല. നിനക്കു എന്നോടു വല്ലതും പറയാ

അണ്ണാ? വല്ല അത്യാവശ്യകാര്യവും എന്നെക്കൊണ്ടു നിവൃത്തിക്കേണ്ടതുണ്ടോ?"

ഇമസ്സൻ:—"ഉണ്ട്. അത്യാവശ്യകാര്യം ഒന്നുണ്ട്. അവിടന്നു ഇപ്പോൾത്തന്നെ അതിനായി മടങ്ങണമെന്നില്ല. നാളെയാകാം."

ഇതുയും പറഞ്ഞു ഇമസ്സൻ അന്തർദ്ധാനം ചെയ്തു. വിജയ, അയലത്തെ വിളിച്ചു:—"കൊടുത്തരം നടന്നു. ഇന്നു അത്തത്തോളം മതി. പറയു. കാര്യമെന്താണു്. ഇനി ഇവിടന്നങ്ങോട്ടുമുഴുവൻ വയലുകളാണു്. ഞാൻ മടങ്ങിപ്പോകാനാണു വിചാരിക്കുന്നതു്!"

ഇമസ്സൻ:—"ഞാൻ കഴിഞ്ഞകൊല്ലത്തെ വരവുചെലവുകണക്കുകളെല്ലാം തയാറാക്കിക്കൊണ്ടു വന്നിട്ടുണ്ടു്. ഇതെല്ലാം പരിശോധിച്ചു അടയാളപ്പെടുത്തണം. ഇക്കൊല്ലത്തെ ബഡ്ജറ്റു തയാറാക്കേണ്ടതു കൊച്ചുറാണിയുടെ ഭരമാണെന്നു ചെറിയബാബു കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു."

വിജയ വിസ്മിതയായി:—"കൊള്ളാം"

വിജയ മടക്കിവന്നു മണിമച്ചിൽ ഉപവിഷ്ടയായി. ഇമസ്സൻ അവളുടെ സമീപം ചെന്നുനിന്നു. വിജയചോദിച്ചു:—"എപ്പോളാണു ചെറിയബാബു ഇങ്ങനെ ഒരു കല്പനപ്പുറപ്പെടുവിച്ചതു?"

ഇമസ്സൻ:—"ഇന്നു കാലത്തു്."

വിജയ:—"ഇന്നു കാലത്തു അയാൾ കച്ചേരിയിൽ വരികയുണ്ടായോ?"

ഇമസ്സൻ:—"അദ്ദേഹം ദിവസവും ഹാജരാകുന്നുണ്ടു."

വിജയ:—"ഇപ്പോൾ അയാൾ കച്ചേരിയിലുണ്ടോ?"

ഇമസ്സൻ:—"ഇല്ല; അദ്ദേഹം വീട്ടിലേക്കുപോയി. ഇങ്ങോട്ടു എന്നെ അയച്ചതിനുശേഷമാണു് അദ്ദേഹം പോയതു്."

വിലാസവും വിജയയും തമ്മിൽ ഉണ്ടായ വാഗ്വാദം ഉദ്ദേശിച്ചതെല്ലാം മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. ഗ്രമസ്സൻ അവളുടെ ഉദ്ദേശം മനസ്സിലാക്കി ഒന്നിയായി പ്രത്യുത്തരം നൽകി. വിലാസവിഹാരി പതിവായി 12 മണിക്കുകാരിയിൽ ഹാജരാകും. ഇതിലേറ്റം അധികമായി സംസാരിക്കാറില്ല. ഏകാഗ്രമനസ്സനായി അദ്ദേഹം തൻറ ജോലി നിർവ്വഹിക്കുന്നു. ഭ്മണിക്കു വീട്ടിലേക്കുപോകും. ഭയാളബാബുവിൻറ ഭാര്യയുടെ സുഖക്കേട് നിമ്മിത്തം മാറിനിൽക്കുന്നതിനാൽ അദ്ദേഹം ഹാജരാകേണ്ടതില്ലെന്നാണ് പെറിയബാബുവിൻറ നിശ്ചയം. ഈ വിവരത്തിനു തെറിയിപ്പും അയച്ചിട്ടുണ്ട്." ഗ്രമസ്സൻ സ്വാമിനിയെ ശ്രദ്ധിപ്പിച്ചതു് ഇതെല്ലാമാണു്.

വിജയ ലജ്ജാവിവശയായി ഗ്രമസ്സൻ പറയുന്നതെല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചുകേട്ടു. ഒടുവിൽ അവർ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: "ആകട്ടെ; നാളെ വന്ന കണക്കുപുസ്തകത്തിൽ ഒപ്പൊക്കെയുണ്ടു് അടയാളംവയ്പിച്ചു വാങ്ങിക്കൊണ്ടുപൊയ്ക്കൊള്ളുക."

ഗ്രമസ്സനെ അയച്ചതിനുശേഷം വിജയ സ്വബുദ്ധ്യായിരുന്നു ഓരോന്നു ആലോചിക്കൻ തുടങ്ങി. സന്ധ്യാകാലമായി. അയൽവീടുകളിൽനിന്നു ദേവാർച്ചനയെ സൂചിപ്പിക്കുന്ന ഘണ്ടനാദം മുഴങ്ങി. വിജയ മച്ചിൽനിന്നെഴുന്നേല്പാൻ ഭാവമില്ല. അവർ അവിടെ ആ സ്ഥിതിയിൽ എത്രനേരം ഇരുന്നു എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. ഭൃത്യൻ വിളക്കുകൊളുത്തിക്കൊണ്ടുവന്നു മേന്മേൽ വെച്ചപ്പോളാണു സമയം അതിക്രമിച്ചിരിക്കുന്നു എന്ന യാഥാർത്ഥ്യം അവർക്കു മനസ്സിലായതു്. മങ്ങിമച്ചുവിട്ടു പുറത്തുവന്നു നോക്കിയപ്പോൾ വിജയ കണ്ടകാഴ്ച അവളെ അതിയായി വിസ്മയിപ്പിച്ചു. ആ ദിവസം അപ്രതീക്ഷിതമായിരുന്നു എന്നുള്ളതാണു് ആശ്ചര്യഹേതു. വിജയയുടെ മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്ന ആ വ്യക്തി ചുറ്റുകാരണമാണു് ഇപ്പോൾ, ഒരു നിമേഷത്തിനുവേണ്ടിയാണു് അവിടെ സമാഗ

തനായിരിക്കുന്നതു"? ഇങ്ങനെയായിരുന്നിട്ടും വിജയക്ക് മനസ്സിലായി ആഗതൻ നരേന്ദ്രബാബുവാണെന്നു്.

ഇന്നു വിജയക്കു, പൊല്ലീസുകാരനു സഹജമായ പരിഭ്രമമൊന്നും ഉണ്ടായില്ല. ആഗതനെ അയയ്ക്കുവാനൊ, അപേക്ഷിക്കാനൊ അവർക്കു ശക്തിയുണ്ടായില്ല. ഈ ധർമ്മസങ്കടത്തിൽനിന്നു രക്ഷനേടുവാൻ എന്താണു് വഴി? വിജയ അസ്വസ്ഥയായിത്തീർന്നു. നരേന്ദ്രനെ വഴിമദ്ധ്യത്തിൽവെച്ചു ഇമ്മസ്സൻ കാണുകയുണ്ടായി. പക്ഷെ അയാൾ അദ്ദേഹത്തെ അഭിമുഖീകരിക്കയുണ്ടായില്ല. ഏതൊ ഒരു യൂറോപ്യനാണു് അദ്ദേഹം എന്നാണു ഇമ്മസ്സൻ ധരിച്ചതു്. അതോടുകൂടി അയാൾക്കു ധൈര്യവർദ്ധിച്ചു. താൻ യൂറോപ്യനല്ലെന്നും നാട്ടുകാരനായ ഒരു ഡാക്കുതാണെന്നും നരേന്ദ്രൻ പറഞ്ഞപ്പോൾമാത്രമേ ഇമ്മസ്സന്റെ ഭയം അയാളെവിട്ടു അകലുകയുണ്ടായിട്ടുള്ളു. അയാൾ നരേന്ദ്രന്റെ ആഗമനോദ്ദേശം അറിഞ്ഞു ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "കൊച്ചുറാണി പുറമേയുള്ള മച്ചിൽ ഇരിക്കുന്നുണ്ടു്." ഇമ്മസ്സൻ ഇത്രയും പറഞ്ഞു അയാളുടെവഴിക്കുപോയി

നരേന്ദ്രൻ വിജയയുടെ മച്ചിൽ പ്രവേശിച്ചു് അവളെ അഭിവാദ്യം ചെയ്തു് അനന്തരം തൊപ്പിയും വടിയും മേലേമേൽവെച്ചു സ്വാഭാവികമായ പൊട്ടിച്ചിരിയോടുകൂടി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എന്റെ ഔഷധം ഫലസ്തമായില്ലെന്നുകാണുന്നതിൽ ഞാൻ സന്തോഷിക്കുന്നു."

തനിക്കു ആഗതന്റെ മുഖത്തുനോക്കാൻ ധൈര്യമുണ്ടാകയില്ല എന്നായിരുന്നു അവളുടെ വിചാരം. ഒരു വാക്കുപോലും പ്രത്യുത്തരം പറയുവാൻ തനിക്കു സാധിക്കയില്ല എന്നും അവൾ കരുതിയിരുന്നു. എന്തൊരാശ്ചര്യം! ആ യുവാവിന്റെ കളങ്കമില്ലാത്ത സ്വരം കർണ്ണപുടങ്ങളിൽ പതിഞ്ഞ ഉടനെ വിജയയുടെ ബലഹീനതയും സങ്കോചവും സൂര്യനെക്കണ്ട ഹിമംപോലെ തിരോധാനംചെയ്തു. അവളുടെ ഏട

യാന്ധകാരം നിശ്ശ്ലേഷം നീങ്ങി. വിജയയുടെ ഹൃദയത്തിലെ ഏതോ കോണിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന വല്ലകിയിൽ ആരോണ് അംഗുലികം വിന്യസിച്ചു പഞ്ചമസ്വരാലാപം ചെയ്യുന്നത്? വിഷാദവിമുക്തയായ അവൾ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "എങ്ങനെയാണ് അങ്ങക്ക ഈ യാഥാർത്ഥ്യം മനസ്സിലായത്? എന്നെ കണ്ടിട്ടോ, അതോ വല്ലവരും പറഞ്ഞു കേട്ടിട്ടൊ?"

നരേന്ദ്രൻ:— "കേട്ടിട്ട്. ഭയാളബാബു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു, ഞാൻ നിശ്ചയിക്കുന്ന മരുന്നു സേവിക്കാതെയുള്ള പ്രിസ്ക്രിപ്ഷൻ കൊണ്ടു മാത്രം രോഗം മിക്കവാറും ഭേദമാകുമെന്ന്?"

നരേന്ദ്രൻ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. ഭയാളബാബുവിൽനിന്നു വാസ്തവമെല്ലാം ഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടാണ് നരേന്ദ്രൻ വന്നു, ശ്ലേഷപ്രയോഗം ചെയ്യുന്നതെന്നു വിജയക്കു മനസ്സിലായി. ഈ കാരണത്താൽ, അസംയതമായ ആ പൊട്ടിച്ചിരി അവൾക്കു കോപഹേതുകമായി പരിണമിച്ചു. വിജയ:— "ശരിതന്നെ; അല്പം രോഗം അവശേഷിച്ചിട്ടുള്ളൂ ഇല്ലായ്മചെയ്യാൻ പ്രിസ്ക്രിപ്ഷൻ എഴുതിത്തരുന്നതിനായിരിക്കാം അങ്ങു സ്വയം സന്നിഹിതനായ്ട്ടുള്ളത്. അല്ലെ?"

നരേന്ദ്ര:— "ഇതു നല്ലൊരു തമാശതന്നെ. ഞാൻ പറയുന്നതു വാസ്തവമാണ്."

വിജയ:— "ഉത്തരം തമാശ അങ്ങക്കു വളരെ ഹൃദ്യമാണെന്നു തോന്നുന്നു. ശരിയോ?"

നരേന്ദ്ര:— (വിവശ്ശനായിട്ട് ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ) "എനിക്കു ഹൃദ്യമാണെന്നോ? അല്ല തീച്ചയായും അല്ല. ആദ്യം കേട്ടുപ്പോൾ എനിക്കല്പം തമാശതോന്നി എന്നുള്ള സംഗതി ഞാൻ മറച്ചുവെയ്ക്കുന്നില്ല. പിന്നീടെനിക്കു വലിയ അസുഖമാണുണ്ടായതു്. വിലാസബാബുവിന്റെ പെരുമാറ്റം അത്ര ആശാസ്യമല്ല എന്നുള്ളതു ശരിതന്നെ. അയാൾ കാരണം, കൂടാതെയാണ് ഒരോരുത്തരെ "തേജോവധം ചെയ്യുന്നതു്.

പക്ഷെ ഈ കാരണത്താൽ ഭേതി അസഹിഷ്ണുവായി അവരെ നിന്നകന്നകലത്തിൽ പുറപ്പെടുവിച്ചതു യുക്തമായില്ല. ആലോചിച്ചുനോക്കുക ഇതു ഭേതിക്കുതന്നെ എത്രമാത്രം ലജ്ജാക്ഷോഭങ്ങൾക്കു ഹേതുവായിത്തീരുമെന്നു്. വാസ്തവത്തിൽ എനിക്കു് ഈ സംഗതിയിൽ വളരെ വ്യഥയുണ്ടു്. നെടുമുലം നിങ്ങൾ തമ്മിൽ ഇങ്ങിനെയൊരു അപ്രീതികരമായ ഘടന ഉണ്ടായതോർത്തു്....."

നരേന്ദ്രന്റെ ഹൃദയത്തുലാസിയിൽ വിജയ ദുർബ്ബലയായിത്തീർന്നു. എങ്കിലും പരിഹാസസ്വരത്തിൽ അവൾ ഇടയ്ക്കു കേറിത്തടഞ്ഞുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ സമർത്ഥിച്ചു:— "എന്നാൽപ്പിന്നെ ഈ പൊട്ടിച്ചിരി ആ വ്യഥയുടെ ഒരു ചിത്രമാണെന്നാണോ ഞാൻ വ്യാഖ്യാനിക്കേണ്ടതു്?"

വിജയയും മന്ദഹസിച്ചു. നരേന്ദ്രൻ:— "എന്തിനാണു് ആ സുരണക്ക ഭേതി സഹൃദയത്തിൽ സ്ഥലം അനുവദിക്കുന്നതു്. ഞാൻ ഇക്കാര്യത്തിൽ ദുഃഖിക്കുന്നതെന്നായാണെന്നു ധരിപ്പാനുണ്ടോ? നിങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള ബന്ധം എന്താണെന്നു് അന്നു ഞാൻ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. പിന്നീടാണു ഭേതിവിഷാരി പറഞ്ഞ കാര്യമെല്ലാം ഞാൻ ഗ്രഹിച്ചതു്. ഇതാശ്ചര്യമാണു് ഈ സംഭവത്തിനെല്ലാം ഹേതു എന്നു് എനിക്കു മനസ്സിലായി. ദയാമുഖബാബുവും ഇന്നലെ ഈ വസ്തുത സമ്മതിച്ചു. എനിക്കുണ്ടായ ലജ്ജക്കു് ആഴമോ അതിരോ ഇല്ല. മറ്റാരോടും ഉണ്ടാകാത്തവിധം അത്ര വലിയ ഒരു ഇതിഹാസം എന്നോടുണ്ടാകാൻ പ്രധാനം കാരണമെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. നിങ്ങളെപ്പോലെ ബ്രഹ്മസമാജാംഗങ്ങളാണു്. അവർക്കു— വിശേഷിച്ചു സ്ത്രീകൾക്കു് ആരോടും യഥേഷ്ടം സംഭാഷണം ചെയ്യാമെന്നാണു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുള്ളതു്. ഭേതി ഞാനുമായി സമ്മേളിക്കുന്നു. എന്നോടു വാത്സല്യപൂർവം പെരുമാറുന്നു. ഇതിൽ വിലാസബാബുവിനു് എന്തു ദോഷം? എനിക്കു മന

സ്സിലാകുന്നില്ല. അതെങ്ങനെയെങ്കിലുമാകട്ടെ. നിങ്ങൾ എനിക്കു മാപ്പുതരിക. ഇതാണ് എന്റെ പ്രാർത്ഥന. ഞാൻ നിങ്ങളെ അഭിമുഖമായി ഈ നിമിഷം മുതൽ—എന്താണു പറയേണ്ടതു"!—അഭിനന്ദിക്കുന്നു. നിങ്ങൾക്കു സർവ്വ സൗഖ്യങ്ങളും ഉണ്ടായിത്തീരട്ടെ!"

നരേന്ദ്രന്റെ ഒടുവിലത്തെ വാക്കുകൾകേട്ട വിജയയുടെ നേത്രങ്ങളിൽ നീർ നിറഞ്ഞു അവൾ മുഖംതിരിച്ചു മറ്റാരും അറിയാതെ വസ്ത്രാഞ്ചലംകൊണ്ടു ബാഷ്പം തുടച്ചു. വിജയയുടെ പ്രത്യുത്തരം പ്രതീക്ഷിക്കാതെ നരേന്ദ്രൻ പറഞ്ഞു:— "യാത്രാരികമായി അന്ന കാമ്പീപദന്റെ പക്കൽ ആ യന്ത്രം ഭേദിച്ചുകൊടുത്തു സ്നേഹനിലേക്കയച്ചതെന്തിനു"?"

വിജയ:— "അങ്ങയുടെ യന്ത്രം അങ്ങയെ തിരിയെ ഏല്പിക്കുവാൻ"

നരേന്ദ്ര:— "അതു ശരിതന്നെ. പക്ഷെ, വിലയെപ്പറ്റി അവന്റെ അഭിപ്രായങ്ങൾ എന്താണു" ഒന്നും പറഞ്ഞയക്കാതിരുന്നതു"? അപ്പോൾ ഞാൻ എങ്ങനെയാണു".....

വിജയ:— "പറഞ്ഞയക്കേണ്ട ആവശ്യം ഇല്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ടതന്നെ. അഥവാ എനിക്കു ഓർമ്മയില്ലാതെ വന്നതുകൊണ്ടതന്നെ. ഓർമ്മശക്തി അങ്ങയ്ക്കുണ്ടായിരുന്നില്ലെ?"

നരേന്ദ്രൻ:— (ലജ്ജിച്ചിട്ട്) "പക്ഷെ, കാമ്പീപദൻ പറഞ്ഞതെല്ലാം....."

വിജയ:— (തടഞ്ഞുകൊണ്ടു) "അതെല്ലാം ഞാൻ കേട്ടുകഴിഞ്ഞു. അങ്ങക്കു് ഒരു ഉപഹാരമായിട്ടല്ല ആ യന്ത്രം കൊടുത്തയച്ചതെന്നു് അങ്ങു് എങ്ങനെ വിശ്വസിച്ചു? ഇനി ഒരു പക്ഷെ അങ്ങയെ അവമാനിക്കാനാണ യന്ത്രം ഞാൻ തിരിയെ അയച്ചതെന്നു വിചാരിക്കുക. ആ ഒരപരാധത്തിനു് എന്നെ അങ്ങയുടെ കൈകൊണ്ടതന്നെ ശിക്ഷിക്കാമായിരുന്നല്ലൊ. ഭയൻവഴി എന്തിനു് എന്നെ അവമാനിച്ചു? അതിനു മാത്രമുള്ള ഒരു കുറ്റം ഞാൻ എന്താണങ്ങയോടു ചെയ്തതു"?"

വിജയയുടെ മുഖം നിരാശമായിത്തീർന്നു. നരേന്ദ്രൻ ലജ്ജിതനും വിസ്മയരിതനുമായിപ്പരിണമിച്ചു. അദ്ദേഹം അവളെ അനുകമ്പാപൂർവ്വം വീക്ഷിച്ചു. രണ്ടുപേരും അല്പ നേരം മൌനംഭാസിച്ചു. ആ മച്ചിൽ അപ്പോളുണ്ടായ പ്രശാന്തതയെ ഭേദിക്കുമാറു നരേന്ദ്രൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "ഇതത്ര ശരിയല്ലെന്നു് എനിക്കു തോന്നേണ്ടതായിരുന്നു. വണ്ടി സ്റ്റേഷൻ വിടുകയും ചെയ്തു. അപ്പോളാണു് എനിക്കു പശ്ചാത്താപമുണ്ടായതു്. കാളിപടൻ എന്തു പിഴച്ചു? അവന്റെ നേരെ എനിക്കു ക്രോധം തോന്നിയതു് വമ്പിയ പിശാചായിപ്പോയി. നോക്കൂ; ഈർഷ്യ വല്ലാത്ത ഒരു വസ്തുതന്നെ. ഇപ്പോളാണു് അതുകൊണ്ടുള്ള അനർത്ഥം എനിക്കു അനുഭവസിദ്ധമായതു്. കോപം കോപിഷ്ടനെ മാത്രമല്ല വിഷമിപ്പിക്കുന്നതു്. ഒരു പകർച്ചവ്യാധിപോലെ അതു മറ്റുള്ളവരേയും പിടികൂടുന്നു. വിലാസബാബുവിനു് എന്നോടു് ഈർഷ്യതോന്നി. അതുനിമിത്തം അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിതാവിനു വ്യസനിക്കയും ലജ്ജിക്കയും ചെയ്യേണ്ടിവന്നു. ആ സമയത്തു് എന്റെ ഹൃദയം എനിക്കധീനമായിരുന്നില്ല എന്നു ഭവതിയെ ഞാൻ അറിയിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. ആയിരുന്നു എങ്കിൽ യന്ത്രം മടക്കി അയക്കുന്നതല്ല."

വിജയ:— "ഈ പരാധീനത എങ്ങിനെ സംഭവിച്ചു?"

നരേന്ദ്ര: "എന്നെ അവമാനിക്കുന്നതിൽ ഭവതിക്കു കുറച്ചെങ്കിലും വ്യഥതോന്നേണ്ടതായിരുന്നു. ഭവതി പറഞ്ഞ വാക്കുകളും കേൾക്കുന്ന ആർക്കും അവ അവമാനകരങ്ങളല്ല എന്നു തോന്നുകയില്ല. രാസവിഹാരി പുരുഷവേണ്ടി എന്നെ സമീപിച്ചപ്പോൾ എനിക്കുണ്ടായ വേദന അതിർകവിഞ്ഞതായിരുന്നു. വിലാസന്റെ ഈർഷ്യക്കു മതിയായ കാരണം ഉണ്ടായിരിക്കുമെന്നുമാത്രം ഞാൻ ഗ്രഹിച്ചു. എന്നപ്പോലെ നിസ്സഹായനായ ഒരുവനു എന്തുചെയ്യാൻകഴിയും?

അന്നുമുതൽ ഭേതിയുടെ കാര്യം ദിവസത്തിൽ എട്ടുപത്തു തവണ ഞാൻ സ്മരിക്കാതിരിക്കാറില്ല. എത്രയൊക്കെ ശ്രമിച്ചിട്ടും ഭേതിയെപ്പറ്റി ഓർക്കാതിരിക്കാൻ എനിക്കു കഴിയുന്നില്ല. ഇതെന്തൊരു ഭയങ്കരമായ പകർച്ചവ്യാധിയാണെന്നു എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. ജോലിയെല്ലാം തുണ്ടംതുണ്ടാക്കിച്ചു രാപ്പകലെല്ലാം ഭേതിയെ സ്മരിക്കുകതന്നെ എന്റെ ജോലി. എന്താണിതിന്റെ ആവശ്യം? വല്ലതുമുണ്ടോ? മാത്രമോ, ഭേതിയെ കാണാനുള്ള ഒരു ഭ്രാന്ത് എന്നെ പ്രബലമായി ബാധിച്ചു. രണ്ടുമൂന്നുദിവസം ഈ ഭ്രാന്തിന്റെ പിടിക്കൽക്കുടി ഈ ഭ്രാന്തൻ അലഞ്ഞുതിരിയുകയും ചെയ്തു. കഠോരമീ ഈ ഉന്മാദഭ്രമം എന്റെ മസ്തിഷ്കത്തിൽ യഥേഷ്ടം സവാരിചെയ്തു.

പറഞ്ഞുപറഞ്ഞു നരേന്ദ്രൻ പെട്ടിച്ചിരിയിൽ വിരമിച്ചു. വിജയ ഒരു ശബ്ദംപോലും പുറപ്പെടുവിച്ചില്ല. അവർ പതുക്കെ എഴുനേറ്റു വാതൽ തുറന്നു ഗൃഹാന്തർഭാഗത്തിലേക്കു പ്രവേശിച്ചു. നരേന്ദ്രൻ ചിന്താവിഷ്ടനായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതിനിടക്കു ഭൃത്യൻ വന്നു് "അങ്ങു പോകരുതെന്നു കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു. ചായ തയ്യാറാക്കുന്നുണ്ടു്." എന്നു പറഞ്ഞു.

നരേന്ദ്രൻ:—"എനിക്കു ചായ വേണമെന്നില്ല."

ഭൃത്യൻ:— "കൊച്ചുറാണി കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു അങ്ങയോടു അല്പനേരം ഇരിക്കുവാൻ."

ഇതിലൊന്നും നരേന്ദ്രനു അത്ര ആശ്ചര്യം ഉണ്ടായില്ല എന്നു പറഞ്ഞുകൂടാ.

അഞ്ചുമിനിട്ടുനേരം കഴിഞ്ഞിരിക്കും. വിജയ ഭോജനസാമഗ്രികളോടുകൂടി പ്രവേശിച്ചു. ഭൃത്യൻ ചായപ്പാത്രവുമായി പിന്നാലെ വന്നു മച്ചിൽക്കടന്നു. മുഖം സന്തോഷത്താൽ വികസിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും വളരെ നേരം ഒഴുകിയ കണ്ണുനീർപ്പാടുകൾ അവളുടെ വദനത്തിൽ നരേന്ദ്രൻ കണ്ടു. ഇതിനു

മുമ്പൊരിക്കൽ നരേന്ദ്രന്റെ ഹസ്തങ്ങൾ വിവശയായ വിജയയുടെ മെയ്യിനെ സ്പർശിച്ചതും അദ്ദേഹം അവളെ ആശ്വസിപ്പിച്ചതും നമുക്കറിയാമല്ലോ. പക്ഷെ അന്നത്തെ സ്ഥിതിയല്ല ഇന്നു്. ആ സംഗതി നരേന്ദ്രൻ സ്മരിക്കാതിരിക്കുന്നില്ല. അദ്ദേഹത്തിനു് അവളോടു് ക്രമാതീതമായ അനുകമ്പതോന്നി. എന്തു ചെയ്യും. മൈനാംദീക്ഷിക്കുകയല്ലാതെ അദ്ദേഹത്തിനു് മറ്റന്തരമുണ്ടോ?

ഭൃത്യൻ ചായപ്പാത്രം മേന്മേൽവെച്ചു അവിടെനിന്നു ബഹിർഗ്ഗമിച്ചു. വിജയ, നരേന്ദ്രന്റെ പുരോഭാഗത്തു ഭക്ഷണപദാർത്ഥങ്ങൾവെച്ചു സമീപം സ്ഥിതിചെയ്തു. അവൾ പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നപോലെ അദ്ദേഹം സസന്തോഷം ആഹാരം കഴിക്കാനാരംഭിച്ചു.

നാലഞ്ചു മിനിട്ടുനേരത്തെ മൗനം വിജയക്കു ക്ഷമിക്കുവതായില്ല. അവൾ സ്മിതം മുകിക്കൊണ്ടു ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:— "അങ്ങയുടെ ഉന്മാദഭ്രാതാവിന്റെ ജോലി മുഴുവൻ നിർവ്വഹിച്ചിരിക്കുമല്ലോ?"

നരേന്ദ്രൻ— "ആരുടെ ജോലി?"

വിജയ:— "കൂടെനാടകം അങ്ങയുടെ മസ്തിഷ്കത്തിൽ സവാരിചെയ്യുണ്ടായി എന്നു പറഞ്ഞ ആ ഉന്മാദഭ്രാതാവിന്റെ ജോലി. അതു അങ്ങയെ വിട്ടുപോയോ?"

നരേന്ദ്ര:— "അതു എന്നെ വിട്ടുപൊയ്ക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു."

വിജയ:— "പോയല്ലോ; ഞങ്ങൾ രക്ഷപ്പെട്ടു. അല്ലാത്തപക്ഷം എത്രനാടകം അതു അങ്ങയെ പീഡിപ്പിക്കുമായിരുന്നു. പോയതു വളരെ നന്നായി."

നരേന്ദ്ര:— (ചായപ്പാത്രം അധരത്തിൽ സ്പർശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു്) "അതെ; വളരെ നന്നായി."

വിജയക്കു വേറെ ചിലതുകൂടി ചോദിക്കണമെന്നുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷെ നെടുവീർപ്പുകൾ അവളെ തടഞ്ഞതിനാൽ മൗനമായിരിക്കാനേ അവൾക്കു കഴിഞ്ഞുള്ളൂ.

ആ മുറി പ്രശാന്തതയിൽ മുഴകി. നരേന്ദ്രൻ ചായ മുഴുവൻ കുടിച്ചു പാത്രം ഒഴിച്ചു മേശമേൽ വെച്ചിട്ട റിസ്റ്റ് വാച്ചുനോക്കി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"ശരി; പത്തുമിനിട്ട സമയമുണ്ട്. അത്രമതി, ഞാൻ പോകട്ടെ."

വിജയ:—"കല്ലുത്തയിലേക്കു പോകുന്ന ഒടുവിലത്തെ വണ്ടിയിലോ യാത്ര?"

നരേന്ദ്ര:— (ഹാറ്റെടുത്തു തലയിൽ വെച്ചുകൊണ്ട്) "അല്ല; പിന്നെ ഒരു വണ്ടിയുണ്ട്. ഞാൻ പോകട്ടെ നമസ്കാരം!"

ഇത്രയും പറഞ്ഞു വടിയും എടുത്തു നരേന്ദ്രൻ വേഗം ഇരുളിൽ മറഞ്ഞു.

അദ്ധ്യായം ൨൬.

സന്തോഷം.

വിലാസൻ കൃത്യസമയത്തു കച്ചേരിയിൽ ഹാജരാകുന്നു; ജോലിചെയ്യുന്നു; ജോലികഴിഞ്ഞു വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങുന്നു. എന്തെങ്കിലും ആവശ്യമുള്ളപക്ഷം അയാൾ പുണിനെ വിളിച്ചു വിജയയുടെ അടുക്കൽ അയക്കും. അഭിമുഖസന്ദർശനം തന്നെ അവർതമ്മിൽ കുറെ ദിവസമായി ഉണ്ടാകാറില്ല. ആളയച്ചു വിളിപ്പിക്കാതെ വിലാസൻ സ്വസന്നിധിയിൽ വരുന്നതല്ലെന്നു വിജയക്കു ബോധ്യംവന്നു. വിജയയുടെ ക്രോധം, വിലാസന്റെ പശ്ചാത്താപത്താലും വ്യഥയാലും കുറഞ്ഞൊന്നു ശാന്തമായി.

അയാളുടെ പെരുമാറ്റം, ഒരു അസംസ്കൃതനാടകാഭിനയം കാണുന്നതുകൊണ്ടെന്നപോലെ, വിജയക്കു ഇടക്കിട

ടക്കു ലജ്ജാഹേതുകമായിത്തീർന്നു. തന്റെ ദുഃഖകാരണം നിമിത്തം നാട്ടുകാർ തന്നെ പരസ്യമായി അധിക്ഷേപിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കയില്ലെ എന്നായി വിജയയുടെ ശങ്ക. അങ്ങനെ സംശയിക്കുന്നതിനു കാരണവും ഉണ്ടു്. വിലാസനെ അട്ടത്തകായംവരെ എല്ലാവരും യജമാനനായിട്ടാണു്, ജന്മിൻദാരുടെ സ്വത്തുക്കളെ ക്രയവിക്രയംചെയ്യാൻ അധികാരമുള്ള "സപ്ലൈധികാരി"യായിട്ടാണു കരുതിയിരുന്നതു്. മരണാനന്തരം ശരിക്കു നിർവ്വഹിക്കേണ്ടിവന്നതിനാൽ പലരും വിലാസൻ മരിച്ചുവായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ടു്. അവർക്കുപോലും വിജയയെപ്പറ്റി എന്താണു തോന്നുക. ഇതെല്ലാം ആലോചിച്ചു വിജയ അതിയായി ദുഃഖിക്കുന്നുണ്ടെന്നുള്ളതു പരമാർത്ഥമാണു്. പണ്ടത്തെപ്പോലെ വിലാസനിൽ അവർക്കു സ്നേഹാദരങ്ങൾ ഉണ്ടാകാൻ സംഗതിയില്ല എന്നവരറികിലും, കഴിയുന്നതും അയാളോടു സൗമ്യമായിത്തന്നെ പെരുമാറിപ്പോരണം എന്നു അവർ തീർമാനിച്ചു. അതോടുകൂടി വിലാസനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരാൻ അവർ ഒരു ഭൃത്യനെ കുതിരയിലേക്കയക്കുകയും ചെയ്തു.

ഈ സംഭവം നവ്യവും അപ്രത്യാശിതവും ആയിരുന്നു. വിജയ എഴുന്നേറ്റു നിൽക്കയാണു്. വിലാസൻ പ്രവേശിച്ചു ധന്യവാദംചെയ്തു. "വരൂ വിലാസബാബു" എന്നു ഉപചാരം പ്രദർശിപ്പിച്ചു. അയാൾ ഒരു കസേരയിൽ അനുവാദപ്രകാരം ഇരുന്നുകൊണ്ടു ഇങ്ങനെ അറിയിച്ചു:—"ജോലിത്തിരക്കുകൊണ്ടാണു് എനിക്കു വരാൻ കഴിയാതെപോയതു്. നിന്റെ ദേഹസ്ഥിതി എങ്ങനെ ഇരിക്കുന്നു? സുഖംതന്നെയല്ലെ?"

വിജയ:—"സുഖംതന്നെ."

വിലാസ:—"ആ മരുന്നു സേവിച്ചുവരുന്നില്ലെ?"

ഈ ചോദ്യത്തിനു അവർ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. അയാൾ ചോദ്യം ആവർത്തിക്കാതെ മറ്റൊന്നു പരാമർശിച്ചു:—

"നാളെ പുതിയകൊല്ലം ആരംഭിക്കുന്ന ദിവസമാണ്. എല്ലാ വരും ഒന്നിച്ചുചേർന്ന് നാളെ വൈകുന്നേരം മന്ദിരത്തിൽവെച്ചു ഭൂലോകജനനടത്തണമെന്ന് എനിക്കാഗ്രഹമുണ്ട്."

വിലാസൻ ചോദ്യം ആവർത്തിക്കാതിരുന്നതിൽ വിജയക്ക് സന്തോഷംതോന്നി. അവളുടെ ഹൃദയഭാരം തെല്ലൊന്നു കുറഞ്ഞു. അവൾ പറഞ്ഞു:—"അങ്ങയുടെ ആഗ്രഹത്തെ ഞാൻ അനുമോദിക്കുന്നു."

വിലാസി—"എന്തുകാരണത്താലും മന്ദിരത്തിൽ നാളെ സമ്മേളിക്കാതിരുന്നുകൂടാ. ഈ ഭവനത്തിൽ....."

വിജയ:—"എനിക്കുമനസ്സിലായി. മന്ദിരവും ഈ ഭവനവും അലങ്കരിക്കണം. അതു നന്നായിരിക്കും. നിങ്ങളുടെ നാട്ടിലും പുഷ്പങ്ങൾ ധാരാളമുണ്ടല്ലോ. വാഴക്കുലകളും ധാരാളമുണ്ട്. വേലക്കാരെ വിളിച്ചു നാളെ പ്രഭാതത്തോടുകൂടി എല്ലാം ശരിയാക്കാൻ പറയൂ. നിങ്ങൾ എല്ലാം വേണ്ടുപോലെ നടത്തിക്കുമെന്ന് എനിക്കു ബോധ്യമുണ്ട്."

വിലാ:—"അങ്ങനെയാകട്ടെ. ഞാൻ എല്ലാം ശരിക്കു നടത്തിക്കൊള്ളാം."

വിജയ,—(അല്പനേരം മൗനംദീക്ഷിച്ചതിനുശേഷം) "നാളെ നവവത്സരം പിറക്കുന്നു. നാളെ ഒരു സദ്യ വേണമെന്നുള്ളത് എന്റെ അഭിപ്രായം."

വിലാ:—"ജനകൻ കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം ആകാം സദ്യ. അതായിരിക്കും ഉത്തമം. ഇമസ്സനെ ആ ഭാരം ചുമതലപ്പെടുത്താം."

വിലാസൻ യാത്രാനുമതിവാങ്ങി അവിടെനിന്നു മടങ്ങി. വളരെ നാൾക്കിപ്പുറം ഇന്നാണു വിജയക്ക് അല്പമൊരു മനസ്സമാധാനം ഉണ്ടായതു്. സംതൃപ്തിയും ആഹ്ലാദവും അവൾക്കനുഭവസിദ്ധമായി. വിലാസന്റെ സ്ഥിതിയും വ്യർത്ഥാരോപണങ്ങൾ ശോചനീയമായി തീർന്നിരുന്നു. വിശ്വാസപൂർവകമായ പ്രയത്നത്തിനു അയാൾക്കു കിട്ടിയതു് അവമാനവും പ

ത്തിനുപോലുമാണല്ലൊ. ഈ സംഗതി പ്രത്യക്ഷമായപ്പോൾ വിജയ, ഒരു ഞെട്ടലുണ്ടായി. പുലയനായ രാസവിഹാരി പറഞ്ഞ വാക്കുകൾ അവളുടെ സ്മൃതിയിൽ എത്തി. വിലാസവിഹാരിക്കു അവളിൽ പ്രേമമുണ്ടു്; ആദരവുണ്ടു്. അവളുടെ സുഖാഭിവൃദ്ധിയിൽ അയാൾക്കു സദ്ഭാവനിശ്ചയവും ഉണ്ടു്. ഈ യാഥാർത്ഥ്യം മനസാ വാചാ കർമ്മണാ അയാൾ വ്യക്തമാക്കിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. പ്രസ്തുത പ്രേമത്തിനു വിജയയുടെ ഹൃദയം ഒരു സ്ഥാനവും കല്പിച്ചുകൊടുക്കാത്തതു എന്തുകൊണ്ടാണെന്നു എത്രതന്നെ ആലോചിച്ചിട്ടും അവൾക്കു മനസ്സിലായില്ല. സന്ധ്യാകാലത്തെ ഘോരാന്ധകാരത്തിനിടയ്ക്കു, ഏകാന്തമായ ഗൃഹത്തിൻറെ അന്തർഭാഗത്തു, അവളുടെ സംമോഹനമായ ഹൃദയം വ്യർത്ഥകല്പനകളായിത്തീരുമ്പോൾ ഏതൊരു വ്യക്തി മന്ദമന്ദം പ്രവേശിച്ചു സന്നിധിയിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നുണ്ടു്, ആ വ്യക്തി തീർച്ചയായും വിലാസനല്ല; മറ്റൊരുവനാണു്. ആ രഹസ്യത്തെ വെളിപ്പെടുത്തുന്ന മധ്യാഹ്നസമയത്തിൽ, ഗൃഹപരിത്യാഗം അസാധ്യമെന്നു തോന്നുന്ന വിഷമഘട്ടത്തിൽ, ആ വലിയ ഭവനം മധ്യാഹ്നസൂര്യൻറെ കരപാളികൾ ഏറെ തപ്തമാകുമ്പോൾ, വിളർത്തഭാവിയിൽ ആ ഗൃഹം പരിപൂർണ്ണമാക്കാൻ പര്യാപ്തമാകുന്ന ഒരു ചിത്രം വിജയ സങ്കല്പിക്കുന്നുണ്ടു്. അതിനടുത്തൊന്നും വിലാസനു സ്ഥാനമേ ഇല്ല. അവിടെയും സ്ഥാനം മറ്റൊരാൾക്കാണു്. പക്ഷെ അയാൾ വിലാസനെപ്പോലെയല്ല. അയാൾക്കു ഇരിക്കാൻ വീടില്ല. ആദരിക്കാൻ ബന്ധുക്കളില്ല; ലാളിക്കുവാൻ പിതാവില്ല; സ്നേഹിക്കാൻ സ്ത്രീജനം ഇല്ല; അയാളുടെ ജീവിതമാർഗ്ഗം കണ്ടകാവൃതവും ദുർഗ്ഗമവും വിസ്തൃതവുമാണു്. വിലാസനെപ്പോലുള്ള പുഷ്പലതികയോ, ആരോഗ്യമോ അയാൾക്കില്ല. ഇങ്ങനെയുള്ള ഒരു നിസ്സാരജീവിയിലാണു വിജയയുടെ ആത്മാവു വിശ്രമിക്കാൻ അഭിലഷിക്കു

ന്നതു. ഈ സംഗതി ആലോചനക്കു വിഷയമായാൽമതി; ഉടനെ ഞാളുടെ ശരീരം അടിമുതൽ മുടിവരെ വിറയ്ക്കാൻ തുടങ്ങും. അനുപമമായ ഒരനുഭവം അവളെ ഗാഢാശ്ലേഷം ചെയ്യാനാരംഭിക്കും.

വിലാസൻ നിശ്ശ്വസിച്ചിട്ടും, വിജയയുടെ മനസ്സു ഈ നിശ്ചലനിശ്ചയത്തിൽനിന്നു ലേശമെങ്കിലും വ്യതിചലിക്കയുണ്ടായില്ല. യഥാർത്ഥത്തിൽ അയാളുടെ ഹൃദയം ഹീനമല്ല. ഘടനാചക്രത്തിന്റെ തിരിച്ചിലിൽ അയാൾ പല ചാപല്യങ്ങൾക്കും വശംവദനായിപ്പോകുന്നു എന്നുമാത്രമേയുള്ളൂ. ഇങ്ങനെ സംഭവിക്കുന്നതു ലൗകികസാധാരണവുമാണു്. വിജയ, ലോകചരിത്രപാഠമായണംകൊണ്ടു ഈ യാഥാർത്ഥ്യം മനസ്സിലാക്കിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. വിലാസൻ അവളെ സ്നേഹിക്കുന്നു. ആ ഒരു വികാരമാണു് അയാൾക്കു കഠിനവ്യഥ ഉണ്ടാകാതെ കാര്യം തിരിച്ചുടിക്കുന്നതു്. ഈ സംഗതിയുടെ അത്യന്തികാനന്തരണം ഇന്നു വിജയയുടെ മനസ്സിനെ കരുണാമിശ്രിതവും മമതാപരവുമാക്കിത്തീർത്തു. അവൾ വിലാസനു ഹൃദയപൂർവം മാപ്പുകൊടുത്തു. പ്രഭാതമായപ്പോൾ വിലാസൻ ഭൃത്യന്മാരെയും കൂലിക്കാരെയും വിളിച്ചു ഗൃഹം മുഴുവനായും അലങ്കരിക്കുന്ന ജോലിയിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതായി വിജയ കേട്ടു. വേഗത്തിൽ അവൾ ഉടുത്തൊരുങ്ങി തൊഴവന്ന ലജ്ജിതഭാവത്തിൽ വിലാസനോടിങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"എന്നെ വിളിപ്പിക്കാതിരുന്നതെന്താണു വിലാസേട്ടാ!"

വിലാസൻ:— (സ്നേഹരൂപത്തിൽ) എന്താണു നിന്നെക്കൊണ്ടു പ്രത്യേകാവശ്യം?"

വിജയ:— (പുഞ്ചിരിയുകിക്കൊണ്ടു്) "ഇവിടെ നടക്കുന്ന വേലകളിൽ ഏതിലെങ്കിലും സഹകരിക്കാൻകൂടി എനിക്കു അറിവില്ല എന്നോ? ആകട്ടെ, നിങ്ങൾ പറയുക ഞാൻ എന്തു വേല ചെയ്യണമെന്നു?"

വിലാസന്റെ മുഖം ദീപ്തമായി:—"ഞങ്ങൾ ചെയ്യുന്ന വേല തരിയാകാതെ വരുന്നുണ്ടോ എന്നു പരിശോധിച്ചാൽ മതി."

"ശരി; അങ്ങനെതന്നെ" എന്നുപറഞ്ഞു വിജയ മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു ഒരു കോച്ചിന്മേൽ ഇരുന്നു. അനന്തരം:—"ഇന്നു ക്ലാസ്സുള്ള ഏർപ്പാടു എന്തായി?"

വിലാസൻ:—"എല്ലാം തരിയായിട്ടുണ്ടു്. അതിനെക്കുറിച്ചു അന്യഥാശങ്ക ആവശ്യമില്ല."

വിജയ:—"എന്നാൽ ഞാനൊന്നു അവിടെപോയി നോക്കിവരാം."

വിലാസ:—"കൊള്ളാം." വിലാസൻ വേലയിൽത്തന്നെ ജാഗ്രൂകനായി. എട്ടു മണിക്കു മുമ്പുതന്നെ എല്ലാം തരിയായി. ഇതിനിടയിൽ അനേകം പ്രാവശ്യം വിജയ, വിലാസന്റെ അടുക്കൽവന്നു പലതും സംസാരിക്കയും നിർദ്ദേശിക്കയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഗ്ലാനിയോ സങ്കോചമോ കണികാണാൻപോലുമില്ല. ഏതു സമയത്തും അവരുടെ ഹൃദയം വിനോദവിമുക്തമായോ അതു മുതൽ അവർ സന്തോഷപൂർവം പെരുമാറി.

വിജയ:— (പുഞ്ചിരിതൂകിക്കൊണ്ടു്) എനിക്കൊരു അറിവും ഇല്ലെന്നുള്ള വിചാരത്തിലല്ല എന്നെ ജോലിക്കായ്ങ്ങളിൽനിന്നു നിങ്ങൾ അകറ്റിനിർത്തിയതു്. പക്ഷെ നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നതുപോലെ ഒന്നിനും കൊള്ളരുതാത്തവളല്ല ഞാൻ."

വിലാസ:—"ഞാനങ്ങനെ നിന്നെ ഒരിക്കലും വിചാരിച്ചിട്ടില്ല. ഞാൻ പറഞ്ഞതു് എന്താണു്? ഓർമ്മയുണ്ടെങ്കിൽ പറയൂ."

വിജയ:— "ഈ ഉത്സവത്തിൽ പങ്കുകൊള്ളുന്നവരായി നമ്മൾ അഞ്ചുപത്തു് ആളുകളല്ലെ ഉള്ളൂ. സഭയുടെ വട്ടം

അതുമല്ലാതെയും. പത്തൻപതു് ആൾക്കു കൂടിയിട്ടുള്ളപോലെ തോന്നുന്നു. ഒന്നുവന്നതു് ഇതാണോ.”

വിലാസം:— “അച്ഛൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചില ഇഷ്ടമിത്രങ്ങളേയും വിളിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എന്തു് ആളുകൾവരും? അതെല്ലാം വരും? സൂക്ഷ്മം എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ.”

വിജയ:— (വിസ്മയപൂർവ്വം) “എന്നോടദ്ദേഹം ഇതിനെപ്പറ്റി ഒന്നും പറഞ്ഞിട്ടില്ലല്ലോ.”

വിലാസം ആശ്ചര്യം തോന്നി:— “നിന്നോടോലോചിച്ചു് ഞാൻ വീട്ടിലേക്കു പോയ ഉടനെ അച്ഛൻ എഴുത്തുമൂലം നിന്നെ വിവരം അറിയിക്കയുണ്ടായില്ലെ?”

വിജയ:— “ഇല്ല.”

വിലാസം:— “അദ്ദേഹം എന്നോടു വിശദമായി പറഞ്ഞല്ലോ.....” അല്പം ആലോചനയിൽ വിരമിച്ചു.

വിജയ:— “എന്തു പറഞ്ഞു?”

വിലാസം:— (അല്പനേരത്തെ മൌനത്തിനുശേഷം) “പറഞ്ഞതു ഞാൻ ഓർക്കുന്നില്ല. അദ്ദേഹം എഴുത്തെഴുതി വിവരം അറിയിക്കാൻ മറന്നുപോയിരിക്കും.”

വിജയ പിന്നീടൊന്നും ചോദിക്കയുണ്ടായില്ല. അവളുടെ പ്രസന്നതയെല്ലാം പോയി. സന്ദേഹം ആ സ്ഥാനത്തു സ്ഥലം പിടിക്കുകയും ചെയ്തു.

അര മണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ രാസവിഹാരി സന്നിഹിതനായി. 9 മണിക്കു, ക്ഷണിച്ചു മറ്റുള്ളവരും ഓരോരുത്തരായി വരാൻതുടങ്ങി. അവരിൽ ചിലർ ബ്രഹ്മസമാജംകാരല്ല. വിവിധമതാനുയായികളാണു്, അവരിൽ പലരും. പക്ഷെ അവരെല്ലാം നാട്ടിൽ പ്രമാണികളാണു്. രാസവിഹാരിയുടെ ക്ഷണനം തിരസ്കരിക്കവയ്യല്ലോ എന്നു വിചാരിച്ചു മാത്രമാണു മിക്ക ആളുകളും വന്നിട്ടുള്ളതു്.

രാസവിഹാരി എല്ലാവർക്കും സ്വാഗതമരുളി. വിജയ അടുത്ത കോലംവരെ കൽക്കത്തയിലാണല്ലോ താമസിച്ചിരുന്ന

തു്. അതിനാൽ ആരിലും ആരെയും അവർക്കു പരിചയപ്പെടാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. രാസവിഹാരി അവരെ വിജയക്കു പരിചയപ്പെടുത്തിക്കൊടുത്തു. ആ കൂട്ടത്തിൽ, വിജയ ഏറെത്താമസിയാതെ തന്റെ മകനു വധുവായിത്തീരുമെന്നു് അദ്ദേഹം ഉദ്ദേശിച്ചു. വിജയയുടെ അനുമതിയോടുകൂടി ആഗതർ ഉപവിഷ്ടരായി. ജനക്കൂട്ടത്തിൽ ഭയാകുലതയും ഉള്ളതായി വിജയ കണ്ടു. പക്ഷേ ഇന്നു് അദ്ദേഹം ഏകാകിയല്ല. ഒരപരിചിതതരുണിയും അദ്ദേഹമൊന്നിച്ചുണ്ടായിരുന്നു. അവർ സുന്ദരിയും ആകർഷകയും ആയികാണപ്പെട്ടു. വിജയയേക്കാൾ അല്പം പ്രായംകൂടും. ആ പെൺകുട്ടി, തന്റെ ഭാഗിനേയിയാണെന്നുള്ള യഥാർത്ഥ്യം ഭയാകുലർ വിജയയെ അറിയിച്ചു. നളിനി എന്നാണു അവളുടെ പേർ. അവർ കൽക്കത്തയിൽ ബി. എ. ക്ലാസ്സിൽ പഠിക്കുന്നു. അമ്മായിയുടെ സുഖക്കേടിനെപ്പറ്റി കേട്ടിട്ടാണു് അവർ ഇവിടെ എത്തിയിട്ടുള്ളതു്. മൂന്നു ദിവസമേ അവധിയുള്ളൂ. അതു കഴിഞ്ഞാൽ നളിനിക്കു കൽക്കത്തയിലേക്കു പോകണം" ഈ സംഗതിയും വിജയ ആത്മഗതത്തിൽ നിന്നു മനസ്സിലാക്കി.

കൽക്കത്താബ്രഹ്മസമാജസമ്മേളനങ്ങളിൽവെച്ചു ഒന്നു രണ്ടു തവണ വിജയ നളിനിയെ കണ്ടിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അവർ തമ്മിൽ പരിചയപ്പെട്ടിട്ടില്ല. അവിടെ കൂടിയിട്ടുള്ളവരിലെല്ലാംവെച്ചു തനിക്കു ആപ്തബന്ധുവായിട്ടുള്ളതു നളിനി മാത്രമാണെന്നു എങ്ങനെയോ വിജയ ഗ്രഹിച്ചുവശായി. അവർ നളിനിയെ ഗാഢാശ്ലേഷംചെയ്തു, സ്വീകരിച്ചു, മണിമച്ചിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി സൽക്കരിച്ചു. അല്പനേരത്തിനുള്ളിൽ അവരിരുവരും ആത്മമിത്രങ്ങളായിത്തീർന്നു.

ജൂൺ 9 മണിക്കാണു്. രാസവിഹാരി ഒരേ ഒരാളെ അഭിമുഖമാക്കി ഇങ്ങനെ അഭ്യർത്ഥിച്ചു — "വരുവിൻ സ

ഹോദര! യദുവിൻ! നിങ്ങൾം എത്രവളരെ ജോലികൾം നിറ
ത്തിവെച്ചാണ് ഇങ്ങോട്ടവന്നിട്ടുള്ളതെന്ന എനിക്കറിയാം.
എന്നോട്ട നിങ്ങൾക്കുള്ള സ്നേഹത്തിനെ ഇതെല്ലാം കളങ്കമറ്റ
തെളിവുകളാണ്"" ഇത്രവളരെ ജോലി നിറത്തിവെച്ചു
ഇവിടെ വന്നിട്ടുള്ള ആ മാന്യദേഹം ആരാണെന്നറിവാ
വിജയക്ക കൌതുകം വർദ്ധിച്ചു. അവളുടെ കൂടെയുള്ള നേ
ങ്ങൾം ആ അഭ്യർത്ഥന പുറപ്പെട്ട സ്ഥലത്തേക്കുചെന്നു. നരേ
ന്ദ്രബാബു, രാസവിഹാരിയുടെ മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്ന ആ കാഴ്ച
അവൾം കണ്ടു. ആദ്യം അവൾക്കതിൽ വിശ്വാസം ഉണ്ടാ
യില്ല. അവൾം രണ്ടാമതും നോക്കി. അവിടെ നില്ക്കുന്നതു
നരേന്ദ്രനാണെന്ന അവൾക്ക ദൃഢമായി വിശ്വസിക്കാൻ
കഴിഞ്ഞു. വിജയയപ്പോഴെതന്നെ നളിനിയും "അതാ,
നരേന്ദ്രബാബു" എന്ന ഉച്ചസ്വരത്തിൽ ഉദ്ഘോഷിച്ചു.

രാസവിഹാരിയുടെ ക്ഷണനം അനുസരിച്ചാണ നരേ
ന്ദ്രൻ സന്നിഹിതനായിട്ടുള്ളതു്. അചിന്തനീയവും ആശ്ചര്യ
ജനകവുമായിട്ടാണ് ആ സംഭവത്തെ വിജയ വ്യാഖ്യാനി
ച്ചതു്. വിജയ പിന്നിട്ട നരേന്ദ്രനെ നോക്കുകയുണ്ടായില്ല.
വിലാസവിഹാരിയുടെ അഭ്യർത്ഥന വിജയകേട്ടു. ഒന്നു
രണ്ടു നിമിഷം. കഴിഞ്ഞപ്പോൾം രാസവിഹാരി സ്വപുത്ര
നേയും, സുഹൃത്പുത്രനേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു ഒരു മുറിയി
ലേക്ക പ്രവേശിച്ചു. അവരൊന്നിച്ചു ചില നിമന്ത്രിത
മാന്യരും ഉണ്ടായിരുന്നു.

വിലാസനേയും നരേന്ദ്രനേയും സംബോധനചെയ്ത രാ
സവിഹാരി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "നിങ്ങൾം രണ്ടുപേരും ഒരു
വഴിക്കു നോക്കുമ്പോൾം ജ്യേഷ്ഠാനുജന്മാരാണ്. ആ സംഗതി
ആദ്യമായി എനിക്ക പറയാതെ കഴിയുകയില്ല. വന്നമാചിയും
പോയി, ജഡദിനവും പോയി, എനിക്കും പോകാനുള്ള കാ
ലം ആസന്നമായിരിക്കുന്നു. ഞങ്ങൾം മൂന്നുപേരും ദേഹംകൊ

ണ്ട് മുന്നാണെങ്കിലും ആത്മാവും മനസ്സുംകൊണ്ട് ഒന്നുതന്നെയായിരുന്നു. ഈ യാഥാർത്ഥ്യം കുട്ടികളായ നിങ്ങൾ ഗ്രഹിച്ചിരിക്കയില്ല. കൂടെക്കിടക്കുന്നവനല്ലാതെ രാപ്പനി അറിയുമോ? പലക്കും ഞങ്ങളുടെ മൈത്രിയെക്കുറിച്ച് ഒന്നും തന്നെ അറിഞ്ഞുകൂടാ. ഞാൻ അതു് അറിയിക്കാനും പുറപ്പെടാറില്ല. കുട്ടികളേ, ഇന്നാണു നവവർഷം ആരംഭിക്കുന്ന സുദിനം. ഞാൻ നിങ്ങളോടു് ഈ സൌവർണ്ണദിനത്തിൽ ആവശ്യപ്പെടുന്നതെന്തെന്നറിയാമോ? നിങ്ങൾ എന്റെ ആയുശ്ലോഷത്തെ സമാധാനപൂർവ്വം നയിക്കാനുള്ള ഒരന്തരീക്ഷം സൃഷ്ടിക്കണം; അതെ; നിങ്ങൾ ഏകോദരസഹോദരന്മാരെപ്പോലെ കഴിഞ്ഞുകൂടണം.

വൃദ്ധന്റെ അഭിപ്രായം ഇതിലധികം കേൾക്കാൻ നരേന്ദ്രനു കഴിഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹം മുന്നോട്ടു നീങ്ങി വിലാസന്റെ കരംഗ്രഹിച്ചു് ആവേശപൂർവ്വം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു. "വിലാസ ബാബു, അങ്ങു് എന്റെ സർവ്വാപരാധവും ക്ഷമിക്കണം. ഞാൻ അങ്ങയോടു ചെയ്തിരിക്കുന്നതു് ഇതാണു്."

വിലാസൻ നരേന്ദ്രനെ മാറോടണച്ചു് ആശ്ലേഷിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പ്രതിവചിച്ചു:—"നരേന്ദ്ര, അപരാധി ഞാനാണു്. മാപ്പുതരേണ്ടതു് എനിക്കാണു്. മാപ്പുതരൂ സഹോദരേ!"

രാസവിഹാരി (മൃദുസ്വരത്തിൽ):— "സർവ്വസാക്ഷിയായ ദൈവമേ, ഈ ദയക്കു്, ഈ കാരുണ്യത്തിനു, ഞാൻ അങ്ങയുടെ ശ്രീചരണങ്ങളിൽ കോടികോടി നമസ്കാരം ചെയ്യുന്നു."

അദ്ദേഹം കൈരണ്ടും നെറുകയിൽ വച്ചുപിച്ചു. നേത്രങ്ങൾ വികസിപ്പിച്ചു. അനന്തരം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "ഇന്നത്തെ ഈ ശുഭോവസരത്തിൽ ഞാൻ നിങ്ങളെ ആശീർവ്വദിക്കുന്നു; നിങ്ങളുടെ ജീവിതം അക്ഷയവും സുഖമയവും ആയിത്തീരട്ടെ. സജ്ജനങ്ങളേ, നിങ്ങളും ഈ യുവാക്കളെ ആശീർവ്വദിക്കുക."

രാസവിഹാരി അഭ്യാഗതന്മാരെ വീക്ഷിച്ചു. ഭയാളബാബുവിനല്ലാതെ ജഗദീശബാബു മുതൽപേരുടെ മൈത്രി ഭയപ്പാടറി മറാക്കും ഒന്നുംതന്നെ അറിഞ്ഞുകൂടാ. അതിനാൽ കാണികൾക്കു വിസ്മയവും പരിഭ്രമവും ഉണ്ടായി. ഈ യഥാർത്ഥ്യം ഗ്രഹിച്ച രാസവിഹാരി കാണികളെ നോക്കി സ്റ്റിംജ്ജോവേത്തിൽ, പുഞ്ചിരിതൂകി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "മാന്യരേ, ഈ രണ്ടു കുട്ടികളും (വിലാസനരേന്ദ്രന്മാരെ നിർദ്ദേശിച്ചിട്ട്) എന്റെ കുട്ടികളാണ്. ഇവർ രണ്ടുപേരും എനിക്കു വ്യത്യാസമില്ല. നരേന്ദ്രൻ എന്റെ സ്നേഹിതന്റെ മകൻ. വിലാസൻ എന്റെ മകൻ. എന്റെ എല്ലാ ഭാവവും അകന്നു; ചിന്തയും അസ്വാംഗതമായി. എന്റെ സന്തോഷം എങ്ങനെയാണെന്നു നിങ്ങളുടെ മുമ്പാകെ ഞാൻ പ്രകടിപ്പിക്കുക. അതിനുള്ള വാക്കുകൾ എനിക്കു കിട്ടുന്നില്ല."

ഉള്ളിൽ നടക്കുന്ന കാര്യമൊന്നും പുറമെ ഇരിക്കുന്നവർ അറിയുന്നില്ലെങ്കിലും രാസവിഹാരിയുടെ സന്തോഷപ്രകടനം കണ്ടു് അവരും സന്തുഷ്ടരായി, കരഘോഷം ചെയ്തു. രാസവിഹാരി, ഭാര്യയുമായപ്പോൾ, സമീപം കിടക്കുന്ന മറ്റൊരു കസേരയിൽ ഉപവേശിച്ചു. അനന്തരം ഭയാളബാബു പരബ്രഹ്മോപാസനയുടെ പ്രാധാന്യമറിയിച്ചു. പുരോഹിതനിൽനിന്നു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "പരസ്പരവിദ്വേഷങ്ങളായ രണ്ടു ഹൃദയങ്ങൾ ഇന്നു് ഇവിടെ സമ്മേളിച്ചിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ഈ സ്ഥലത്തു് ഈശ്വരസാന്നിദ്ധ്യം തീർച്ചയായും ഉണ്ടെന്നാണു് എന്റെ വിശ്വാസം."

അനന്തരം നവവത്സരത്തിന്റെ ആദ്യദിനത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി പന്ത്രണ്ടു മിനിറ്റോളം നേരം അദ്ദേഹം ഒരു സുദീർഘപ്രസംഗം ചെയ്തു. ഹൃദയംഗമമായ ശൈലിയും, നിഷ്കപടകേതിയുംകൊണ്ടു് ഉജ്ജ്വലമഹിമയോടുകൂടിയ അദ്ദേഹം എന്തെന്തുസംസാരിച്ചുവോ അതെല്ലാം ശ്രോതാക്കൾക്കു സുവ്യ

ക്ഷമയും മധുരമായും സത്യാന്വേഷണമായും തോന്നി. ശ്രോതാക്കളുടെ നേത്രങ്ങളിൽനിന്നു് ആനന്ദാശ്രുക്കൾ പ്രവഹിച്ചു. കാസവിഹാരിയുടെ കണ്ണുകൾ ബാഷ്പപ്രവാഹത്തിന്റെ ഉല്പത്തിസ്ഥാനമായി കാണപ്പെട്ടു. ഉപന്യാസം കഴിഞ്ഞതിനുശേഷവും അദ്ദേഹം ഇരുന്ന ഇരുപ്പിൽനിന്നു് ഇളകുകയുണ്ടായില്ല. അദ്ദേഹം സന്തുഷ്ടനോ സന്താപിച്ചവനോ എന്നു കണ്ടുപിടിക്കുവാൻ തരമുണ്ടായില്ലെന്നുള്ളതു പരമാർത്ഥമാണു്.

വേറെ ഒരു കാര്യം അവിടെയുണ്ടു്. അയാളുടെ മനോഭാവം എന്താണെന്നു് അറിഞ്ഞുകൂടാ. ആരാണു് അദ്ദേഹമെന്നറിയാമോ? വിജയ, ഉപന്യാസം കഴിയുന്നതുവരെ തലയുയർത്തി, ശിലാപ്രതിമകണക്കു, സ്ഥിരവും നിശ്ചലവുമായ ഭാവത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്തു. അതിനുശേഷം അവൾ ശിരസ്സുയർത്തി. ആ സമയത്തു് അവളുടെ മുഖം രക്തഹീനവും മലിനവുമായി കാണപ്പെട്ടു.

ദയാമുഖാബുവിന്റെ കേതിദ്ദാധ്വനി ഇപ്പോഴും ശ്രോതാക്കളുടെ ചെവികളിൽ പ്രതിധ്വനിക്കുന്നുണ്ടു്. ഈ അവസരത്തിൽ കാസവിഹാരി കണ്ണുകൾ തുറന്നു് എഴുന്നേറ്റു മിക്കവാറും, രോദനം ചെയ്യുമാറാണു് എന്നു തോന്നുമാറു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"തീർച്ചയായും വ്യന്നിൽ ആ സാധനയുടെ ബലം ഇല്ല. എങ്കിലും ദയാമുഖാബു പറഞ്ഞ മഹാവാക്യത്തിന്റെ ഉപബൃംഹണി ഇന്നു് എനിക്കു് അപൂർവ്വശ്രുതിയിൽ ഉണ്ടായിരിക്കുന്നു. സമ്മിളിതഹൃദയങ്ങൾ എവിടെയുണ്ടോ അവിടെ ഏകമാത്രകവും അദ്വിതീയകവുമായ നിരാകാരബ്രഹ്മത്തിന്റെ സാന്നിദ്ധ്യം ഉണ്ടാകുമെന്നു് ആ മഹാത്മാവു പറഞ്ഞതു് എത്രയോ വാസ്തവമെന്നു ഞാനെനിക്കനുഭവസിദ്ധമായി."

ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞതു മുഴുമിപ്പിക്കുന്നതിനുമുമ്പേ നിങ്കി ആ വൃദ്ധനെ ദയാമുഖാബുവിനെ ഗാഢാശ്ലേഷം ചെയ്തു. അനന്തരം വികാ

ഖിതസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ദയാളബാബു, സഹോദര, ഇതെല്ലാം കേവലം അങ്ങയുടെ പുണ്യത്തിന്റെ, ആശീർവ്വാദത്തിന്റെ ഫലമാകുന്നു."

ദയാളന്റെ നേത്രങ്ങളിൽ ബാഷ്പം നിറഞ്ഞു. മദ്ധത്തോൽ ഒരക്ഷരംപോലും സംസാരിക്കുവാൻ ആ വൃദ്ധാചാര്യനു കഴിഞ്ഞില്ല. ആഹാരത്തിനു സമയമായി എന്നു വിലാസൻ രാസവിഹാരിയെ അറിയിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം ആഗതലോകത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—ഈ സമയത്തു ഞാൻ നിങ്ങളോടു ആസന്നമായ ഒരു ഫലകാംക്ഷ അറിയിപ്പാനായി ആശീർവ്വാദഭിക്ഷ യാചിക്കുന്നു. ഖനശ്യാമി ഇന്നു ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രിയുടെ വിവാഹകാര്യം നിങ്ങളുടെ മുമ്പാകെ സൂചിപ്പിക്കേണ്ടതാരം എനിക്കു നേരിട്ടതല്ലായിരുന്നു. പക്ഷെ നിർഭാഗ്യവശാൽ വരന്റേയും വധുവിന്റേയും പിതൃസ്ഥാനം കയ്യേല്ക്കുവാൻ എനിക്കാണു സംഗതിവന്നതു". ഈ മാസത്തിലെ പൌർണ്ണമിനാൾ വിവാഹമുഹൂർത്തം നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നു. ആ ഫലകാംക്ഷ സന്തുഷ്ടിപൂർവ്വം നിർവ്വഹിപ്പാൻ നിങ്ങൾ ആശീർവ്വദിച്ചാലും!" ഇതുയും പറഞ്ഞു് അദ്ദേഹം കുപ്പായക്കീശയിൽ നിക്ഷേപിച്ചിരുന്ന ഒരു ജോടി സപ്പാക്കുപ്പെട്ടത്തു വധുവിനു ദയാളബാബു ആശീർവ്വാദം നൽകുമ്പോൾ അണിയുവാൻ ദയാളബാബുവിന്റെ കൈകളിൽ അപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം അതു വാങ്ങി വിജയയുടെ സമീപം ചെന്നുനിന്നുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഞാൻ ഈ ഫലകാംക്ഷത്തിൽ മനസാ വാചാ കർമ്മണാ നിനക്കു മംഗളം ആശംസിക്കുന്നു; വത്സേ! നീ ഈ സപ്പാക്കുപ്പകൾ ധരിക്കുക."

തലയും കുനിച്ചു ജഡമൂർത്തികണക്കു സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്ന വിജയ പെട്ടെന്നു പ്രബുദ്ധയായി. ദയാളബാബു തരിക്കൽ

ക്കൂടി അഭ്യർത്ഥിച്ചു. വിജയ നിന്നിമേഷം ശ്രദ്ധിക്കുകൊണ്ടു് അച്ഛനെ കേൾപ്പിച്ചുതരണം നേരത്തെ. അവളുടെ സമീപത്തുതന്നെ നളിനിയും ഇരിക്കുന്നുണ്ടു്. മാധവന്റെ ധർമ്മസങ്കടത്തിൽ അനുകമ്പ തോന്നിയ അവർ വിജയയുടെ ഹസ്തങ്ങൾ ബലാൽ പിടിച്ചുയർത്തി. അച്ഛനെ അപഹസിക്കുന്നതിനുള്ള ശിക്ഷയായി തന്നെ കൈകളിൽ സപ്തസ്വരപ്പുകൾ അണിയിച്ചു് ആശീർവ്വദിച്ചു.

വിജയയുടെ വാസ്തവസ്ഥിതി ഒരാൾക്കും അറിഞ്ഞുകൂടാ. വധുക്കൾക്കുണ്ടാകുന്ന മധുരലജ്ജയായി അവളുടെ അപ്പോഴത്തെ അവസ്ഥാന്തരത്തെയും കരുണാകരൻ പരിഗണിച്ചു പ്രസന്നരായിത്തീർന്നു. സദസ്യരുടെ ഹൃദയങ്ങളിലാനന്ദസൂചകങ്ങളായ അസ്പഷ്ടധ്വനി ആ മനോജ്ഞമന്ദിരത്തിൽ മുഴങ്ങി. ആഹാരം കഴിയുമ്പോൾ നേരം വൈകുമെന്നു പറഞ്ഞു് അതിഥികൾ പലരും കാലേക്കൂട്ടി വിടവാങ്ങി. വിജയ അതിഥികളുടെ മനസ്സിനെ രക്ഷിക്കുന്നതിൽ വികാരങ്ങളെ സംയമനിയന്ത്രിച്ചു അഭ്യാഗതന്മാർക്കു, പ്രസന്നവദനയായി യഥാനുവാദം നല്കി. ദുഃഖഹൃദയയായ അവളുടെ അന്തഃകരണം ദൈവത്തിനു മാത്രമേ അറിഞ്ഞുകൂടൂ. ഭോജനം കഴിഞ്ഞു മടങ്ങിപ്പോകുവാനൊരുങ്ങി വിജയയുടെ സന്നിധിയിൽ നില്ക്കുന്ന രാസവിഹാരി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഞാൻ പോകട്ടെ വത്സെ! വാൽക്യമല്ലെ കലേം." ഇത്രയും പറഞ്ഞു തിരിക്കുന്നതിനുമുമ്പു അവളെ ആശീർവ്വദിച്ചു രാസവിഹാരി അയാളുടെ വഴിക്കുപോയി.

അതിഥികളെല്ലാം പിരിഞ്ഞു. നളിനിയും വിജയയും സൌഹാർദ്ദസംഭാഷണം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. വിജയ പറയുന്നു:—"നളിനി, ഭയങ്കരമായ അതിഥിയായിലഭിച്ചതിൽ എനിക്കുള്ള സന്തോഷം അല്പമൊന്നുമല്ല. കല്പനയിൽനിന്നു വന്നതുമുതൽ ഏകാകിനിയായിട്ടാണു

ഞാൻ ദിവസങ്ങളം നയിക്കുന്നതു്. സന്തോഷപൂർവ്വം സംഭാഷണം ചെയ്യത്തക്കവണ്ണം മനസ്സിണങ്ങിയ ഒരു സ്നേഹിതയെ കിട്ടാതെ ഞാൻ നന്നെ കഴഞ്ഞി. അവസരമുള്ളപ്പോഴെല്ലാം ഭേതി ഇങ്ങോട്ടു വരണം. ഇതാണു് എന്റെ അപേക്ഷ."

നളിനി വിജയയുടെ ക്ഷണനം സൈഹാർദ്ദപൂർവ്വം സ്വീകരിച്ചു. അപ്പോൾ വിജയ:—"അവസരം കിട്ടുമ്പോഴെല്ലാം ഞാൻ ഭേതിയുടെ മാതുലന്റെ ധർമ്മദരേങ്ങളെ മന്ദിരത്തിൽ ചെന്നു സന്ദർശിക്കാറുണ്ടു്."

നേരം വൈകുന്നതറിഞ്ഞു വ്യഗ്രയായിട്ടു:—"ഭയാളെ ബാബു തീവ്വയും കച്ചേരിയിലേക്കു പോയിരിക്കും. ആകട്ടെ ഭേതിയെ മന്ദിരത്തിൽ കൊണ്ടുചെന്നാക്കുവാൻ ഞാൻ ഭൃത്യനെ നിയോഗിക്കാം."

ഭൃത്യനെ വിളിക്കുവാൻ വിജയ ഭാവിക്കുന്നതുകണ്ടു നളിനി ആ സംഭാഷണത്തെ തടഞ്ഞിട്ടു:—"അല്ലേഹം കച്ചേരിയിൽനിന്നു, ജോലി കഴിഞ്ഞു വൈകുന്നേരമേ വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങുകയുള്ളൂ."

വിജയ:—"എന്നാൽ പിന്നെ ആ സംഗതി എന്തുകൊണ്ടാണു് ഇതേവരെ എന്നെ അറിയിക്കാതിരുന്നതു്. ഞാൻ ഭൃത്യനെക്കൂട്ടി അയയ്ക്കുമായിരുന്നല്ലൊ."

നളിനി:—"ഭൃത്യന്റെ ആവശ്യമൊന്നും ഇല്ല. ഞാൻ നരേന്ദ്രബാബുവിന്റെ വരവും കാത്താണു് ഇരിക്കുന്നതു്. അല്ലേഹം അമ്മാമനെന്നിച്ചു് ഇരിക്കുകയായിരിക്കുണം. വരട്ടെ."

വിജയ:—(ആശ്ചര്യപൂർവ്വം) നരേന്ദ്രബാബുവിനെ ഇതിനുമുമ്പു് പരിചയമുണ്ടോ? എനിക്കു് ആ സംഗതി അറിയില്ലല്ലൊ!"

നളിനി:—"വളരെ മുമ്പൊന്നും എനിക്കല്ലേഹത്തെ പരിചയമില്ല. അമ്മാമന്റെ ഏഴുത്തുപ്രകാരം അല്ലേഹം മി

നിഞ്ഞാന്നു സ്റ്റേഷനിൽ വന്നിരുന്നു. അമ്മാമന്റെ കട്ടം ബന്ധത്തെ അദ്ദേഹമാണല്ലൊ ആപത്തിൽനിന്നുദ്ധരിച്ചതു്. അദ്ദേഹം ഒരുമിച്ചാണു് ഞാൻ കല്ക്കത്തയിൽനിന്നു് ഇങ്ങോട്ടു പോന്നതു്. അതുമതല്ലേ എനിക്കദ്ദേഹത്തെ പരിചയമുള്ളു."

വിജയ:—"ശരി അങ്ങനെയോ?"

നളിനി:—"അതെ; നരേന്ദ്രൻ "മരേന്ദ്രൻ"ആണെന്നുള്ള സംഗതി ഒരുപക്ഷേ മേരിക്കും ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടിരിക്കും. ഒന്നരണ്ടു ദിവസത്തെ പരിചയമേ ഞങ്ങൾക്കുതമ്മിലുള്ളുവെങ്കിലും, എനിക്കു വളരെക്കാലം പരിചയമുള്ളതുപോലെ തോന്നിപ്പോകുന്നു. അമ്മാമന്റെ വീട്ടിൽ കുളിയും ആഹാരവും വിശ്രമവും കഴിഞ്ഞു് അദ്ദേഹം വൈകുന്നേരത്തെ വണ്ടിക്കു കല്ക്കത്തയിലേക്കു പോകും. അമ്മായി നരേന്ദ്രബാബുവിനെ പുത്രനിർവ്വിശേഷം സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെന്നുള്ളതു പരമാർത്ഥമാണു്."

വിജയ:—"അദ്ദേഹം വളരെ യോഗ്യനാണെന്നുള്ളകാര്യത്തിൽ പക്ഷാന്തരമേയില്ല."

നളിനി:—"നരേന്ദ്രനു മനോമോഹിനിയം തീരെയില്ലെന്നാണു് എന്റെ ദൃഢവിശ്വാസം. വിലാസബാബുവുമായി നരേന്ദ്രൻ യോജിച്ചതു് എനിക്കു വളരെ പിടിച്ചു. വിലാസബാബുവിന്റെ അച്ഛൻ ഒരുദർപുരുഷനാണെന്നാണു് എന്റെ കേൾവി. എല്ലാവരും അദ്ദേഹത്തെ അനുകരിച്ചു ജീവിച്ചു എങ്കിൽ എത്ര നന്നായിരുന്നു. എന്റെ അഭിപ്രായം ഇതാണു്:—"രാസബാബുവിനെ ആദർശമാക്കി ജീവിക്കുവാൻ മറ്റുള്ളവർ തയ്യാറാകുന്നപക്ഷം തീച്ചയായും ബ്രഹ്മസമാജത്തിനു് ഇന്നുള്ളതിൽ എത്രയോ അധികം പ്രശസ്തിയും പ്രാമാണ്യവും ഉണ്ടാകാതിരിക്കയില്ല. ഞാൻ പറയുന്നതു ശരിയല്ലെ?"

നരേന്ദ്രൻ ഫാറ്റൊട്ടത്തു കയ്യിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ടു വരുന്നതായിക്കണ്ടപ്പോൾ നളിനിക്കു പ്രത്യുത്തരം നല്കാൻസാധിക്കാതെവന്ന വിജയ "നരേന്ദ്രബാബു, അങ്ങൊന്നിച്ചു നളിനിയും വരുന്നുണ്ടു്." എന്നു നരേന്ദ്രനെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഉദ്ഘോഷിച്ചു.

നരേന്ദ്രൻ വിജയയുടെ സമീപം വന്നു് അവളെ ലക്ഷ്യമാക്കി:—"ഓഹോ, രണ്ടുപേരും ഇത്രവേഗത്തിൽ സഖികളായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നുവെന്നു തോന്നുന്നല്ലോ. വാസ്തവത്തിൽ പൂർവ്വവത്സരം എന്നസ്സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം പ്രശസ്തമായ ഒന്നാണെന്നു ഞാൻ പറയും. ഇക്കൊല്ലം ഇന്നത്തെപ്പോലെ ആഹ്ലാദപൂർവ്വം നയിക്കാൻ സംഗതി വരുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. ഭേതിയെന്താണെ് ഒരു വല്ലാത്തമട്ടിൽ ഇരിക്കുന്നതു്? ഞാൻ പറയുന്നതിനെപ്പറ്റി ഭേതിക്കു് എന്തു തോന്നുന്നു?"

വിജയ:—"ഇന്നത്തെ ഒരുദിവസത്തെ അനുഭവംകൊണ്ടു ഭേവിയെ ഗണിക്കുന്നതു നന്നായിരിക്കുമോ?" അവളുടെ മുഖം ക്രോധക്കുറിയോടുകൂടിയതായി നരേന്ദ്രൻ ദർശിച്ചു. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു:—"ഞാനൊന്നു ചോദിക്കട്ടെ; അങ്ങനെ ഗണിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് എന്താണു് ഫലം? ഭേതിയെന്താണു് സദാ കോപശീലയായി കാണപ്പെടുന്നതു്? ഇതു നന്നല്ല. ഭേതിക്കുള്ള ഒരു വലിയദോഷം ഇതു സ്വഭാവമാണു്."

നരേന്ദ്രൻ പൊട്ടിച്ചിരിക്കാൻ തുടങ്ങി.

വിജയ:—"എല്ലാവരും അങ്ങയെപ്പോലെ നിർദ്ദോഷികളായിരിക്കുക എന്നതു സംഭാവ്യമാണോ? കാളിപദനെപ്പോലുള്ള ആളുകളും ലോകത്തിൽ ധാരാളമുണ്ടു്. അവരെ നിന്ദിക്കുന്നവരും ധാരാളമുണ്ടു്. അങ്ങയെപ്പോലുള്ളവരെ കോപംകലർക്കുന്ന സ്വഭാവക്കാരും സുലഭമാണു്"

കാളിപദന്റെ പേർ കേട്ടപ്പോൾ നരേന്ദ്രൻ ഒരിക്കൽക്കൂടി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു:—"ഭേതിയുടെ ഈ

ഭയം വല്ലാത്ത ഒന്നുതന്നെ. ഒരുവന്റെ അപരാധത്തിനു മറ്റുള്ളവരെ കൊടുക്കുവാൻ ഭേതിക്കു സാധ്യമല്ല. അതിരിക്കട്ടെ, കാളിപടനേപ്പോലുള്ള ആളുകളും ധാരാളമുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞല്ലൊ. അവർ ആരെല്ലാമാണു? ഒന്നു കാളിപടൻതന്നെ. മറ്റൊന്നു ഭേതി. വേറെ ആരും ഇല്ലല്ലൊ. ഇത്രമാത്രമല്ലെയുള്ളൂ?"

വിജയ:—"അല്ല; സ്റ്റേഷനിൽ അന്നു് അവൻ ആരെ കണ്ടുവോ ആ ആളും കൂടിയുണ്ടു്."

നരേന്ദ്ര:—"ഇനി വല്ലവരും ഉണ്ടോ?"

വിജയ:—"ഉണ്ടു്. അവരുടെ സംഭാഷണം കേട്ടവരും."

നരേന്ദ്ര:—"അപ്പോൾ ലോകംമുഴുവൻ എന്നപ്പോലുള്ള വരാണു്. അല്ലെ?"

വിജയ:—"അതെ; ഇതുതന്നെയാണു് എന്റെയും അഭിപ്രായം."

നരേന്ദ്ര:—"ശരി; ഞാൻ നിങ്ങളെയെല്ലാം ധന്യവാദം ചെയ്യുന്നു. ഭേതിയെപ്പറ്റി ലോകാഭിപ്രായം എന്താണു്?"

ഇതുയും പറഞ്ഞു് ആ യുവാവു ചിരിക്കുവാൻ തുടങ്ങി.

നരേന്ദ്രന്റെ പ്രശ്നം വിജയയുടെ മുഖത്തെ ഗൗരവമാക്കിത്തീർത്തു. മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു് അവൾ പറഞ്ഞു:—"ആത്മസ്തുതി മഹാപാപമാണു്. എന്നെപ്പറ്റി ഞാൻ പറയുന്നതല്ല, നിങ്ങളെല്ലാം പറയുന്നതായിരിക്കും ഉത്തമം. ആകട്ടെ. നേരം മദ്ധ്യാഹ്നത്തോടടുത്തിരിക്കുന്നു. നിങ്ങൾക്കു് ഇവിടെ കുളിയും ആഹാരവും കഴിഞ്ഞിട്ടു പോകയല്ലെ നല്ലതു്?" ഇതുയും പറഞ്ഞു വിജയ നളിനിയെ നോക്കി.

നളിനി:—"അമ്മായി എന്നെയും കാത്തു ഇരിക്കുകയായിരിക്കും."

വിജയ:—"ഭർത്താവിനെ അയച്ചു വിവരം അറിയിച്ചുകൊടുക്കാം."

നളിനി:— (വ്യഥാപൂർവം എഴുന്നേറ്റ്) എനിക്കു പോകാതെ നിവൃത്തിയില്ല. അമ്മായിക്കു സുഖക്കേടാണെന്ന് അറിയാമല്ലൊ. അവരുടെ അടുക്കൽ എപ്പോഴും ഒരാൾ കൂടാതെ കഴികയില്ല."

നളിനിയുടെ അഭിപ്രായം യുക്തമെന്നു തോന്നുകയാൽ വിജയ പിന്നീട് ആ സംഗതിയെപ്പറ്റി ഒന്നും പറയുകയുണ്ടായില്ല. നളിനി വിജയയുടെ മുഖഭാവം വ്യക്തമായി ഗ്രഹിച്ച് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"നരേന്ദ്രബാബു, അങ്ങ് ഇവിടെ കൂടിച്ചു ആഹാരം കഴിക്കുക. ഞാൻ മുമ്പേ പോയി വിവരം അമ്മായിയെ അറിയിക്കാം. പോകുന്നതിനുമുമ്പ് എനിക്കു വിജയയെ ഒരിക്കൽക്കൂടി കണ്ടാൽ കൊള്ളാമുണ്ടെന്നിത്തരണം."

നരേന്ദ്ര:—"കുതാല്പര്യമായ നരാധമനാണ് ഞാൻ എന്നാലിരിക്കട്ടെ ഭവതിയുടെ വിചാരം. ഭവതിയെ ഈ മധ്യാഹ്നസമയത്തു് ഏകാകിനിയായി വിട്ട ഞാൻ ഇവിടെ ആഹാരത്തിൽ മുഴുകണം, അല്ലെ? (വിജയയുടെ മുഖത്തുനോക്കിയിട്ട് നളിനിയോടു്) ഭവതി ഒരുദിവസം ഇവിടെ ഭക്ഷണം കഴിക്കണം. കാലത്തുമുതൽ വൈകുന്നേരം വരെ ഇവിടെ കൂടുകയും വേണം. പക്ഷെ അന്നുവേണ്ട. അതിനുമുമ്പാരിക്കൽ മതി (വിജയയോടു്) നമസ്കാരം! (നളിനിയോടു്) നേരം വൈകിക്കണ്ട പോകുക."

നരേന്ദ്രൻ ഫാഗ തലയിൽവെച്ചു. നളിനി അദ്ദേഹത്തെ പിന്തുടർന്നടന്നു. ഈ കാഴ്ച വെന്തുരുകുന്ന ഹൃദയത്തോടുകൂടി വിജയ കാണുന്നതു നളിനിയോ നരേന്ദ്രനോ ഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. നരേന്ദ്രൻ മടങ്ങിവന്ന വിജയയെ ഇങ്ങനെ അറിയിച്ചു:—"ഭദ്രേ, ഒരു കാര്യം ചെയ്യുന്നതിരുന്നാൽ നന്നു്. ഏതൊരു യന്ത്രം ഭവതിക്കു ക്ലേശത്തിനും എനിക്കു ദുഷ്പേരിനും വഴിതെളിച്ചുവോ അതു് ഈ ആനന്ദദിനത്തിൽ എന്നെ ഏ

ല്ലിക്കാതിരിക്കുവാൻ ഭേതിക്കു ദയവുണ്ടാകണം. യന്ത്രത്തിനു തരേണ്ടതായ 200. കനാളെയോ അതിനടുത്തദിവസമോ അയച്ചുതരാം. യന്ത്രം പിന്നീടു കൊണ്ടുപൊയ്ക്കൊള്ളുകയും ചെയ്യാം."

നരേന്ദ്രൻ മന്ദഹസിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു എങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിനതു സാധ്യമായില്ല. സപ്പത്തിൽപോലും വിചാരിക്കാത്ത ഒരു പ്രതീതരമാണ് അദ്ദേഹത്തിനു ലഭിച്ചതു്.

വിജയ:—"വിലക്കുവാങ്ങിയ സാധനം വെറുതെകൊടുക്കാൻ ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. അതു വില്പനയാണു ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതു്. സമ്മാനമായി എന്തെങ്കിലും കിട്ടുന്നതുകൊണ്ടു സന്തോഷിക്കുന്നവരായിരിക്കാം നിങ്ങൾ. പക്ഷെ അത്തരം പ്രമാദങ്ങളിൽ പെടാതെയിരിക്കാൻ ഞങ്ങൾ അഭ്യസിച്ചിട്ടുണ്ട്."

ഈ ആഘാതത്തിന്റെ കാഠിന്യം, നരേന്ദ്രനെ ക്ഷണനേരത്തിക്കിത്തീർത്തു. വിജയയുടെ ഹൃദയത്തിൽ യാദൃച്ഛികമായി അങ്കുരിച്ചിട്ടുള്ള തീവ്രവ്യഥയുടെ ജ്വാലാമാലകളാണ് ഈ പരുഷവാക്കുകൾ എന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ നരേന്ദ്രനു കഴിഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹം ഭ്രാന്തനായി അല്പനേരം തലയുംതാഴ്ത്തി നിന്നതിനുശേഷം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"ഞാൻ ദരിദ്രനും ഹീനനുമാണെന്ന സംഗതി എന്റെ ഹൃദയത്തെ വിട്ടുപോയിട്ടില്ല. ഞാൻ അതു മറവുള്ളവരിൽനിന്നു മറച്ചുവെക്കുവാനും ശ്രമിച്ചിട്ടില്ല. പിന്നെ എന്തിനാണ് അനാവശ്യമായി ആ സ്മരണ എന്നിൽ ഉണ്ടാക്കിത്തീർക്കുന്നതു്? (നളിനിയെനോക്കി) ഞാൻ ഈ യുവതിയോടു് എന്റെ എല്ലാ സ്ഥിതിഗതികളും ധരിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്റെ പിതാവു് എന്നെ ഒരു വലിയ ഗർത്തത്തിൽ തള്ളിയിട്ടുകൊണ്ടാണ് ഇഹലോകവാസം വെടിഞ്ഞതു്. അദ്ദേഹം മരിച്ചതുതന്നെ എന്റെ സർവ്വസ്വവും ഉത്തമർണ്ണനാക്കു് അധീനമായി. ഞാൻ ഒരു സംഗതിയും മറച്ചുവെച്ചല്ല നളിനിയോടു സംസാ

രിച്ചതു്. ഭേതിയുടെ പരിതോഷികം ഞാൻ പ്രതീക്ഷിച്ചിട്ടും ഇല്ല. (നളിനിയോടു്) ഞാൻ ഇതെല്ലാം ഭേതിയെ അറിയിച്ചിട്ടില്ലെ?"

ലജ്ജാപൂർവം നളിനി "എല്ലാം പറയുകയുണ്ടായി" എന്നു പിന്തങ്ങി. വിജയയുടെ മുഖം ലജ്ജാവ്യഥാക്ഷോഭങ്ങളാൽ വിവർണ്ണമായിത്തീർന്നു. ഒരക്ഷരംപോലും അവൾ സംസാരിക്കയുണ്ടായില്ല.

വിജയയുടെ അസ്വാസ്ഥ്യംകണ്ടു മനോരമയോടു കടിയവനായിത്തീർന്ന നരേന്ദ്രൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എന്റെ ഇതിഹാസം ഭേതിയെ ലജ്ജപ്പെടുത്തുന്നുണ്ടായിരിക്കാം. എനിക്കു നിങ്ങളേപ്പോലെതന്നെയുള്ള അന്തസ്സും നാനാമുഖങ്ങളായ യോഗ്യതകളും ഉണ്ടെന്നു വരുത്തുവാൻ ഞാൻ ശ്രമിക്കുന്നതായി ഭേതി തെറ്റിദ്ധരിച്ചിരിക്കാം. ഒരിക്കലും അതാവശ്യമില്ല. ഞാൻ ആരാണെന്നും എന്റെ സ്ഥിതി എത്രത്തോളം ശോചനീയമാണെന്നും സുവ്യക്തം ഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടതന്നെയാണു ഞാൻ പെരുമാറുന്നതു്. ആകട്ടെ. ഭേതിയെ വേദനിപ്പിക്കുന്നതായി വല്ല വാക്കുകളും എന്നിൽ നിന്നു ബഹിർഗ്ഗമിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ ഭേതി എനിക്കു മാപ്പുതരണം."

ഇത്രയും പറഞ്ഞു നരേന്ദ്രൻ അപ്രത്യക്ഷനായി.

അദ്ധ്യായം ൨൨.

പുരാതനരഹസ്യം.

അർദ്ധരാത്രിയിൽവെച്ചു നരേന്ദ്രബാബുവിനോടു നളിനി:—"എന്താണു സമ്മാനദാനത്തെപ്പറ്റി പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നതു?"

നരേന്ദ്ര:—"ഒരു ദിവസം ഇതെല്ലാം വിസ്തരിച്ചു ഞാൻ മതിയോടു പറയാം. ഇന്നു് എനിക്കു മാപ്പുതരണം."

അവർ പാലത്തിനു സമീപം എത്തി. നരേന്ദ്രൻ തിരിഞ്ഞുനിന്നുകൊണ്ടു്:—"മതി ഇന്നു് എനിക്കു മാപ്പുതരണം. ഞാൻ പോകട്ടെ." നളിനിയുടെ ആശ്ചര്യം കണ്ടു അദ്ദേഹം തുടർന്നുപറഞ്ഞു:—"ഇതു ന്യായമല്ലെന്നു എനിക്കറിയാം. മര്യാദയല്ലെന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടു്. എന്നാലും ക്ഷമിക്കണം. ഇന്നു് എനിക്കു് എവിടേയും തങ്ങുവാൻ നിവൃത്തിയില്ല. അമ്മയിയോടു പറയു, ഞാൻ അടുത്തു് ഒരു ദിവസം വരും്—"

നരേന്ദ്രന്റെ വാക്കുകൾപോലെതന്നെ മുഖഭാവവും നളിനിയെ വിസ്മയിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹത്തെ നിർബ്ബന്ധിക്കാൻ അവർക്കധികാരമില്ലെങ്കിലും ഇടക്കു തടഞ്ഞുകൊണ്ടു് അവർ ഇങ്ങനെ പറയിച്ചു:—"അങ്ങു് ആഹാരം കഴിച്ചിട്ടില്ലല്ലൊ. ശരി; അങ്ങു് എപ്പോളാണെന്നു വരിക."

നരേന്ദ്ര:—"മറന്നാലും ഞാൻ വരാം." അദ്ദേഹം മുന്നും പിന്നും നോക്കാതെ തിവണ്ടിയാഫീസിലേക്കു വേഗം നടന്നു.

മൈതാനത്തിന്റെ മറുകര എത്തുന്നതിനു രണ്ടു മിനിട്ടു വേണ്ടിയിരുന്നു. ഇതിനിടക്കു് ഏതൊ ഒരു കൂട്ടി അദ്ദേഹത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഓടിക്കൊണ്ടു വരുന്നതു് അദ്ദേഹം കണ്ടു. വിജയയുടെ ആളാണെന്നു് അദ്ദേഹം ഊഹിച്ചു. അതിനാൽ അല്പനേരം അവിടെനിന്നു. പരേതനായിരുന്ന ആ ബാലൻ. അവൻ അദ്ദേഹത്തോടു "കൊച്ചമ്മ അങ്ങയെ വിളിച്ചുകൊണ്ടു വരാൻ കല്പിച്ചിരുന്നു. വരു."

നരേന്ദ്ര:—എന്നെയൊ?"

പരേതൻ:—"അതെ; നടക്കു."

നരേന്ദ്ര:—(സംശയിച്ച് അല്പനേരം നിന്നതിനുശേഷം) നിനക്ക് ഞാറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നെ ആയിരിക്കയില്ല. ആരെ മാറിപ്പോയിരിക്കണം നിനക്ക്."

പരേശൻ:—"ഇല്ല. എനിക്ക് ആരെ മാറിയിട്ടില്ല. അങ്ങയെത്തന്നെയാണ് കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരാൻ കല്പിച്ചിരിക്കുന്നത്. സായ്പിന്റെ തോപ്പിയുള്ള ആരെ നിങ്ങളെമാത്രമേയുള്ളൂ. വരു പോകുക?"

നരേന്ദ്ര:— "നിന്റെ കൊച്ചമ്മ നിന്നോട് എന്താണ് പറഞ്ഞത്?"

പരേശൻ:— "പരേശാ, ഓടിപ്പോകുക. പോയി ബാബുവിനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവാ. സായ്പിന്റെ തൊപ്പിവെച്ചിട്ടുള്ള ബാബുവിനെ! പോ. ഓടിപ്പോ. ഞാൻ നിനക്കു സമ്മാനം തരാം. വേഗം പോയി കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവാ" എന്നു പറഞ്ഞു.

പാവം! സമ്മാനം കൊതിച്ചാണ് അവൻ ഓടിവന്നിരിക്കുന്നത്. കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകാതെ പിന്മാറുന്നവനല്ല പരേശൻ. അവനു് എന്തെങ്കിലും സമ്മാനം കൊടുത്തു മടക്കി അയച്ചാലെന്താണ് എന്നു നരേന്ദ്രൻ ആലോചിച്ചു. ഇതു യുക്തിയായി തന്നെ വിളിപ്പിക്കുന്നതിന്റെ ഉദ്ദേശം എന്ത്? ഞാനറിയുവാൻ അദ്ദേഹം ആഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടോ? പോകുകയോ പോകാതിരിക്കുകയോ വേണ്ടതു്? ഇങ്ങനെയും ആലോചിച്ച് അദ്ദേഹം കുറേനേരം നിന്നു. ഒന്നും തീർച്ചപ്പെടുത്താൻ നരേന്ദ്രനു കഴിഞ്ഞില്ല. ആ അനിശ്ചിതാവസ്ഥയിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദങ്ങൾ വിജയയുടെ രമ്യഹർമ്മ്യത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി ചലിച്ചു. എന്തുദ്ദേശമാണ് ഈ നിയന്ത്രണത്തിൽ അടങ്ങിയിട്ടുള്ളതെന്നു നരേന്ദ്രൻ കുറേനേരം ആലോചിച്ചു. മതിയായ കാരണം ഉണ്ടാകാതെ വരികയില്ല എന്നായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ അന്തഃകരണം. വിജയ, നരേന്ദ്രന്റെ വരവും പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു മാളിക മുഴുത്തുള്ള മച്ചിൽ ഇരിക്കുന്നു. അശ്രുപൂർണ്ണങ്ങളും ഉത്സുകങ്ങളുമായ അ

വളരെ നേരത്തേക്കു നരേന്ദ്രന്റെ മുഖത്തു പതിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു അവൾ തീക്ഷ്ണസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"കുളിയും ആഹാരവും ഉപേക്ഷിച്ചു് ഈ വെയിലിൽ അങ്ങു് പോകേ കയാണോ? ഞാൻ ദുഷ്ടയായിരിക്കാം; കപിതയായിരിക്കാം; അതു സാരമില്ല. അങ്ങയ്ക്കു് ഇത്തരം വികാരങ്ങളൊന്നും ഇല്ലല്ലൊ. പിന്നെയെന്താണു് ഈ ചാപല്യമെല്ലാം കാണിക്കുന്നതിന്റെ സാരം?" നരേന്ദ്രൻ (വിസ്മയിച്ചു്) "എന്താണു് ഈ പറയുന്നതിന്റെ അർത്ഥം? ഞാനിതു ദുഷ്ടയാണു്, കപിതയുടെ സ്വഭാവം മോശമാണു് ഇതെല്ലാം ആർ പറഞ്ഞു?"

വിജയ:—"അങ്ങു് പറഞ്ഞു. നളിനിയുടെ മുമ്പിൽ വെച്ചു് എന്തിനാണു് അങ്ങു് ഇത്തരത്തിലെല്ലാം എന്നെ അവമാനിച്ചതു്? അവമാനിച്ചതുകൊണ്ടു മാത്രം ആയില്ല എന്നെ കരുതിക്കാണോ എന്നെ ശിക്ഷിക്കാൻ നിരാഹാരവ്രതവും സ്വീകരിച്ചു" അങ്ങു് ഈ വീട്ടു വിട്ടു ഈ സമയത്തു പോകപ്പെട്ടതു്? ഞാൻ അങ്ങയോടു എന്തപരാധമാണു ചെയ്തതു്? വിജയയുടെ നേത്രങ്ങളിൽ നീർ നിറഞ്ഞു. കണ്ണുനീർ ഉടച്ചുകളയുന്നതു മറ്റാരും കാണാതിരിക്കാൻ വേണ്ടി അവൾ മുഖം മറ്റൊരു ഭാഗത്തേക്കു തിരിച്ചു. നരേന്ദ്രൻ നിരാഹാരനായിത്തീർന്നു. എന്താണിവിടെ വേണ്ടതെന്നു് അതിനെപ്പറ്റി തീർച്ചപ്പെടുത്താൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഈ അഭിയോഗത്തിനു് എന്തു മറുപടി പറയും? എന്താണിതിന്റെ കാരണം. ഇതാണു് നരേന്ദ്രന്റെ ചിന്ത.

കുളിക്കാൻ വെള്ളം തയ്യാറായിരിക്കുന്നു എന്നു് ഭൃത്യൻ അറിയിച്ചു.

വിജയ:—"ഇനി സമയം വൈകിക്കേണ്ട. പോകൂ. കുളിച്ചുവരൂ."

നരേന്ദ്രൻ കുളി കഴിഞ്ഞു ഭക്ഷണത്തിനിരുന്നു. വിജയ ഒരു വിശറിയും എടുത്തു നരേന്ദ്രന്റെ സമീപം വന്നിരുന്നു.

സ്വയം വീണ്ടുന്ന എന്ന നാട്യത്തിൽ നരേന്ദ്രനെ കളർന്നു രോല്പിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ഈ സംരംഭം കണ്ട ലജ്ജിനായ നരേന്ദ്രൻ:—"വേണ്ട. കാറിന്റെ ആവശ്യം ഇപ്പോളില്ല. വിശ്രമിക്കൈവിടുക."

വിജയ:— (മധുരസ്മിതത്തോടുകൂടി) "അങ്ങക്ക് ആവശ്യമില്ലെങ്കിൽ വേണ്ട. എനിക്ക കൂടാതെ കഴികയില്ല. അച്ഛൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. "സ്ത്രീകളും രണ്ടും കൈയോടുകൂടി ഇരുന്നുകൂടാ എന്ന്."

നരേന്ദ്ര:—"മതി ഇനിയും ആഹാരം കഴിച്ചില്ലെ?"

വിജയ:—"ഇല്ല; അതിഥികളെ ആഹാരം കഴിപ്പിക്കാതെ സ്ത്രീകൾ ക്ഷീണിക്കുവാൻ പാടില്ല."

നരേന്ദ്ര:—"ബ്രഹ്മസമാജംതങ്ങളായിട്ടും, നിങ്ങളെല്ലാം സനാതനഹിന്ദു യാഥാസ്ഥിതികരെത്തന്നെ പിന്തുടരുന്നവല്ലൊ."

വിജയ, വാദപ്രതിവാദത്തിനൊന്നും ഒരുക്കമില്ല. നമാചാരങ്ങൾ ആക്കം കഴിച്ചുകൂടാത്തവയാണ്. അവളുടെ പിതാവു് ഹൈന്ദവമതധർമ്മങ്ങളാണ സദാനത്തിൽ സദാ അനുഷ്ഠിക്കാറുള്ളതു്. അവർക്കതറിയാം. അവർ പറഞ്ഞു:—എന്താണ് അങ്ങയ്ക്ക് അത്ഭുതം തോന്നുന്നതു്? ബ്രഹ്മസമാജംതങ്ങൾ ശീമയിൽനിന്നു വന്നവരൊന്നുമല്ല. ഞങ്ങളുടെ ആചാരാനുഷ്ഠാനങ്ങൾ കാബൂളിൽനിന്നു കൊണ്ടുവന്നവയും അല്ല. അങ്ങനെങ്കിൽ ആശ്ചര്യത്തിനു വഴിയുണ്ടാകുമായിരുന്നു."

ഭർത്താവ് ഈ സമയത്തു് അവിടെ വന്നു ഇങ്ങനെ അറിയിച്ചു:—"ഇമസ്സൻ കണക്കുബുക്കുകളുമായി താഴെ വന്നു നില്പുണ്ടു്, എന്താണ് അറിയിക്കേണ്ടതു് കൊച്ചമ്മേ!"

വിജയ:—"ഇന്നു കണക്കുകൾ പരിശോധിക്കാൻ എനിക്കു സൌകര്യമില്ല. നാളെ വരാൻ പറയുക."

ഭൃത്യൻ പോയശേഷം നരേന്ദ്രൻ വിജയയെ നോക്കി:—"ഇതാണ് എല്ലാറ്റിലുംവെച്ചു തമാശയായി എനിക്കു തോന്നുന്നതു്."

വിജയ:—"ഏതു്?"

നരേന്ദ്രൻ:—"കൊച്ചമ്മ വിളി. വേതി ബ്രഹ്മസമാജത്തിൽ അംഗമാണ്. അഭ്യസ്തവിദ്യയാണ്. അതിരാറു സമ്പത്തിനു് അധികാരിയുമാണ്. ചികിത്സാർത്ഥം ഇയാളിടയായി എനിക്കു ധനികഗൃഹങ്ങളിൽ പലതിലും പോകേണ്ടിവന്നിട്ടുണ്ട്. അവിടെയെല്ലാം ഭൃത്യന്മാർ സ്വാമിനിയെ "മേമ്സാഹിബ്" എന്നാണ് സംബോധന ചെയ്തുവരുന്നതു്. അവർ യഥാർത്ഥ മേമ്സാഹിബിനെ കണ്ടിട്ടുള്ളവരല്ല. അവരുടെ സംബോധന ആത്മാർത്ഥമായ ഒന്നെന്നില്ലാതെ വിചക്ഷണമാക്കിത്തീർത്തിരിക്കുന്നു. എനിക്കിതിൽ വലുതായ സങ്കടം തോന്നാറുണ്ട്."

നരേന്ദ്രൻ പെട്ടിച്ചിരിക്കാൻ തുടങ്ങി. വിജയയും മന്ദഹസിച്ചു. ചിരി കഴിഞ്ഞപ്പോൾ നരേന്ദ്രൻ:—"വീട്ടിലുള്ള ഭൃത്യന്മാർ ദേശീയമായ മാതൃസംബോധന ചെയ്യുന്നതാണ്, മേമ്സാഹിബ് എന്ന വിളിക്കുന്നതിനേക്കാൾ എത്രയോ മാർദ്ദവമായിട്ടുള്ളതു്. ഇന്നലെ ഒരു വീട്ടിൽ അവിടെയുള്ള ഭൃത്യൻ, സ്വാമിനിയെ മേമ്സാഹിബ് എന്നു് വിളിക്കുന്നതു കേട്ടപ്പോൾ "നീ മേമ്സാഹിബ്" എന്നു പറയുന്നതു് ആരെ ഉദ്ദേശിച്ചാണ് എന്നു് ഞാൻ ചോദിക്കയുണ്ടായി. അവൻ എന്തോ മറുപടി പറഞ്ഞു എന്നല്ലെ കേൾക്കേണ്ടതു്. അവൻ പറയുകയാണ്, "ഡാക്ടർ ബാബു, ഞാൻ ചില സായ്പന്മാരുടെ ഭൃത്യവേലയിൽ പഴകിയവനാണ്. യഥാർത്ഥ മേമ്സാഹിബ് ആരാണെന്നു് എനിക്കു് മനസ്സിലായിട്ടും ഉണ്ടു്. അങ്ങു് പറയു, ഞാനെന്താണു ചെയ്യേണ്ടതു്! പുതുതായി വേലക്കു് ഈ വീട്ടിൽ വന്ന ഒരു

ട്ടുവൻ "കൊച്ചുമ്മേ" എന്നു് ആറിയാതെ വിളിച്ചുപോയി. ആ വകക്കു് ആ സാധു ഒരു ഉരുപ്പിക പിഴ ഇടേണ്ടിവന്നു. അവൻ വേലക്കു നിന്നില്ല. അതു് അവന്റെ മഹാഭാഗ്യമായിട്ടാണു്." ഇത്തരം ഭ്രാന്തു് ഇപ്പോൾ പല വീടുകളിലും കടന്നുകൂടിയിട്ടുണ്ടു്"

വിജയ നരേന്ദ്രന്റെ അഭിപ്രായം ഏകയംഗമായി സ്വീകരിച്ചു.

നരേന്ദ്ര:—"എനിക്കെന്തു നല്ലപോലെ അറിയണം ഈ മേമ് സാഹിബ്ബ്മാക്കു സന്താനങ്ങളുണ്ടാകുമ്പോൾ ആ കുട്ടികൾ ഇവരെ മേമ് സാഹിബ്ബ് എന്നുവിളിക്കുമോ അമ്മേ അമ്മ എന്നു വിളിക്കുമോ എന്നു്."

നരേന്ദ്രൻ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

വിജയ:—"ഉരുണകഴിഞ്ഞിട്ടാകാം ഇനി ബാക്കിയെല്ലാം. അതുകൊണ്ടു് ഒരു ദോഷവും വരാനില്ല. ഇങ്ങനെ അമാന്തമായി ആരംഭിച്ചാൽ എനിക്കും വല്ലതും കഴിക്കേണ്ടേ?"

നരേന്ദ്രൻ ലജ്ജിതനായി. നാലഞ്ചുരുള വേഗത്തിൽ ഉണ്ടു. വിജയ പറഞ്ഞതു് അപ്പോഴേക്കും അദ്ദേഹം മറന്നുകഴിഞ്ഞു. എന്നിട്ടു പറയുകയാണു്, "ഞാൻ നാലഞ്ചുകൊല്ലം ഇംഗ്ലണ്ടിലാണു് താമസിച്ചതു്. എന്നാൽ ഈ മേംസാഹിബ്ബ്....."

വിജയ:—"ഞാൻ പറഞ്ഞതു മറന്നു അല്ലേ? പിന്നെയും ആ പരിഹാസം....."

നരേന്ദ്ര:—"ശരി; ഇനി ക്ഷണംകഴിഞ്ഞിട്ടാകാം ബാക്കി. (കുറെ ക്ഷോഭിച്ചതിനുശേഷം) ഇനി വയറിൽ സ്ഥലമില്ല. ഇപ്പോൾ ഇങ്ങനെ നില്ക്കട്ടെ."

വിജയ:—(വ്യഥിതയായിട്ടു്) "ഇവനുടെ മുമ്പിൽ ഇതുന്നതല്ലാതെ ഒന്നും ക്ഷോഭിച്ചിട്ടില്ലല്ലോ. എഴുനേറ്റു പോകാ

ൻ ഞാൻ സമ്മതിക്കില്ല. പരിഹസിച്ചുംകൊണ്ടിരുന്നാലെ പോകുമെങ്കിൽ അങ്ങനെ ആയിക്കൊള്ളുക. ഞാൻ ഒന്നും എതിർത്തുപറയുകയില്ല."

നരേന്ദ്രൻ ചിരിക്കുവാൻ ഉദ്യമിച്ചു. പക്ഷെ പെട്ടെന്നു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാവം മാറി. ഒരു ഗൗരവസ്വരത്തിൽ അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഞാൻ ഇതുത്തോളം ഉണ്ടിട്ടും, ഭവതി പറയുന്നു ഞാൻ ഒന്നും കഴിച്ചിട്ടില്ലെന്നു്. കല്പനയിൽവച്ചു ഞാൻ ആഹാരംകഴിക്കുന്നതു കണ്ടിരുന്നെങ്കിലോ! അപ്പോൾ ഭവതി വിസ്മയിച്ചുപോകും. കുറച്ചുമാംസംകൊണ്ടു ഞാൻ എത്രത്തോളം ബലഹീനനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു എന്നു ഭവതി കാണുന്നില്ലെ? അതിനായേർപ്പെടുത്തിയ ഒരു ഭൃത്യമഹാരാജനേയും എനിക്കു കിട്ടിയിട്ടുണ്ടു്. 7 മണിക്കു റൊട്ടിയുണ്ടാക്കിവെച്ചിട്ടു് ആ മഹാരാജൻ പോകും. പിന്നെ അദ്ദേഹത്തെ മഷിയിട്ടുനോക്കിയാൽപോലും കാണുകയില്ല. ചിലപ്പോൾ റൊട്ടിമാത്രം ഭക്ഷിക്കേണ്ടതായിവരും. ചിലപ്പോൾ ആഹാരത്തിനു പാൽ മാത്രമേ ഉണ്ടായി എന്നു വരികയുള്ളു. അതും ചിലപ്പോൾ പൂച്ചയുടെ വയറ്റിൽ പോകും. വല്ലവരും വന്നതിയിൽ വന്നുനോക്കിയാൽ വിസ്മയിക്കും. ഒരു മാസത്തിൽ 15 ദിവസമെങ്കിലും ഞാൻ പരിയായി ഭക്ഷണം കഴിക്കാറില്ല."

ക്രോധംകൊണ്ടു വിജയയുടെ മുഖം ജ്വലിച്ചു. അവൾ പറഞ്ഞു:—"ഇത്തരത്തിലുള്ള കൊള്ളരുതാത്ത ഭൃത്യന്മാരെ ആട്ടിപ്പുറത്താക്കിക്കളയുടെ? വീട്ടിൽ ആഹാരപാനീയങ്ങൾ കരിക്കുന്നുവാക്കിത്തരുവാൻ സാധിക്കാത്തവരെ ഭൃത്യന്മാരാക്കിവെച്ചിരുന്നിട്ടു് എന്തുപ്രയോജനം?"

നരേന്ദ്രൻ:—"ഭവതി പറയുന്നതു് ഒരുവിധത്തിൽ യുക്തമായിട്ടുള്ളതുതന്നെ. ഒരുദിവസം, പോക്കറ്റിൽ കിടന്നിരുന്ന ആറന്മുരൂപികയുടെ നോട്ടു കാണാനേ ഇല്ല. ആർ മോ

ഷ്ടിച്ചു എന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. മറ്റൊരുദിവസം രാവിലെ ഫ്രിക്കയുടെ നേരേ കളിപുറപ്പെട്ടു. ശ്രമകരമുണ്ടായിരുന്നതിൽ ഇങ്ങനെയൊക്കെയാണു് വിഷമതകരം നേരിടുക. സാരമില്ല. ദുഃഖവും കഷ്ടതയും സഹിക്കാൻ ഞാൻ വളരെനാളായി മുതല്ക്കുതന്നെ അഭ്യസിച്ചുതുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. സഹിക്കവയ്യാത്ത വിശപ്പും സഹിക്കാമെന്ന നിലയാണു് എനിക്കുള്ളതു്."

വിജയ തലയും ചാച്ചിരുന്നു ഇതെല്ലാം കേൾക്കുന്നുണ്ടു്. നരേന്ദ്രൻ തുടർന്നുപറഞ്ഞു:— "ഒന്നാമതു ഭൃത്യൻതന്നെ വേണമെന്നുള്ള പക്ഷക്കാരനല്ല ഞാൻ. പക്ഷെ കാലസ്ഥിതിക്കു് അതുപോരാതെല്ലാം. രണ്ടുനേരവും ആഹാരം തരുവാൻ വല്ലവരും ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ എന്റെ ജോലിയും നോക്കിക്കൊണ്ടു് എനിക്കു കഴിഞ്ഞുകൂടാമായിരുന്നു. അത്തരത്തിൽ ഉദാരശീലനായി ഇക്കാലത്തു് ആരാണുള്ളതു്? ദേഹിയുടെ പിതാവു ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുണ്ടു് എങ്കിൽ ഈ അവസരത്തിൽ നിശ്ചയമായും അദ്ദേഹം എന്നെ സഹായിക്കും. എനിക്കു് ഉപകാരവും അദ്ദേഹത്തെക്കൊണ്ടുണ്ടാകും. എന്നാൽ എനിക്കു് ഈ ഉഞ്ഛവൃത്തി വേണ്ടിവരുന്നതല്ല."

വിജയ ഉത്സുകഭാവത്തിൽ നരേന്ദ്രനെനോക്കി ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:— "അങ്ങക്കു് ഇതെങ്ങനെ അറിയാം? അദ്ദേഹം അങ്ങയെ കണ്ടിട്ടില്ല. അങ്ങു് അദ്ദേഹവുമായി പരിചയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടോ?"

നരേന്ദ്രൻ:— "ഇല്ല. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ ഒരിക്കലും കണ്ടിട്ടില്ല. എന്നെയും അദ്ദേഹം കണ്ടിട്ടുണ്ടായിരിക്കയില്ല. എങ്കിലും എനിക്കറിയാം അദ്ദേഹത്തിനു് എന്നെ വലിയ ഇഷ്ടമായിരുന്നു എന്നു്. ഉറപ്പുകയും ചെന്നു് എന്നെ ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കയച്ചതാരാണെന്നു ദേഹിക്കു് അറിയാമോ? അദ്ദേഹം തന്നെയാണു്? അതുകൊണ്ടു് ഞങ്ങളുടെ കുടുംബാടിസ്ഥാനസംബന്ധി

വല്ലതും അദ്ദേഹം ഭേതിയോട് പറയുകയുണ്ടായിട്ടുണ്ടോ?"

വിജയ:—"പറയുക എന്നതു സംഭവ്യമായിരിക്കുമല്ലോ. എന്തുദ്ദേശത്തോടുകൂടിയാണ് അങ്ങ് ഇങ്ങനെ ചോദിക്കുന്നതെന്നറിയാതെ ഇതിനെപ്പറ്റി ഒന്നുംതന്നെ പറയുവാൻ ഞാൻ ആളല്ല."

നരേന്ദ്ര:—(എന്തോ ആലോചിച്ചിട്ട്) "വല്ല ഉദ്ദേശവും ഉണ്ടായിരിക്കുമല്ലോ. ഇപ്പോൾ ഈ ആലോചന തിച്ചയും വ്യർത്ഥമാണ്"

വിജയ:—"അല്ല. അല്ല. പറയൂ. എനിക്കതു കേട്ടേ കഴിയൂ."

നരേന്ദ്ര:—"കഴിഞ്ഞുപോയ് ഒരു സംഗതി, ഗത്യന്തരമില്ലാത്തതുകൊണ്ടും കേട്ടിട്ട് എന്തുചെയ്യാൻ ഭേതിക്കസാധിക്കും?"

വിജയ:—"സാധിച്ചിട്ടില്ല. എന്നാലും കാര്യമെന്തെന്നു അറിയരുതോ. പറയൂ. എനിക്കതു കേൾക്കണം." വിജയക്ക് ആസക്തിയുണ്ടെന്നു നരേന്ദ്രൻ ഗ്രഹിച്ചു.

നരേന്ദ്ര:—"പറയുന്നതു നിസ്സാരമെന്നുമാത്രമല്ല, പറയുന്നതിൽ എനിക്കു ലജ്ജയും ഉണ്ടാകുന്നുണ്ട്. കൌമാരംകൊണ്ടു ഭേതിയുടെ സരളഹൃദയത്തെ മർദ്ദിക്കയാണെന്നു പക്ഷെ ഭേതിക്കു തോന്നാം."

വിജയ:—"ഞാൻ അങ്ങയുടെ കാൽപിടിച്ചുപേക്ഷിക്കയാണ് അങ്ങയോട് നിർബ്ബന്ധിക്കയല്ല ചെയ്യുന്നതു; ദയവുചെയ്തു പറയുക."

നരേന്ദ്ര:—"ഇത്ര ധൃതി എന്താണ്. ഭേതിയുടെ ആഹാരം കഴിയട്ടെ. പിന്നീട് പറയാമല്ലോ."

വിജയ:—"പോര. ഇപ്പോൾത്തന്നെ പറയണം."

നരേന്ദ്ര:—"ശരി; പറയാം. അതിനുമുമ്പായി ഒരു സംഗതി ഭേതിയോട് ഞാൻ ചോദിക്കുന്നു—ഞങ്ങളുടെ ഗുഹ

ത്തെസംബന്ധിച്ച് അച്ഛൻ ഭേതിയോട്ട ഒന്നും പറയുകയുണ്ടായിട്ടില്ലെ?"

വിജയ അസഹിഷ്ണുവായിത്തീർന്നു.

നരേന്ദ്ര:—"കോപിക്കണ്ട. ഞാൻ പറയാം കേൾക്കുക. ഞാൻ ഇംഗ്ലണ്ടിൽചെന്നതിനുശേഷം അച്ഛൻ എനിക്കയച്ച ഒരു കത്തിൽ എന്നെ ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കയച്ചതു ഭേതിയുടെ പിതാവാണ് എന്നു എഴുതിയിരുന്നു. രണ്ടുമൂന്നുദിവസംമുമ്പു ദയാളുബാബു പഴയ കത്തുകളുടെ ഒരു ഫയൽ എനിക്കു തരികയുണ്ടായി. എന്റെ പഴയ സാമാനങ്ങളെല്ലാം നിങ്ങളുടെ സമാജമന്ദിരത്തിന്റെ ഒരു മുറിയിൽ കിടന്നിരുന്നു. ആ കൂട്ടത്തിൽ ജീർണ്ണിച്ച ഒരു മേശയും ഉണ്ടായിരുന്നു. അച്ഛന്റെ സാമാനമായതുകൊണ്ട് ദയാളുബാബു ആ "ലാറ്റർഫയൽ" എനിക്കു നൽകി. എഴുത്തുകളെല്ലാം പരിശോധിച്ചപ്പോൾ ഭേതിയുടെ പിതാവു് എന്റെ പിതാവിനയച്ച രണ്ടു എഴുത്തുകൾ അതിൽനിന്നു കിട്ടി. കടം അച്ഛനു വല്ലിക്കാനുള്ള കാരണം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചൂതുകളിയാണു്. കളിച്ചുതോടി കടം തീർക്കാമെന്നായിരുന്നു അച്ഛന്റെ മോഹം! ഒരെഴുത്തിൽ ഈ സംഭാഷത്തിന്റെ അനൗപചാരികത്വമാണു നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളതു്. അതിൽത്തന്നെ ഒടുവിൽ ഉപദേശരൂപത്തിൽ ഇങ്ങനെ എഴുതിയിരിക്കുന്നു:—"വീട്ടിനെപ്പറ്റി വ്യസനിക്കണ്ട. നരേന്ദ്രൻ എന്നേയും കൂട്ടിയാണു്. വീട്ടു ഞാൻ അവനു സ്ത്രീധനമായി സമ്മാനിച്ചിരിക്കുന്നു."

വിജയ:—"പിന്നെ എന്താണു എഴുതിയിട്ടുള്ളതു്."

നരേന്ദ്ര:—"അതിനുശേഷം എല്ലാക്കാര്യവും! ഈ കത്തുവളരെനാൾമുമ്പുതന്നെ എഴുതിയിട്ടുള്ളതാണു്. എഴുതിയതിനുശേഷം അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായം മാറിയിരിക്കാം. അതിനാൽ ഈ സംബന്ധമായി ഭേതിയോട്ട് ഒന്നും പറയുവാൻ ആവശ്യംനേരിട്ടില്ലായിരിക്കണം.

പിതാവിന്റെ അന്ത്യനിർദ്ദേശം വിജയയുടെ മനസ്സിൽ അക്ഷരശഃ അങ്കിതമായി. അവളുടെ സ്മരണ ഈ അവസരത്തിൽ ഏറ്റവും ഉജ്വലമായിരുന്നതിനാൽ പെട്ടെന്നുണ്ടായ നെടുവീർപ്പു നിയന്ത്രിക്കാൻ അവർക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. സ്ഥിതസ്പരതയിൽ വിജയ ചോദിച്ചു:—

"അങ്ങു് അങ്ങയുടെ ഗുരുവിനെ ഏറ്റവുമധികം ഭയപ്പെടുന്നുണ്ടോ എന്നു പറയൂ."

നരേന്ദ്രൻ മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു്:—"തീർച്ചയായും ഏറ്റവുമധികം; ഭവതിയെ സംരക്ഷിയ്ക്കുകയും ചെയ്യാം. ഭവതി യഥാർത്ഥം പറയുമെന്നു ഞാൻ ആശിക്കുന്നു!"

വിജയ:—"തീർച്ചയായും അങ്ങു് എന്തിനാണു് എന്നെ സംരക്ഷിയ്ക്കുന്നതു്."

നരേന്ദ്ര:—"അല്ലെങ്കിൽ എന്റെ ഏറ്റവുമധികം എങ്ങനെ സാധുവാകും? വീട്ടു വാസ്തവത്തിൽ എന്റേതാണെന്നു കോടതിൽ വാദം മൂലം കൊടുക്കണം."

വിജയ:—"കോടതിൽ കേറേണ്ട ആവശ്യം എന്തു്? അച്ഛന്റെ കല്പനയാണു് എനിക്കു എല്ലാറ്റിലും വലുതായ കോടതി. ആ വീടു ഞാൻ അങ്ങയെ ഏല്പിക്കാം."

നരേന്ദ്ര:—"ശരി; ഭവതിയുടെ പിതാവെഴുതിയ കത്തു കാണട്ടെ, അതനുസരിച്ചു ഭവതി, വീടു് എനിക്കു ഏല്പിച്ചുതരാൻ സന്നദ്ധയാണെന്നോ പറയുന്നതു്?"

വിജയ:—"അല്ല. കത്തു് എനിക്കു കാണ്മാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടു്. അങ്ങു പറയുന്നതുപോലെ അതിൽ എഴുതിയിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ ആ നിർദ്ദേശം ഒരുകാലത്തും ഞാൻ അനാദരിക്കുന്നതല്ല."

നരേന്ദ്ര:—"അപ്പോഴും അങ്ങനെ എഴുതി. പിന്നീടു് അതേ അഭിപ്രായംതന്നെയാണു് അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്നതെന്നു് എന്തു പ്രമാണമുണ്ടു്?"

വിജയ:—അഭിപ്രായവ്യത്യാസം വന്നു എന്നുള്ളതിനു പ്രമാണമൊന്നുമില്ലല്ലൊ.

നരേന്ദ്ര:—"ഞാൻ സന്നദ്ധനല്ലെങ്കിൽ?"

വിജയ:—"അതു് അങ്ങയുടെ ഇഷ്ടം. ഈ സ്ഥിതിക്കു് ആ ഭേദം അങ്ങയുടെ മേൽയുടേതാണല്ലൊ. അങ്ങു ഹഠം ഏറുവാങ്ങുവാൻ ഒരുമുഖം പ്രകടിപ്പിക്കയില്ല എന്നാണു് എന്റെ വിശ്വാസം."

നരേന്ദ്ര:—"ആ വിശ്വാസം എനിക്കും ഉണ്ടു്. (മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു്) ഞാൻ സമ്മതിച്ചാലും ഇല്ലെങ്കിലും ഭേദം തരാൻ തയ്യാറാണു്. അല്ലെ?"

വിജയ:—"അച്ഛൻ ദാനംചെയ്തിട്ടുള്ളതു് എന്തോ അതു് അപഹരിക്കാൻ ഞാൻ ഒരുങ്ങുന്നതല്ല. ഇതാണു് എന്റെ പ്രതിജ്ഞ."

വിജയയുടെ ഉദ്ദേശദാർഢ്യംകണ്ടു നരേന്ദ്രൻ വിസ്മയിച്ചു, മുഖം താഴ്ത്തിയിരുന്നു. സ്നേഹപൂർണ്ണവും സഹജവുമായ സ്വരത്തിൽ നരേന്ദ്രൻ പറഞ്ഞു:—"എപ്പോഴും ഭേദി ആ ഗൃഹം ഒരു സത്സ്മാർത്ഥം ദാനംചെയ്യുമോ, അതു ഞാൻ ഏറ്റുവാങ്ങിയില്ലെങ്കിലും, ഭേദിക്കതിൽ ഒരധികാരവും ഇല്ല. തനിക്കധികാരമില്ലാത്ത ഒരു വസ്തു മറ്റൊരാൾക്കു വിട്ടുകൊടുക്കുന്നതു ചൈതികിഷ്ടപ്രദാനമെന്നെയും നീതികരമാണോ? ഭേദി പറയൂ എനിക്കു് ആ വീടുകൊണ്ടു് എന്താണാവശ്യം? അതിൽ താമസിക്കുവാൻ എനിക്കു ബന്ധപ്പെട്ട ഒരാളും ഇല്ല. എനിക്കു ജോലിതേടി എവിടെയെങ്കിലും പോകുന്നതിനും നിവൃത്തിയില്ല. ഇപ്പോഴത്തെപ്പോലെതന്നെ ഇരിക്കട്ടെ ആ വീടു്. വിശ്വസ്തബാബുവിനെ സമ്മതിപ്പിച്ചിട്ടുവേണ്ടേ വീടു് എനിക്കു വിട്ടുതരുവാൻ. അദ്ദേഹം ഒരിക്കലും ഇക്കാര്യം സമ്മതിക്കയില്ല."

വിജയ:—"അവനവന്റെ വസ്തുക്കൾ കൊടുക്കുവാനും വാങ്ങുവാനും മറ്റൊരാളുടെ സമ്മതംനോക്കേണ്ട ആവശ്യം ത

ല്ലൂലം എനിക്കു നേരിട്ടിട്ടില്ല. അങ്ങക്കു വീട്ട് ആവശ്യമില്ല എന്നുപറയു. എന്തിനു വെറുള്ള ഒഴികഴിവുകൾ ഉണ്ടാക്കുന്നു? വീട്ട് ആവശ്യമില്ലെങ്കിൽ വേണ്ട; അതിൻമേൽ വിലവാങ്ങുവാൻ എന്തുവിരോധം? പണം വാങ്ങിയാൽ അങ്ങക്കു മറ്റൊരാളുടെ ആശ്രയത്തിൽ ജീവിക്കുതെയും കഴിക്കാം. സ്വതന്ത്രമായി വേറെയും ചെയ്യാം. ഇതിനെങ്കിലും അങ്ങു സമ്മതിക്കയില്ലെ നരേന്ദ്രബാബു?"

അത്യന്തം അനുനയത്തോടുകൂടി ഈ വാക്കുകൾ നരേന്ദ്രൻകണക്കു നരേന്ദ്രന്റെ അന്തഃകരണത്തെ പിളർന്ന് അദ്ദേഹത്തെ അസ്ഥിരനാക്കിത്തീർത്തു. ശിരസ്സു തരിപ്പിയിരുന്നതിനാൽ വിജയയുടെ മുഖഭാവം എങ്ങനെയിരിക്കുന്നു എന്നറിയുവാൻ നരേന്ദ്രനു കഴിഞ്ഞില്ല. എങ്കിലും അവൾ പറഞ്ഞതു സത്യമാണെന്ന് അദ്ദേഹം ഗ്രഹിക്കാതിരുന്നില്ല. പിതാവുണ്ടാക്കിവെച്ച കടംനിമിത്തം നരേന്ദ്രനെ ഗ്രഹിനനാക്കിത്തീർത്ത വിജയക്കു സുഖം ഉണ്ടാകുവാൻ വഴിയുണ്ടൊ? അവളെ ആ സംഭവം വല്ലാതെ വേദനിപ്പിക്കുന്നു എന്നു നരേന്ദ്രൻ ഗ്രഹിച്ചു. നരേന്ദ്രനു് അവളോട് സഹതാപംതോന്നിയെങ്കിലും, അവൾ പറഞ്ഞതു സമ്മതിക്കുവാൻ അദ്ദേഹം സന്നദ്ധനായില്ല. കടംതീർക്കാതെ, കടത്തിനുവേണ്ടി പണയപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ള വീട്ട്, ഭിക്ഷവാങ്ങുന്നതുപോലെ വാങ്ങാൻ അദ്ദേഹം ഒരുങ്ങുന്നതെങ്ങനെ? ഇതൊരു വമ്പിച്ച പ്രശ്നംതന്നെയാണു്.

അല്പനേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ നരേന്ദ്രനു ധൈര്യമായ വിജയയെ ലക്ഷ്യമാക്കി സ്നേഹപൂർണ്ണദൃഷ്ടിക്ഷേപംവിട്ടുകൊണ്ടു പരിഹാസതരളവും, സാളുമായ സ്വരത്തിൽ അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു:—"എനിക്കു ഭേതിയുടെ അഭിപ്രായം മനസ്സിലായി. അങ്ങു ദരിദ്രന്മാർക്ക് തന്നാലാവുന്ന ദാനം ചെയ്യാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു—ഇതല്ലെ വാസ്തവം?"

നരേന്ദ്രൻ ഈ പ്രസ്താവം ആവർത്തിച്ചപ്പോൾ വിജയയുടെ മുഖം വിവർണ്ണമായി അവർ നിഷ്ഠം ഉയർത്തി നരേന്ദ്രനെ വീക്ഷിച്ചിട്ട് ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു:—"അങ്ങു് ഈ വിധം പറയുന്നതു് എന്നെ എത്രമാത്രം വേദനിപ്പിക്കുന്നുണ്ടെന്നു് അങ്ങയ്ക്കറിയാമോ?

നരേന്ദ്ര:—"എന്നാൽ പിന്നെ വസ്തുവം എന്താണെന്നു പറയൂ"

വിജയ:—"ഞാൻ ഏതയും ഉറച്ച സത്യംപറയുന്നു. അങ്ങുടെ സമ്മതമുണ്ടെന്നില്ല; വിശ്വാസവും ഉണ്ടാകുന്നില്ല. അങ്ങു ദരിദ്രനോ കോടീശ്വരനോ ആയിരിക്കട്ടെ. അതു കൊണ്ടെന്തിനിക്കെന്തു്? ഞാൻ എന്റെ അച്ഛന്റെ അനുജ്ഞ പരിപാലിക്കാനാണു്, ആ ഗൃഹം അങ്ങയെ ഏല്പിക്കുവാൻ അഭിലഷിക്കുന്നതു്."

ഭയാനകഗംഭീരഭാവത്തിൽ നരേന്ദ്രൻ:—"ഇതിൽ കുറച്ചു അസത്യം ഉണ്ടു്. ഇരിക്കട്ടെ. ഭേതി കുറേപ്പുതിജ്ഞയാണെല്ലോ അല്പം മുമ്പു ചെയ്തതു്? പിതാവിന്റെ ആജ്ഞയനുസരിച്ചു് ഏതെല്ലാം വസ്തുക്കൾ എന്നെ ഏല്പിക്കേണ്ടതുണ്ടോ അവയെല്ലാം എന്നെ ഏല്പിക്കാൻ ഭേതി തയ്യാറാണോ? അതോ ആ വീടുമാത്രമോ?"

വിജയ:—"അല്ല. അങ്ങയുടെ സ്വത്തുക്കളും അങ്ങു ഏറ്റവാങ്ങിക്കൊള്ളുക. പോരെ?"

നരേന്ദ്ര:—"അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുജ്ഞ ഏതുവരെയുപയോഗിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു ഭേതി അറിയുന്നുണ്ടോ? ആ വീടും പറമ്പും മറ്റു സ്വത്തുക്കളുമല്ല. വേറെ ചിലതുകൂടിയുണ്ടു്."

വിജയ ഉത്സുകയായിട്ടു്:—"അച്ഛൻ എന്തെല്ലാം അങ്ങുക്കു ദാനംചെയ്തിട്ടുണ്ടു്?"

നരേന്ദ്ര:—"അദ്ദേഹത്തിന്റെ എഴുത്തു് എന്റെ അധീനത്തിലുണ്ടല്ലൊ. അദ്ദേഹം സ്വീധനമായി തന്നിട്ടുള്ളതൊന്നും ഉപേക്ഷിക്കാൻ ഞാൻ ഒരുക്കമില്ല. വീടുമാത്രം ഏ

നിക്കാവശ്യമില്ല. ഈ വീട്, വീട്ടുസാമാനങ്ങൾ, ദാസന്മാർ, ദാസികൾ, ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ, ഈ വീടിന്റെ ഉടമസ്ഥൻ ഇതെല്ലാം എന്നിക്കു തന്നിട്ടുണ്ട്. ഭേതി ഈ സംഗതി അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടോ? അച്ഛന്റെ അനുജ്ഞ! അച്ഛന്റെ അനുജ്ഞ!—ഇതെല്ലാം എന്നെ ഏല്പിക്കുമോ? അതിനു ഭേതി സമ്മതിയ്ക്കുമോ?"

വിജയയുടെ പാരാദികേളം വിദ്വൽപ്രപാതത്തിലെന്നപോലെ മരവിച്ചുപോയി. അവൾ ശിരസ്സയത്തി. ഒരക്ഷരം സംസാരിക്കാൻ അവൾക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. അവൾ തിരിച്ചുപ്രതിമകണക്കു സ്ഥിതിചെയ്തു. നരേന്ദ്രൻ ഗദ്ഗദകണ്ഠനായി:—"തരുമോ? മനസ്സോടുകൂടി ഏല്പിക്കുമോ അതോ വിലാസബാബുവിനോടു് ആലോചിച്ചു തീർമാനിക്കണമോ?" നരേന്ദ്രൻ പൊട്ടിച്ചിരിക്കുവാൻ തുടങ്ങി.

അവളുടെ മുഖം നിസ്തേജം വിളറിത്തു. ത്രസ്തവും പാണ്ഡുരവുമായ ആ മുഖംകണ്ട നരേന്ദ്രൻ ഉദ്വിഗ്നനും വ്യഥിതനുമായിത്തീർന്നു. എങ്കിലും അത്യേഹത്തിനു് ഇങ്ങനെ പറയാതിരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല:—"ഭേതിക്കു് ഉന്മാദം പിടിപെട്ടവോ? ഞാൻ ഇതെല്ലാം എറിഞ്ഞുകളവാൻ നടക്കുകയാണോ? കിട്ടിയാൽ വാങ്ങുമോ? എന്നെ പിടിച്ചു വല്ലയന്ത്രസ്ത്രിയിൽ ആക്കിയാലോ?"

വിജയ:—"ഞാൻ കാണട്ടെ; അച്ഛൻ എഴുതിയ കത്തു് എവിടെ?"

നരേന്ദ്ര:—"ഞാൻ കത്തും കീശയിലിട്ടാണോ നടക്കുന്നതു്? എഴുത്തു കണ്ടിട്ടു ഭേതിക്കു് എന്തുപ്രയോജനം?"

വിജയ:—"പ്രയോജനം ഉണ്ടോ ഇല്ലയോ. ആ സംഗതി ഇരിക്കട്ടെ. കത്തുകാരൻ രണ്ടും ഇന്നതന്നെ ഭക്ഷിയ്ക്കുവാൻ കൊടുത്തയക്കണം. അവൻ അങ്ങനെന്നിച്ചു കല്ലുത്തയിലേക്കുവരും."

നരേന്ദ്ര:—"ഇതു തിട്ടമോ?"

വിജയ:—"അതെ."

അദ്ധ്യായം ഒന്ന.

ദുഃഖസംജ്ഞ.

രാത്രി വളരെ നേരം ഉറക്കമിളയ്ക്കുകയാൽ തളർച്ചയും അസ്വാസ്ഥ്യവുമായി വിജയ പ്രാതത്തിൽ കഴിഞ്ഞിരുന്നവന്നു നോക്കുമ്പോൾ ഗ്രമസ്ഥൻ കണക്കുബുക്കുകളുമായി നില്ക്കുന്നതുകണ്ടു. "ഒരു മണിക്കഴിഞ്ഞിട്ടു നോക്കാം" എന്നു മാത്രം പറഞ്ഞു ഗ്രമസ്ഥനെ അയച്ചശേഷം വീണ്ടും മാളികയിലേക്കുകേറി ഒരു കോച്ചിന്മേൽച്ചെന്നിരിപ്പായി. അവളുടെ ഭിഷ്ടികരം എവിടെയെങ്കിലും പൊയ്പ്പോയിട്ടുണ്ടോയിരുന്നു. ഒരു കാര്യവും ആലോചിക്കാൻ ഇപ്പോൾ അവർക്കു ശക്തിയില്ല. യാദൃച്ഛികമായി കഴിഞ്ഞകാര്യങ്ങളെ നോക്കിയപ്പോൾ രാസവിഷയിൽ പരേശനനായി എന്തോ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു് അവർ കണ്ടു. അവരുടെ സംഭാഷണത്തിൽ അടുത്തിരുന്ന എതെങ്കിലും ഒരു വാക്കു് അവർക്കു കേൾക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെങ്കിലും ആ വൃദ്ധന്റെ ക്രൂരംഗീതത്തിന്റെ മർമ്മം ഇന്നതെന്നു് അവർ ഊഹിച്ചറിഞ്ഞു.

പിന്നെയും കുറേനേരം കഴിഞ്ഞു. വൃദ്ധൻ പരേശനെ വിട്ടു കച്ചേരിയിലേക്കു പ്രവേശിച്ചു. പരേശൻ ഗൗരവമുഖമായി വരുന്നതുകണ്ടു് അവർ അവനെ വിളിച്ചു് ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"വലിയ ബാബു നിന്നോടു് എന്താണു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതു്?"

പരേശൻ:—"ഞാൻ ഇന്നലെ ബാബുവിനെ വിളിക്കാൻ പോയിരുന്നല്ലൊ. ഡാക്ടർ ബാബു ഊണുകഴിക്കുമ്പോൾ ഞാൻ സമീപത്തുണ്ടായിരുന്നോ?"

വിജയ:—"ഇല്ല."

പരേശ:—"പിന്നെ? വലിയ ബാബു പറഞ്ഞു, എന്തെല്ലാം പറഞ്ഞു. പറയാത്തപക്ഷം ശിപായിയെക്കൊണ്ടു കഴു

ത്തിൽപ്പിടിച്ചു തള്ളിപ്പുറത്താക്കുമെന്നു്? അപ്പൊ ഞാൻ പറഞ്ഞു ആ പുതിയ വേലക്കാരൻ അവിടുത്തെ അടുക്കൽ നാണപറഞ്ഞതാണെന്നു്. കൊച്ചമ്മ ബാബുവിനെ വിളിച്ചു കൊണ്ടു ക്ഷണം വാ. കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നാൽ സമ്മാനം തരാം എന്നു പറഞ്ഞു. ഞാൻ ഓടിപ്പോയി അല്ല കൊച്ചമ്മേ! പിന്നെയെന്താണ വലിയ ബാബു ഇങ്ങനെയൊക്കെ പറേണതു്? നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതൊക്കെ അങ്ങോരു മനസ്സിലാക്കീട്ടുണ്ടു്.”

വിജയ:—“അകത്തു; നീ പൊയ്ക്കോളുക.”

പരേശൻ അവന്റെ വഴിക്കു പോയി. ക്രോധഭീകരമായ ദൃഷ്ടികളോടുകൂടി വിജയ എന്തിനേയോ പാറി ആലോചിക്കാൻ തുടങ്ങി. അല്പനേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ രാസവിഹാരി ഒരു വടിയും ഉന്നി അവളുടെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷനായി ഒരു കസേരയിൽ പ്രവേശിച്ചു.

വിജയ:—“എന്താണു് ഇന്നു് ഇത്ര കാലത്തേ പുറപ്പെട്ടതു്?”

രാസ:—“എന്താണെ വത്സ, നിന്റെ കണ്ണുകൾ തുടുത്തിരിക്കുന്നതു്? അമിതാഹാരമെന്നും കഴിക്കയുണ്ടായില്ലല്ലൊ?”

വിജയ:—“ഇല്ല.”

രാസ:—“ഇല്ല എന്നു പറഞ്ഞാൽ കൊണ്ടും എങ്ങനെയാണ മനസ്സിലാക്കുക? രാത്രി ഉറങ്ങിയില്ലെന്നു തോന്നുന്നല്ലൊ?”

വിജയ:—“എനിക്കു വിശേഷമൊന്നും ഇല്ല.”

രാസ:—“എന്നാൽപ്പിന്നെ കണ്ണുകൾ തുടുത്തിരിക്കുന്നതെന്തുകൊണ്ടു്?”

വിജയ മൌനം ദീക്ഷിച്ചു.

രാസ:—“ഉഷ്ണകാലമായതുകൊണ്ടു് അതിനെയെന്നാണ കാലത്തുതന്നെ വരാമെന്നുവച്ചതു്. പഴയ റിക്കാർട്ടുകളൊക്കെ ഒന്നു നോക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ചാരധർമ്മസംഘക്കാർ അതിർത്തിവിഭാഗം സംബന്ധിച്ചു കേസ്സു ഫയൽചെയ്യാൻ പോകുന്നതായി കേട്ടു.

കൽക്കത്തയിലുള്ള സ്വത്തുക്കളുടെ ആധാരങ്ങളും, കൃഷ്ണപുരം രാധാപുരം എസ്റ്റേറ്റുകളുടെ ആധാരങ്ങളും, വനമാലി ഒന്നിച്ചാണ സൂക്ഷിച്ചിരുന്നതു്. പാട്ടം തിരുമതി മുതലായതു പിരിക്കുവാനും മറ്റുമുള്ള ഭാരം രസവിഹാരിയെ എല്പിച്ചു തോട്ടക്കുടി എസ്റ്റേറ്റു റിക്കാർട്ടുകളും വേറെ എടുത്തു വിഹാരിപക്കൽ കൊടുത്തു. കൽക്കത്തയിലെ ഇടവാട്ടുകളെസംബന്ധിച്ച ആധാരങ്ങളും വനമാലി, മരിക്കുന്നതിനു് അല്പദിവസം മുമ്പു വിജയയെ എല്പിച്ചു. അവർ അതു് ഇരുമ്പുപെട്ടിയിൽ ഭദ്രമായി സൂക്ഷിക്കുകയും ചെയ്തുവരുന്നു.

വിജയ:—"ആരാണു്, കേസ്സുകൊടുക്കാൻ പോകുന്നു എന്നുള്ള സംഗതി അങ്ങയോടു പറഞ്ഞതു?"

രാസ:—"ആരും പറഞ്ഞില്ല എങ്കിൽ എങ്ങനെയാണു ഞാൻ ആ സംഗതി മനസ്സിലാക്കുക. കാര്യങ്ങളും ഇങ്ങനെ അറിയാൻ വഴിയില്ലെങ്കിൽ ഈ വക്കീലന്മാരെ ഭരണം എങ്ങനെയാണു നടത്തിക്കൊണ്ടുപോകുക?"

വിജയ:—"അവകാശവാദം കൊണ്ടുവരുന്നതു് എത്രത്തോളം നിലം വിട്ടുകിട്ടുവാനാണു?"

രാസ:—"കുറച്ചൊന്നുമല്ല. 240 ചതുരശ്ര അടി ഭൂമിയോളം വരും."

വിജയ:—"ഇത്ര കുറച്ചേയുള്ളു? അതു് അവർക്കു വിട്ടുകൊടുത്തേക്കാ. ഈ നിസ്സാരസംഗതിക്കുവേണ്ടി കോടതികേറി പണം ചെലവിടുന്ന കാര്യത്തിൽ എനിക്കൊരു അന്തോഷമില്ല."

രാസവിഹാരിക്കു ക്ഷോഭവും അത്ഭുതവും ഉണ്ടായി. "നിന്നെപ്പോലെ പഠിച്ചവളും വിവരമുള്ളവളുമായ ഒരു സ്ത്രീയുടെ മുഖത്തുനിന്നു് ഇങ്ങനെയൊന്നു കേൾക്കാൻ ഇടയാകും എന്നു ഞാൻ പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നില്ല. ഇന്നു് ഇതുമുഴുവൻ കൊടുത്തു രാജിയായിത്തീർന്നാൽ നാളെ ഇതിലധികം അവർ ആവശ്യപ്പെടുകയില്ലെന്നു് ആരു കണ്ടു? ജമീൻദാരന്മാരുടെ പോക്കെല്ലാം ഇത്തരത്തിൽത്തന്നെ."

ക്ഷോഭകാരണം ഉണ്ടായിരുന്നിട്ടും സൌമ്യസ്വരത്തിൽ അവൾ പറഞ്ഞു:—"എന്നാൽത്തന്നെ എന്തു ദോഷം സംഭവിക്കും? ഞാൻ പറയുന്നതു പരസ്പരം യോജിച്ചു പ്രവർത്തിച്ചു കാര്യങ്ങൾ ഭംഗിയായി കലാശിപ്പിക്കേണ്ടതിനു പകരം കോടതികയറുന്നതു് ആശാസ്യമായിരിക്കയില്ല എന്നാണു്."

രാസ:—"അതിനു നിവൃത്തിയില്ല. സ്വാർത്ഥനായ നിന്റെ പിതാവു് എല്ലാ ദോഷവും എന്റെ തിരസ്സിൽ ഏറ്റി വെച്ചിട്ടാണ പോയിട്ടുള്ളതു്. എനിക്കു് ജീവനുള്ള കാലം വരെ 240 ചതുരശ്രഅടി ഭൂമിയല്ല ഒരംഗുലം ഭൂമിപോലും കോടതിപ്പടികടത്തെ വിട്ടുകൊടുക്കാൻ ഉദ്ദേശമില്ല. അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതേ ധർമ്മമായിരിക്കുകയുമുള്ളൂ. വേറെയും വിവരങ്ങളോടു പലതും ഉണ്ടു്."

വിജയ:—"എന്താണതു്? അനേകമുണ്ടോ?"

രാസ:—"ഉണ്ടു്. എന്താണെന്നു് ഇപ്പോൾ വാദിമൂലം തരണമോ?"

ഈ സമയത്തു ഹമസ്സൻ കണക്കുകളുമായി പ്രവേശിച്ചു. "ഇപ്പോൾ അവസരമില്ല, വൈകുന്നേരമാകട്ടെ" എന്നു പറഞ്ഞു വിജയ അയാളെ അയച്ചു. ഈ സമയത്തു് അയാളെ വിളിച്ചു "കച്ചേരിയിൽ ഒരു പുതിയ പൂണിനെ നിയമിക്കയുണ്ടായല്ലോ. എത്ര ദിവസമായി; അറിയാമോ നിനക്കു്?"

ഹമസ്സൻ:—"മൂന്നു മാസത്തോളമായിരിക്കും."

വിജയ:—"ദിവസം എത്രത്തോളമെങ്കിലും ആയിക്കൊള്ളട്ടെ അതൊന്നും നോക്കിയിട്ടാവശ്യമില്ല. ഇനി ഈ മാസത്തിൽ പത്തിരുപതു ദിവസം ബാക്കിയുണ്ടു്. ഈ മാസത്തെ ശമ്പളം മുഴുവൻ കൊടുത്തുവേണം അവനെ പിരിക്കുവാൻ. മനസ്സിലായോ?"

ഹമസ്സൻ വിസ്മയചകിതനായി വിജയയെ നോക്കി. പൂണിന്റെ കുറ്റം എന്താണെന്നറിവാൻ അയാൾക്കു് ആ

ഗ്രഹമുണ്ടായി. പക്ഷെ, അയ്യ ചോദിക്കാൻ അയാൾക്ക് ധൈര്യപ്പെട്ടില്ല. വിജയക്ക കാര്യം മനസ്സിലായി. അവൾ പറഞ്ഞു:—"ഇല്ല; അപരാധമൊന്നുമുണ്ടായിട്ടല്ല ഞാൻ അവനെ പിരിച്ചയക്കാൻ തീർച്ചപ്പെട്ടതിയത്. അവൻ വിശ്വസ്തനാണെന്ന് എനിക്കഭിപ്രായമില്ല. ഇങ്ങനെയുള്ളവർ ഇവിടെ വേണ്ട. അവന് ഈ മാസത്തെ മുഴുവൻ ശമ്പളവും കൊടുക്കണം."

രാസവിഹാരിയുടെ മുഖം ഇരുണ്ടു. അല്പനേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ പറയുന്നു:—"ഒരു കാരണവുംകൂടാതെ ഒരുവനെ പിരിച്ചുവിടുന്നതു നന്നാണോ വിജയേ!"

വിജയയുടെ പ്രത്യുത്തരം പ്രതീക്ഷിക്കാതെ ഇമസ്സൻ: "അപ്പോൾ അവനെ....."

വിജയ:—"അതെ; ഇന്നുതന്നെ അവനെ ജോലിയിൽ നിന്നു പിരിച്ചുവിടണം."

പ്രത്യുൽഭരിതനായി ഇമസ്സൻ മൂന്നു നാലു സെക്കൻഡു നേരം നിന്നു. ഒടുവിൽ അയാൾ കസേരയിലേക്കു മടങ്ങി.

രാസ:—"കഷ്ടതകളും കൂടാതെ കാര്യങ്ങളും നടക്കുകയില്ല. പഴയ റിക്കാർട്ടുകളും ആദ്യന്തം വായിച്ചുനോക്കാതെ നവുത്തിയില്ല. ഇന്നുതന്നെ വേണംതാനും."

വിജയ:—"എന്തിനു?"

രാസ:—"പറഞ്ഞല്ലൊ. വിശേഷകാരണങ്ങളും ഉണ്ട്. നിന്റെ ഇത്തരം ആവർത്തിച്ചാവർത്തിച്ചുള്ള ചോദ്യങ്ങൾക്കു മറുപടി പറയാൻ എനിക്കു സമയമില്ല."

വിജയ:—"ആണ്ടു കാരണങ്ങളും ഉണ്ടെന്നു മാത്രം പറഞ്ഞു. ഒന്നെങ്കിലും ഇന്നതെന്നു പറയുകയും ചെയ്യുന്നില്ല."

രാസ:—"കാരണം കേൾക്കാതെ നീ എഴുന്നേല്ക്കില്ലെ? നിനക്ക് എന്നെറ പേരിൽ വിശ്വാസം ഇല്ലെന്നല്ലെ ഇതിൻറെയെല്ലാം സാരം?"

വിജയയുടെ മൌനം വിഹാരിബാബുവിനെ ക്ഷുഭിതനാക്കി. അദ്ദേഹത്തിൻറെ മുഖത്തു് ഇരുൾ വ്യാപിച്ചു. അദ്ദേഹം സമീപത്തിരുന്ന വടി എടുത്തു പോകാനൊരുങ്ങി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"എന്തു കാരണത്താലാണ നീ എന്നെ അവമാനിക്കാൻ ധൈര്യപ്പെട്ടതു? എന്തു കാരണത്താലാണ നിനക്ക് എന്നിൽ അവിശ്വാസം ഉണ്ടായതു?

ശാന്തവും സ്ഥിരവുമായ സ്വരത്തിൽ വിജയ:—"എന്നിൽ അങ്ങേക്കും വിശ്വാസമില്ല. എൻറെ പണം എനിക്കിഷ്ടമില്ലാത്ത കാര്യങ്ങൾക്കു ചെലവു ചെയ്യാൻ എൻറെ മനോഭാവം എന്തായിരിക്കുമെന്നു ലോകവ്യവഹാരങ്ങളിൽ പരിചയം ധാരാളമുള്ള അങ്ങയോടു പറഞ്ഞറിയിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. റിക്കാർട്ടകം അങ്ങയെ എല്പിക്കുന്നതു് എന്തിനു വേണ്ടിയാണെന്നു് അതിൻറെ ഉടമസ്ഥയോടു പറയാൻ അങ്ങു് സംശയിക്കുമ്പോൾ അവർക്കും സന്ദേഹം ഉണ്ടാകുന്നതു് സ്വാഭാവികമല്ലെ? ഇതെല്ലാം അങ്ങയെ അവമാനിക്കയാണോ?"

കല്പനയിൽനിന്നു സ്വരമേതെന്നറിഞ്ഞു, തനിക്കു വിധേയയായി കഴിഞ്ഞുകൂടിയ ഒരു പെണ്ണു് ഈ ക്ഷണത്തിൽ തൻറെ പിടിയിൽനിന്നു വിട്ടുപോകുമെന്നും, തനിക്കെതിരായി നില്ക്കുമെന്നും അദ്ദേഹം സ്വപ്നേപി വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല.

കർത്തവ്യമൂഢനായി കുറേ നേരം നിന്നതിനുശേഷം രാസവിഹാരി ഒരു ടാന്ത്രയുദ്ധത്തിനു സന്നദ്ധനായി. ഈ തക്കത്തിൽ അന്ത്യാസ്ത്രം എന്തോ അയുതമെന്ന രാസവിഹാരിയും പുറത്തെടുത്തു പ്രയോഗിക്കാനാരംഭിച്ചു:—"ധനമാ

ലിയുടെ മനം രക്ഷിക്കാനാണ ഞാൻ വേഷ ചെയ്തത്. മി
ത്രത്തിന്റെ കർത്തവ്യം എന്റെ കർത്തവ്യമായി കരുതിയ
എന്നോടോണോ ഇങ്ങനെ പെരുമാറേണ്ടത്? ഗതികിന
നായ ഒരുവനെ വിളിച്ചുവരുത്തി കളിപ്പിച്ചു ഉണ്ട് കഴി
പ്പിച്ചു ഇന്നലെ പകൽ മുഴവനും അയാളുമായി നീ സമയം
പോക്കുകയുണ്ടായില്ലെ! ഇതിന്റെ ഉദ്ദേശം എന്താണെന്ന്
എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. "ഇതു മാത്രമല്ല, ഇതിനു മുമ്പ്
ഒരു ദിവസം അശ്വരാത്രിവരെ അവനുമായി സമ്മേളിച്ചു.
ആ സാധുവിനെ അന്ന കല്ലൂത്തയിലേക്കു പോകാൻപോലും
നീ സമ്മതിച്ചില്ല. നിനക്കിതിനെന്താം ലജ്ജയില്ല. വീ
ടിനുപുത്തു ചെവിയെടുത്തു നടക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ലാതെ
യിരിക്കുന്നു. സമൂഹംഗങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ തല ഉയർത്തുവാ
നംകൂടി സാധിക്കാതെ വന്നിരിക്കുന്നു!"

വിജയ ക്ഷമിച്ചിരുന്ന ഇതെല്ലാം കേട്ടു. രാജവിഷാ
രിക്കു തൃപ്തിയായി. തന്റെ ബ്രഹ്മാസ്ത്രത്തിനു പ്രഭാവം ഇ
ല്ലാതെയായിട്ടില്ല എന്നു വിജയയുടെ മുഖഭാവം വ്യക്തമാ
ക്കികൊണ്ടു അയാൾ കണ്ടു. അയാൾതുടന്നു പറഞ്ഞു:—
"ഇതുകൊണ്ടെല്ലാം നന്നോ? ഇങ്ങനെയുള്ള കുത്സിതകർമ്മ
ങ്ങളിൽനിന്നു നിവൃത്തി സമ്പാദിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കേണ്ടതു
എന്റെ ധർമ്മമല്ലെ?"

വിജയ മൌനം ദീക്ഷിച്ചു. ഇതുകണ്ടു വുഡാൻ:—"മി
ണ്ടാതിരുന്നാൽ കാര്യം നടക്കില്ല. ഇതിനു മറുപടി നീ
പറഞ്ഞേ കഴിയൂ."

പ്രതൃത്തരമുണ്ടോ പുറപ്പെടുന്നു? വിജയ ഇങ്ങനെ:—
"മിണ്ടാതിരുന്നാൽ കാര്യം നടക്കയില്ല. ഇതെല്ലാം അധ
ർമ്മവൃത്തികളാണ്. നീ മറുപടി പറയുകതന്നെ വേണം."

വിജയ തല പൊക്കി. ഗാംഭീര്യം പറഞ്ഞു:—"അധർമ്മ
വൃത്തിയായാലും ഞാനല്ലെങ്കിലും സത്യമല്ലാത്ത സംഗതിക
ൾക്ക് എന്തു മറുപടി പറയാനാണ"?"

രാജ:—"അസത്യമെന്നു ബല്ലിച്ചു രക്ഷ പ്രാപിക്കുവാനാണോ ഭാവം?"

വിജയ:—അതിനൊന്നും വേമില്ല. ഈ അപവാദം മിഥ്യയാണു്. ഇതാണു് അങ്ങയോടു് എനിക്കു് പറയാനുള്ളതു്. ഇതിനെ വലിയ കാര്യമാക്കുന്നതു് അത്ര നന്നായിരിക്കയില്ല."

മിഥ്യാവാദി, അസത്യവാദി എന്നിങ്ങനെ വിജയ, തന്നെ സൂചിപ്പിച്ചു പറഞ്ഞതു രാജവിഹാരിയെ ക്രോധാന്ധകലനാക്കിത്തീർത്തു. അയാൾ പറഞ്ഞു:—"അപ്പോൾപ്പിന്നെ ഈ അസത്യപ്രസ്താവത്തെയാണോ ഞാൻ വലിയ കാര്യമായി എടുക്കേണ്ടതു്?"

വിജയ എഴുന്നേറ്റുനിന്നു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അങ്ങു ഉന്നതനാണു്. അങ്ങയോടു വാദപ്രതിവാദം ചെയ്യുന്നതു് എനിക്കതു ഭൂഷണമായിരിക്കയില്ല. റിക്കാർട്ടകം ഇവിടെ ഇരിക്കട്ടെ. ചൊവ്വരിസംഘക്കാർ കോടതി കയറുമ്പോൾ എനിക്കു സമൻസ് കിട്ടും. അപ്പോൾ ഞാൻ അങ്ങയെവന്നു റിക്കാർട്ടകം പരിശോധിപ്പിച്ചുകൊള്ളാം." ഇതുയും പറഞ്ഞു വിജയ ആ മുറിവിട്ടു.

അദ്ധ്യായം ൨൪.

പിതാവിന്റെ പത്രം.

നാം കണ്ടുവല്ലോ ഏതുവിധമെങ്കിലും കല്ല്യാണിയിലേയ്ക്കു പോയി ഈ വേട്ടനായ്ക്കളുടെ പിടിയിൽനിന്നു് ആത്മരക്ഷണം ചെയ്യണമെന്നാണു വിജയ നിശ്ചയമായി തീരുമാനിച്ചതു്. കല്ല്യാണിയിൽ എത്തിയാൽ സുരക്ഷിതനിശ്ചയംതന്നെ. പക്ഷെ ഈ ക്ഷുദ്രന്മാർ അവിടെയും സൈരമാ

യി ജീവിക്കാൻ സമ്മതിക്കയില്ല. അപവാദമെന്നിനമായ ഒരന്തരീക്ഷത്തെ അവർ സൃഷ്ടിച്ച് അവരെ പുറത്തിറങ്ങുവാൻ പോലും നിവൃത്തിയില്ലാതാക്കും. അല്ലെ അതു നന്നായിരിക്കയില്ല. ഇവിടെയും മറിച്ചിട്ട പുറത്തിറങ്ങുക എന്നകാര്യം വലിയ കഠിനമായി അവർക്കു തോന്നി. വിജയയെ കൈവിടാനല്ല ഹസ്തഗതമാക്കുന്നതിനാണ രസവിഹാരി ഈ കൃത്രിമമെല്ലാം സൃഷ്ടിച്ചുവിടുന്നത് എന്നു വിജയ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ മുഖത്തുനോക്കുവാൻപോലും വിജയ ലജ്ജിച്ചു, ഈ അപവാദം അവരും കേട്ടിരിക്കയില്ലെ? തന്നെപ്പറ്റി അവർ എന്തു വിചാരിച്ചിരിക്കും? ഇതാണ് അവളെ അലട്ടുന്നത്.

വിജയയെ ഭയപ്പെടുത്തുകയും അതേസമയത്തുതന്നെ അവളെ ആകർഷിക്കയും ചെയ്യുന്ന മറെറാരുസംഗതിയും ആസന്നമായിരിക്കുന്നു. അവളുടെ പിതാവെഴുതിയ എഴുത്തുംകൊണ്ടു നരേന്ദ്രൻ വരുമെന്നുള്ളതാണ് അതു്. എഴുത്ത് അവർക്കു കിട്ടി. നരേന്ദ്രനല്ല കൊണ്ടുവന്നത്. ആ പാൽശിപായിയാണെന്നുമാത്രം. നരേന്ദ്രൻ എന്തുകൊണ്ടാണ വരാതിരുന്നത്. ഇതാണ വിജയയുടെ സമയത്തെക്കുറെ കളഞ്ഞത്. രസവിഹാരിയുടെ കുതന്ത്രമായിരിക്കണം വിജയയുടെ സന്നിധിയിലേക്കുള്ള നരേന്ദ്രന്റെ മാർഗ്ഗത്തെ നിരോധിച്ചിരിക്കുന്നത്. എഴുത്തുകയും രണ്ടും കയ്യിൽ വെച്ചുകൊണ്ടു വിജയ പലതും ആലോചിച്ചു. ഒരു മിഥ്യാപവാദത്തെ ഭയന്ന് ഇങ്ങോട്ടു വരാതിരിക്കത്തക്കവണ്ണം നരേന്ദ്രൻ വഞ്ചിതനായതോർത്ത് അവൾ പരിതപിച്ചു. അവൾ പലതും ആലോചിച്ചു. ഏതെല്ലാമാണ് ആലോചിച്ചുതെന്നുകൂടി അവൾക്കു നിശ്ചയമില്ലാതായിത്തീർന്നു.

പിതാവിന്റെ കത്തുകൾ നെഞ്ചകയിൽവെച്ച് അവൾ ഉറക്കെ കരഞ്ഞു. കണ്ണുനീർ കപോലപ്രദേശങ്ങളിൽക്കൂടെ ധാ

രാധാരയായി ഒഴുകി ബാഷ്പം തുടച്ചുകൊണ്ട് അവർ ആ കത്തുകൾ പലവുരുവായിച്ചു. പിതാവിന്റെ ആന്തരികാഭിലാഷം എന്തായിരുന്നുവെന്ന് അവ സുവ്യക്തം വിളിച്ചു പറഞ്ഞു. നരേന്ദ്രനെ യോഗ്യനാക്കാൻ ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കയച്ചു; അദ്ദേഹം വിദ്വാനാക്കാൻവേണ്ടുന്നതു പ്രവർത്തിച്ചു. ഈ യാഥാർത്ഥ്യം വിജയയുടെ അന്തഃകരണത്തിൽ ശിലാരേഖപോലെ പതിഞ്ഞു. രാസവിഹാരിക്കും അറിയാമായിരുന്നു ഈ വാസ്തവം.

നാലഞ്ചുദിവസങ്ങൾ പിന്നെയും കഴിഞ്ഞു. ഒരുദിവസം പ്രഭാതത്തിൽ വിജയ ഉണർന്നു തുറക്കുന്നതിനേക്കാളേറെ ജോലിക്കാർ പലരും വന്നു ജനാല കേട്ടുപാടുകൾ തീർക്കുന്നതും ശില്പവേലകൾ നടത്തുന്നതുമായ കാഴ്ചകണ്ടു. എന്താണ് ഇതിനു കാരണമെന്നാലോചിച്ചപ്പോൾ വിവാഹം നിശ്ചയിച്ചിട്ടുള്ള ദിവസം ആകുവാൻ ഇനി ഏഴു ദിവസമേ ഉള്ളൂ എന്ന് അവൾക്കു മനസ്സിലായി.

ശില്പവേലകൾ രാപ്പകലില്ലാതെ നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഇതെല്ലാം ആരുടെ ആജ്ഞപ്രകാരമാണ് നടക്കുന്നതെന്നും, തന്നോടാലോചിക്കാതെ എന്തുകൊണ്ടാണ് ഇതെല്ലാം നടത്തുന്നതെന്നും ഒരാളോടും ചോദിക്കാൻ വിജയയ്ക്കു കഴിവുണ്ടായില്ല.

ഒരുദിവസം വൈകുന്നേരം കന്യാസിങ്കിനേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വിജയ സായാഹ്നസവാരിക്കിറങ്ങി. ആ സമയത്തുദയാളബാബു അവളുടെ മുമ്പിൽ സന്നിഹിതനായി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"വത്സേ, ഇനി അധികദിവസം ബാക്കി ഇല്ല. ക്ഷണക്കത്തു് അച്ചടിപ്പിക്കണം; നിന്റെ ബന്ധുമിത്രങ്ങൾക്കെല്ലാം ക്ഷണനപത്രം കാലേക്കൂട്ടി അയക്കണം. അവരുടെയെല്ലാം പേരും മേൽവിലാസവും അറിഞ്ഞാൽ....."

വിജയ:—"ക്ഷണനപത്രം എന്റെ പേർവെച്ചു് അച്ചടിപ്പിക്കണമോ?"

ഈ വിവാഹം വിജയക്കു സുഖത്തിനു പറ്റുംപുമല്ല എന്നു മയാളബാബുവിനു് അറിയാം. അതിനാൽ അദ്ദേഹം ലജ്ജിതനായിട്ടു്:—"അതു വശ്യമില്ല. ക്ഷണക്കത്തിൽ വത്സയുടെ പേർ എന്തിനാണു്? മാസവിഹാരി വാചക്ഷത്തിന്റെയും വധൂപക്ഷത്തിന്റെയും പ്രതിനിധിയല്ലെ? അതിനാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പേർവെച്ചു ക്ഷണക്കത്തു് അച്ചടിപ്പിക്കാൻ തീരുമാനിച്ചിരിക്കുന്നു."

വിജയ:—"അദ്ദേഹംതന്നെയാണു തീരുമാനിച്ചിട്ടുള്ളതു് അല്ലെ?"

മയാള:—"അതേ വത്സേ, അദ്ദേഹംതന്നെ."

വിജയ:—(പരുഷസ്വരത്തിൽ) "ആ സ്ഥിതിക്കു് ആരെയൊക്കെ ക്ഷണിക്കണമെന്നുള്ള കാര്യവും അദ്ദേഹം തീരുമാനിച്ചുകൊള്ളും. എനിക്കു സ്വന്തമായി ക്ഷണിക്കേണ്ടവർ ആരും ഇല്ല."

മയാളബാബു എന്തുകൊണ്ടു പറയും? അവർ വഴിനീളെ ഓരോന്നു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നടന്നു. വിജയ ചോദിച്ചു:—"അങ്ങു നരേന്ദ്രബാബുവിനു കണ്ടുകുത്തുകാർ കൊടുക്കുകയുണ്ടായിരുന്നില്ലെ? അവ അങ്ങു വായിക്കുകയുണ്ടായോ?"

മയാള:—"ഇല്ല വത്സേ! അന്യന്റെ എഴുത്തു ഞാൻ വായിക്കുകയോ? നരേന്ദ്രന്റെ അച്ഛന്റെ പേർ തലക്കെട്ടായി കണ്ടപ്പോൾ അതു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ വകയാണെന്നു് എനിക്കു മനസ്സിലായി. ആ കത്തു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രന്റെ കയ്യിൽ കൊടുക്കുന്നതുതന്നെയാണല്ലൊ ഉചിതം. ആ എഴുത്തുകാരനോടു ചോദിച്ചിട്ടു കൊടുക്കാം എന്നു കരുതി ഞാൻ ഇവിടെ വരികയുണ്ടായി. പക്ഷെ എനിക്കു സാധിച്ചില്ല."

വിജയ, വൃദ്ധൻ ലജ്ജിക്കുന്നതുകണ്ടു സ്നേഹപരവശസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"നരേന്ദ്രന്റെ അച്ഛന്റെ വസ്തു

അങ്ങു നരേന്ദ്രനെ എല്പിച്ചു. അയാൾ വളരെ യുക്തമായി. അദ്ദേഹം ഈ കത്തുകളെപ്പറ്റി എന്താണു് അങ്ങയോടു് ഒന്നും പറയാതിരുന്നതു്! വല്ലതും പറകയുണ്ടായോ?"

ഭയാളു:—"ഇല്ല. ഞാൻ നാളെ അദ്ദേഹത്തോടു സംസാരിക്കാം ചോദിച്ചു മനസ്സിലാക്കി വിവരം അറിയിക്കാം."

വിജയ:—"നാളെ എങ്ങനെ ഇതു സാധിക്കും?"

ഭയാളു:—"ഇപ്പോടെയായി അദ്ദേഹം ദിവസവും വീട്ടിൽ വരാറുണ്ടു്."

വിജയ:—(ശങ്കിതയായിട്ടു്) "അങ്ങയുടെ വീട്ടിൽ ഇപ്പോഴും ആരെങ്കിലും സുഖക്കേടുണ്ടോ? നരേന്ദ്രനെക്കുറിച്ചു കുറെ ദിവസമായി എനിക്കു് ഒരറിവും ഇല്ല."

ഭയാളു:—(ചിരിച്ചുകൊണ്ടു്) "വീട്ടിൽ ആർക്കും ഒരു സുഖക്കേടും ഇല്ല. നരേന്ദ്രന്റെ ഔഷധവും ഈശ്വരകാരുണ്യവുംകൊണ്ടു വീട്ടിൽ എല്ലാവർക്കും ഇപ്പോടെ സുഖംതന്നെ."

യുജൻ ബഹുമാനിച്ചിരുന്നതായി ഭയാളുവിനെ പ്രണമിച്ചു.

വിജയയ്ക്കുണ്ടായ അത്ഭുതത്തിനതിരില്ല. അവർ ഭയാളു ബാബുവിനെ ഉറക്കനോക്കിക്കൊണ്ടു ചോദിച്ചു:—"പിന്നെ എന്തിനാണു് അദ്ദേഹം നിത്യവും അവിടെ വരുന്നതു്?"

ഭയാളു:—"പ്രത്യേകം ആവശ്യമൊന്നുമുണ്ടായിട്ടല്ല; ജന്മഭൂമിയോടുള്ള മമതയാണു് അദ്ദേഹത്തെ ഈ നാട്ടിലേക്കു് ആകർഷിക്കുന്നതു്. മറ്റൊരു കല്പനയിൽ അദ്ദേഹത്തിനു വലിയ ജോലിത്തിരക്കും ഇല്ല. അവിടെ അദ്ദേഹത്തിനു സ്വന്തമായുള്ളകാം ആരൊക്കെയുള്ളതു്? ഈ കാരണങ്ങളാൽ ആണു് അദ്ദേഹം വന്നു് എന്റെ ഭവനത്തിൽ താമസിക്കുന്നതു്. എന്റെ മൂത്ത നരേന്ദ്രനെ സ്വപുത്രനേപ്പോലെയാണു കരുതിയിട്ടുള്ളതു്. അവനെത്തന്നെയാണു സ്നേഹിക്കേണ്ടതും. കൊള്ളാം. പറഞ്ഞുപറഞ്ഞു വഴി വളരെ പോന്നിരിക്കുന്നു. ഇനി മന്ദിരത്തിൽ പോയിട്ടു മടങ്ങാം."

"അങ്ങനെയാകട്ടെ" എന്ന് അനുവദിച്ചുകൊണ്ടു വിജയ, ടയാളബാബുവൊന്നിച്ചു സമാജമന്ദിരത്തിലേക്കു യാത്രയായി.

ടയാളൻ പറയാൻ തുടങ്ങി:—"ഇങ്ങനെ നിർമ്മലചരിത്രനും ഇത്രത്തോളം സദ്സ്വഭാവിയും ആയി ഒരാളെ ഞാൻ എവിടെയും കണ്ടിട്ടില്ല. ബി. എ. പാസ്സായതിൽ ഡാക്ടർപരീക്ഷക്കു പഠിക്കണമെന്നു നളിനിക്ക് ആഗ്രഹമുണ്ട്. നരേന്ദ്രൻ അവളെ ഉത്സാഹിപ്പിക്കയും ചെയ്യുന്നുണ്ട്. അവർക്കു ചില സഹായവും നരേന്ദ്രൻ ചെയ്യുകൊടുക്കുന്നുണ്ട്. അതേ ഹത്തിന്റെ ഈ കോളേജ്ത്തിനു ഞങ്ങൾ ആയിരം രൂപാ കടപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു."

വിജയ കുറെ ഞെട്ടി. നരേന്ദ്രൻ ദിനംപ്രതി വൈകുന്നേരം കല്ക്കത്തയിൽനിന്നു വരുന്നതു മന്ദിരത്തിൽ രാത്രി കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നതിനുള്ള കാരണമെന്താണ്? ഈ ശങ്കാകലുഷിതമായ പ്രശ്നം വിജയയുടെ ഹൃദയത്തെ വളരെനേരം അലട്ടി. ടയാളബാബു സ്നേഹാർദ്രസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:—"വത്സേ, നീ ക്ഷീണിച്ചുവോ? എങ്കിൽ ഇന്നു ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ട്. മടങ്ങിപ്പോകാം."

വിജയ:—"ഇല്ല; എനിക്കു ക്ഷീണമൊന്നുമില്ല. നടക്കു."

ടയാളൻ:—"നരേന്ദ്രന്റെ ഉപദേശപ്രകാരം നളിനി അനാട്ടമി പഠിക്കാൻ തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. എഴുതുന്നതിലും വായിക്കുന്നതിലും അവൾ വളരെ സമർത്ഥയാണ്."

വിജയ:—"അങ്ങയ്ക്ക് ഇതിൽ ഒരു സന്ദേഹവുമുണ്ടായിട്ടില്ലെ?"

ടയാളൻ:—"ഏതു കാര്യത്തിൽ?"

വിജയ ഒരു മറുപടിയും അപ്പോൾ പറഞ്ഞില്ല. അവളുടെ ഹൃദയം തുടിക്കാൻതുടങ്ങി. ക്ഷണം അടക്കി അല്പനേരം കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം വിജയ പറഞ്ഞു:—"നളിനിയെ സംബന്ധിച്ചു നരേന്ദ്രന്റെ അഭിപ്രായം എന്താണെന്നറിയുന്നതു് ഉചിതമായിരിക്കുമെന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നു."

ദയാളു:—"ഭവതി പറയുന്നതു വാസ്തവമാണു്. അതിനു യാതൊരു സംശയവുമുണ്ടല്ലൊ. നളിനിയുടേയും നരേന്ദ്രന്റേയും പരിചയം നിഷ്കളങ്കമാണെന്നാണു് എന്റെ ദൃഢവിശ്വാസം. അതിനു ഭംഗം വരുത്തിവയ്ക്കുന്ന കാലത്തൊളം അതിനെപ്പറ്റി എന്തെങ്കിലുമൊന്നു പറയുന്നതിയുക്തമായിരിക്കയില്ല."

വിജയ:—"നളിനിയുടെ അഭിപ്രായമെന്താണു്? അവർക്കു നരേന്ദ്രൻനിമിത്തം....."

മുഴുവൻ പറയുവാൻ വിജയക്കു സാധിച്ചില്ല. ദയാളു ബാഷ്പസന്ദേഹസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:—"അതു വാസ്തവമാണു്. പക്ഷെ, എന്റെ മേഴ്സി പറയുന്നതു വിശ്വസിക്കുമെങ്കിൽ, നരേന്ദ്രൻ എറ്റവും വിശ്വസ്തനാണു്. അവൻനിമിത്തം ഒരാൾക്കും ഒരാപത്തു പിണയുമെന്നു് എനിക്കു ഭാവിയുമില്ല. ആപത്തുണ്ടാകുമെന്നു വിചാരിക്കുന്നതുതന്നെ മഹാപാപമായിരിക്കും."

"നരേന്ദ്രൻ സദ്സ്വഭാവിയായിരിക്കാം. പക്ഷെ സമയമടുക്കുമ്പോൾ മനുഷ്യരെ അതെല്ലാം ചിലപ്പോൾ വിട്ടുപോകും. എല്ലാം സർവ്വാന്തര്യാമിയായ ദൈവത്തിനു മാത്രമേ അറിഞ്ഞുകൂടൂ."

വിജയയെന്നിച്ചു ദയാളുൻ മന്ദിരത്തിലെ മച്ചിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ അവിടെയെല്ലാം ഇരുട്ടു സാമ്രാജ്യം വ്യാപിച്ചുവശായിട്ടുണ്ടു്. ഒരു മേശയുടെ ഇരുഭാഗത്തും അന്യോന്യാഭിമുഖമായി രണ്ടു കസേരകളിന്മേൽ നളിനിനരേന്ദ്രന്മാർ ഇരിക്കുന്നുണ്ടു്. അവർ എന്തിനേയോപറ്റി വിചിന്തനംചെയ്യുന്നു. അവരുടെ മുമ്പിൽ ഒരു പുസ്തകം തുറന്നുവെച്ചിട്ടുണ്ടു്. അന്ധകാരംനിമിത്തം അക്ഷരം കാണാത്തതിനാൽ വായന നിർത്തി അവർ ഗ്രന്ഥപ്രതിപാദിതമായ വിഷയങ്ങളെപ്പറ്റി ചോദ്യോത്തരങ്ങൾ നടത്തുകയായിരിക്കാം. നളിനിയാണു് ആദ്യമായി വിജയയെ കണ്ടതു്. അവൾ ആ

ത്തെയെ ആനന്ദപൂർവ്വം സ്വാഗതംചെയ്തു. പക്ഷെ വിജയയുടെമുഖം വികടവേദനയാൽ കരാളവും, വികൃതവുമായിത്തീർന്നിരുന്നതു് ഇയാളെയുകൊണ്ടു നളിനിക്കു കാണാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. നരേന്ദ്രൻ വേഗം കസേരയിൽനിന്നു പിടഞ്ഞെഴുന്നേറ്റു വിജയയെ അഭിവാദ്യംചെയ്യുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"ഭവതിക്കു ക്ഷേമംതന്നെയല്ലെ?"

വിജയ പ്രത്യഭിവാദ്യംചെയ്യുകിലും പ്രത്യുത്തരം പറഞ്ഞില്ല. അവർ നളിനിയോടു പറഞ്ഞു:—"പിന്നീടെന്നാണു് ഒരു തവണയെങ്കിലും അങ്ങോട്ടു വരാതിരുന്നതു്?"

നരേന്ദ്രൻ:—"ഭവതി ഒരുപക്ഷെ എന്നെ അറിയുകയില്ലായിരിക്കും."

വിജയ, ശാന്തിയുകുമെങ്കിലും അവജ്ഞാസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അറിയുവാൻ സാധിക്കുമെന്നുള്ളതുകൊണ്ടു് അറിഞ്ഞുകൊള്ളണമെന്നില്ല. (നളിനിയോടു്) ഭവതിയുടെ അമ്മായിയെ നമുക്കു് ഒന്നു കണ്ടിട്ടു വരാം. പോരുക."

വിജയ നളിനിയൊന്നിച്ചു മാളികയിലേക്കു കേറി. നാലഞ്ചു കോണിപ്പടി കേറിയപ്പോളാണു നളിനിക്കു് എന്തോ ഓർമ്മവന്നതു്. അവർ ശരവേഗത്തിൽതിരിഞ്ഞു "നരേന്ദ്രബാബു, ചായ കുടിക്കാതെ പോകരുതെ" എന്നുമാത്രം പറഞ്ഞു വീണ്ടും വിജയയെ പിന്തുടർന്നു.

നരേന്ദ്രൻ പ്രത്യുത്തരം പറയുകയുണ്ടായില്ല. വിസ്മയത്താലും അവമാനത്താലും അദ്ദേഹം സ്തബ്ധനായി. അപ്രത്യുൽപന്നതയും അചിന്തിതവുമായ നരേന്ദ്രന്റെ ലജ്ജാവൈവശ്യം ദയാളബാബുവിനേയും കിംകർത്തവ്യതാവിമൂഢനാക്കിത്തീർത്തു. അദ്ദേഹവും നരേന്ദ്രന്റെ സമീപംതന്നെ നിൽക്കുന്നുണ്ടു്.

അല്പനേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ നരേന്ദ്രനെ ചായ കുടിക്കുവാൻ മുകളിലേയ്ക്കു ക്ഷണിച്ചു; ദയാളബാബു നിർബ്ബ

സ്ഥിച്ചു. നരേന്ദ്രൻ ആ ക്ഷണനേരത്തേയ്ക്ക്, ആ നിർബ്ബന്ധത്തേയും അനുസരിക്കയുണ്ടായില്ല. ദയാളബാബുവിന്റെ നിർബ്ബന്ധം കലശലായപ്പോൾ നരേന്ദ്രൻ:— "ഞാൻ ഈ ഗ്രഹത്തിലെ അതിഥിയല്ലെ? ഏതെങ്കിലും ക്ഷണിക്കേണമെന്നില്ലല്ലൊ. ഇവിടെ വന്നിട്ടുള്ള അതിഥിയെ മാനമായി സൽക്കരിക്കുകയാണ് അങ്ങയുടെ കർത്തവ്യം. അങ്ങു മകളിടക്കു പോകുക."

ദയാള:—(വ്യഥിതനായിട്ട്) "അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ അങ്ങ് അല്പനേരം ഇവിടെ ഇരിക്കുമോ?"

ഭൃത്യൻകൊണ്ടുവന്ന ദീപം പുസ്തകപരായണത്തിൽ നരേന്ദ്രനെ പ്രേരിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം ഗ്രന്ഥത്തിലെ ഏടുകൾ മറിച്ചുകൊണ്ടു ദയാളബാബുവിന്റെ ചോദ്യത്തിന് ഇങ്ങനെ മറുപടി പറഞ്ഞു:—"ഓഹോ, എത്രനേരം വേണമെങ്കിലും ഇരിക്കാം."

അരമണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവർ മുന്നുപേരും തഴെ ഇറങ്ങി. നരേന്ദ്രൻ പുസ്തകം അടച്ചു് എഴുന്നേറ്റുനിന്നു. നരേന്ദ്രന്റെ ഏകാന്തസ്ഥിതി അവരെ ലജ്ജിതരാക്കി. നളിനി പറഞ്ഞു:—"അങ്ങുക്കു ചായ ഇങ്ങോട്ടുകൊണ്ടുവരാൻ പറഞ്ഞിരുന്നു. കൊണ്ടുവരികയുണ്ടായോ നരേന്ദ്രബാബു?"

വിജയ, നരേന്ദ്രനുമായി സംഭാഷണം ചെയ്തില്ല. അവളുടെ നേത്രങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തെ സ്പർശിക്കുകയും ചെയ്തില്ല. അവൾ പടിക്കെ വാതിൽ ഇറങ്ങി പുറത്തേക്കിറങ്ങി. കന്യാസ്ത്രീ വാതിൽക്കൽത്തന്നെ നില്പുണ്ടു". ആകാശം മേഘനിർമ്മുക്തമായി കാണപ്പെട്ടു. നവമീചന്ദ്രൻ അന്തരീക്ഷത്തിൽ അക്ഷയഭാസ്സോടെ പരിലസിക്കുന്നു. ചന്ദ്രികയിൽ പരിതഃസ്ഥലങ്ങൾ സുവ്യക്തങ്ങളായിത്തീർന്നു. ആ തുനിലാവിൽനിന്നുകൊണ്ടു് അന്തരീക്ഷത്തിലേക്കു നോക്കി,

വിജയ ഇങ്ങനെ വിചാരിച്ചു. "ആക്കും ആരോടും ഒരു ബന്ധവും ഇല്ല. പരിചയവും പരസ്പരം ഇല്ല. നിർമ്മലീനനും പ്രപഞ്ചവും പോലെയുള്ള ഒരു ബന്ധമുണ്ടത മാത്രം!"

വിജയ അശ്രു തുകിക്കൊണ്ടു വഴി നടന്നു. അവർ ഇങ്ങനെ സ്വഗതം ചെയ്തു. "എനിക്കിതു് സഹിക്കാൻ കഴിയില്ല; ഞാനിതു സഹിച്ചിരിക്കുന്നതും അല്ല."

അവർ വീട്ടിലെത്തിയപ്പോൾ ഒരു ഭൃത്യൻ അവരുടെ സമീപം വന്നു "എന്തുകൊണ്ടോടുകൂടിയാണെന്നറിഞ്ഞില്ല. വലിയ ബാബു സന്ധ്യയായപ്പോൾ വന്നു പുറത്തളത്തിൽ കൊച്ചമ്മയെ കാത്തിരിക്കുന്നു", എന്നറിയിച്ചു. ഈ അറിയിപ്പു് അവർക്കു് കൂടുതൽ മനഃക്ലേശത്തെ ഉണ്ടാക്കിത്തീർത്തു. ഭൃത്യനോടു ഒന്നും പറയാതെ വിജയ മാളികയിലേക്കു പോയി. വിജയയെ കണ്ടില്ലാതെ ഞാൻ മടങ്ങിപ്പോകുന്നതല്ല എന്നുള്ള സ്ഥിരനിശ്ചയത്തോടുകൂടിയാണു് രാസവിഹാരി സ്ഥിതി ചെയ്യുന്നതു്.

അല്പനേരം കഴിഞ്ഞു. പരേശൻ മുമ്പും രാസവിഹാരി പിന്നാലെയായി വന്നു വിജയയുടെ മച്ചിൽ പ്രവേശിച്ചു. വിജയ, പൂജനെ ഉപചരിച്ചു. രാസവിഹാരി കസേരയിൽ ഉപവേശിച്ചു. അനന്തരം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഇത്ര വളരെ വേലക്കാർ ഈ വീട്ടിലുണ്ടായിട്ടും വിളക്കുകാൽ കൊളുത്തി അതതു സ്ഥലങ്ങളിൽ കൊണ്ടുചെന്നു വെയ്പ്പാൻ അവക്കൊക്കും തോന്നിയിട്ടില്ല. നിന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരാൻ വിളക്കുംകൊണ്ടു വരാനും അവക്കു് ഇടയില്ല. മയക്കേ ബാബു ഒരു വിളക്കു കൊടുത്തയക്കാതെ ഇരുട്ടത്തു നിന്നെ അയച്ചതും നന്നായില്ല."

രാസവിഹാരി ദീർഘനിശ്വാസം ചെയ്തു. വിജയ, പ്രതിവചിച്ചില്ല. രാസവിഹാരി കീശയിൽനിന്നു് ഒരു കടലാസ്സു പുറത്തെടുത്തുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"ഞാൻ

വേണ്ടതൊക്കെ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഈ കടലാസ്സിൽ നീ നിന്റെ പേർ എഴുതണം. നാളെ അയക്കേണ്ടതാണ്.”

വിഹാരി, ആ പത്രം വിജയയുടെ നേർക്കു നീട്ടി. വിവാഹം റജിസ്റ്റർ ചെയ്യാനുള്ള ഒരു നിബന്ധനപത്രമാണ് അതെന്ന് ഒരൊറ്റ നോട്ടത്തിൽ അവർക്കു മനസ്സിലായി. ഇടക്കിടെ അച്ചടിഅക്ഷരവും, ഇടക്കിടക്ക് കയ്യക്ഷരവും കൊണ്ടു പൂണ്ണമായിരുന്ന ആ പത്രം ആദിമുതൽ അന്തംവരെ വിജയ നാലഞ്ചാവർത്തി വായിച്ചു. ഇതിനു് അധികമൊന്നും വേണ്ടിവന്നില്ല. പക്ഷേ ഇതിനിടക്ക് അവളുടെ മനസ്സിൽ വലുതായ ഒരു പരിവർത്തനം സംഘടിതമായി. ഇതേവരെ അവൾ അനുഭവിച്ച വേദന പെട്ടെന്നു കഠിനമായ ഉദാസീനതയുടേയും ദർശനശൂന്യയുടേയും രൂപത്തിൽ പ്രത്യക്ഷമായി. ലോകരെല്ലാം ഒരേ ഒരു വിധത്തിലുള്ളവർ തന്നെ. രാസവിഹാരി, ദയാളുബാബു, വിലാസൻ, നരേന്ദ്രൻ ഇവരെല്ലാം ഒരേതരക്കാരാണ്. ഇവർ തമ്മിൽ, വാസ്തവത്തിൽ ഒരന്തരവും ഇല്ല. ധനസ്ഥിതിയിലും ബുദ്ധിവികാസത്തിലും ഉള്ള ബാഹ്യമായ അന്തരം—അതു; അത്രമാത്രം. സുഖകാംക്ഷികളും സ്വാർത്ഥികളുമായ ഇവർ സ്ത്രീയുടെ നേരെ പ്രകടിപ്പിക്കുന്ന നീചതയും, കൃതഘ്നതയും, നിർമ്മമതയും, നിഷ്ഠുരതയും ഒരേതരത്തിലുള്ളവതന്നെ. ദയാളുബാബുവിന്റെ ഇന്നത്തെ പെരുമാറ്റം എന്തായിരുന്നു എന്ന് അവർക്ക് മനസ്സിലായി. തന്റെ ആരാധ്യവസ്തു ഇന്നതന്നെ വിജയയെപ്പോലെ ദയാളുബാബുവും അറിഞ്ഞിട്ടുള്ളതാണ്. ആ ദയാളുബാബു ഇന്ന് എന്താണ് കാണിച്ചത്. അവർ അഭ്യേഹത്തിന്റെ നന്മക്കുവേണ്ടിഎന്തെല്ലാം പ്രവർത്തിച്ചിരിക്കുന്നു. അഭ്യേഹത്തിന്റെ നേരെ അവർ മമത പ്രകടിപ്പിച്ചു; ശ്രദ്ധ പതിപ്പിച്ചു; അഭ്യേഹത്തിന്റെ നന്മക്കുവേണ്ടി അവളാൽ ആവുന്നതെല്ലാം

ചെയ്യും പക്ഷേ അദ്ദേഹം, മേഹിനേയിയുടെ ശ്രേയസ്സിന്റെ മുമ്പിൽ ഇതെല്ലാം വിസ്മരിച്ചു. ഇതൊരിക്കലും വിജയ പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നതല്ല. ഒരനാത്മീയമണിയെ മദ്ധ്യേകേരളീയ മോണ്ടിസുഖത്തിന്നു വിധേയയാക്കാൻ ഒരു ഉഭാഷ്യ വഴിയെട്ടിത്തെളിയിച്ചു. ഈ സംഭവം വിജയയെ ശക്തിഹീനയാക്കി; വ്യഥിതയാക്കി. മിസവിഹാരിയുമായി അവർക്കുള്ള പരിത്കൃം എന്തു തരത്തിലുള്ളതാണ്? നരേന്ദ്രനെക്കുറിച്ചുള്ള അവളുടെ എല്ലാ ഭാവനകളും അസ്തമിച്ചിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ അദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റി വിചിന്തനം ചെയ്യേണ്ട ആവശ്യം ഇപ്പോൾ അവർക്കില്ല. എല്ലാവരും ഇഷ്ടന്മാർ. ആർക്കും അല്ലെങ്കിലും അന്തരമില്ല. ആ സ്ഥിതിക്ക വിലാസനെ ദ്വേഷ്ടഷ്ടികരംകൊണ്ടു നോക്കാൻ വിജയക്ക് എന്തധികാരം വിശേഷിച്ചുണ്ടുള്ളത്? മറ്റുള്ളവരെയെല്ലാം അപേക്ഷിച്ച് ആ സുധീ വളരെ നിർദ്ദോഷിയാണ്. മറ്റുള്ളവർ ചെയ്തിട്ടുള്ളിടത്തോളം അപരാധവും അയാൾ ചെയ്തിട്ടില്ല. അയാളുടെ വാക്കും പ്രവൃത്തിയും സമഞ്ജസങ്ങളാണ്. മറ്റുള്ളവരുടേതു് അങ്ങനെയല്ല. വല്ല തെറ്റും അയാൾ ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിൽത്തന്നെയും അതു കേവലം വിജയക്കുവേണ്ടിയാണതും.

വിലാസന്റെ പ്രേമം സത്യവും ശുദ്ധവുമാണെന്ന് വിജയ മനസ്സിലാക്കി. അയാളുടെ പ്രേമരോഗം അയാൾ ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന കാലത്തോളം തനിക്കു പ്രതികൂലവും അപകടകരവുമായിരിക്കുമെന്ന് അയാൾ സമ്മതിക്കയില്ല. അയാൾക്കതു കണ്ടു സഹിക്കാനും സാധ്യമല്ല. അയാൾ ധൈര്യശാലിയായി, എതിരാളിയെ ശക്തിപൂർവ്വം പ്രതിരോധിച്ചതു വിജയയോടുള്ള യഥാർത്ഥപ്രേമത്തെ സുരക്ഷിതമാക്കാൻ മാത്രമായിരുന്നു. ഈ യാഥാർത്ഥ്യമാണ് "പോകൂ" തീരെ പോകൂ, എന്ന് വിജയ പറഞ്ഞപ്പോൾ

വിലാസന്റെ മനോരഥം നടക്കിത്തീർത്തു്. അവൾ അയാളെ തിരിച്ചു. പക്ഷെ തിരിച്ചിക്കേണ്ടതു് അയാളെയായിരുന്നില്ല. അപരാധി വിലാസനല്ല; അല്ലാതന്നെ കാരണം! വിജയക്കു് ഒരു സംഗതികൂടെ ഓർമ്മ വന്നു. അതു് അവളുടെ ധനത്തിന്റെ സുരക്ഷിതാവസ്ഥയാണു്. വിലാസന്റെ യോഗ്യത രണ്ടുപ്രാവശ്യമെന്നു് ആദ്യകാലങ്ങളിൽ അവൾക്കു് തോന്നിയിരുന്നു. ഇപ്പോഴും അതേവരെ അവളുടെ ഏടയത്തിൽ സ്ഥലം പിടിച്ചു. നാരായണനെ അപേക്ഷിച്ചു നോക്കുമ്പോൾ വിലാസൻ ഒന്നുകൊണ്ടും ത്യാജ്യനല്ലെന്നു വിജയക്കു ബോധ്യമായി.

രാമവിഹാരി, വിജയയുടെ ഭാവഗംഭീരവും, നഗ്നവുമായ പുറംനോക്കി ഏറ്റവും ഉൽക്കണ്ഠയോടുകൂടി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:— "ഇതാ മഷിയും തൂവലും. വേണ്ട എങ്കിൽ ഇതെല്ലാം തുറന്നേക്കു കൊണ്ടുപൊയ്ക്കൊള്ളട്ടെ."

വിജയ പരിഭ്രമിച്ചു. അവൾ അട്ടഹത്തെ ഉറ്റുനോക്കി. അവൾ അതിനകാലങ്ങളിലെ കുസൃതിയും കുരുപവും ആയ സ്മരണയുടെ ഉപരിഭാഗത്തു സചിന്തസൂത്രം ഒരു സൂക്ഷ്മരേഖപോലെ വിന്യസിക്കാൻ തീവ്രപ്രയത്നിയിരുന്നു. ഈ സാത്ഥസ്ഥവൃദ്ധന്റെ നിഷ്ഠുരവ്യഗ്രത, മൂഢയേറിയ കാരണികങ്ങൾക്കു് അതിന്റെ മേൽ പതിച്ചു. അതിനെ ഛിന്നഭിന്നമാക്കിമതിക്കുമെന്നും അവൾ ഉപഹിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അവൾ ഒരിക്കലുംകൂടി നിർഭയയായിത്തീർന്നു, "കൊള്ളാം വിഹാരിബാബു! എന്റെ പാപവും ധനത്തിന്റെമേൽ ചാടിക്കയറി നൃത്തം ചെയ്യുന്നതല്ലെന്നല്ലെ അങ്ങയുടെ അഭിപ്രായം?"

രാമ:— "എന്തു്? എന്താണു് നീ പറയുന്നതു്?"

വിജയ:— "ഞാൻ അപരാധിനിയും പാപിഷ്ടയുമാണെന്നു് അങ്ങയ്ക്കു് അറിവുണ്ടായിരിക്കെ എന്നെ അങ്ങയുടെ സംരക്ഷയാക്കാൻ എന്താണു് അങ്ങു് ആഗ്രഹിക്കുന്നതു്?"

രാസവിഹാരി ലജ്ജിതനായിത്തീർന്നു. കയ്യും കാണാൻ കണ്ണുള്ള ആ കപടവേഷി ഇങ്ങനെ മറുപടി പറഞ്ഞു:— "അതെല്ലാം ശുദ്ധമേ വ്യാജം. നിൻറെ ശത്രുക്കൾക്കുടി നിന്നെ അങ്ങനെ പറയുകയില്ല."

വിജയ:— "ശത്രുക്കൾ പക്ഷെ പറയുകയില്ലായിരിക്കാം. വിലാസബാബു എന്നെ പ്രേമശ്രദ്ധകളോടുകൂടി സംരക്ഷിക്കുമോ? ഇതാണ് ഞാൻ ചോദിക്കുന്നത്."

രാസ:— "സംരക്ഷിക്കുകയില്ലെന്നോ! വിലാസ, ഓരി (ഉച്ചസ്വരത്തിൽ) വിലാസ! ഹേ വിലാസ;"

വിലാസൻ സമീപംതന്നെ മറഞ്ഞുനില്പുണ്ടായിരുന്നു. വിളികേട്ട ഉടനെ അയാൾ പിതാവിൻറെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചു. രാസവിഹാരി പറയുന്നു:— "വിലാസ, വിജയ എന്താണ് ചോദിക്കുന്നതെന്നു കേൾക്കുക. നീ അവളെ പ്രേമശ്രദ്ധകളോടുകൂടി രക്ഷിക്കുമോ എന്നാണ വത്സ ചോദിക്കുന്നത്. അതോ അവജ്ഞയോടുകൂടി പെരുമാറുമോ?"

പെട്ടെന്നു പ്രത്യുത്തരം പറയുവാൻ അയാൾക്കു കഴിവുണ്ടായില്ല. ഈ ചോദ്യത്തിനു ഹേളിയെന്താണെന്നു മനസ്സിലാകയാലും വിലാസൻ പരിഭ്രാന്തനായിത്തീർന്നു. വിജയ പറഞ്ഞു:— "ഞാൻ നരേന്ദ്രബാബുവുമായി രാത്രി ഏകാന്തവാസം ചെയ്തു എന്നും സൗഹാർദ്ദസംഭാഷണം ചെയ്തു എന്നും നരേന്ദ്രൻറെ യാത്ര മുടക്കി എന്നും വെള്ളപ്പിനു വണ്ടിക്കേ അദ്ദേഹത്തെ കല്ക്കത്തയിലേക്കയച്ചുള്ളു എന്നും വിഹാരിബാബു ഭർത്സനാരോടു ചോദിച്ചു മനസ്സിലാക്കിക്കൊണ്ടു ഇവിടെവന്നു് എന്നോടു പറയുകയുണ്ടായി. ഈ സ്ഥിതിയിൽ....."

രാസ:— "ഇല്ല; ഒരിക്കലും ഇല്ല. ഇതെല്ലാം തീർച്ചയായും അസംഭാവ്യമാണ്. വെറും മിഥ്യാവാദം....."

വിലാസൻറെ മുഖം മറുത്തു. അയാൾ പറഞ്ഞു:— "ഞാനിതൊന്നും കേൾക്കയുണ്ടായില്ല."

രാജ്ഞി:—"നീ എങ്ങനെ കേൾക്കും വിചാരിച്ചു! ഇതുപോലെ ക്രൂരമായ അസത്യപ്രസ്താവമാണ്. ആ കള്ളച്ചെറുക്കൻ! അവൻ ആ പാരേൽസൻ; എനിക്കവന്റെ പേർ കേൾക്കുമ്പോൾ കലിവരുന്നുണ്ട്. ഇല്ലേ വ്യാജം."

വിചാ:—"ആരെല്ലാം എന്തെല്ലാം പറഞ്ഞാലും എനിക്കിതിലൊന്നും വിശ്വാസമില്ല."

വിജ:—"എന്തുകൊണ്ടാണ് വിശ്വസിക്കാത്തത്? എന്റെ സമ്പത്തിനും ഐശ്വര്യത്തിനുംവേണ്ടി; അല്ലെ വിചാ സഖാവു?"

വിചാസന്റെ കണ്ണുകൾ സമുജ്വലിച്ചു. ആയാൾ ക്രോധം നിയന്ത്രിച്ചു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അല്ല. നിന്റെ ഐശ്വര്യം ഞങ്ങളെ അണുമാത്രമെങ്കിലും പ്രലോഭിച്ചിട്ടില്ല."

ആ മച്ചു മൗനസമുദ്രത്തിലാണ്ടു. നാലഞ്ചുവിനാഴികകഴിഞ്ഞപ്പോൾ വിചാരസൻ ഇടനാഴിയിൽ:—"കേൾക്കു വിജയേ, നിന്റെ ഐശ്വര്യം എന്നെ ലേശമാത്രമെങ്കിലും മോഹിപ്പിക്കുന്നില്ല. ഞാൻ നിന്നെ മാത്രമേ ആഗ്രഹിക്കുന്നുള്ളൂ."

വിജയ:—"അങ്ങു പറയുന്നതു സത്യമാണോ?"

വിചാരസൻ ഒന്നാരങ്ങടി മുന്നോട്ടു നിങ്ങി വിജയയുടെ ഹസ്തം ഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു:—"എനിക്കു, എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ സത്യമെന്നൊന്നുണ്ടെങ്കിൽ അതിനെ പുരസ്കരിച്ചാണ് ഞാനിതു പറയുന്നതു."

രണ്ടുപേരും അതേസ്ഥിതിയിൽ അല്പനേരം നിന്നു. പിന്നീടു വിജയ കൈ പിൻവലിച്ചു മേശപ്പുറത്തിരിക്കുന്ന ഉവൽ എടുത്തു. അവർക്കു വ്യഥയുണ്ടായി—അഥവാ അതു് ഇല്ലാതായി—ഇതുരണ്ടും ഇപ്പോൾ പറയുവാൻ നിവൃത്തിയില്ല. അവർ ആ പത്രത്തിൽ പേരെഴുതി ഒപ്പിട്ട രാജവിഹാരിയുടെ കയ്യിൽ കൊടുത്തുകൊണ്ടു "ഇതാ ഇതു സ്വീകരിക്കുക" എന്നു പറഞ്ഞു.

രാസവിഹാരി പത്രം ചുരുട്ടി പോക്കറ്റിലാക്കി. വന മാലിയുടെ ചാരത്തിൽ ഒരിക്കൽക്കൂടി അനുശോചിച്ചു നി ർത്തി ബ്രഹ്മപല്ലവിപാടി, വിജയയെ ആശ്ലിഷ്ടിച്ചു, അരമ നയിൽനിന്നു പുറത്തിറങ്ങി.

പിതാവു പോയതിനുശേഷം പുത്രൻ വിജയയോടു ഇ ങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"വിജയേ, എനിക്കു മനസ്സിലായിട്ടുണ്ട് നീ എന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നില്ലെന്ന്. പ്രേമം ലോകാതീതമാ ണെന്ന് എനിക്കറിയാം. മനുഷ്യരെല്ലാം സമ്മതിക്കുന്ന ഒരു വസ്തുവുമാണ് ഇതു്. വിജയേ, ഞാൻ നിന്നോടുപദേശി ക്കുന്നതു് ഇതാണ്. നീ ആരെ സ്നേഹിക്കുണ്ടോ ആ ആളെ നി ന്റെ സ്വാമിയാക്കിക്കൊള്ളുക. നീ അങ്ങനെ ചെയ്യുന്ന തിൽ ഞാൻ അക്ഷമനല്ല. നിനക്കു വേണ്ടി അങ്ങനെ ഒരു ത്യാഗം ചെയ്യാനുള്ള ശക്തിയും ധൈര്യവും എനിക്കുണ്ട്. ഞാൻ ഇതുവരെ പിതാവിൽനിന്ന് അഭ്യസിച്ച, തത്ത്വം ഇ തുവരെ നിഷ്ഫലമായി പരിണമിച്ചിട്ടില്ല. (അല്പനേരത്തെ മൗന ത്തിനുശേഷം) സകാമരൂപമായ തൃഷ്ണയെ പ്രേമമെന്നു തെറ്റി ദ്ധരിച്ചു ജനങ്ങൾ എല്ലാം മറന്നുകളയുന്നു. ബ്രഹ്മധർമ്മവിലാ ഷികളായ ചെറുപ്പക്കാർക്ക് ഇതൊന്നും യുക്തമായിട്ടുള്ളതല്ല. അവരുടെ പരമലക്ഷ്യം ഇതല്ല. അവരുടെ പരിണയത്തി ന്റെ ലക്ഷ്യം പ്രണയമല്ല സത്യമാണ്—മുക്തിയാണ്—പര ബ്രഹ്മചരണങ്ങളിൽ യുഗളസമ്മിളിതങ്ങളായ ആത്മാക്കളുടെ ഏകാന്തമായ ആത്മസമർപ്പണമാണ്. ഒരിക്കൽ സമീപസ്ഥ മായ ഈ സത്യം നീ കാണും; ഗ്രഹിക്കും. നരേന്ദ്രൻവന്നു നീയുമായി സമ്മേളിച്ചിരുന്നില്ല എങ്കിൽ—നിന്റെ സ്ഥിതി എന്തു് എന്നു നിയെന്നെ അനുസ്മരിക്കുക."

വിജയ എന്തോ പറയുവാൻ ശ്രമിച്ചു. അവൾക്കു സാധ്യമായില്ല. പ്രബലമായ ബാഷ്പോച്ഛ്വാസത്തിൽ വാ ക്യപൂർത്തി ഉണ്ടായില്ല. കണ്ണും നിശ്ചലമായിരുന്നു. അ വൾക്ക് ഒന്നും പറയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. വിലാസനെ പ്ര ണമിച്ചു് എങ്ങനെയോ വേഗത്തിൽ അവിടെനിന്നു മറഞ്ഞു.

അദ്ധ്യായം ൨൭.

സത്യപ്രകടനം

൫൹ണസന്ദേഹത്തിന്റെ കീഴ്പ്രാഗിജ്വലേ വിജയയുടെ മനസ്സിനെ എത്രമാത്രം പീഡിപ്പിച്ചുവെന്നും ഉന്മദിപ്പിച്ചുവെന്നും പറയുവാൻ അനുഭവസ്ഥയായ അവർക്കു പോലും സാധിച്ചില്ല. ഉണർന്നെഴുന്നേറ്റപ്പോൾ അവളുടെ ഹൃദയം മാത്രവും പ്രസന്നവുമായി തീർന്നിരിക്കുന്നു എന്നു അവർ കണ്ടു. ചാഞ്ചല്യത്തിന്റെയോ അസ്ഥിരതയുടേയോ ലാഞ്ഛനപോലും ഇപ്പോൾ അവളെ സ്പർശിച്ചിട്ടില്ല. കിഴക്കു വിട്ടെഴുന്നേൽക്കുന്നതും എഴുന്നേൽക്കാതിരിക്കുന്നതും രണ്ടും ഒന്നുപോലെ എന്നു വിജയക്കു തോന്നി.

ബാഹ്യമായും അവളെ അലട്ടുന്ന കാര്യങ്ങൾ ഒന്നുംതന്നെയില്ല. ഗൃഹത്തിലാണെങ്കിൽ ഹിതപ്രതീക്ഷികളായ അനേകം ഭൃത്യന്മാർ; ഭരണനിർവ്വഹണത്തിനു സമർത്ഥന്മാരായ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ; ജീവിതം സുഖമായി നയിക്കുന്നതിനു സുലഭമായ ധനം—ഇതെല്ലാം മതിയല്ലോ ഒരു വർക്കു സുഖജീവിതം നയിക്കുന്നതിനു്.

പ്രകൃതി ശാന്തമായി കാണപ്പെട്ടു. എവിടേയും ക്ഷോഭത്തിന്റേയോ അസുഖത്തിന്റേയോ കണികപോലും ഇല്ല.

ഹൃദയം അനുഭവിക്കുന്ന സംതൃപ്തിയാൽ ആനന്ദസ്ഥയായിത്തീർന്ന വിജയ പക്ഷാഘാതരോഗത്താൽ പീഡിതയെന്നവണ്ണം വളരെനേരം ശയ്യയിൽത്തന്നെ കിടന്നു. ആ ശാന്തിയെ ഭഞ്ജിച്ചതു പരേതന്റെ അമ്മയായിരുന്നു. അവർ യാത്രിൽക്കൽവന്നു വിനയസഭാങ്കത്തിൽ സഭാമിനിയെ വിളിച്ചു. വളരെനേരത്തേ ഉണരുന്ന കൊച്ചുറാണി, ഇന്നു ഇതുവരെയായിട്ടും പള്ളിയറ വിടാത്തതെന്തുകൊണ്ടാണെന്നറിവാനാണു പരിചാരിണി വന്നിട്ടുള്ളതു്.

ദന്തധാവനം കഴിഞ്ഞു തല ചീകിക്കെട്ടി വസ്ത്രങ്ങൾ മാറി വിജയ് കുഴത്തിറങ്ങി. രാസവിഹാരി പ്രാതലുമായി അവിടെ വന്നു ജോലിക്കാരെ തടഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു എന്നു പുത്താനമാണ് അന്ന് ആദ്യമായി അവൾ കേട്ടതു്. വിവാഹത്തിനു് ഇനി രണ്ടുമൂന്നു ദിവസമേയുള്ളൂ. ഇതിനിടയിൽ അനേകം കാര്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിക്കപ്പെടേണ്ടതായിട്ടുണ്ടിരിക്കുന്നതെന്നു് ആ പുരുഷനറിയാം. അതാണു് അയാളുടെ ഈ അത്യുത്സാഹത്തിനു കാരണം.

ദൈവഹിതംപോലെയേ എല്ലാം നടക്കുകയുള്ളൂ എന്നാണു വിജയ ഇപ്പോൾ തീരുമാനിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ഈ അഭിപ്രായത്തിനു് അവൾ സർവ്വപ്രാധാന്യം നൽകിയപ്പോൾ മുതൽ ഒരാളോടും പരിഭവമോ അസൂയയോ അവൾക്കുതോന്നാതെയായി. സംശയമോ ഭയമോ അവൾക്കില്ല. രാസവിഹാരിയെ കണ്ടാൽ മതി; അപ്പോൾ അവളുടെ ശരീരം വിറയ്ക്കുവാൻ ഇടങ്ങും. സമയം പോകാത്തതുകൊണ്ടു് അവൾ കുണ്ഠിതപ്പെട്ടു. യദൃച്ഛികമായി ബാല്യബന്ധുക്കളുടെ സ്മരണ അവൾക്കുണ്ടായി. കുറെ നാളായി അവരെ ആരെയും കാണാൻ അവൾക്കു സാധിക്കാറില്ല. അവർക്കു് അവൾ കത്തുകളും അയക്കാറില്ല. ഏതായാലും ഇനി കുറച്ചു താമസിച്ചുകൂടെന്നു കരുതി അവൾ കത്തുകളെഴുതാൻ പുസ്തകമെടുത്തിരുന്നു. പെട്ടെന്നു് അവളുടെ ഹൃദയം വ്യഥിതമായിത്തീർന്നു. എഴുത്തുകൾ വഴിയായി ആ വ്യഥ വ്യക്തമാക്കാൻ അവൾ ശ്രമിച്ചു. ഈ സ്ഥിതിയിൽ നേരം എത്ര പോയി എന്നോ കണ്ണുനീർ എത്ര ഒഴുക്കിയെന്നോ അവൾ അറിഞ്ഞില്ല. ഇതിനിടയ്ക്കു പരേശന്റെ അമ്മ വാതിൽക്കൽവന്നു. "ഇന്നെന്താണു കൊച്ചുറാണി, കുളിയും ആഹാരവുമൊന്നും വേണ്ടേ? മണി പന്ത്രണ്ടായല്ലോ.

അവൾ ധൃതിയിൽ എഴുത്തെഴുതുവാൻ തുടങ്ങി. നേരം

പിന്നേയും കുറെ കഴിഞ്ഞും പരിചാരിണി വീണ്ടും വന്നു. "റാണിജി, ഡാക്ടർബാബു വരുന്നുണ്ടു്" എന്നു് അറിയിച്ചു.

പരേശനെ പിൻപറ്റി ഡാക്ടർ വരുന്ന കാര്യം അവർ കണ്ടു. ഇതിനുമുമ്പെല്ലാം നരേന്ദ്രൻ മാളികമുകളിലേക്കു യാതൊന്നും പോകാറുണ്ടു്. പക്ഷെ ഇപ്പോൾ അതു യുക്തമല്ല എന്നു കരുതി അയാൾ വിജയയുടെ അനുമതിക്കു് അപേക്ഷിച്ചു.

വിജയയേക്കണ്ട ഉടൻ നരേന്ദ്രൻ:—"ഞാനുമായി പരിചയപ്പെടാൻ ഭേതി ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ലെന്നു പറയുണ്ടായല്ലൊ? ഇങ്ങനെ പറയുവാനുള്ള കാരണം എന്താണു്?"

വിജയ മൌനംഭിക്ഷിച്ചു. നരേന്ദ്രന്റെ ചോദ്യത്തിനു മറുപടിപറയാതെ കഴികയില്ലെന്നു തീർച്ചപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടു് അല്പനേരം കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം ഉല്ലുണ്ഠപൂണ്ടമായ വ്യഗ്രതയോടുകൂടി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അങ്ങക്കു് എന്തുപറ്റി നരേന്ദ്രബാബു? എന്തൊരു ദൗർബ്ബല്യമാണിതു്? ദേഹത്തിനു സുഖമില്ലെന്നുണ്ടോ?"

നരേന്ദ്ര:—"ഇല്ല; ദേഹത്തിനു് ഒരസ്വാസ്ഥ്യവും ഇല്ല. ഞാൻ ചോദിച്ച ചോദ്യത്തിനു മറുപടിപറയൂ!"

പരേശൻ സമീപത്തുതന്നെ നില്ക്കുന്നുണ്ടു്. വിജയ അവനോടു "നീ പോയി നിന്റെ അമ്മയോടു് ആഹാരം ഇങ്ങോട്ടു കൊണ്ടുവരാൻ പറയുക." (നരേന്ദ്രനോടു്) "ഇന്നു് അങ്ങു് ആഹാരമൊന്നും കഴിച്ചിട്ടില്ലെന്നതോന്നുന്നു. വാസ്തവമോ?"

നരേന്ദ്ര:...."അതെ; വാസ്തവംതന്നെ. പക്ഷെ അതുകൊണ്ടു് ഇപ്പോൾ ആഹാരത്തിനു തിടുക്കമൊന്നും ഇല്ല."

വിജയ—"പക്ഷെ എനിക്കു തിടുക്കമുണ്ടു്."

വിജയയും പരേശന്റെ പിന്നാലെ പോയി.

കുറേനേരംകഴിഞ്ഞതിനുശേഷം കുറെ പലഹാരവും കുറച്ചിയ പാലുമായി അവർ രംഗപ്രവേശംചെയ്തു. മൌന

പൂവ്വം അവയെല്ലാം അവിടെ അങ്കിഥിയുടെ പുരോഭാഗത്തു വെച്ചു. നരേന്ദ്രൻ ആഹാരംകഴിക്കുന്നതിനിടയിൽ:—"വേതി ഒരുത്തനേഹാംതന്നെ. അന്യന്റെ ഗൃഹത്തിൽവെച്ചു കണ്ടഭാവംപോലും നടിക്കുകയില്ല. വീട്ടിൽവെച്ചു നേരെ മറിച്ചും. എനിക്കിതു കാണുമ്പോൾ വല്ലാത്ത അറപ്പുംതോന്നിപ്പോകുന്നു. സമാജമന്ദിരത്തിൽ നിന്നു വേതി പോന്നപ്പോൾ ഞാൻ വിചാരിച്ചു ഇനി വേതി എനിക്കു് അഭിമുഖമല്ലാതെകൂടി നല്ലയില്ല എന്നു്. ഈ വിചാരംകൊണ്ടാണു പരേശനെ മൻക്കൂട്ടി അയച്ചു സന്ദർശനത്തിനു് അനുവാദം യാചിച്ചതു്. അതാവശ്യമില്ലായിരുന്നു എന്നു് ഇപ്പോൾ എനിക്കു തോന്നുന്നു."

വിജയ മൌനം ഭാസിച്ചു. നരേന്ദ്രൻ തുടർന്നു:—"ഞാൻ ഒരു പ്രത്യേകകാര്യം പറയാനാണു് ഇത്ര ബുദ്ധിമുട്ടി ഇവിടെ വന്നിട്ടുള്ളതു്. നിങ്ങളെല്ലാവരും അറിഞ്ഞിരിക്കുമല്ലോ ഞാൻ കല്ക്കത്തയിൽ ജോലിവിട്ടു് എന്നുള്ളകഥ. (പോക്കറ്റിൽനിന്നു ക്ഷണനപത്രം എടുത്തു പുറത്തുകാണിച്ചുകൊണ്ടു) നിങ്ങളുടെ വിവാഹക്ഷണനമാണു് ഇതിൽ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നതു്. പക്ഷെ, ആ മഹോത്സവം കാണാനുള്ള ഭാഗ്യം എനിക്കില്ല. അന്നാണു കാറ്റുപിടിച്ചു തുറമുഖത്തുനിന്നു എനിക്കുപോകേണ്ടസ്ഥലത്തേക്കു കപ്പൽവിടുന്നതു്."

വിജയ:—"കാറ്റുപിടിച്ചു തുറമുഖത്തുനിന്നോ? അങ്ങു് എവിടേക്കു പോകാനാണുദ്ദേശിക്കുന്നതു്?"

നരേന്ദ്ര:—"ദക്ഷിണാഫ്രിക്കയിലേക്കു്. പഞ്ചാബിലും എനിക്കൊരു ജോലികിട്ടിയിട്ടുണ്ടു്. പക്ഷെ അതു സ്വീകരിക്കാൻ എനിക്കിഷ്ടമില്ല. എനിക്കു പഞ്ചാബും ദക്ഷിണാഫ്രിക്കയും എന്തുവ്യത്യാസം? ഞാൻ പറയുന്നതു ശരിയല്ലേ മേമ്സാഹിബ്? ഇനി നിങ്ങളെ കാണാൻ അടുത്തകാലത്തു സാധിക്കുമെന്നുതോന്നുന്നില്ല."

ഒടുവിൽ പറഞ്ഞവാക്യം വിജയ കേട്ടതോ എന്നു സംശയമാണു്. അവൾ പരിഭ്രമിച്ചു് അനേകം ചോദ്യങ്ങൾ കൊണ്ടു നരേന്ദ്രനെ വിഷമിപ്പിച്ചു:—"നളിനി സമ്മതിച്ചുവോ? അവൾ സമ്മതിച്ചാലും ഇത്രവേഗം അവളെ വിട്ടുപോകുവാൻ അങ്ങു തുനിഞ്ഞോ? എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. അവളോടു് അങ്ങു വാസ്തവമെല്ലാം തുറന്നുപറഞ്ഞില്ലെന്നുവരുമോ? ഇത്ര ദൂരത്തുപോകുന്നതിനു നളിനി അങ്ങുക്കു സമ്മതംതന്നുവോ?"

നരേന്ദ്രൻ:—(പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു്) "നിന്നെത്തു; നിന്നെത്തു. ഞാൻ ആരോടും വാസ്തവം തുറന്നുപറഞ്ഞിട്ടില്ല. എന്നാൽ.....

വിജയ:—(ഇടക്കുകടന്നുകൊണ്ടു്) "അതൊരിക്കലും സംഭവ്യമല്ല. വാസ്തവംപറഞ്ഞാലെന്താണു്. വല്ലവരും കൂടെപ്പോരുമോ? അതൊരിക്കലും സംഭവ്യമല്ല. നളിനി സമ്മതിക്കാതെ അവളെ ഇത്ര ദൂരത്തേക്കു കൊണ്ടുപോകാൻ അങ്ങുക്കു സാദ്ധ്യമല്ല."

നരേന്ദ്രന്റെ മുഖം വിവർണ്ണമായി. അല്പനേരത്തെ മൌനത്തിനുശേഷം അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ പ്രസ്താവിച്ചു:—"എന്താണു് വേഗം പറയുന്നതു്? കാര്യമെന്തെങ്കിലും മനസ്സിലാക്കിയിട്ടാണോ ഇങ്ങനെ സംസാരിക്കുന്നതു്? അല്പസമയം മുമ്പു ഞാൻ ദയാളബാബുവിനെ കണ്ടു. അദ്ദേഹവും എന്റെ അഭിപ്രായംകേട്ടു പരിഭ്രമിച്ചു. എന്തെങ്കിലും പ്രതിബന്ധം അദ്ദേഹം ഉണ്ടാക്കുമെന്നാണു ഞാൻ വിചാരിച്ചതു്. പക്ഷെ ഒന്നും ഉണ്ടായില്ല. നളിനിയുടെ ഹിതം നോക്കണമെന്നു പറയുന്നതെന്താണു്? മാറ്റുള്ളവരെ അപേക്ഷിച്ചു് അവൾക്കു മാത്രം എന്താണൊരു പ്രാധാന്യം? എന്റെ പ്രയാണത്തെ തടയുവാൻ അവൾക്കെന്തധികാരം? ഈ കെട്ടുകഥ ആരുടെ കപോലകല്പിതമാണു്? എന്നോടു വാസ്തവം തുറന്നുപറയുക."

വിജയ:—"അങ്ങു് അവളെ വിവാഹം ചെയ്യാമെന്നു പറയുകയുണ്ടായിട്ടില്ലെ?"

നരേന്ദ്ര:—(പരിഭ്രമിച്ചു്) "പറഞ്ഞു എന്നോ? ഇല്ല; ഒരുവിധത്തിലും ഇല്ല."

വിജയ വിവർണ്ണയായി. വികാരനിയന്ത്രം ചെയ്തുകൊണ്ടു്:—"അങ്ങു് അങ്ങനെ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിൽ പ്രസ്താവിക്കേണ്ടതു് ആവശ്യമായിരുന്നു."

വളരെനേരം ചിന്താവിഷ്ടനായിരുന്നശേഷം നരേന്ദ്രൻ:—"ഈ അനിഷ്ടകഥ ആരുണ്ടാക്കി എന്നാണു് ഞാൻ ഇതേവരെ ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതു്? നളിനിയായിരിക്കാൻ ഇടയില്ല. ഇതൊരിക്കലും സംഭവിക്കാൻ മാർഗ്ഗമില്ല എന്നു് നളിനിക്കു പണ്ടേതന്നെ മനസ്സിലായിട്ടുണ്ടു്. പക്ഷെ....."

വിജയ:—"എന്തുകൊണ്ടു സംഭവിച്ചുകൂടാ?"

നരേന്ദ്ര:—"കാരണങ്ങളും അനേകമുണ്ടു്. അവയിൽ പലതും എനിക്കിപ്പോളും ഒന്നുമായില്ല. സ്ഥൂലഹേതുക്കളിൽ ഒന്നു ഞാൻ പറയാം. ഞാൻ ഹിന്ദുവാണു്. അവളും *ബ്രഹ്മസമാജംഗമാണു്. ഇതിനുപുറമെ ഞങ്ങളുടെ തോത്രങ്ങളിലും വളരെ അന്തരമുണ്ടു്."

വിജയ:—"അങ്ങും ജാതിഭേദം ഗണിക്കുന്ന കൂട്ടത്തിലാണോ?"

നരേന്ദ്ര:—എന്തുകൊണ്ടായിക്കൂടാ? ഹിന്ദുക്കളുടെ ഇടയിൽ ജാതിഭേദം നിലനില്ക്കുന്നു. ഒരു ജാതി മറ്റൊരു ജാതിയുമായി വിവാഹബന്ധത്തിൽ ഏർപ്പെടാൻ ഹിന്ദുമതം അനുവദിക്കുന്നില്ല."

വിജയ:—അങ്ങു് ഉൽകൃഷ്ടവിദ്യാഭ്യാസം സിദ്ധിച്ച ഒരു ദേഹമായിരുന്നിട്ടും ഇത്രയും അർത്ഥമില്ലാത്ത ആചാരങ്ങളെ മാനിക്കുന്നതിലാണു് എനിക്കാശ്ചര്യം തോന്നുന്നതു്."

---

* ബ്രഹ്മസമാജംഗങ്ങളും ഹിന്ദുക്കളാണു് തങ്ങളെന്നു സമ്മതിക്കുന്നില്ല.

നരേന്ദ്ര:—"എല്ലാ ഡാക്ടർമാരേയും ഞാൻ പരാമർശിക്കുന്നില്ല. എന്നെപ്പോലെ ജീവാണുവീക്ഷണയന്ത്രംകൊണ്ടു ജീവാണുക്കളേപോലുള്ള നിസ്സാരവസ്തുക്കളെ പരിശോധിച്ചറിയുന്നതിൽ സമയം പോക്കുന്ന ഡാക്ടർമാർ അത്ര മതിമിടുക്കുള്ളവരല്ല. അതുകൊണ്ട് ഈ വിഷയത്തിൽ എനിക്ക് ഒരുപ്പു തന്നുകൂടാ?"

നരേന്ദ്രൻ ജാതിഭേദപ്രശ്നം എടുത്തിട്ടതു് ഒരു കൌശലമാണെന്നു വിജയക്കു മനസ്സിലായി. അതിനാൽ രോഷപരവശയായിത്തീർന്ന വിജയ:—"അന്യജാതിയുടെ കഥ അങ്ങനെയിരിക്കട്ടെ. ഹിന്ദുമതത്തിൽ വിവിധവിശ്വാസങ്ങളോടുകൂടിയ അവാന്തരവിഭാഗങ്ങൾ പലതുമുണ്ടല്ലൊ. അങ്ങനെയുള്ള അവാന്തരജാതികൾ തമ്മിൽ വിവാഹം പാടില്ലെന്നാണോ അങ്ങ പറയുന്നതു്? അങ്ങ ആരുടെ ഹിന്ദു? ഏതിടത്തെ ഹിന്ദു? അങ്ങു് ജാതിഭ്രഷ്ടനല്ലെ ഇപ്പോൾ? ബ്രാഹ്മണകന്യകയെ വിവാഹം ചെയ്യാൻ, ബ്രാഹ്മണവംശത്തിൽ ജനിച്ചവനാണെങ്കിലും, അങ്ങയ്ക്കിന്നു സാദ്ധ്യമാണോ? അല്ല; ബ്രാഹ്മസമാജത്തിൽ ചേർന്നു് ഒരു കുമാരിയെ വിവാഹം ചെയ്യുകൂടാ എന്നാണോ ഈ സ്ഥിതിയിലും അങ്ങയുടെ വാദം? എന്തൊന്നുകൊണ്ടാണു് അങ്ങ ഇത്ര ശുഷ്കിഷ്ടനായിത്തീർന്നിട്ടുള്ളതു്? വസ്തുവും സമ്മതിച്ചു പറയാൻ കഴികയില്ല എന്നുള്ളതുതന്നെ ജാതിനിർമ്മൂലനത്തിനു ധാരാളം." വിജയയുടെ കണ്ണുകൾ ബാഷ്പപൂർണ്ണമായിത്തീർന്നു. ആ കാഴ്ച, നരേന്ദ്രൻ കാണാതിരിക്കാൻ വിജയ ശ്രമിച്ചു എങ്കിലും ആ സംരംഭം നിഷ്ഫലമായിത്തീർന്നു എന്നു് അവൾക്കു മനസ്സിലായി. നരേന്ദ്രൻ ആശ്ചര്യചകിതനായിട്ടു്:—"ഇപ്പോൾ ഭവതി പറയുന്നതു് എന്റെ അഭിപ്രായമല്ല."

വിജയ:—ഇതാണു് അങ്ങയുടെ അഭിപ്രായം. ഇതുതന്നെയാണു് അങ്ങയുടെ നിശ്ചിതാഭിപ്രായം."

നരേന്ദ്ര:—"അല്ല; പരീക്ഷിച്ചുനോക്കിയാൽ അറിയാം ഞാൻ പറയുന്നതു കൃത്രിമമല്ല വാസ്തവമാണെന്നു്. നളിനിയെ സംബന്ധിച്ചു വേതി ഇതുവരെയെല്ലാം പറഞ്ഞു വൃഥാ ക്ലേശിക്കുന്നതു് എന്തിനായിട്ടാണു്? ഞാനെന്തിനാണു നാട്ടിൽ വിട്ടുന്നതെന്നും, അതിനു എന്നെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്ന സംഗതി എന്താണെന്നും അവൾക്കറിയാം. എന്റെ ഈ യാത്രയെപ്പറ്റി വേതി വ്യഥിതയായിത്തീരുന്നതെന്നാണു് എന്റെ അപേക്ഷ."

വിജയ പെട്ടെന്നെഴുന്നേറ്റു:—"നളിനിയുടെ സമ്മതംകൂടാതെയാണോ അങ്ങു് ഇപ്പോൾ നാട്ടിൽ പോകുന്നതു്?"

നരേന്ദ്ര:—"അതെ; വേതിയുടെ വിവാഹത്തിനു് ഒരു പരിതോഷികവും നല്കുവാൻ എനിക്കു് ശക്തിയില്ല. എന്റെ സ്ഥിതി വേതിക്കറിയാമല്ലൊ. ഒരു സംഗതിയും ഞാൻ വേതിയെ മറച്ചുവെച്ചിട്ടും ഇല്ല. എന്റെ ഉദ്ദേശം—ജീവിതലക്ഷ്യം വേതിക്കറിയാം. അതു് അവിവേകികളും, നിരുദ്യമരും, ദരിദ്രന്മാരുമായ ജനങ്ങളുടെ നടുക്കു ഞാൻ ജീവിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് എനിക്കു് പ്രാപ്യമാകുന്നതല്ല. വേതി എന്റെ യാത്രയെ തടയരുതു്."

വിജയ:—"അങ്ങയ്ക്കു് ഒരു കുറവും ഇല്ല. എപ്പോൾ ഇഷ്ടപ്പെട്ടുന്നവോ അപ്പോൾ കരസ്ഥമാക്കാവുന്ന അസംഖ്യം ധനത്തിനു് ഉടമസ്ഥനാണു് അങ്ങു."

നരേന്ദ്ര:—"വേതി എനിക്കു ചിലതെല്ലാം ഇഷ്ടദാനം ചെയ്യാമെന്നു പറഞ്ഞിട്ടുള്ള സംഗതി ഞാൻ ഓർക്കുന്നുണ്ടു്. ആ സ്മരണ ഒരുകാലത്തും എന്നെ വിട്ടുപോകയും ചെയ്യുന്നതല്ല. പക്ഷെ, ആ ദാനം സ്വീകരിക്കുവാൻ ഒരധികാരം വേണമല്ലൊ. അതു് എനിക്കില്ലാതായിപ്പോയിരിക്കുന്നു."

വിജയ:—"എന്തുകൊണ്ടു് അങ്ങയ്ക്കു് അധികാരമില്ല? ഈ കാണുന്നതെല്ലാം എന്റെതല്ല എന്റെ അച്ഛന്റെ വക

യാണ്. അങ്ങക്ക് അധികാരമില്ലെങ്കിൽ അച്ഛന്റെ നിശ്ചയം ഇതായിരുന്നു എന്നു് അങ്ങ എടുത്തുപറയുമായിരുന്നില്ലല്ലൊ. ഞാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നകാലത്തോളം പിതാവിന്റെ ആജ്ഞ എനിക്ക് ശിരോധാര്യംതന്നെയായിരിക്കും. അദ്ദേഹം അങ്ങയ്ക്കു പ്രദാനം ചെയ്തിട്ടുള്ളതെന്തെല്ലാമാണോ അതു് മുമ്പത്തേപോലും വിടാതെ കൈപ്പറ്റുവാനുള്ള പൂർണ്ണാധികാരം അങ്ങയ്ക്കുണ്ടു്."

നരേന്ദ്രൻ മൌനം ദീക്ഷിച്ചു. വിജയയും നിശ്ശബ്ദയായി. അവിടം മുഴുവൻ ഒരു പ്രശാന്തത വ്യാപിച്ചു. നരേന്ദ്രന്റെ ദീപ്തനിശ്വാസം വിജയയെ സുബ്ധയാക്കിത്തീർത്തു. നരേന്ദ്രൻ ശിലാപ്രതിമപോലെ സ്ഥിതി ചെയ്തു. നാലുപാടും നോക്കിയിട്ട് അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"നളിനി വാസ്തവംതന്നെയാണു മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നതു വിജയ! അവളുടെ അനുമാനം വളരെ ശരിയായിരുന്നു. പക്ഷെ എനിക്കതിൽ വിശ്വാസം ഉണ്ടായില്ല. എന്നെപ്പോലെ ഒരിടത്തും, തൊഴിലില്ലാത്തവനുമായ ഒരാളെക്കൊണ്ടു് അതുക്കു് എന്തുപയോഗമാണുള്ളതു്"—ഈ വിചാരമാണു ഇതൊന്നും സംഭവ്യമല്ല നളിനി! എന്നു എന്നെക്കൊണ്ടു് പറയിച്ചതു്. വാസ്തവത്തിൽ ഇത്തരത്തിൽ ഒരു ഭവതി കണ്ടുപിടിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ ഒരൊറ്റത്തവണയെങ്കിലും അതു് എന്നോടു് സൂചിപ്പിച്ചു പറയാമായിരുന്നില്ലെ? എനിക്കതിനു നിവൃത്തിയില്ലാതെയും വന്ന വിജയേ!"

ഇങ്ങനെ നരേന്ദ്രൻ അവളെ പ്രേമപൂർണ്ണസ്വരത്തിൽ "വിജയ" എന്നു് സംബോധന ചെയ്തതു്. ഈ സംബുദ്ധി വിജയയെ ആഹ്ലാദഭരിതയാക്കിത്തീർത്തു. അവളുടെ ദേഹം മുഴുവൻ വിറച്ചു. വിജയ ചോദ്യഭാവംകൊണ്ടു മുഖം മറച്ചു കരഞ്ഞു.

ഈ സമയത്തു ദയാളബാബുവും അവിടെ പ്രവേശിച്ചു. അദ്ദേഹം അവരിരുവരുടേയും താൽക്കാലികസ്ഥിതി ക്ഷണ

നേരംകൊണ്ടു മനസ്സിലാക്കി. അനന്തരം രണ്ടു കൈകളും ഉയർത്തി വിജയയുടെ നെറുകയിൽ വെച്ചു "വത്സേ" എന്നിങ്ങനെ വിളിച്ചു. അവൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അങ്കുതലത്തിൽ ശിരസ്സുയർത്തിവച്ചു തേങ്ങിക്കരയാൻ തുടങ്ങി.

ദയാളനും കരഞ്ഞു. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു:—"എന്റെ ദോഷമാണു വത്സേ! ഭയാനകമായ ആസന്നഘടനയുടെ കാരണം. ഇതേവരെ ഇതിനെക്കുറിച്ചായിരുന്നു ഞാനും മാളിനിയുമായുണ്ടായ സംഭാഷണം. നിങ്ങളുടെ രണ്ടു പേരുടേയും അന്തർഗ്ഗതം നമുക്കറിയാം. നരേന്ദ്രൻ നിനക്കുവേണ്ടിയാണു ജീവിക്കുന്നതെന്നു ആശ്വസിഞ്ഞു! ഇപ്പോൾ എല്ലാം വ്യക്തമായുള്ളൂ. ഞാൻ എന്തു മൂർഖനാണു". എനിക്കീതു് അറിയുവാൻ കഴിവുണ്ടായില്ലല്ലോ. ഇതിനൊരു പ്രതിവിധി....."

ഘടികാരത്തിലെ ചെറിയ സൂചി 3 എന്ന അക്കത്തിൽ വന്നു. മൂന്നു പേരും മൗനം ഭജിക്കുകയും ചെയ്തു. വിജയയുടെ മനസ്സു് അല്പം ശാന്തമായിത്തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. ദയാളബാബു ചോദിച്ചു:—"വത്സേ, ഇനി ഇതിനു് അന്യമായ ഉപായമോ പ്രതിവിധിയോ ഇല്ലെ വത്സേ?"

വിജയ (പൊട്ടിക്കരഞ്ഞുകൊണ്ടു) "ഇല്ല. ഇല്ല. മരണമല്ലാതെ ഇതിനു് പ്രതിവിധി വേറെ ഇല്ല."

ദയാളു:—"ഛീ. എന്താണു് നീ പറയുന്നതു്. എന്നാൽ....."

വിജയ:—"ഇല്ല, ഇല്ല. എന്നാൽ എന്നൊന്നും ഇനി പറയേണ്ട ആവശ്യം ഇല്ല. ഞാൻ വാക്കു കൊടുത്തുകഴിഞ്ഞു. വാഗ്ദാനം ലംഘിക്കാൻ സാധ്യമല്ല ബാബു. മരണമല്ലാതെ വേറെ——"

പിന്നീടു ഒന്നും അവിടെ പറഞ്ഞില്ല. ദയാളബാബുവിനും അവളെ ആശ്വസിപ്പിക്കാനുള്ള വാക്കുകൾ ലഭിച്ചില്ല. അദ്ദേഹം മുനിവൃത്തി കൈക്കൊണ്ടു.

നരേന്ദ്രന്റെ അമ്മ വന്നു. "റാണിജി, മണി മുന്നായി."

ദയാളുബാബു ഈ അറിയിപ്പു കേട്ടു വ്യഥിതനായി. കുളിയും ആഹാരവും കഴിക്കാൻ അദ്ദേഹം അവളെ നിർബ്ബന്ധിച്ചു.

അവർ എഴുന്നേറ്റു പതുക്കെ അവിടെനിന്നു പോയി.

ദയാളു:—"നരേന്ദ്രബാബു, അങ്ങു ഈ നേരംവരെ കുളിക്കുകയുണ്ടായില്ലെ?"

നരേന്ദ്ര:—"ഇല്ല."

ദയാളു:—"വരൂ. നമുക്കു വീട്ടിലേക്കു പോകുക."

നരേന്ദ്ര:—"അങ്ങനെതന്നെ."

അവരും ആ സ്ഥലം വിട്ടു.

അദ്ധ്യായം ഒന്നു.

വിവാഹം.

നികടവർത്തിയായ വിവാഹോത്സവത്തെ സംബന്ധിച്ചു് അന്നു സന്ധ്യക്കു വിജയയുമായി ചിലതു പറഞ്ഞതിനുശേഷം പിതാവും പുത്രനും അവരുടെ ഗൃഹത്തിലേക്കും വിജയ ഗുപ്തപ്പുരയിലേക്കും പോയി. ഗൃഹത്തിലെ ഒരോ കാര്യവും അവളെ വസ്തുതയിപ്പിച്ചു. ദയാളുബാബുവും നരേന്ദ്രനും ഇരുന്ന സ്ഥലത്തെക്കുറിച്ചുപോലും അവർക്കു ഒർമ്മയില്ലാതായി. അവർ എത്രനേരം ആ മുറിയിൽ ഇരുന്നു; എപ്പോൾ ആ സ്ഥലം വിട്ടുപോയി ഇതൊന്നും അവർ അറിഞ്ഞതേ ഇല്ല. വിജയ അവർ ഇരുന്ന സ്ഥലത്തു പ്രവേശിച്ചു. ദയാളുബാബു ചിന്താവിഷ്ടനായിത്തന്നെ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. ഈ കാര്യം വിജയയെ വിവശയാക്കിത്തീർത്തു. അവർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമീപം ചെന്നു ഒരു കസാരയിൽ ഇരുന്നു. വിജയയേ

ക്കണ്ടപ്പോൾ മയാളബാബു:— "ഞാൻ വത്സയെ കൂത്തുകൊണ്ടിരിക്കയാണ്." വിജയ:—"എന്നെ വിളിപ്പിച്ചുകൂടയിരുന്നുവോ" മയാള:—"രാസവിഹാരിയും വിലാസനും നിയും സംഭാഷണം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കയായിരുന്നു. അപ്പോൾ നിന്നെ വിളിപ്പിക്കുന്നതു ഭംഗിയായിരിക്കയില്ലല്ലോ. നാളെ മദ്ധ്യാഹ്നത്തിൽ ഞാൻ നിന്നെ മന്ദിരത്തിലേക്കു ക്ഷണിക്കുന്നു. വേണ്ട എന്നൊന്നും പറയരുതു്. എന്റെ ക്ഷണനം സ്വീകരിക്കാതിരിക്കയില്ല എന്നു വിചാരിച്ചാണ് ഞാൻ തന്നെ വന്നതു്. വെയിൽ അതൃഗ്രമായിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു നടന്നുവരുവാൻ നിനക്കു സാധ്യമല്ല. പല്ലക്കു എടുപ്പിടുചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. പല്ലകിൽ പോന്നാൽ മതി."

വൃദ്ധന്റെ സ്നേഹപൂർണ്ണമായ ആഗ്രഹവും കരുണസ്വഭാവവും വിജയയുടെ നേത്രങ്ങളിൽ ബാഷ്പം നിറച്ചു. അവൾ പറഞ്ഞു:—"അങ്ങയുടെ ഏഴുത്തു മതിയായിരുന്നല്ലോ. വൈമുഖ്യമൊന്നും ഞാൻ പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതല്ല. അങ്ങു ഇത്രദൂരം വഴി നടന്നു കഷ്ടപ്പെടേണ്ടതില്ലായിരുന്നു."

മയാളബാബു യാത്രയായി. പോകുന്നസമയത്തു് അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"വത്സേ, മറക്കരുതേ! എന്റെ വാക്കു നിഷ്ഫലമാക്കരുതേ! നീ വന്നില്ലെങ്കിൽ ആ വെയിലത്തു് എനിക്കു് ഇങ്ങോട്ടു വരേണ്ടിവരും. നീ മന്ദിരത്തിൽ സന്നിഹിതയാകാതെ ഗത്യന്തരമില്ല."

വൃദ്ധന്റെ ആഗ്രഹാധിക്യം വിജയയെ വിസ്മയിപ്പിച്ചു. ഈ ക്ഷണനം പ്രത്യേകതരത്തിലുള്ള ഒന്നായിരിക്കുന്നല്ലോ. ഇന്നു മദ്ധ്യാഹ്നംവരെ അദ്ദേഹത്തിനു് ഇങ്ങനെ ഒരുത്സാഹം ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ഇതു യാദൃച്ഛികമാണോ." എന്നു വിചാരങ്ങളാൽ സായാഹ്നസവാരിക്കിടെ അവൾ വിസ്മരിച്ചു. അവൾ ചോദിച്ചു:—"ഈ യാദൃച്ഛിക നിയന്ത്രണത്തിനു ഹേതു എന്താണെന്നു് എനിക്കു കേൾക്കാമോ?"

ദയാളു:—"ഹേയ് ഞാൻ ഇപ്പോൾ പറയുന്നില്ല. നാളെ മദ്ധ്യാഹ്നത്തിൽ മനസ്സിലാക്കാമല്ലോ. അതുവരെ ക്ഷമിക്കുക."

വിജയ:—"ഞാൻ അങ്ങയെ നിർബ്ബന്ധിക്കുന്നില്ല. പിന്നെ അങ്ങയോടെങ്കിലും ക്ഷണിച്ചിട്ടുണ്ടോ?"

ദയാളു:—"ക്ഷണിച്ചവരെയെല്ലാം നീ അറിയുകയില്ല. എന്റെ അയൽവക്കക്കാരെയും മിത്രങ്ങളേയും നിങ്ങൾ ചിരപരിചിതരായ രാമവിഠലി നരേന്ദ്രബാബു എന്നിവരേയും ഞാൻ ക്ഷണിച്ചിട്ടുണ്ട്."

ദയാളുബാബു പോയതിനുശേഷം വിജയ വല്ലതെന്നോരം ഉണ്ണുന്നു ആമന്ത്രണഹേയ് എന്തായിരിക്കും എന്നു് ആലോചിച്ചു. ഒരു അജ്ഞാതസംശയത്തിന്റെ ഛായ അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ പെട്ടെന്നു നിഴലിച്ചു.

പിറ്റേദിവസം മധ്യാഹ്നമായിട്ടും പല്ലക്കു കണ്ടില്ല. യാത്രസന്നദ്ധയായി സ്ഥിരിചെയ്യുന്ന വിജയക്കു് അത്ഭുതം തോന്നി. അതോടുകൂടി അല്പം മനസ്സുഖാനവും ഉണ്ടായി. പരേശന്റെ അമ്മയോടും ഇടപ്പോഴുവൻ കൊച്ചുവർത്തമാനം പറഞ്ഞിരുന്നു. വല്ലതും ആഹാരം കഴിച്ചിട്ടുപോയാൽമതി എന്നു് ആ സ്ത്രീ വിജയയോടു പലപ്രാവശ്യവും അപേക്ഷിച്ചു. വിജയ മന്ദിരത്തിൽപോയിട്ടേ കഴിക്കുന്നുള്ളൂ എന്നു് ഒടുവിൽ ഉറപ്പിച്ചുപറഞ്ഞു. മന്ദിരത്തിൽ നിന്നു പല്ലക്കോ ആളോ വന്നുകാണാത്തതിനാൽ വിജയ അല്പം അസ്വസ്ഥയായിത്തീർന്നു. അവർ വേണ്ടാത്തതു പലതും ആലോചിക്കാൻ തുടങ്ങി.

ഇതിനിടയിൽ പരേശൻ ഓടിവന്നു പല്ലക്കു വരുന്നുണ്ടു് എന്നു വിജയയെ അറിയിച്ചു.

"യാത്രപുറപ്പെട്ട"പ്പോൾ മദ്ധ്യാഹ്നം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. മന്ദിരത്തിനുപുറത്തു് എത്തിയ വിജയയെ ദയാളുബാബു എതിരേറ്റു് അകത്തേക്കു് ആനയിച്ചു. ഗൃഹദാ

രത്തിൽ മാവിലകളും തോരണംതൂക്കിയിട്ടുണ്ട്. വാഴകളും ചമ്രശ്രോകൃതിയിൽ നാട്ടി ജലപൂർണ്ണകുംഭങ്ങളും വെച്ചിട്ടുണ്ട്. വിജയക്കു വിസ്മയംതോന്നി.

മാളികമുകളിലേക്കു പോകുന്നസമയത്തു വിജയ ചോദിച്ചു:—"എനിക്കു വല്ലാതെ വിശക്കുന്നു ദയാളഛാ. ഇതെന്തുമധ്യാഹ്നഭോജനക്ഷണമാണോ? മധ്യാഹ്നം കഴിഞ്ഞിട്ടു നേരം കുറെയായല്ലൊ!"

ദയാള:—"ഇന്നു നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരും ഉപവസിക്കണം വത്സേ! നരേന്ദ്രനും വിശപ്പു വല്ലാതെ ബാധിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഭട്ടാചാര്യപണ്ഡിതന്റെ ആജ്ഞ ഇന്നൊരുദിവസത്തേക്ക് അനുസരിക്കതന്നെ വേണം."

മറെറാരിടത്തു വിവാഹത്തിനുള്ള എല്ലാ ഒരുക്കങ്ങളും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ആ സാമഗ്രികൾ കണ്ടപ്പോൾ വിജയയുടെ ഹൃദയം തുടിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ഇതെല്ലാം ആരുടെ വിവാഹത്തിനു? എന്നു ചോദിക്കുവാൻ അവൾക്കു തോന്നാതിരുന്നില്ല. പക്ഷെ ചോദിക്കുവാനുള്ള ധൈര്യം ഉണ്ടായിരുന്നില്ല എന്നുമാത്രം.

ദയാള:—"സന്ധ്യക്കുശേഷമാണു വിവാഹലഗ്നം. ഇന്നു നിന്റെ വിവാഹമാണു വിജയേ! മാദ്ധ്യംകൊണ്ടു് ഇന്നു വിവാഹമുഹൂർത്തവും ലഭിച്ചിരിക്കുന്നു. ലഗ്നം ഇന്നു് ഇല്ലെങ്കിൽ അന്നെയും; വിവാഹം ഇന്നു നടത്താൻ പാടില്ലെങ്കിൽ അന്നെയും ഇന്നു് ഈ വിവാഹം നടത്താതെയും നടക്കാതെയും നിവൃത്തിയില്ല. ഈശ്വരകൃപയാൽ എല്ലാം ഒത്തുവന്നു. പഞ്ചാംഗത്തിലുള്ള ലഗ്നമാകയാൽ ഇതു സർവ്വശ്രേഷ്ഠമാണെന്നു ഭട്ടാചാര്യജിയും അഭിപ്രായപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു."

വിജയ:—"അങ്ങു് എന്റെ വിവാഹം നടത്തുന്നതു ഹിന്ദുമതാചാരപ്രകാരമായിരിക്കുമോ?"

ദയാള:—ഹിന്ദുവിവാഹം വിവാഹമല്ലെന്നുണ്ടോ മകളേ! നിന്റെ പൂർവ്വികരെല്ലാം ഹിന്ദുക്കളായിരുന്നു. അവ

ങ്ങടെ വിവാഹവും നടത്തുന്നതു് ഇങ്ങനെയാണു്. സാമ്പ
ത്തികമായും മനുഷ്യനെ എത്ര ഉയർത്തിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും
പെട്ടെന്നതിനെ ബഹിഷ്കരിക്കാൻ ആർക്കും സാധ്യമല്ല. ഞാ
നും ഇതിനെക്കുറിച്ചു് ഇന്നലെരാത്രി വളരെയൊക്കെ ആ
ലോചിച്ചുനോക്കി. എന്നിക്കൊരു തീർപ്പും ലഭിച്ചില്ല. ന
ളിനിയാണു് ഇക്കാര്യത്തിൽ ഒരു തീർപ്പുണ്ടാക്കിയതു്. അ
വൾ പറഞ്ഞു:—"വിജയയുടെ പിതാവു് അവളെ ആർക്കു
സമർപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടോ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കയ്യിൽ അങ്ങു് അവ
ളെ ഏല്പിക്കണം. ബ്രാഹ്മവിവാഹത്തിന്റെ പേരും പറ
ഞ്ഞു് അപാത്രത്തിൽ വിജയയെ അർപ്പിക്കുന്നതു് ഒരിക്കലും
ധർമ്മമായിരിക്കയില്ല. മനസ്സിന്റെ ഐക്യമാണു യഥാ
ർത്ഥവിവാഹം. വിവാഹമന്ത്രം സംസ്കൃതത്തിൽ ചൊല്ലിയാ
ലും, ഭാഷയിൽ പറഞ്ഞാലും, പുരോഹിതൻ പറഞ്ഞാലും,
ആചാര്യൻ അനുമതിചെയ്താലും എല്ലാം ഒന്നുതന്നെ." എ
ന്റെ എല്ലാ സംശയവ്യാമോഹങ്ങൾക്കും വജ്രസമനായ ഞാൻ ഈശ്വര
നോടു് ഇതാണു പ്രാർത്ഥിച്ചതു്. "ഭഗവൻ അങ്ങയെ ഒന്നും
മറയ്ക്കുവാൻ സാധ്യമല്ല. ഇവരുടെ വിവാഹം നടത്തുന്ന
കാര്യത്തിൽ ഞാൻ അങ്ങയുടെ മുമ്പിൽ അപരാധിയായി
രിക്കയില്ല. അതു തീർച്ചതന്നെ." പിന്നെ ഞാൻ നളി
നിയോടു പറഞ്ഞു:—"നളിനീ, വിജയ വാക്കു കൊടുത്തു
പോയല്ലൊ? അവർ അതു വിശ്വസിച്ചു നിശ്ചിന്തരായിരി
ക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ആ വാക്കു ലംഘിക്കുന്നതുകൊണ്ടോ?"
എന്റെ ചോദ്യത്തിനു നളിനി നൽകിയ മറുപടി ഇതാ
യിരുന്നു:—"വിജയയുടെ അന്തർഭാഗി ആ വാഗ്ദാനത്തെ
അനുമോദിച്ചിട്ടില്ല എന്നു് അങ്ങു മനസ്സിലാക്കണം. നി
ർബ്ബന്ധിച്ചാണു വിജയയോടു വിവാഹനിശ്ചയപത്രത്തിൽ ഒ
പ്പിടുവാൻ രാസവിഹാരി പറഞ്ഞതു്. സത്യസ്ഥിതി ഇ
താണു". ഞാൻ ചോദിച്ചു:—"നളിനീ, നീ ഇതെല്ലാം എ

ങ്ങനെയാണോ മനസ്സിലാക്കിയതു?" അവർ:—"നരേന്ദ്രബാബുവിൽനിന്നും വിജയയുടെ മനോഗതി എന്താണെന്നു ഞാൻ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ട്. സത്യത്തിന്റെ ഇരിപ്പിടം മുഖമല്ല ഹൃദയമാണെന്നു് അദ്ദേഹം എന്നെ പഠിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്."

നളിനി ബദ്ധശ്രദ്ധയായി കർത്തൃങ്ങളിൽ ഏർപ്പെട്ടു. വിജയയെ കണ്ടഉടൻ നളിനി അവളുടെ സമീപംചെന്നു കണ്ണുകളിൽ ഇങ്ങനെ മന്ത്രിച്ചു:—"ഭവതിയെ അലങ്കരിപ്പിക്കുവാൻ നരേന്ദ്രബാബു എന്നോടാജ്ഞാപിച്ചിട്ടുണ്ട്. വരുന്നതുവരെ മച്ചിന്മേൽക്കു പോകുക."

രണ്ടു മണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞു വിജയ വസ്ത്രാഭരണങ്ങളാൽ ശോഭിതയായി കാണപ്പെട്ടു. നളിനി വിജയയെ വധുവിനു് ഇരിക്കുന്നതായ്ചെയ്തിട്ടുള്ള കമനീയപീഠത്തിൽ ഉപവേശിപ്പിച്ചു. മുൻഭാഗത്തുള്ള വാതിൽ തുറക്കപ്പെട്ടു. ദക്ഷിണപവനനും, ക്ഷാന്തികയും സപത്നീസ്ഥരായ മാതാപിതാക്കന്മാരുടെ ആശീർവ്വാദമോ എന്നു തോന്നുമാറു വിജയയുടെ ഉത്തമാംഗത്തെ സ്പർശിച്ചു.

വിവാഹച്ചടങ്ങുകളെല്ലാം ഒന്നിയായും വിഷ്ണുകുടുംബത്തെയും നടന്നു. വധൂവരന്മാർ ഇരിപ്പിടങ്ങളിൽനിന്നെഴുന്നേൽക്കുവാൻ ഭാവിച്ചു. ഈ സമയത്തു രാസവിഹാരി അവിടെ പ്രവേശിച്ചു. ഭയങ്കരബാബു എഴുന്നേറ്റു സദസ്സിനെ വന്ദിച്ചു ബദ്ധാഞ്ജലിഹസ്തനായി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"വരുന്നു സഹോദരന്മാരേ, വരുന്നു. ഈ ശുഭകർമ്മം വിഷ്ണുകുടുംബത്തെ നിറവേറി. ഈ സംഭവം അങ്ങേക്കു് ഒരു വിധത്തിലും അസ്വാസ്ഥ്യത്തിനു കാരണമായിത്തീരുന്നതെന്നാണു് എന്റെ പ്രാർത്ഥന. വധൂവരന്മാരെ ആശീർവദിച്ചാലും!"

രാസവിഹാരി സ്വബ്ധനായി അല്പനേരം ഇരുന്നതിനുശേഷം സഹജസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"വനമാലിയുടെ പുത്രിയുടെ വിവാഹം ഹിന്ദുമതച്ചടങ്ങുകളെ അനുസരിച്ചാണോ അങ്ങു നടത്തിയതു? ഭയാളബാബു? ഇങ്ങനെ ചെയ്യേണ്ട ആവശ്യം എന്തായിരുന്നു?"

ഭയാള:— "എല്ലാവിവാഹവും ഒരുപോലെതന്നെ സോദരേ!"

രാസ:—"അല്ല; ഒരിക്കലുമല്ല. വനമാലിയുടെ മകൾ, അവളുടെ പിതാവിനെ നാട്ടുകാർ ബഹിഷ്കരിച്ചതു കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം അനുഭവിച്ച ദുഃഖവും അപമാനവും ലേശമെങ്കിലും അനുസ്മരിക്കാതിരുന്നതു് എന്തുകൊണ്ടാണു്."

സമീപത്തിരുന്ന നളിനിപറഞ്ഞു:—"സ്വർഗ്ഗീയനായ പിതാവിന്റെ യഥാർത്ഥ ആജ്ഞയെ പരിപാലിച്ചപുത്രി എവളാണോ ആ വിജയക്കു, തന്നെപ്പരിപാലിക്കേണ്ടതു് ഏതു നിലയിലാണെന്നു് ആലോചിക്കാൻ അവസരം ലഭിച്ചിട്ടില്ല. വനമാലിബാബുവിന്റെ ഉദ്ദേശം അങ്ങക്കു നല്ലപോലെ അറിയാമായിരുന്നില്ലെ? എന്നിട്ടെന്താണു് അതിനെതിരായി വട്ടംകൂട്ടിയതു്? ഞങ്ങൾ പ്രവർത്തിച്ചതു വിജയയുടെ പിതാവിന്റെ ഹിതം അറിഞ്ഞുകൊണ്ടുതന്നെയാണു്. അതിൽ ഞങ്ങൾക്കു പിശകുപറ്റിയിട്ടില്ലെന്നു് അങ്ങയുടെ മനസാക്ഷി സമ്മതിക്കുകയില്ലെ?"

നളിനിയെ തീക്ഷ്ണമായി നോക്കിക്കൊണ്ടു രാസവിഹാരി "ഹും" എന്നുപറഞ്ഞു് അവിടംവിട്ടു പോകാൻ ഭാവിച്ചു. നളിനി അബലോചിതമായ മധുരസ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"കൊള്ളാം; നല്ലകഥ്യം. അങ്ങനെയാണു കല്യാണ

വീട്ടിൽനിന്നു് ഇത്തരത്തിൽ പിണങ്ങിപ്പോകുന്നതു്. അതു പാടില്ല. ആഹാരം കഴിച്ചിട്ടേ പോകാൻപാടുള്ളു. ഞാൻ വളരെ നിർബ്ബന്ധിച്ചിട്ടാണു് അമ്മാമൻ അങ്ങനെ ക്ഷണനേരത്തെയ്ക്കു അങ്ങയെ വരുത്തിയതു്."

രാസവിഹാരി ഒന്നുംതന്നെ പറഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരിക്കൽക്കൂടി അഗ്നിമയങ്ങളായ ദൃഷ്ടികൾകൊണ്ടു നോക്കി അദ്ദേഹം വിദ്യാഭവനത്തിൽനിന്നു് അന്തർദ്ധാനംചെയ്തു.

A 1192

Printed at the Saraswathi (Elec.) Ptg. & Pbg. House Trichur.

241092

ദേവത 1192

ഒരു കഥ

നഷ്ടപ്രണയം

ഗ്രന്ഥകർത്താവ്:
ടി. കെ. രാമൻമേനോൻ

TRICHUR,
SARASWATHI (ELEC.) PTG. & PBG. HOUSE.
1947 September / 1123 Chingom—3rd Edition 1000
PRICE 2½ Rs] Copy-right to Publishers [വില 2½ രൂ.

Indic Digital Archive Foundation
gpura.org